మధురవాణి ఇంటర్వ్యూలు

పురాణం
సుబ్రహ్మణ్యశర్మ

Page missing

Page missing

శ్రీ

మధురవాణి ఇంటర్వ్యూలు

(ఊహాజనిత సంభాషణలు)

రచన :

పురాణం సుబ్రహ్మణ్యశర్మ

(1929 96)

ప్రచురణ :

పురాణం సీతామహాలక్ష్మి

3-6-364/1, హిమాయత్‌నగర్ రోడ్డు I లేన్ I

హైదరాబాదు - 500 029

ఏ

అంకితం

పురాణం సుబ్రహ్మణ్య శర్మగారూ నేనూ 1950ప్రాంతంలో ''ఆనందవాణి''లోనూ ''తెలుగు స్వతంత్ర'' లోనూ కలుసుకుంటూ ఉండే వాళ్లం. ''రూపాజీవ రసజ్ఞత'' అనేది, ఆయనిది నేను చదివి ఆయనమీద ఎడ్మిరేషను ఏర్పరచుకున్న మొట్టమొదటి కథ. ''మంజుఘోష'' అనే పేరుగల ఒక 'వారాంగన' కథ, అది. ఈ ''మంజుఘోష'' సంగీతంలో ప్రావీణ్యం కలిగినది మాత్రమేకాక సరససంభాషణా చతుర. శర్మగారికి 1950 నాడే మధురవాణి ఒక అభిమాన తార అని ఇప్పుడు వెనక్కి తిరిగి చూస్తే అనిపిస్తుంది. శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి గారూ మల్లాది రామకృష్ణశాస్త్రిగారూ తమ కథల్లో మనకి పరిచయం చేసిన వేశ్యాపాత్రలు పురాణం సుబ్రహ్మణ్య శర్మగారికి ప్రీతి పాత్రాలయ్యాయి. శృంగారం అనేది బయొలాజికల్ నీడ్‌కి అతీతంగా చూసుకొని పోషించుకోవలసిన రసం అని శర్మగారు గుర్తించి ''మోసుకు తిరగడం'' ఆయన రచనలు కొన్నిటిద్వారా తెలుస్తుంది.

జుబిలీహిల్స్‌లో కట్టుకున్న ఇంటికి కాపరం మార్చడం, ''ఉదయం'' వీక్లీ లో పని మానెయ్యడం, ఆలపాటి రవీంద్రనాథ్ గారితో మార్నింగులూ ఈవినింగులూ స్పెండ్ చెయ్యడం, ''మిసిమి''కి రచయితల కరువు- ఇవన్నీ మధురవాణి ఇంటర్వ్యూల రచనకి ప్రోద్బలంగా పనిచేశాయి. ఇలాంటి రచనలు తెలుగులో ఎప్పుడో ఎక్కడో ఒకటీ అరా వొచ్చుండొచ్చు గాని దీన్నొక ఉద్యమంగా స్వీకరించి నెత్తిమీద పెట్టుకుని, కొంత మిస్చీఫూ కొంత ఇన్ఫర్మేషనూ కొంత ఎడ్మిరేషనూ మిక్స్ చేసి ఈ మాత్రం సంఖ్యలో ఇలాంటి పరిచయ వ్యాసాలు రావడం మాత్రం ఇదే మొదలు. రచయితల్నీ వారి రచనల్నీ,వాళ్లని కలుసుకున్నప్పుడో మరొకళ్లతో మాట్లాడుతున్నప్పుడో ఒకర్ని తరవాత ఒకర్నిగా గుర్తుకి తెచ్చుకోడం కాక; ఇరవైమందిని వొకేచోట పలకరించగలగడం యీ పుస్తకం ద్వారా సాధ్యమవుతోంది. సాహితీ పాఠకులు ఇప్పటికే ఈ ఇరవై మందిలో కొందర్ని మరిచి

పోయేరు. మరో పదేళ్లు పోయేక ఇంకా యెంతమంది మరుగైపోతారో. అలా అవకుండా చూడ్డానికి ఈ పుస్తకం కొంతమేరకి పనికొస్తుంది.

సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు ఈ సీరీస్‌లో రాసిన ఆఖరి ఐటమ్ ''సినారె గారితో''. ''ఇది రాయడానికి నారాయణ రెడ్డిగారి అనుమతి ఉంది''. అనిన్నీ, ''ఇదే నా (మధుర వాణితో) ఆఖరి ఇంటర్‌వ్యూ అనుకుంటా. ఇక మానేస్తా యిపిరాయడం.'' అనిన్నీ రాసి, సంతకం పెట్టి 14.8.96 అని తేదీ వేసేరు. ''నా మిసిమికి'' అని రాసి, ఇంగ్లీషు లో మరో సంతకం చేసేరు. ఆతరువాత, అంటే 26-8-96 తేదీతో నాకు ఓ ఉత్తరం రాసేరు. **''ఇదంతా నామీద డంప్ చేస్తున్నాడేమిటి-అనుకోకండి. రేపు నాకేదైనా జరిగితే అప్పుడు మీరు ప్రకటించేదానికి ఉపయోగపడతాయి. ''మధురవాణి ఇంటర్‌వ్యూలు'' ఒక పుస్తకంగా వస్తే మంచిది. ఇది మీరు ఏమీ అనుకోకపోతే ''నా భరాగోకి'' అని యిద్దామని వుంది. మిమ్మల్ని పాగిడి చాకిరీ చేయించుకోడానికి ఎత్తు అని అనుకోకండి, దయచేసి''.** అని ఆయన ఆ ఉత్తరంలో రాసేరు. ఈ ఉత్తరం నాకు 17.12.96 నాడు అందింది. 20.11.96 బుధవారం విశాఖపట్నంలో ''సహృదయసాహితి'' ద్వారా ఒక చిన్న ''పురాణం జ్ఞాపకాలు సభ'' పెట్టేను. ఆ మీటింగులో పురాణం శర్మగారు రాసిన ''మధురవాణి ఇంటర్‌వ్యూలు'' అన్నీ పోగు చేసి ఒకపుస్తకం వేద్దాం, నలుగురూ నాలుగు చేతులు వెయ్యండి-అన్నానో లేదో, సహృదయసాహితి, సత్యవాడ సోదరీమణులు, ద్వివేదుల విశాలాక్షి గారు. అవసరాల రామకృష్ణారావుగారు, కోగంటి విజయలక్ష్మి గారూ, ముల్లంగి వెంకటరమణారెడ్డిగారు వెంటనే స్పందించేరు. స్మైల్ గారూ కె.నాగేశ్వరరావు గారూ ''మేజర్ షేర్సు''; కళాజ్యోతి ప్రాసెస్ ప్రయివేట్ లిమిటెడ్ వారు ''లయన్సు షేరు'' కంట్రిబ్యూట్ చేసేరు.

పురాణం గారు ఈ ఇంటర్‌వ్యూలు రాయడానికి ముఖ్యకారకులూ ప్రోత్సాహకులూ ఆలపాటి రవీంద్రనాథ్ గారే. అంతేకాక, అలనాడు తెనాలిలో ''జ్యోతి'' అనే పక్షపత్రిక పెట్టి; నాచేత, శర్మగారిచేత, హితశ్రీగారు, తాళ్లూరి నాగేశ్వరరావుగారు, ''శారద'' గారు లాంటి ఎందరో రచయితల చేత - కథలూ వ్యాసాలూ అవీ రాయించిన వా రాయన. అప్పట్లో రచయితలకి రెమ్యూనరేషన్లు ఇచ్చేపత్రికలు చాలా తక్కువ ఉండేవి. వాట్లో ''జ్యోతి'' ఒకటి. శర్మగారి ఈ కలెక్షన్ నిస్సంశయంగా రవీంద్రనాథ్ గారి ఇష్టపదార్థాల్లో వొకటి.

అందుచేత ఈ పుస్తకం

ఆలపాటి రవీంద్రనాథ్ గారికే

అంకితం

భరాగో

పురాణం సుబ్రహ్మణ్య శర్మ, సీతామహాలక్ష్మి గార్ల తరఫున
భమిడిపాటి రామగోపాలం.

హైదరాబాద్
02–03–1997

KALEIDOSCOPE OF CREATIVITY

CREATIVITY is like the first ray of the morning sun. It dispels darkness, paints the sky with beauty, awakens the world and starts injecting life into the unfolded leaf. Light, beauty, social awakening are also the responsibilies of a mature writer who has drunk life to its dregs and in the words of Henry Miller, of a writer who starts 'learning less and realising more' and developing 'the ability to perceive, apprehend, analyze, synthesise, categorize, inform, articulate all at once.' Puranam Subrahmanya Sarma, story writer, essayist, critic, columnist and journalist has achieved all these, all at once in the present collection of imaginary interviews, which is as delightful as penetrating for its wide sweep as well as its provocative insights into the leading personalities of Telugu literature.

Having been a student of the literary colossus *Viswanatha Satyanarayana,* the first 'Jnanpith award winner from Telugu, Puranam Subrahmanya Sarma (PS) imbibed the best of the Telugu literature of the previous centuries and to some extent had also developed a certain adventurous spirit bordering sometimes on the reckless, from Viswanatha who could be gentle like a mother one moment or emit lava like a volcano the next moment. His extensive service in the Railways gave him an opportunity to see life in its raw elemental form. His association with master story writers like Rachakonda Viswanatha Sastri had metamorphosed his humane considerations into a strong social philosophy left of centre. While his stint as editor of a leading Telugu Weekly under the renowned Telugu journalist and iconoclast *Narla Venkateswara Rao* sharpened his pen, his association with the gentleman-writer and senior journalist *Nanduri Ramamohana Rao* instilled in him the much needed element of sobriety. Vijayawada the Mecca of Telugu journalism, after the formation of Andhra pradesh was PS's playing field for more than two decades. By the time he left the dry and desiccating field of administration and joined the mainstream of Telugu

magazine journalism he had won fame as a story writer with a fine sense of feeling and as an expert weaver of delectable prose.

If the doyen of Telugu journalism *Nyapati Narayana Moorthi* had his column **'Pan-Supari'**, *Dasu Vamana Rao had* **'Kalakshepam'**, *Lata* her **'Oohaganam'**, *Gora Sastri* his **'Vinayakudi Veena'**, *Vidwan Viswam* his **'Manikya Veena'**-Puranam broke fresh ground with his **Illali Muchhatlu** (the housewife's chats) under the pen-name of Puranam Seeta. Domestic attiudes to dog-rearing, God's idiosyncrasies to Godavari floods were all dealt with from the point of view of a sharp thinking traditional wife who would display all the needed courtesies even while firing torpedoes from under the waters. The style was racy, bristling with native idioms and it reminded one, in parts, of the famous satirical pieces of *Panuganti Lakshmi Narasimha Rao* whose **'Sakshi'** series is an evergreen chapter of non-fiction in Telugu. To this man who brought a new verve to magazine journalism, life had been rather unkind in the evening of his life but his never-say die spirit was evident with his pen becoming active in a more creative and wholesome way leading to the unique pieces that adorn this volume.

Coming from an orthodox family but distancing himself from meaningless rituals and wedded to a pro-leftist stance during a part of his professional career, PS was drawn to that magnetic monarch of the unorthodox, and the rebel *Gudipati Venkatachalam* who disturbed the social mores of the settled China Shop of Telugu society like a bull possessed and penned reformatory fiction with a rapier like prose only to ultimately seek refuge at the feet of sage Ramana at Arunachalam. While doing the two part critical biographical account of Chalam, PS by his own admission was attracted by Ramana Maharshi-which again marks a major stage in his metamorphosis. From then on he shed his acquired political plumes which never sat comfortably on his crown and matured into a seeker trying to bridge the unrelated experiences and the tragic onslaughts that life had brought to his door. A story by him titled 'Nenu evvaru' (who am I?) written during this period marks the return of PS to his roots, the title itself being the constant advice of Ramana Maharshi to all seekers that came to him.

During these golden sunshine hours of the evening of his life PS had in a brilliant flash conceived the idea of presenting his own assessment of the leading players of the Telugu literary scene spanning over half a century. Assesments of literature and personalities there have been, and Viswanatha Satyanarayana had during the early 60's done a series of plays for All India Radio reviewing the then literary scene in a dialogue form between two characters. But the format chosen by PS is that of a dialogue and his bringing in that noble nautch-girl **Madhuravani** from *Gurazada Apparao's* immortal classic '*Kanyasulkam*' as the 'Sutradharini' or the interviewer is the result of creative flash for she can so lace the most piercing of barbs with such lovable coquetry as to disarm her helpless prey which includes established literary giants all with a failing here or a flaw there. Behind her mask PS is at his usual acidic best, probing, prodding and pricking bubbles and at the same time focussing on the man and his contribution. Thus these literary masterpieces are history of literature, biographies of leading literary lights, investigative insights and authoritative if sometimes stentorian assessment of these lives and times, never allowing for a single moment of dullness. And as is his wont PS, with his strong likes and dislikes, goes overboard sometimes and does not leave unsaid what is better not said. But then PS cannot be PS unless the unwritten laws are scorned and therby hangs the spice which makes the menu delectable food for some and horrendous poison for others.

Humane Madhuravani is a noble courtesan, and a sprightly conversationalist who made her creator Gurazada Apparao confess that he was enamoured of her. She is evergreen in Telugu literature and no wonder in these interviews she is as sprightly, saucy and searching as she is in the original play 'Kanyasulkam'. She tackles her creator Appa Rao and comments that his allegiance to his employer the king of Vizianagaram crippled his creative output. Talking to reformer *Veeresalingam* who has been compared with Easwara Chandra Vidya Sagar, she lets us know how the Tamil poet *Subrahmanya Bharathi* protrayed Veeresalingam and his wife in his novel Chandrika. That brilliant educationist, critic and first Asian president of Cambridge students' union Dr.CR Reddy finds his match in this charming and

learned lady. From Chalam she elicits the perspicuous point that art has a social responsibility and in addition the goal of aesthetic joy and that the communist literary movement gradually went into coma as it distanced itself from the aesthetic aspect. A point which now many once-red, (now-pink) authors are saying in muffled tones, but for one to say this a couple of years ago required a certain moral courage. PS's making Viswanatha explain his environmental concern through his 'green' character *pasirika* of *Veyipadagalu* puts the much maligned colossus in the proper perspective. The soft and sad dalit voice of Joshua, the poet speaking about his ostracization by both Hindu and Christian orthodoxy rings ever so authentically with Madhuravani playing an uncharacteristically subdued role. Abrasive with Narla, teaching Tapi Dharma Rao a thing or two about viewing the attitudes of the past, digging out unknown aspects of that thwarted genius Abburi Varada Rajeswara Rao, delving into the Marxism's chief priest Kodavatiganti Kutumba Rao's assaying into supra-rational areas like the *fourth dimension* which threw his myopic idolators into a tizzy, squarely telling the self-conscious revolutionary poet Sri Sri that his red chariot has broken down, analyzing the unprecedented public adoration of the stentorian status-quo-ist Ushasri's scholarly outpourings, X-raying the strengths and weaknesses of the charming maestro Rachakonda Viswanatha Sastri. Madhuravani alias Puranam Subrahmanya Sarma presents a bewildering kaleidoscope of the fascinating literary trends and personalities of half a century in the most readable fashion.

Here is a brilliant and novel literary feat of a unique nature that coalesces solid content with a racy style. This is literary history in a brand new format which only a person with an impeccable literary background could attempt and for it to succeed needed a pen that tempts. Puranam Subrahmanya Sarma has created a new literary genre with an authority and quality that will be difficult to match. PS' story 'Neeli' has attracted international attention, his 'Illali Mucchahatlu' are ever fresh but it is on these 'Interviews with Maduravani' that he will be read and rememebered in the centuries to come.

20th February 97 **Vakati Panduranga Rao**
Hyderabad

వాక్సూచి

ఎవరీ మధురవాణి ?

ఈమె వేశ్య. విజయనగరం కాపురం. సంగీతంలోను, సాహిత్యంలోను ఆరితేరి, వృత్తిలో అందె వేసిన చేయి. సంస్కృతం నాటకాంతం వరకు చదివినట్టుంది. ''మృచ్ఛకటిక'' లోని ''వసంతసేన'' జీవితాన్ని బాగా జీర్ణించుకుంది. గిరీశం దగ్గర ఇంగ్లీషు నేర్చుకుంది. కొన్నాళ్లు అతని ప్రాపకంలో కూడా వుండేది. మరి కొన్నాళ్ళకు రామప్పంతులు మాయల్లో పడి రామచంద్రపురం చేరుకుంది-అటు గిరీశం కృష్ణారాయపురం జేరుకున్నట్టు. పట్నవాసంలో మెలిగిన వ్యక్తి కనుక మొదట్లో ఆమెకేమీ తోచదు ఆ పల్లెటూరిలో. తన సంగీత విద్య, తన తెలివితేటలూ రామచంద్రపురంలో అడవిన కాచిన వెన్నెల వలె వృథా కదా అని చింతిస్తున్న సమయానికి ఆమెకు కరటకశాస్త్రి ధర్మమా అని . ''మాయసుబ్బి'' (కరటకశాస్త్రి శిష్యుడు మహేశం యొక్క కన్నెపిల్ల వేషం) యొక్క పెళ్ళి అనే ఘట్టానికి సూత్రధారణ సంఘటిస్తుంది. తీక్ష్ణమైన తన బుద్ధిని యావత్తు వినియోగించడానికి తగినట్టి ఘట్టం అది. ఒకానొక కుర్రవాణ్ణి- ఆడ వేషంలో - ఒక వృద్ధునికిచ్చి-నిజంగా వివాహం చెయ్యడం-తరువాత ఆ రహస్యం ఎవరికీ తెలియకుండా దాచడం, తుదకు తన ఇంటి యజమాని రామప్పంతులకు కూడా తెలియకుండా-మహేశం ఆడవేషంలో అర్ధరాత్రప్పుడు తన ఇంటికి పారిపోయి వచ్చినపుడు ఆడవేషం విప్పించేసి మహేశం చేత దాసరి వేషం వేయించి కొత్త అగ్రహారానికి-కరటకశాస్త్రి ఉన్న తావుకు - క్షేమంగా పంపించడం. ఇంత కష్టమైన పనిని, ఎవ్వరికి, ఎలాంటి ఒడుదుడుకు రాకుండా కాపాడుకుంటూ సాధించడం సామాన్యమైన విషయం కాదు. తలచుకుంటే గుండె వడిగా కొట్టుకుంటుంది. నాటిరాత్రి సంఘటనలన్నీ! మధురవాణి వంటి మేధావినికే చెల్లును ఆ అధ్వర్యము!

రామప్పంతులు ఆడాలోనున్న వేశ్య తానైనప్పటికి రామప్పంతులును భర్తలాగునే పూజిస్తుంది. ''నేనుండగా మీరెలా వెధవలౌతారు?''

★''నా ప్రాణం కంటే ఎక్కువైన మిమ్ములను నే కాపాడుకోవటం ఎవరికో ఉపకారం?'' మొదలైన వాక్యాల్లో ఆమెకు రామప్పంతులు యెడల ఉన్న గౌరవం వ్యక్తమౌతుంది.

★ ఆఖరుకు కేసుల్లో తిరుగుతున్న రామప్పంతులు విశాఖపట్నంలోనే బస చేయవలసి వస్తుంది. మధురవాణి కూడా విశాఖపట్నం వస్తుంది. క్రమేణా ఆమె తన వృత్తియొక్క హీనత గుర్తెరుగుతుంది. స్త్రీ జీవితం సంపూర్ణత చెందడానికి ద్రవ్యంగాని, విట సంపత్తిగాని కారణాలు కాజాలవు అని తెలుసుకుంటుంది. తన జీవితంలో పరిపూర్ణమైన స్వాతంత్ర్యము ఉన్నప్పటికీ అనురక్తితో కూడుకొన్న, నియమబద్ధమైన స్వేచ్ఛ గాని, ఆనందంగాని లేకపోయినవి కదా అని పరితపిస్తూంటుంది. ఈ పరితాపాన్ని గూర్చి చదివితే ఎంతటి వాళ్ళకైనా మనసు ద్రవించక మానదు.

మధురవాణి, బుద్ధి సూక్ష్మతకు పెట్టింది పేరు. కొంప లవతల మునిగిపోతుంటే మన

సోమయాజుల వెంకట రామమూర్తి

కివతల ఆనందం! పైశాచికమైనది కాదు సుమండీ! మునిగిన కొంపలు మీదికి తేల్చే శక్తి తనకు ఉన్నది కదా అన్న ధీమాచేత! మచ్చుకు చూడండి:

కరటకశాస్త్రులు, నువ్వు విద్యా, సౌందర్యాలు రెండూ దోహదం చేసి పెంచుతున్నావు'' అని మామూలు పాడి ముక్కలతో పొగడుతూంటే మధురవాణి:

''అంతకన్న కాపు మనిషినై పుట్టి మొగుడి పొలంలో వంగ మొక్కలకూ, మిరపమొక్కలకూ దోహదం చేస్తే యావజ్జీవం కాపాడే తనన్న వాళ్లు వుందురేమో?'' అంటుంది. ఇప్పటినుండీ మధురవాణి జీవితంలోని మాధుర్యఝురి వ్యక్తంగా కనిపిస్తూ, విశాలంగా విస్తరించి, ప్రవహిస్తూంటుంది.

ఇంతవరకు ఆనందభైరవి లాగు ఆకాశాన్ని అంటుతూన్న ఆమె యొక్క జీవితగీతం, మలయమారుతం వలె భూమిమీద వీచి 'హాయి హాయి' అనిపిస్తూంటుంది. కనులు మిరుమిట్లు గొలిపే ఆమె జీవిత విద్యుద్దీపిక చల్లని మబ్బు కాంతిలోకి మారి, ప్రశాంతమైన చంద్రకాంతిని జ్ఞాపకం చేస్తూంటుంది. ఇప్పట్నుంచీ, మధురవాణి వాక్కులు దేవకన్య వాక్కులవలె శాంతరస పూరితములు. చదువరుల హృదయాలలో స్వార్థరాహిత్యాన్ని ఉదయింపజేసి, తేల్చి ఉన్నత స్థానం చేర్చి విడిచి పెట్టే శక్తి కలిగి వుంటాయి!

కరటకశాస్త్రి స్వార్థం ఆలోచించుకుని, డిప్టీ కలెక్టరు దగ్గరికి వెళ్ళమని మధురవాణిని ప్రోత్సాహ పరుస్తాడు. అప్పుడామె ఖండితంగా ''వెళ్ళదలుచుకోలేదు. ఇటుపైన వూరకుక్కలనూ, సీమకుక్కలనూ దూరంగా వుంచడానికి ఆలోచిస్తున్నాను.'' అని వృత్తి నెత్తికట్టే తన ఉద్దేశాన్ని తెలుపుతుంది. కరటకశాస్త్రి ఇంకా లాచారీపడి. ''డిప్టీ కలెక్టరు హెడ్ కానిస్టేబుపాటి చేశాడు కాడా?'' అని మందలిస్తే కోపం వచ్చి, ''హెడ్డుని నావెనుక నౌఖరులా తిప్పుకున్నాను కాని అధికం లేదే? ఆ నాలుగు రోజులూ అతడు సర్కారు కొలువు మాని నా కొలువు చేశాడు. అతడి సాయం లేకపోతే మీరు నా వూరి పొలిమేర దాటుదురా? ఈ దాసరి దాటునా? లోకమంతా ఏమి స్వప్రయోజనపరులూ?'' అని వెనువెంటనే,

''చిత్రగుప్తుడికి లంచం ఇవ్వగలరా? అతడి దగ్గరికి మధురవాణిని పంపి, చేసిన పాపాలన్నీ తుడుపు పెట్టించడానికి వీలుండదు కాబోలు!'' అంటూ కరటకశాస్త్రి నెత్తి వాయగొట్టుంది చీవాట్లతో-

ఇంత గంభీరంగా మాట్లాడుతున్నప్పటికీ నవ్వి, శిష్యుడు దాసరివేషం వేసుకుని పాడిన పాటను తిరిగి పాడమని, ఆ పాటలో కరటకశాస్త్రికి తిట్లహారతిచ్చి తిమ్మరం వొదల గొడ్తుంది.

ఇక తుదిరంగంలో మధురవాణి ఉన్నత భావాలతో మిన్నందుకుంటుంది. మాటల చమత్కృతిలో, గిరీశం కంటే పై మెట్టు నుంటుంది చూడండి-

(మధుర) కొత్తమనిషి నటనవల్ల కొద్ది కాలమే లోకానికి కళ్లు కప్పవచ్చుగాని, నిడివిమీద బంగారాన్నీ, ఇత్తడినీ లోకం యేర్చేస్తుందండి. (గిరీశంతో) యేమంటారు?

అప్పుడు గిరీశానికి ఈ మాటలన్నీ శూలాలై హృదయంలో గుచ్చుకుని తహతహ పుట్టిస్తాయి. గిరీశం ఏమీ తోచక, 'పంతులుగారికి నిద్రాభంగమౌతుంది. మీరు వచ్చిన పనేదో' అంటూ మధురవాణిని వేగంగా అక్కడనుంచి పంపించేయడానికి ఒక వెర్రి ప్రయత్నం చేస్తాడు. గిరీశం ఓడిపోయాడు. మధురవాణి తన కూట్లో దుమ్ము కొడుతుందన్న భయం పూర్తిగా వుందతనికి. తప్పించుకునే ఉపాయం లేదు. అప్పుడు దీనత్వంగా మధురవాణి వైపు చూచి ''నా కొంప తియ్యకుమా, నా గుట్టు బయట పెట్టకుమా?'' అన్నట్టుగా అభినయం వల్ల ఆమెకు తెలిపి నిష్క్రమిస్తాడు.

అటుతరువాత సౌజన్యారావుకీ, ప్రచ్ఛన్నంగా వున్న మధురవాణికి జరిగిన సంభాషణ వినండి:

మధుర: ''వేశ్యజాతి చెడ్డది కావచ్చు గాని తాము సెలవిచ్చినట్టు చెడ్డలో మంచి వుండకూడదా? మంచి ఎక్కడున్నా గ్రాహ్యం కదా అండి?''

- అని కొంతసేపటికి లుబ్ధావధాన్ల కేసులో గట్టి సహాయం చేయకలిగినది ఒక వేశ్య వున్నట్టుగా సౌజన్యారావుకు సూచావాచా తెలుపుతుంది. ''డబ్బిద్దామం''టాడు పంతులు. అపుడు మధురవాణి '' ఆ వేశ్య ద్రవ్యానికి సాధ్యురాలు కాదండి'' అని తన యొక్క ఉద్దేశం అతనికి శుశ్రూష చేసుకోవడమేనని తెలుపుతూ, ఆ కోరిక తన తలకు తగని వెర్రికోరిక అని కూడా అంటుంది.

- విచిత్రమైన మానసిక సంచలనము! ఊర్ధ్వానికి ప్రయాణం సాగిస్తూన్న దామె మనస్సు ఉన్నత భావాలతో నిండి. అప్పుడు సౌజన్యారావును ఒక పెద్ద సమస్య ఎదుర్కొంటుంది. '' ఏంటి నాచ్ వ్రతానికి భంగం కలుగచేసుకోడమా? లేక లుబ్ధావధాన్లమీది కూనీ కేసు తప్పించే అవకాశం కాస్తా వదులుకోవడమా?'' అని. అటు వ్రతభంగం! ఇటు బ్రహ్మహత్య! ఏంచేస్తాడు పాపం! తటపటాయిస్తూ ''నేను మన్మథుణ్ణనా నన్ను వలచింది?'' అని ప్రశ్నిస్తాడు. మధురవాణి ''మిక్కిలి మంచివారని కాబోలు!'' అని సమాధానం చెబుతుంది. ఎట్టి మృదూక్తులివి!

మధురవాణికి ఐహికవాంఛలందు అసహ్యత కలిగిందని స్పష్టము కదా, దీనివల్ల? - తాను బాహ్య సౌందర్యానికి గాని ధనానికి గాని ఆశించే దినాలు వెళ్లిపోయి, కేవలం ఆంతరంగిక సుందరతను ఆస్వాదించే కాలం వచ్చేసిందని తేటతెల్లము కాదా? - పవిత్రమైన పరివర్తనము! మానవ జీవితంలో ఇంతకంటె పరమావధి ఏమి కావాలి? ఇంతకంటె మోక్షమే ముంది? ఇదే జీవన్ముక్తి! ఇదే కట్టెతో కైలాసం! సానిదానికి సౌజన్యమేమిటనే దురభిమానంతో కొట్టుకపోతున్న సౌజన్యారావు, ''సానిదానికి మంచితో పని వుండదు. ఇదేదో ఎత్తై ఉండాలి'' అంటాడు కోపంగా. ఆమాట మధురవాణి హృదయానికి బాకువలె

గుచ్చుకుంటుంది; పాపం! అప్పుడు ''మృచ్ఛకటిక చదివిందేమోనండీ!'' అంటుంది అతి అమాయకంగా. మధురవాణికి వసంతసేన జీవితం ఒక ఆదర్శం. ఇద్దరూ వేశ్యలలో అపూర్వమైనవాళ్ళే! సౌజన్యారావు అప్పటికీ లొంగడు. ''వసంతసేవ లాంటి మనిషి వెఱ్ఱి కవీశ్వరుల కల్పనలో వుండాలిగాని లోకంలో వుండదు'' అని త్రోసిపుచ్చుతూ, ''వేశ్య డబ్బొల్లకపోదు-ద్రవ్యం కోరమనండి'' అంటాడు అతి బింకంగా. అంతెకంటె బింకంగా మధురవాణి, తనకు విధికృతం చేత (అనగా పుట్టుక చేత) వేశ్యాసంసర్గం తప్పింది కాదంటూ, పురుషవేషం విప్పేసి సహజమైన స్త్రీ వేషంతో కనిపిస్తుంది. సౌజన్యారావు అగ్గిరాముడయిపోతాడు. ఎవరో శత్రువులు తన్ను పరీక్షించడానికీ విధంగా మధురవాణిని నిశీథియందు, తన పడకటింటికి పంపించి వుంటారని భావిస్తాడు. కోపోద్దీపితుడై, ''ఏమి దగా!'' అని పళ్లు కొరికితే, పాపం! మధురవాణి నిండు దుఃఖంతో, ''నిర్మలమైన అంతఃకరణతో వస్తిని, నిజము దేముడెరుగవలె'' అని పొంగివస్తూన్న దుఃఖాన్ని దిగమ్రింగి గుమ్మంలోకి వెళ్ళిపోతూంటే సౌజన్యారావు, ''నిలు నిలు-పాగా కోటూ మరచిపోయావు'' అంటాడు. అప్పుడు మధురవాణి, ''అంతేనా? మనసే మరచిపోయాను. కొదవేమిటి'' అనడంలో తాను పూర్తిగా సౌజన్యారావుపై తన మనస్సు లగ్నంచేసి, వట్టి కళేబరంతో ఇంటికి పోతూన్నట్టున్నూ, ఇకపైని తన జీవితం శూన్యమైపోయిందని భావించినట్టూ, స్పష్టంగా తెలుస్తూంది కదా?

ఇది చదివితే, యెవరి హృదయం చలించదు? వేశ్యల సమస్యను గూర్చి సౌజన్యారావుతో 'ఢీ' యని ఎదుర్కొని వాదిస్తుంది. ''దేవాలయములో మేము భగవంతుడ్ని చూడడమునకు పోవచ్చునుగదా? సత్పురుషులైన తమవంటివారి దర్శనమునకు నిరోధమా?'' అని ముదలకిస్తుంది. దానికేం జవాబు చెప్పలేడు సౌజన్యారావు, చెప్పడానికి చేతగాక! ఆశ్చర్యంగా మధురవాణిని నఖశిఖ పర్యంతం నిదానించి చూస్తుంటాడు. సంఘటనకి కల్గిన ఆశ్చర్యం కాదది - ఆమె సౌందర్యమునకు ముగ్ధుడయిపోయి, ''అట్టేసేపు నీవు నా యెదుటగానీ నిలిచివుంటే, నువ్వు ఏ తగువు తీరిస్తే ఆ తగువుకు ఒప్పుదల అవుతానేమో అని భయమేస్తూంది'' అని ఆమె బాహ్య ఆంతరంగిక, సుందరతను శ్లాఘిస్తున్నాడు. మధురవాణి తుని తగువుగా ఒక ముద్దుతో సంతృప్తి పొందుతానంటుంది. సౌజన్యారావుకు ఈ పిచ్చి ధోరణేమీ అర్థంకాలేదు.

''ఏం వెఱ్ఱిమనిషి! నీకు ముద్దు కావాలి? - ఏం లాభం?'' అని అడుగుతాడు. ఆ ప్రశ్నకేం జవాబుంది? అందుకే మధురవాణి అతి అమాయకంగా, ''నాకు తెలియదు'' అని వూరుకుంటుంది. ఇనుము అయస్కాంతం దగ్గరికి పరుగెత్తినట్లు, నదులు సముద్రాన్ని చేరుకుని లీనమైపోయినట్లు - తన ఆత్మ సౌజన్యారావువైపు పరుగెత్తుతూందనే సూచన. ఇది లాలసకాదు, మోహముకాదు; శారీరక వాంఛ ఎంత మాత్రమూ కాదు; ఇది మంచిని ఆశ్రయిద్దామనే ప్రబల వాంఛతో నిండిన మనస్సుయొక్క ఆవేగము; సౌజన్యము నాస్వాదించటానికి అతిశయించిన తృష్ణ; నిరాధారంగావున్న తన జీవితానికి ఒక పట్టుగొమ్మకోసం వెదకులాడే స్త్రీలకు సహజమైనదగు ఒక బలమైన కోర్కె; సజ్జన

సేవయందు తనకుగల గాఢమైన అనురక్తి. అలాగున ముద్దు కోరేసరికి సౌజన్యారావు, ''వెయ్యి రూపాయలకంటె ఒక ముద్దు ఎక్కువ విలువా?'' అని ఆశ్చర్యపడి 'సరే' అని ఒప్పుకొని కూనీకేసు విషయంలో నిజం ఏమిటో చెప్పమంటే మధురవాణి ''తెల్లబియ్యం పాటి మానికా! లుబ్ధావధాన్లు వివాహమాడిన పిల్ల నిజమైన ఆడపిల్ల కాదు'' అని పేనుకొని ముడిపడిపోయిన కథా సూత్రాలన్నిటినీ ఒక్క తృటిలో విప్పేస్తుంది. ఖరారు ప్రకారం సౌజన్యారావు మధురవాణిని ముద్దెట్టుకునేందుకు సిద్ధమౌతాడు. అతని పెదవులు తన చెక్కిలికి తగిలీ తగలకుండా వుంటూన్న సమయానికి '' ఆగండి'' అని ఒసికిలి తప్పించుకొంటూ ''చెడని వారిని చెడగొట్టడం తన మతం కాదని'' వాదిస్తుంది. ''అమ్మయ్య! బ్రతుకు జీవుడా!! కృతజ్ఞుణ్ణి'' అని స్వేచ్ఛగా ఊపిరి తీస్తాడు సౌజన్యారావు. ఆ దెబ్బతో ప్లీడరుగారికి మధురవాణి సౌశీల్యము బోధపడుతుంది. ఆమె జీవితంలో స్వార్థానికెచ్చటా తావులేదని తెలుసుకుంటాడు. ఆమెకు 'భగవద్గీత' ప్రతి నొకటి బహుమానంగా యిచ్చి, వ్రతభంగమని సంకోచింపక, ఆమెతో ''**Shake-hand**'' చేసి సగౌరవంగా సాగనంపుతాడు. దానిలోనే మనకు తెలుస్తుంది మధురవాణి సామాన్యమైన వేశ్యకంటె - బ్రాహ్మణోత్తములకంటె - వెయ్యిరెట్లు ఎక్కువ విలువైందని అతడు తెలుసుకొన్నట్టు!

మధురవాణి వేశ్య కావచ్చు - కొన్నాళ్ళు వేశ్యావృత్తి నవలంబించి యుండవచ్చు. కాని, ఆమె యొక్క సరళస్వభావం, నిర్మలమైన అంతఃకరణా, పరోపకారబుద్ధీ, నిస్వార్థతా, కొంపలు కూలదోసే గాలివానలో కూడ ముచ్చటగా నాట్యంచేసే విలక్షణ స్వభావమూ, తన చతురత చేత ఎంతటి ప్రళయాగ్నినైనా వారించేధీమా - ఆమె పెను ప్రళయంలో కూడా తాండవం చేస్తుంది ఆనందంతో! వీటి నన్నిటినీ మించిన అమాయకత్వం - ఓహో!

''మధురవాణి ఒక అపూర్వమైన సృష్టి! భళీ! అప్పారాయా!'' అనిపిస్తూంటుంది ఎల్లప్పటికీ!

(భారతి : మాసపత్రిక (1940) సౌజన్యంతో)

గురజాడ అప్పారావు తో

''మధురవాణిని వదలడం అంటే ఏవీ మనస్కరించ కుండా వుంది''- అంటాడు మొదట్లో గిరీశం. గిరీశానికే కాదు గురజాడ అప్పారావుగారికే నాటకం పూర్తి చేశాక మధురవాణిని వదలాలంటే మనస్కరించ లేదు. నాటకకర్తే I am enamoured of her అని అనుకున్నారు పాపం. పాఠకులు కూడా మధుర వాణిని వదలాలంటే నాటకం పూర్తయాక కూడామనతో కబుర్లుచెబుతూ వుండిపోతే బావుండున్ను అని అనిపిస్తుంది. ఇంతెందుకు? కన్యాశుల్కం చదివి మధురవాణి కోసం బెంగ పెట్టుకోనివారుంటారంటే నమ్మశక్యకంకాదు. మధురవాణిని ఎత్తుకుని ఎక్కడికయినా పారిపోవాలనిపిస్తుంది నిజానికి. ఈ ముక్కే రావిశాస్త్రి గారన్నారొకసారి - మధురవాణి మిమ్మల్ని ఇంటర్వ్యూ చేయడానికి వస్తే ఏంచేస్తారని అడిగా. ఇంటర్వ్యూ ఎందుకండీ టైమ్‌వేస్ట్- ఎత్తుకుని పారిపోతానని కాబోలు అన్నారు. గురజాడ అప్పారావుగారే తను సృష్టించిన మధురవాణిని మోహించి కాస్త తత్తరపడ్డారు నాటకం పూర్తిచేశాక.

కన్యాశుల్కం వంటి చీమూ నెత్తురూ వున్న పాత్రలతో మహత్తరమైన నాటకం పూర్తిచేశాక అప్పారావు పంతులుగారు ఎంత restless గా feel అవుతారో వూహిస్తే 'మధురవాణి' పాత్ర గురించి ఆయన బెంగ కొంత అర్థం చేసుకోవచ్చును. తిక్కన గారు మహాభారత రచన పూర్తిచేశాక అలాగే restless గా feel అయి వుంటారు. అప్పారావుగారు ఒంగోలు ముని సుబ్రహ్మణ్యంగారికి రాసిన లేఖలో Have I made vice attractive? అని మధురవాణి గురించి మథన పడ్డారు.

చారిత్రాత్మకమైన యీ అప్పారావుగారి లేఖను గుడిపాటి వెంకటచలంగారు తెనుగు చేశారు. చలంగారి అనువాదాన్ని యథాతథంగా యిక్కడ పొందుపరుస్తున్నాను.

''కన్యాశుల్కం ప్రూఫులు దిద్దుతున్నాను. చదువుతోంటే నాకు ఆహ్లాదం కలుగుతోంది. గ్రంథకర్త తన పుస్తకాల్ని చదివి తానే ఆశ్చర్యపడితే గ్రంథంలో నిజమైన స్వారస్యం వుందన్నమాటే. గ్రంథకర్తకే పుస్తకం ఆకర్షకంగా వుంటే అందరికీ వుంటుందని నిశ్చయమే. మీనాక్షి వొచ్చిన రంగాలు చాలా జ్ఞానాపాదకాలుగా వున్నాయి. నేను పూర్వ గ్రంథాల్లోంచి ఉదాహరణ లివ్వగలను.

కళా దృష్టితో ఆదర్శవంతంగా చేసినప్పటికీ Artistic Idealisation కూడా Realistic(ఉన్నదున్నట్టు)గా వ్రాసినట్టయితే ప్రజల నీతి అభిప్రాయములకు విరుద్ధంగా వుండే ఘట్టాలు తటస్థించక మానవు. కొంతవరకు నైతిక ఖండనం ప్రత్యేక తత్వాల మీద ఆధారపడి వుంటుంది. మీజాతి పట్టాభి రామమూర్తిగారి

సహవాసంలో మీరు పెరగడం వల్లమీకు అవినీతి అంటే కంటకమని నాకు తెలుసు. వేశ్య అనేసరికి అదిరిపడతారు.

కావ్యాల్లోని న్యాయస్మృతి Poetic Justice(కావ్యన్యాయం)తో మారింది. నేను జీవితాన్ని చిత్రిస్తున్నాను. కళాపరంగా కొంత ఔన్నత్యాన్నిస్తాను.

నేను కళారాధకుణ్ణే. ఐనప్పటికీ సంఘం యెడల బాధ్యత వుంది నాకు. నా పుస్తకం చదివేవారు నన్ను వొక ప్రశ్న వెయ్యవచ్చు, నేను దుర్మార్గాన్ని ఆకర్షణీయంగా చేశానా అని. చెయ్యలేదని నా నమ్మకం. మొదటి ముద్రణలో మధురవాణి జీవం లేని ఘోరంగా తయారైంది. ఈ ముద్రణలో ఆమెను పూర్ణంగా చిత్రించాను. నేను ఆమెను చూసి భ్రమసి పోతున్నాను. కనుక ఆమెని చివర రంగంలో సంస్కారణం చేశాను. ఇంక మీకు అభ్యంతరం వుండకూడదు.

పైకి కనబడేదానికన్న బలమైన నైతిక భావాన్ని పొందింది నాపుస్తకం. జీవితాన్ని నేను చులకనగా భావించనని తెలుస్తుంది. హాస్యంతో పొంగిపొయ్యే పుస్తకంలో జీవితంలో గంభీరత్వాన్ని చూపడం చాలా కష్టమైన పని. ప్రయత్నించాను నేను.

వేశ్యలోని మానుషత్వాన్ని మరచిపోకండి. ఆమె సుఖదుఃఖాలు మీవిగానీ, నావి గానీ అయిన సుఖదుఃఖాలకు ప్రాముఖ్యతలో తీసిపోవు. సంఘంలో లెఖ్ఖలేని వ్యభిచారులైన భర్తలూ, భార్యలూ వున్నారు. స్పష్టంగా తన వృత్తిని తెలియబరిచే వేశ్య వారందరి కన్న అధమురాలెట్లా అవుతుంది? పైగా వేశ్య వివాహ ప్రమాణాన్ని భగ్నం చెయ్యడం లేదు వీళ్ళవలె.

'ఆంత్రోపాలజీ' (పురాతన మనుష్యుల చరిత్ర నుంచి తెలుసుకునే శాస్త్రం)వల్ల మన సాంఘికాభిప్రాయాలు మార్చుకోవలసిన అవసరం కలిగింది. స్పష్టంగా గోచరించే విషయాన్ని కప్పిపుచ్చడం వల్ల ఏమీ లాభం లేదు.

వివాహ (Sexual)బంధాలను ఇంతగొప్ప చెయ్యడంలో అర్థమేమిటి? సాంఘిక పరిణామంలో వివాహసంస్థ యొక్క ప్రాముఖ్యతను నేను తగ్గించ చూస్తున్నా ననుకోకండి. గడిచిన శతాబ్దంలో ప్రపంచం జ్ఞానంలో మారింది. వివేకవంతులైన మనుష్యులు పాత అభిప్రాయాల విలువను పరిశీలించడం ప్రారంభించారు. వివాహసంస్థ మానవాభివృద్ధికి తోడ్పడిన మాట వాస్తవమే కాని వివాహబంధం ఛేదించకూడదనే అభిప్రాయం వల్ల ఎన్ని చెప్పతరంకాని దారుణ కృత్యాలు తటస్థిస్తున్నాయో. మరవకూడదు. అంతేకాదు. ఇంగ్లీషు వారిలో పెళ్ళి (సివిల్ కాంట్రాక్టు) చట్ట సంబంధమైన వొడంబడికగా వుంది. షెల్లీ, జార్జి ఇలియట్ దాన్ని తోసేసి తిరిగారు.(Modern Woman will rewrite history). నవీనయుగపు స్త్రీ చరిత్రను పునర్లిఖింపబోతోంది.

గొప్ప నవలలో ప్రేమకథ అపురూపమవుతోంది లేక ప్రాముఖ్యతలేని స్థానానికి

వెడుతోంది. ఈ స్త్రీ పురుష శరీర ఆకర్షణ విషయమై వాఙ్మయం ఎందుకు అనంతమైన భేదాలతో చిత్రిస్తుంది? కామ (Sexual)సంబంధమనే మాటను గమనించండి. శుద్ధ శరీర సంబంధాన్ని స్పష్టంగా చూపుతోంది. వాడిలిపోయిన యాభై ఏళ్ళ సుందరిని యువకుడెందుకు మోహించడు? చక్కగా వికసించిన రోజా పువ్వువలె, బాగా వుడికే కూరవలె యవ్వనవంతురాలు యింద్రియాల్ని ఆకర్షిస్తుంది. పాచిన ఆహారం గాని, వాడిలిని పువ్వుగాని ఎంత అయిష్టమో ముదిరిన స్త్రీ కూడా అంతే. ముందెప్పుడో రొట్టె పాచి పోతుందనిగాని, రోజా వాడిలి పోతుందని గాని అవి కొత్తగా, మనోహరంగా వున్నప్పుడు ఎవడన్నా అనుభవించడం మానుకుంటాడా? జీవితమూ, సౌందర్యమూ అశాశ్వతములనే వేదాంతం సరైనది కాదు. పైగా తరుణ మందే అనుభవించాలనే అభిప్రాయానికి బలమైన ప్రోత్సాహ కారణమౌతుంది. పాపం అమితత్వంలో వుంది. అమితత్వం ఎక్కువ కాలం ఎట్లాగూ దాగదు.

జీవితంలోనూ, వాఙ్మయంలోనూ కూడా మోహం తన ఉచిత స్థానాన్ని అధిష్ఠించాలి. ప్రస్తుతం దానికి అమితమైన ప్రాముఖ్యాన్నిస్తున్నారు. 'కేటో' తన భార్యని ఎవరికో ఎరువిచ్చాడు. పురాణాలు చదవండి తెలుస్తుంది.

నిజంగా జరుగుతున్న సంగతుల్ని చూడాల్సి వొస్తుందని కళ్ళు మూసుకోవద్దు. డాక్టరులాగు కత్తి తీసి పుండుకోసి పరీక్షించాలి. ఆశయంగా చూపించ తగినది మానవుడి ప్రేమ. క్రీస్తు బోధించిందిగాని, బోధించాడని అనుకునేది గాని అదే. తన కవిత్వంలో షెల్లీ చాటింది ఆ ప్రేమే. జీవించే మతం కింద బుద్ధుడు బోధించింది ఆ ప్రేమనే. బౌద్ధమతాన్ని యేనాడు నాశనం చేసిందో ఆనాడే హిందూదేశం మతీయమైన ఆత్మహత్య చేసుకుంది.

ఈ ఆచారాలనే యెర్రకాంతిని పరిశోధనాలయం (Laboratory) నుంచి తొలిగించి, యీ కామ సంబంధాన్ని పూర్తిగా, వివరంగా పరీక్షించాలని నా కోరిక. చరిత్రాత్మ జీవశాస్త్రాత్మకంగా (biologically) పరిరక్షించి, దాని సరియైన స్థానాన్ని యీ కామానికి ప్రసాదించి తీరాలి. జీవితంలో యథార్థాన్ని మీరు ప్రేమిస్తున్నారు. 'సెంటిమెంటు'లోని యదార్థాన్ని యెందుకు ప్రేమించరు? పురుషుడి అధికారం కింద యెంత నీచమైన బానిసత్వాన్ని స్త్రీ అనుభవిస్తుందో నాకు తెలుసు. మీరు మాత్రం ఆలోచించుకోలేరా?

బీదలూ, కురూపులూ, దుర్మార్గులూ, బలహీనులూ ఐన భర్తల విషయమై ఆ భార్య లేమనుకుంటూ వుంటారో ఆలోచించుకోండి. మీ చుట్టూ కనపడే కుటుంబాలను 'స్టడీ' చెయ్యండి. కురూపులూ, దుర్మార్గులూ, బలహీనులూ ఐన భార్యలో?అంటారు మీరు. కాని వారు పురుషుల బానిసలే కద. మనకన్న ఆడవాళ్ళు ఎక్కు పవిత్రత చూపాలని విధిస్తున్నాము. దానివల్లనే యింత వ్యత్యాసం కలుగుతోంది. నిర్మలులుకాని పురుషులందరినీ మీరు ద్వేషిస్తారనుకోండి పనిబట్టి.

ఇంక మీరు ద్వేషించని స్నేహితులు ఎంతమంది మిగులుతారు? స్త్రీకి సాధ్యమైన దానికన్నా ఎక్కువ ప్రజ్ఞను పురుషుడు కోరుతున్నాడు గనక స్త్రీ బాధపడుతోంది. తన మనసు తీరేట్టు, స్త్రీ తనని పూజించడం లేదని పురుషుడు దుఃఖభాజను డైనాడు. 'జెలసీ' అంటే యేమిటి? భర్త అందంగా లేడు. భార్య అతని రూపాన్ని యెట్లా మెచ్చుకుంటుంది? అందంగావున్న పర పురుషుడి యెడల అనురాగాన్ని ఆపుకోలేదు. కాని అట్లాంటిది మహాపాతకమంటారు మీరు. ఎంత దుస్సాధ్యం! భర్త చవట అయినా భార్య మాత్రం ఆయన మేధాశక్తుల్ని మెచ్చుకునే తీరాలి. ఇట్లా ఎంతవరకన్నా, ఎన్ని విషయాల్లోనో వూహించుకోవచ్చు యీ అగచాట్లు.

జపానులో గెయిషా పద్ధతి సంగతి వినేవుంటారు మీరు. కామ విషయమైన నీతి జపానులో చాలా తక్కువ. కాని వారి జాతీయతకికాని, మత జీవనానికి గాని, భాగ్యసమృద్ధికి గాని యే లోటూ రాలేదు. ఆశ్చర్యం యేమిటంటే, ఆ దేశంలోనే ముఖ్యంగా గొప్ప రాజకీయ ఆదర్శాలున్నాయి.

సెన్టిమెంట్ అవతల పెట్టి యీ కామవిషయమై నా అభిప్రాయం యిదీ. సంఘం వల్ల విధింపబడిన చట్టాలు వున్నాయి, వాటిని మన్నించడం మన విధి. కామ వ్యవహారాన్ని శాంతంగా నడిపించేందుకు అవి వుండవల్సిందే.

ఆ చట్టాలు అన్యాయమని తలిచి వాటిని బహిరంగంగా సంస్కరింప పూనినప్పుడు తప్ప వాటిని మీరడం గొప్ప నేరం. ఆ చట్టాలకి లోబడి వున్నా వాటిని పరీక్షించి వాటి న్యాయాన్యాయ విచారణ చేసేందుకు ప్రతివారికీ స్వతంత్రం వుంది. నిర్మలత్వం అవసరం అనే సెన్టిమెంటుని నేను మన్నిస్తాను. కాని ఆ సెన్టిమెంటు యొక్క నిజస్వభావ మేమిటి, దాని హద్దు లెంతవరకు, దాని అసలు అర్థమేమిటి, అది ఏ మార్గంగా పని చేస్తోంది, నిర్మలత్వ మంటే దేంటోవుంది? నేను నమ్ముతున్న దేమిటంటే ప్రస్తుత సాంఘిక శాసనాలు ఈ కామ విషయమై ఎవరికీ అందుబాటులో లేనంత కఠినంగా వున్నాయి. కనకనే నేరాలు మీరిపోయినాయి. మనలో మనం వాస్తవం వొప్పుకోవలసిన కాలం వొచ్చింది. ఇదంతా ఎందుకు వ్రాశానంటే నేను వ్రాయబొయ్యే నాటకం యీ సమస్యల్ని గురించి''. అని వ్రాశారు అప్పారావుగారు.

విజయనగరంలో ఆనందగజపతి మహారాజా వారి సంస్థానంలో వారి అధీనంలో రామస్వామి, వెంకటస్వామి అనే యిద్దరు వేశ్యా రత్నాలు వుండేవారట. వారిలో 'రామస్వామి' కడు పెంకి. వారిరువురినీ గురజాడ అప్పారావు పంతులుగారు కంట్రోలు చేసేవారట. ఈ రామస్వామి, వెంకటస్వామి అనే ఆనందగజపతి మహారాజా వారి ఉంపుడుకత్తెల గురించి కృష్ణశాస్త్రి గారికీ, రాయప్రోలు వారికీ బాగా తెలుసు. ఇది యిలా వుండగా విజయనగరంలో 'మహాలక్ష్మి' అనే వేశ్యారత్నము వుండేదట. ఆవిడ మహా సంగీత విద్వాంసురాలు. ఆనందగజపతి

మహారాజు గారైనా ఆమెకు మూడ్ వచ్చి ఆమె పాడితే వినాల్సిందేకాని పాడమంటే ఆమె పాడేది కాదట. మొట్టమొదటి కన్యాశుల్కంలో ఈ మహాలక్ష్మి అనే వేశ్యారత్నం పాత్ర వుంది. ఈమె గిరీశం వుంచుకున్న సాని అని మొదట్లో వుంది. తరువాత ఈమె పేరు కొట్టివేశారు అప్పారావుగారు.

ఆనందగజపతి మహారాజాగారికి బాలాజీనాయుడు అనే ఏజెంటు మద్రాసులో వుండేవాడు. వారి మేనగోడలు రామతిలకం అనే ఆమె ఎల్లప్పుడూ మహారాజా వారితోనే గడిపేది. ఆమెకు రాజావారి వద్ద ఎక్కువ స్వేచ్ఛ వుండేది. ఈ రామతిలకానికి తాగుడు అలవాటు బాగా వుండేది. అప్పుడప్పుడు తప్పతాగి స్పృహ తప్పిపోయేది. ఈమెను అప్పారావుగారు మధురవాణిగా స్వకపోల కల్పితంగా తీర్చిదిద్దారు. కన్యాశుల్కం రెండవ ఎడిషన్ లోని మధురవాణి మీద అప్పారావుగారి పై పరిచయాల సారం అంతా దిగిందని అనుకోవచ్చు.

అప్పారావుగారు రామస్వామి అనే వేశ్యా రత్నంతో మహారాజావారితో కలిసి పేకాట ఆడి వుండవచ్చును. ఈ వేశ్యలు బ్రాందీ పుచ్చుకునేవారట. మధురవాణిగాని గిరీశంగాని పంతులు తప్ప (ఒక్క రామప్పపంతులు తప్ప) ఎవరూ మద్యం సేవించరు. గిరీశానికి చుట్ట కాల్చే వ్యసనం వుండేది. గురుజాడ అప్పారావుగారు మాత్రం కోకో వైన్, పురిడి పిట్ట మాంసం తీసుకున్నట్లు ఆయన రాతల్లో వెల్లడయింది. రీవారాణి సేవలో అప్పారావుగారు కొన్ని అలవాట్లు చేసుకున్నట్లు తెలుస్తున్నది. ఈ డైరీలు నోట్సులు పరిశీలించి తిరగరాసిన సందర్భంలో నార్లవారు అప్పారావు పంతులుగారి మీద అభిప్రాయాన్ని మార్చుకున్నారు. అప్పారావుగారు ఆనందగజపతి మహారాజుకి రామస్వామికి వెంకటస్వామికి మధ్య 'డాఫర్' పనిచేశారని విసుక్కున్నారు. వ్యక్తిగత శీలం స్వచ్ఛత విషయానికి వస్తే వీరేశలింగం పంతులుగారితో అప్పారావుగారు తులతూగలేరని గమనించి కోపం తెచ్చుకున్నారు. సాహిత్య అకాడెమికి రాస్తున్న గురజాడ మీద మోనోగ్రాఫ్ ఆ కారణంచేత ఆలస్యమయింది కూడా. రామస్వామిని వుంచుకున్నారని ఆనందగజపతి మహారాజావారి మీద భిన్నాభిప్రాయాలు కలిగి వున్నారుగాని అప్పారావుగారికి రామస్వామి మీద కోపం లేదు. అది ఆమె వృత్తి అనివారు సరిపెట్టుకున్నారు. అప్పారావుగారు రామస్వామి బాధ్యత స్వీకరించాక (H.H.)ఆనందగజపతిమహారాజావారు యిలా అన్నారని అప్పారావుగారు రాసుకున్నారు.

'విద్యావంతులు ఆడవారి పట్ల దయగా ఉంటారు. మీకు అధికంగా ఋణపడ్డాను. చర్మం కోసి యిచ్చినా మీ ఋణం తీర్చుకోలేను'. మహారాజావారికి పత్నీ వియోగం (15-5-1896) సంభవించాక రామస్వామి వచ్చి రాజావారితో. జీవించసాగింది. ఆమెగురించి అప్పారావుగారు తీసుకున్న శ్రద్ధను కీర్తిస్తూ యింకా రాజావారు యిలా అన్నారట-'లోకులు ఉదాత్తమైన ఉద్దేశాలను అర్థం చేసుకోలేరు. మిమ్మల్ని చూసి అతగాడు ఆ పిల్ల మీద మర్లుకొని ఆమె వద్దకు వెళుతునాడేమో, లేదా ఆవిడ ద్వారా ఏదో లాభం చేసుకొందామనుకొంటున్నాడు కాబోలుననో,

కాదంటే రాజావారి ఇచ్చకం కోసం ప్రాకులాడుతున్నాడనో అంటూ అజ్ఞానులూ, అవివేకులూ పరిపరి విధాల లేనిపోని నిందలు వేయడానికి ఆస్కారమున్నా దేనినీ లక్ష్య పెట్టకుండా మీరు ధైర్యంగా మలుచుకొచ్చారు'. ఇవి ఆనందగజపతి నుండి అప్పారావుగారు పొందిన ప్రశంసలు. అయితే యీ అనుభవం లేకపోతే గురజాడ మధురవాణిని తీర్చిదిద్ద గలిగి వుండేవారు కాదేమో! చూసీచూడనట్లు అప్పారావుగారు ఆడవాళ్ళను లోతుగా పరిశీలించేవారు.

ఆనందగజపతి మహారాజావారి స్వంత నౌఖరీలో ఉండే భోగం పాపలందరినీ అప్పారావుగారు చాలా నిశితంగా పరిశీలించారు. వాళ్ళ కళ్ళలోనే వారి స్వభావాన్ని, శీలాన్ని చదవడానికి ప్రయత్నించారు. కరుణ కళ్ళు లోతు కళ్ళు. రామస్వామి కనుబొమ్మలు విశాలంగా సొగగా తెలివితేటలను సూచిస్తాయి. భాస్కరం కళ్ళు నిద్ర మత్తుతో తూగుతూ ఉంటాయి. చంద్ర వదనవి ప్రశాంతమైన చూపులు. ఆమె చెల్లెలు కళ్ళలో అన్నీ ఆలోచనలే-యిలా సాగేవి అప్పారావుగారి ఆలోచనాలోచనలు. మధురవాణిని తీర్చి దిద్దడానికి యీ అనుభవాలు చాలవా? మధురవాణికి తల్లి చెప్పిన నీతులు అవి సౌజన్యారావు వద్ద ఏకరువు పెడుతుంది. ఒకటి 'చెడని వారిని చెడగొట్టవద్దని'. ఇంకోటి 'మంచివారి యెడల మంచిగాను, చెడ్డవారి యెడల చెడ్డగానూ ఉండమని', 'మొగవాడికయినా, ఆడదానికయినా నీతి వుండాలి' అంటుంది ప్రారంభంలో మధురవాణి, మధురవాణికి డబ్బు విలువ బాగా తెలుసు-''కొద్ది కాలం వుండే యవ్వనాన్ని ఆధారంగా చేసుకొని బతికే మా కులానికి వలపు ఒక్కచోటే. (అది ఎక్కడంటే) బంగారం మీద. శృంగారం వన్నె చెడిన దగ్గర్నుంచీ బంగారం గదా వన్నె తేవాలి'' అంటుంది కరటక శాస్త్రులతో. మధురవాణి గురించి సౌజన్యారావుపంతులు యిలా చక్కగా అంటాడు-'నువ్వు మంచిదానివి! యెవరో కాలు జారిన సత్పురుషుడి పిల్లవై వుంటావు (విశ్వామిత్రుడు+ మేనక=శకుంతల లాగ). యీ వృత్తి మానలేవా? స్థితిలోపమా? అంటాడు. మధురవాణి కన్యాశుల్కం నాటకాంతమందు వృత్తి మానేస్తుంది.

మధుర: రండి రండి కామ్రేడ్ గురజాడ గారూ!

గురజాడ: ఏమిటీ వికారం?

మధుర: రెండు కాళ్ళ గాడిదలు మిమ్మల్ని కవిగా గుర్తించలేదనీ, అటువంటి గాడిదలకి యింకా సన్మానాలు జరుగుతున్నాయనీ....(నవ్వుతుంది)

గురజాడ: గాడిద లేమిటి? నన్ను చూసేనా ఆ నవ్వు....

మధుర: రామ, రామ! శ్రీశ్రీ మాటలకి నవ్వొచ్చి అలా నవ్వాను. కమ్యూనిస్టులు మిమ్మల్ని కామ్రేడ్‌గా మార్చారని అంటేనూ, (నవ్వుతుంది)

గురజాడ: నిన్ను ముద్దుచేసి నా పీకలమీదికి తెచ్చుకున్నాను.

మధుర: అవురా యెంత మాటన్నారు? మీ రచనలన్నీ నష్టమైపోయి ఒక్క దేశభక్తి గీతం

మిగిలినా చాలన్నాడు, మీ శిష్యుడు కామ్రేడ్ శ్రీశ్రీ. అంటే కన్యాశుల్కం నష్టమైపోయి మధురవాణి లేకపోయినా యీ లోకానికీ అందులో ఈ కళింగ రాజ్యానికీయేఁవీ లోటు వుండదనే గదా తాత్పర్యం?

గురజాడ: నువ్వు అడిగావు గనక చెబ్తున్నాను విను. వెనక సభల్లో రాయప్రోలు గీతం 'ఏదేశ మేగినా యెందుకాలిడినా, పొగడరా నీ తల్లి భూమి భారతిని' పాడుతూ వుంటే, మన కుర్రాళ్ళకి 'దేశమంటే మట్టికాదోయ్, దేశమంటే మనుషులోయ్' అని పాడేలాగా దేశభక్తి గీతం రాసిచ్చా-వాళ్ళు అది పాడినపుడల్లా వీళ్ళు యిది పాడే వారు. అదీ కథ.

మధుర: అందుకా వాళ్ళు మిమ్మల్ని కామ్రేడ్ గురజాడ అన్నారు? (నవ్వుతుంది)

గురజాడ: నిన్ను కామ్రేడ్ మధురవాణి అనలేదనా నీకానవ్వు?!

మధుర: మీరు వేగుచుక్క అయితే మీకు తోకచుక్క కదా శ్రీశ్రీ. మధ్య నేనెవతెను? సానిదాన్ని కామ్రేడ్ అని పిలిచే ధైర్యం యెవరికుంది? మీరు మొదట రాసిన నాటకంలో నేను దిష్టిబొమ్మలా వున్నాను. అలా చేశారేమిటి కామ్రేడ్?

గురజాడ: వుండు జ్ఞాపకం చేసుకోనీ, బేహద్బీ. మొదట్లో రామప్పంతులుంచుకున్న సానిగా కదూ చిత్రిస్తి-అందుకే నిన్నపుడు Colourless Iniquity గా వున్నావన్నాను.

మధుర: అదుగో మిమ్మల్ని కామ్రేడ్ అన్నందుకు నన్నేదో యింగ్లీషులో తిడుతున్నారు. (గునుస్తుంది) మీకిది తగునా?

గురజాడ: సొగసైన నీ వంటి స్త్రీకి అలకే అలంకారం. Colourless Iniquity అంటే 'అందంలేని పాపం' లాంటిది. కోపం తెచ్చుకోకు. అన్నట్లు నీకు కామ్రేడ్ గిరీశం ఇంగ్లీషు చెప్పే వాడుకదా.

మధుర: అతణ్ని కామ్రేడ్ అని పాపం వాళ్ళు అనలేదు. మీరంటున్నారు. గిరీశంగారు కొన్నాళ్ళు నన్నుంచుకున్నారు.

గురజాడ: వాడి సంగతి నాకా చెప్తావు? మొట్టమొదటి నాటకంలో వాడుంచుకున్న సాని 'మహాలక్ష్మి' నువ్వు కాదు.

మధుర: మరయితే ఆ మహాలక్ష్మి నెందుకు తప్పించేశారు?

గురజాడ: అది వేరే కథ. నేను చెప్పగూడదు. నువ్వు వినకూడదు.

మధుర: కామ్రేడ్ మహలక్ష్మి మీరు చెప్పిన మాట వినలేదు. అందుకు తీసేశారు. ఆవిడ రణపెంకె. అవునా?

గురజాడ: ఈ 'కామ్రేడితం'తో నన్ను చంపేస్తున్నావు. ఆవిడ ఆనంద గజపతి మహారాజా వారి ఆస్థాన విద్వాంసురాలు. ఆమె పాటవినదల్చిన వారు ఆమె పాడినప్పుడు వినాల్సిందే కాని, మహారాజా వారైనా సరే పాడమన్నపుడు పాడేది కాదు. మహాగొప్ప సంగీత విద్వాంసురాలు. సాయంత్రం చీకటి కనుమరుగయ్యే వేళకు అదిభట్ల నారాయణదాసు వంటి హేమాహేమీలు ఆమె యింటివద్ద హాజరయి కల్వంలో భంగుపత్తి నూరుతూ

చేదోడు వాదోడుగా పనుల్లో కల్పించుకుంటూ పడిగాపులు పడివుండేవారట.

మధుర: ఎందుకట?

గురజాడ: ఉండీ ఉడిగీ ఆమె ఓ రాగం, ఓ కీర్తన, ఓ పల్లవి విసిరితే పట్టుకుందామని. ఈమెని మద్దెల మహాలక్ష్మి అనికూడా అనేవారు.

మధుర: బాగుంది. యింతటి మహా సంగీత విద్వాంసురాలినా మీరు ఆ గిరీశానికి సానిని చేసింది!

గురజాడ: అదే పొరపాటయింది. ఎస్టేటు ఎస్టేటంతా గొడవ చేస్తే యిక మన ఆబోరు దక్కదని మహాలక్ష్మిని తీసేసి నిన్ను అక్కడ తగిలించాను.

మధుర: చాల్చాలు! ఆనంద గజపతి మహారాజా వారు ఒకవేళ హఠాత్తుగా మద్దెల మహాలక్ష్మి పాట వినాలని వస్తే అప్పుడు నారాయణదాసుగారు వగైరా మీరంతా మహాలక్ష్మి మంచం క్రింద దాక్కునేవారా?

గురజాడ: మంచం కింధ దాక్కోవడ మేమిటి? మహారాజా వారెక్కడకూ వెళ్ళరు. అందర్నీ వారి వద్దకే పిలిపించుకుంటారు...తెలుసా?

మధుర: ఏమి మహాకవులండీ మీరు? పూటకూళ్ళమ్మ వస్తే గిరీశం గారు వచ్చి మా మంచం క్రింద దాక్కోలేదా? ఆ సీను మహాలక్ష్మి గారింట్లో మహారాజావారు వస్తే మీ కట్లాటి అనుభవం అయిందేమోనని నా అనుమానం.

గురజాడ: ఏ సభకయినా, నాటకానికయినా దర్జాగా మహారాజా వారి కూడా వెళ్తే వెళ్తాను. మంచం క్రింద దాక్కోవడం ఖర్మ నాకేమి?

మధుర: అహఁ ఊరికే తెలుసుకుందుకు అడిగా. అన్నట్లు మీ బావమరదులిద్దరూ చదువుకుంటూనే సానుల్నుంచుకున్నారని విన్నా. మీరు వెళ్ళినపుడు మీ బావమరిది నరసరాజు మీరు వస్తున్నారని జడిసి పొడుగు సుందరి మంచం కింద దాక్కుని వుండవచ్చు కదా!

గురజాడ: పొడుగు సుందరెవత్తి?

మధుర: అదేమో, మీకే తెలియాలి! (ఇద్దరూ నవ్వుతారు) మీరు యాంటీ నాచ్చా ఆ?

గురజాడ : కాక?

మధుర : మరైతే సాన్ని మీ నాటకానికి కథానాయికగా ఎంచుకున్నారే!

గురజాడ: నా హీరోయిన్ సాన్దే అయినా ఆమెకు తన వృత్తిపట్ల నిజాయితీ వుంది. వివాహబంధాన్ని తేలికచేసి పవిత్రులుగా నటిస్తూ వ్యభిచారం చేసే అనేకమంది స్త్రీ పురుషులకన్నా నేను రూపొందించిన సానిదే మంచిదీ గొప్పదీ.

మధుర: అందుకే కాబోలు, ప్రోనాచి, యాంటీనాచీ అన్న తేడా లేకుండా కాన్ఫ్రేడ్సంతా మీకు బ్రహ్మరథం పట్టేరు (నవ్వు)

గురజాడ: జీవితాన్ని నేనెప్పుడూ చులకనగా తీసుకోలేదు. పైకి హాస్యంగా కనపడే వెనుక బలమైన నైతిక భావాల్ని జొప్పించాను. గ్రహించు, నేను సీరియస్ మనిషిని.

మధుర: తెలుస్తోంది. నాటకం చివర నాచేతిలో భగవద్గీత పెట్టించి అమ్మయ్య అని మీరు తప్పుకున్నారు.

గురజాడ: మరి నేను కామ్రేడ్ ని ఎలా కాగలిగాను. బేహద్బీ, వుండు; నీ చెవి - (అని మధురవాణి చెవి మెలిపెట్టబోతాడు)

మధుర: ఇవుగో మీ కిష్టమైన మామిడి పళ్ళు. అదిగో మామిడి తాండ్ర. నా చెవి వదిలేయండి.

గురజాడ: I Shall has be terrible as I was humorous.

మధుర: మీ యింగ్లీషు బాగుంది. గిరీశంగారు యింగ్లీషు మాట్లాడుతూ వుంటే దొరలు మాట్లాడుతున్నట్లు వుండేది. మొదట్లో మీరు నా కంటెకిచ్చిన ప్రాముఖ్యం నాకిచ్చారు కాదు. అందుకే అందం లేని పాపంలా నిలబడ్డాను. తరవాత-

గురజాడ: తరువాత నీవే నేను నేనే నీవు.

మధుర: రాజా! ఆ రోజుల్లో నిన్ను చూసి అంతా భయపడే వారట, నిజమా?

గురజాడ: నన్ను రాజా అనే పేరుతో తాతాచార్యులు పిలిచేవాడు. నీకెల్లా తెలుసు? నీకు పుణ్యం వుంటుంది. నన్ను నువ్వూ నువ్వూ అనకు.

మధుర: త్వమే వాహం. వీణ వాయిస్తారా? యివ్వనా? అదేవిటి చేతులు అలా వణుకుతున్నాయి?

గురజాడ: కొంచెం కోకోవైనియ్యి. కాస్త ఆగి కాఫీ యియ్యి. నరాల నిస్సత్తువు పట్టుకుంది.

మధుర: గిరీశంగారికి చలిదివణ్ణం, చేదతో బావిలోంచి నీళ్ళు తోడ్డం ఇలాటివే ఏర్పాటుచేశారు గాని, కాస్తైనుగాని విస్కీ గాని యివ్వలేకపోయారు. మీరేం మహాకవులండీ?

గురజాడ: నన్ను కవిగా ఎవరూ వప్పుకోందే? డ్రాయింగ్ షీటు పట్రా నీ బొమ్మ గీస్తా.

మధుర: అవును మీరు చిత్రకారులే. నా బొమ్మ గీస్తే నాకివ్వరు. దాన్ని మీరే మోహించి వుంచేసుకుంటారు.

గురజాడ: ఒక కవి తన రచన చూసి తానే పరవశించి పోయాడంటే అందులో నిజంగా జీవం వుందన్న మాట.

మధుర: నన్నెదురుగా పెట్టుకునా మీరా మాటలనడం?

గురజాడ: నువ్వు రామప్పంతులుతోనూ, గిరీశంతోనూ, పిల్లి ఎలుకలతో ఆడుకున్నట్లు ఆడుకున్నావు. నాతో మాత్రం ఆడుకోలేవు. వచ్చేటప్పుడు నీ దగ్గరకు కళ్ళు మూసుకుపోయి వచ్చినవాడు భ్రమలు పటాపంచలై వెళ్ళేప్పుడు కళ్ళు తెరుచుకుని వెళ్ళిపోతాడు, గిరీశం లాగా.

మధుర: 'డామిట్ కథ అడ్డంగా తిరిగింది' అన్నారు కదా; అది గిరీరం గారికా, లేక మీకేనా? (నవ్వు)

గురజాడ: నీకు కోపం వస్తే చెంబుతో నీళ్ళు తెచ్చి, నా నెత్తిమీద దిమ్మరించినా దిమ్మరిస్తావు. నాటకం నీకు నచ్చలేదా?

మధుర: అన్నం మెతుకును అన్నవంతా నచ్చిందా అంటే ఏ వంటుంది? కన్యాశుల్కం బీభత్స రసప్రధానమైన విషాదాంత నాటకం అన్నాడుగా కామ్రేడ్ శ్రీ శ్రీ. రామ-రామ

గురజాడ: నేనల్లా అనుకున్నానా?

మధుర: కనిపించని వంద కల్పవృక్షాలకన్న ఒక ''దేశభక్తి'' గీతం మిన్న. సన్మానాలు పొందే లక్ష సామ్రాటుల కన్న ఒక కామ్రేడ్ గురజాడ మేలు అన్నాడు శ్రీ రంగం వారి చిన్నవాడు.

గురజాడ: అదేవిటి విశ్వనాథ మనవాడే- అతని మీద దేనికంట వీడు విరుచుకుపడటం?

మధుర: చిత్రం చిత్రం మహాచిత్రం అన్నట్లు వుంటాయి మీ మాటలు. మిమ్మల్ని కామ్రేడ్ గురజాడ అన్న శ్రీశ్రీని పక్కన పెట్టి మిమ్మల్ని అకవి అన్న విశ్వనాథని మెచ్చుగుంటున్నారు. ఏవి చోద్యం?

గురజాడ: (నవ్వి) యెంచాతంటే వాడు రాసిన వేయి పడగలు బీభత్స రసప్రధానమైన నవల; నా నాటకం కాదు. (నవ్వు) అది అంతే - పైగా అతను నా నాటకంలో రామప్పంతులు వేషం వేశాడు నాలుగేళ్ళు దీక్షగా. మాధవాచార్యులు మీనాక్షి.

మధుర: కన్యాశుల్కంలో వేషం వేసిన వాడు అందులో నా ముద్దుల్ని జుర్రిన రామప్పంతులు, కన్యాశుల్కానికి ఎదురుతిరగడవేమిటి అంటారు పంతులు గారు. శ్రీశ్రీ మీ నాటకం బీభత్సం అన్నందుకు మీరు వారిని వొదిలి వీరిని చేరదీయడం సవబా?

గురజాడ: నువ్వుండగా నా నాటకంలోకి బీభత్సం ఎలా వస్తుందీ?

మధుర: నాతోపాటు గిరీశంగారుండగా నాటకం బీభత్సం ఎలా అవుతుంది?

గురజాడ: నా నాటకం రసగంగాధరం. అది నాకు తెలుసు, నీకూ తెలుసు. శ్రీశ్రీ కేం తెలుసు?

మధుర: నేను మిమ్మల్నో మాట అడుగుతాను. ఏవీ అనుకోరు గదా?

గురజాడ: నాకు పద్యాలు కావ్యాలు రాయడం చాతగాక గేయాలు రాస్తున్నానన్నారు. నాటక లక్షణాలు నాకు తెలియవన్నారు. అదీ యిదీ చాతగాక యిందులో దిగానని వెక్కిరించారు. నేనేమీ అనుకోలేదే? నువ్వడిగితే నేనేవనుకుంటాను? అందులో నా అతి మధురానివి-

మధుర: యిందాక నా నాటకం నీకు నచ్చిందా అని అడిగారు. నేనేవంటాను? ఆ నాటకం మీకూ లొంగలేదు. కొత్త కవిలా అలా రాసుకుంటూ పోవడమేనా? ఎంత రాసినా మీకు తృప్తిలేదు. మీజాతే అంత-వాళ్ళంతా ఎలా నడిపిస్తే అలా నడిచారు. పాత్రల్ని గారం చేసిన

జనక తండ్రి మీరు. దశరథుని కున్నంత పుత్ర వ్యామోహం మీకూ వుంది మీ పాత్రల మీద. అవునా?

గురజాడ: నా నాటకాన్ని నేను జాగ్రత్తగా నిర్వహించ లేకపోయా నంటావు అంతేనా? పాత్రల మీది వ్యామోహంతో అది ఎటునడిస్తే అటు వెళ్ళాననీ అలా పెంచుకుంటూ పోయాననీ నీ పాయింటు. అది తప్పా? ఒక వేళ నిజమైనా-

మధుర: మీకు తెలిసిందంతా ఆ ఒక్క నాటకంలో చెప్పెయ్యాలని మీకు వూహూ ఆత్రం. తెలుగులో మొదటి నవల మీరే రాసివుంటే అందులో ఎంచక్కా మీరు చెప్పదలుచుకున్నదంతా విప్పిచెప్పగలిగి వుండేవారు. అవునా?

గురజాడ: నవల రాయకుండా నాటకం రాయడం తప్పయి పోయిందంటావు? నాకు కుదురులేదని నీ ఉద్దేశమా?

మధుర: రామ!రామ! నా ఉద్దేశం అది కాదు. నవల్లో చెప్పవలసినంత గోలనాటకంలో తెలిసి కావాలని చేశారు. అయితే కథ మీకే అడ్డం తిరుగుతోందని తెలిసి అట్టే రంగూ, రుచీ, వాసనా లేని సౌజన్యారావు పంతుల్ని తెచ్చి అతనిచేత నాకు భగవద్గీత యిప్పించి బతుకు జీవుడా మీరు చల్లగా తప్పుకున్నారు. అవునా?

గురజాడ: నాటకం రాసింది పాత్రలచేత మాటలు పడ్డానికే-అను, అను; నీ సొమ్మేం పోయింది! నీకు లోకువయ్యాను. పాత్రలకీ లోకువయ్యాను. నా జాతకం అలాటిది మరి.

మధుర :పంతులు గారికి కోపం వచ్చినట్లుంది. వీరేశలింగం గారి వితంతువివాహాలు, సంఘ సంస్కరణా మీకు నచ్చలేదు. రఘుపతి వెంకట రత్నం నాయుడు గారు యాంటీనాచ్ గనుక ఆయన్ని సౌజన్యారావు పంతులుగా చేసి మీ లౌక్యం ప్రదర్శించారు. మిమ్మల్ని కామ్రేడ్ అన్న వాళ్ళే అచ్చంగా గాడిదలు. (నవ్వు)

గురజాడ: రోకలి తలకు చుడుతున్నావు. కానీ, వితంతు జీవితమే నరకం. అందులో గిరీశం లాంటి వాళ్ళను పెళ్ళాడితే యింకా మహా నరకం కదా! మన పెళ్ళిళ్ళలో ఆడదానికి లభించని ప్రేమా, స్వేచ్ఛా వీరేశలింగం గారు జరిపే వితంతు వివాహాల్లో మరింత దుర్లభం కదా! ఇదే నన్ను బాధించిన నిజం పిల్లా!

మధుర: ఒప్పుగుందాం. మరి యాంటీనాచ్ సంగతో...

గురజాడ : నాయుడుగారి గ్రూపుది వాస్తవ లోకంతో సంబంధం లేని వట్టి నైతిక దృష్టి. నాచ్ కొశ్చెన్‌ను ఆర్థిక దృష్టితో సంస్కర్తలు పరిశీలించలేదు. నిజమే ఆ లోపం నన్ను బాధించింది సుమా.

మధుర: మరి మీరు ఆనంద గజపతి మహారాజులుంగారుంచుకున్న రామస్వామి వెంకటస్వామి రామతిలకం వంటి వేశ్యలకు గార్డియన్‌గా వున్నారు. రీవారాణీగారి ఆంతరంగిక కార్యదర్శిగా

పనిచేశారు. కాలేజీలో మేష్టరీ వెలగబెట్టారు. మీకున్న ప్రత్యక్షానుభవం పంతులుగారికి గాని, నాయుడుగారికి గాని యేది? మీ మనస్సు గొప్పది. మీ దృష్టి మరీ కొత్తది. నిజమేనా?

గురజాడ: రాజమండ్రి, కాకినాడా ముందుకుపోతుంటే విజయనగరాన్ని వెనకబడనిస్తానా?

మధుర: గిరీశానికి కర్రకత్తీ, యిత్తడి కిరీటం, కొయ్యగుఱ్ఱం యిచ్చి వినాయకుణ్ని చేసి రెండు సమస్యల్నీ నవ్వులపాలు చేశారు.

గురజాడ: అంటే నీ ఉద్దేశం. గిరీశానికి బుచ్చెమ్మనిచ్చి పెళ్ళి చేయలేదనా?

మధుర: కాదు. సంఘ సంస్కర్తలకి కొంచెమైనా లోకజ్ఞానం లేకపోవటం నవ్వు పుట్టించదా? మానవ సమాజంలోని చెడుతోనే సానివారమైన మాకు పరిచయం గాని మంచివాళ్ళు మమ్మల్ని దగ్గరకైనా రానివ్వరు కదా?

గురజాడ: అందుకే నీకు మగవేషం వేసి కోటు తొడిగి తలపాగా చుట్టి సౌజన్యారావు పంతులు దగ్గరకు పంపించాను. నా ఆల్టర్ యిగోవి నువ్వు. అందుకే త్వమేవాహం అన్నాను. నాది వాక్కు, నువ్వు నా అర్థానివి.

మధుర:చాలు చాలు! మీది ముందు చూపు. పందొమ్మిదో శతాబ్దంలో వుండి ఇరవై ఒకటో శతాబ్దంలోకి చూడటం గొప్ప కాని, అదే పాపం మీ అయోగ్యత. సమకాలిక ప్రగతి ఉద్యమాల పట్ల సానుభూతి లేకుండా వెక్కిరించేలా చేసింది మీ ముందు చూపు. వీరేశలింగం నిశ్చయంగా మహాపురుషుడు అని చెప్పడానికి మీకు చాలా కాలం పట్టింది కదా! మీ లెక్కలన్నీ తప్పు లేదా?

గురజాడ: మరి నీ లెక్క ప్రకారం అదంతా నా పొగరనా నీ ఉద్దేశం?

మధుర: కాదు కోపం. సజ్జనులకు అధర్మాన్ని చూస్తే కలిగే ఆగ్రహం. మీ కోపమే మీ నాటకం. ఆలోచిస్తే కోపం కూడా ఓ రసమే. అదీ ఒ సొగసే-

గురజాడ: ఇక నీ కవిత్వాలు చాలించు. కొంపదీసి నాకే పాఠాలు చెప్పేట్లున్నావు?

మధుర: తిండి కలిగితె కండ కలదోయ్ కండ కలవాడేను మనిషోయ్ అన్నారు. ఇదేం కవిత్వం? మీకు కండలేక వంట్లో సేరు మాంసం లేదు గనక కండ కలవాళ్ళంతా మీకు మనుషుల్లా కనుపించారు. అవునా? (నవ్వు)

గురజాడ: ఈవేళ నన్ను పట్టించావేమిటి? నేన్నిన్ను నెగ్గగలనా?

మధుర: ఆలోచిస్తే ఇరవైయేళ్ళకు మెట్రిక్ ప్యాసయిన మీరే వెంకటేశం ఎందుకు కాకూడదు అని నవ్వు వచ్చింది. అంత టైం యెందుకు తీసుగున్నారు?

గురజాడ: నాలాగే వీరేశలింగం గారు కూడా ఆలిస్యెం చేశారు మెట్రిక్ దాటేందుకు. ఇద్దరం ఫస్టుగా ప్యాసయిన వాళ్ళమే.

మధుర: బావుంది పోలిక తోడు దొంగల్లా-చదువుల్లో వెనకబడిన వాళ్ళే తరవాత చదువుల్ని శాసిస్తారు. కాదా? (నవ్వు)

గురజాడ: నా నాటకం లాగే నేనూ కొందరికి అందను. అంటే అర్థం కాను.

మధుర: కన్యాశుల్కం నాటకం కాదన్న వాళ్ళకి నాటకం అంటే యేమీ తెలియదని మనం సరి పెట్టేసుకోవాలి. శిథిలమవుతున్న రాజరికానికి మీరు నమ్మినబంటు. అందుకే మీరంటే అదో లోకువ కొందరికి. కాదా?

గురజాడ: శిథిల వ్యవస్థలో వుండి దానికి సేవచేసి ఆరోగ్యం చెడగొట్టుకున్నాను. తరవాత దాని గురించే నాటకం రాసుగుని తరించాను. కబుర్లాడు తున్నావుగాని నువ్వూ ఆ గూటి చిలకవే ఆ ఆటే ఆ పాటే నీది.

మధుర: కాదన్నానా? పెద్దదావా, కోటలో కొలువూ మిమ్మల్నీ మీ ఆరోగ్యాన్నీ హరించి వెయ్యకపోతే కొండు భట్టీయం, బిల్హణీయం మరిన్ని నాటకాలు రాసివుండే వారు కాదా! నన్ను మీరు వదలలేకపోయారు, గిరీశం గారు మిమ్మల్ని వదల్లేదు. మే గాడ్ బ్లేస్ యూ సర్! (అని రొమ్ముపై క్రాస్ వేసి ఆమెన్ అన్నట్లు వంగి సలాం కొడుతుంది)

గురజాడ: నేను కన్యాశుల్కానికి సీక్వెల్ రాద్దామనుకున్నా. ఓ మాటు ట్రంకు పెట్టి రాసుకున్న కాగితాల్తో రైల్లోపోయింది. తరువాత పెద్దదావా వల్ల రాయడం కుదిరింది కాదు. ఏమిటో? అనుకున్నవి అనుకున్నట్లు సాగవు.

మధుర: మీకెందుకండీ ఆ శాసనాలు? కళింగదేశచరిత్ర ఏదో రాద్దామనుకున్నారు. లక్ష్యశుద్ధిలేక దారితప్పారు అవునా?

గురజాడ: అదేం మాట-కోటలో నా ఉద్యోగం ఎపిగ్రఫిస్టే. అది నా డ్యూటీ.

మధుర: అందుకే దొరలచేత మాటలు పడ్డారు. నీ ఉద్యోగమేదో నువ్వు చూసుకోక కోటలో జొరబడతావు, నీకేం పనయ్యా అని. కోట అంతా నాదే అన్నట్లు పూసుకు తిరిగేవారు అవునా?

గురజాడ: నాకు చదువు చెప్పించి నన్ను పెంచి పెద్దవాణ్ని చేసిన ఆనంద గజపతి మహారాజా వారికి నేనేం చేసినా నా ఋణం తీరదు. ఆ కృతజ్ఞతా భావం నన్ను కోటకు కట్టిపడేసింది. అది తప్పెలాగవుతుంది?

మధుర: మిమ్మల్ని వాళ్ళు అలా వాడేసుకోవడం వలన మీ సాహిత్య కృషి చాలా కుంటుపడింది. రాయవలసినంత రాయలేక పోయారు. పైగా పరీక్షా పత్రాలు, పాఠాలూ-పుస్తకాలూ ఒకటా మీకు.

గురజాడు: నా రథానికి నాలుగు చక్రాలు. రథ స్సైకం చక్రం కాదు.

మధుర: ఏమిటో ఆ నాలుగు చక్రాలు?

గురజాడ: మహారాజా వారి కొలువు తదనంతరం దివాణం సేవ, పెద్ద దావా యిదంతా ఒక చక్రం అయితే-

మధుర: రెండోది శాసన పరిశోధన, కళింగదేశ చరిత్ర, రాజా వారి పూర్వులను వెతికి (ఆగి) కీర్తిశేషుల్ని తవ్వి కీర్తిని వెలికి తీసి చూపడం- యిదంతా శుద్ధ దండగ చాకిరీ- గిరీశంగారే మీ చరిత్ర రాస్తే మీ జీవితం అంతా శుద్ధ దండగ అనగా వేస్టయి పోయిందని రాసుండేవాడు.

గురజాడ: ఔరా ఇంద్రజాలీ! నువ్వే యింగ్లీషు చదువుకుంటే లాయర్ మధురవాణి వయి జడ్జీల యెదుట నీ వాగ్ధాటితో ఫెళ ఫెళలాడించే దానివి.

మధుర: మిగతా చక్రాల సంగతి నన్ను చెప్పమంటారా? మీరే చెబుతారా?

గురజాడ: ఒకటి సోషల్ రిఫాం అనగా సంఘ సంస్కరణ, రెండోది లాంగ్వేజి రిఫాం అంటే, వ్యావహారిక భాషా ఉద్యమం.

మధుర: కొంప ముంచారు అంకుల్. వరవీణామృదుపాణిని యేం చేశారు?

గురజాడ: అంతా నాకు ఓ నమస్కారంచేసి, మహాకవో, యుగకర్తో అని పండితుల చేత తిట్టించి తమ దారిని రాసుకుపోయారు గాని ఒక్కడూ నా మార్గం ఫాలో అవలేదు.

మధుర: అదా మీ విచారం. పాపం రమణారెడ్డి 'మహోదయం' అని మీ గురించి ఒక బృహత్ కవిలికట్ట రాశాడు చూడలేదా?

గురజాడ: నన్ను తిట్టిన వాళ్ళతో పేచీల్లేవు కాని అంతా నన్ను కావిలించుగున్న వాళ్ళ నించే ప్రాబ్లమ్స్. ఒకడు నన్ను మహాకవి అన్న వాళ్ళ మీద విరుచుకుపడ్డాడు, ఏమో అన్నారు. నేను రాసినట్లు రాయకుండా నన్ను కేవలం సమర్థించే వాళ్ళ వల్ల నాకు ఎక్కువ డామేజి జరిగిందనుకుంటున్నాను. నేను కన్యాశుల్కం రాశాక ఎన్నాళ్ళకో నా నాటకంలో రామప్పంతులు వేసి నన్ను తన శిష్యుడి చేత అకవి అని తిట్టించిన సత్యన్నారాయణ 'వేయి పడగలు' రాశాడు.

మధుర: గురూజీ మీరు వేయి పడగలు చదివారా?

గురజాడ: అసిరిగాణ్ని పంపించి తెప్పించాను లైబ్రరీ ఆఫ్ ది హెల్ నుంచి.

మధుర: అన్నట్లు శ్రీశ్రీ, విశ్వనాథ అంతా నరకంలోనే గదా వుంట. రామాయణం రాసినా మహాకవులు వుండేది అక్షరాలా నరకంలోనే.

గురజాడ: నువ్వో మాటు అక్కడికి రారాదూ మన వాళ్ళందర్నీ చూడొచ్చు.

మధుర: చెడిన వారిని పూర్తిగా చెడగొట్టమని చెప్పలేదు మా తల్లి. ఏదో చెప్పబోయారు?

గురజాడ: కన్యాశుల్కంలో ముసలాళ్ళకు డబ్బు తీసుకుని చిన్న పిల్లల్నివ్వకూడదని నేను రాస్తే, యీకవి సమ్రాట్టు తన హీరోకి తన ఫ్రెండ్ కూతుర్ని (పెళ్ళాం పోతే) అదే సేరిటి

చిన్న గుంటని కట్టబెడతాడు. ఎనిమిదేళ్ళ పిల్లకి పెళ్ళిచేస్తే దాని బుర్రలోకి అన్య పురుషభావం ప్రవేశించకుండా పెళ్ళికొడుకు అంటే వరుని ప్రతిమ బ్లాక్ చేస్తుందట. రైళ్ళు, బస్సులు రావడం ధర్మగ్లాని అంటాడు. పంపులు పెట్టడం మునిసిపాలిటీలు ఏర్పడడం, ప్రజాస్వామికం రావడం అంతా పతనమే దోషమే. మార్పుని యింతగా ద్వేషించే మహాకవిని నేనెక్కడా చూడలా.

మధుర: మీరేం వర్రీ అవకండి నాన్నగారూ! ఈ కవి సమ్రాట్ గారి మనుమలు మనవరాళ్ళు, కొందరు అమెరికాలో మరికొందరు యిప్పుడు కాన్వెంట్లలో చదువుకుంటున్నారు. వాళ్ళెవరికీ తెలుగురాదు. తాత గారి పుస్తకాలు చదివి బాగుపడే అవకాశం లేదు. కవులు ఫాలో గాక పోయినా రచయితలు మిమ్మల్నే ఫాలో అయ్యారు.

గురజాడ: నన్ను ఫాలో అయ్యారా లేదా అన్నది కాదు ప్రశ్న - దేశం ముందు కెళ్తోందా, వెనక్కెళ్తోందా అన్నది సమస్య.

మధుర: బ్రాహ్మల్లో గొప్పవాళ్ళనీ, మంచివాళ్ళనీ, పండితుల్నీ, జ్ఞానుల్నీ, కవుల్నీ వదిలేసి లుబ్ధావుధాన్లు, అగ్నిహోత్రావధానులు వంటి పాత్రల ద్వారా చెడును హైకెత్తారనీ - కన్యాశుల్కం ద్వారా బ్రాహ్మణ ద్వేషాగ్నిలో ఆజ్యం పోశారనీ యిలాంటి మాటలే కవి సమ్రాట్‌గా రన్నార్ట. యు వర్ ఎ బ్యాడ్ పొయెట్!

గురజాడ: ఆయనేవన్నాడో ఆయన్నే ఇంటర్వ్యూ చెయ్యరాదా? ఎవరో అన్న దానికి జవాబులు చెబుతూ కూర్చోవాలా? బ్రాహ్మలు నవ్వుల పాలయ్యింది నా వల్ల కాదు.

మధుర: ఏ కర్రకు నిప్పంటే ఆ కర్రే కాల్తుంది అంటారు. అయితే నాకు విశ్వనాథ వారితో ఇంటర్వ్యూ తప్పదంటారు. జో ఆజ్ఞా-

గురజాడ: ముందు శ్రీశ్రీని కదిలించి చూడు. నేను రాసిందంతా పోయి దేశభక్తి గీతం ఒక్కటి వున్నా చాలు అన్నాడని గదా నీ అలుక - అన్నీ అడుగు. ఒదలకు-

మధుర: కన్యాశుల్కం మీరు రాయలేదనీ, ఎవడో శ్రీనివాసాచారి రాశాడనీ వావిళ్ళశాస్తుర్లు జరుక్‌శాస్త్రికి చెప్తే, జరుక్ ఆంధ్రపత్రికలో అల్లరి లేవదీశాడు. వాళ్ళంతా యిప్పుడు యిక్కడ్నే మన హెల్‌లోనే వున్నారు. పిలిపించనా?

గురజాడ: బ్రాహ్మల్లో కూడా మహాత్ములుంటారని -రుజువు చెయ్యదలచుకొంటేే పిలిపించు.

మధుర: తప్పయింది. లెంపలు వాయించుకుంటాను. అవును మొదట దీన్ని యీ నాటకాన్ని మీరు ప్రబంధ భాషలో రాసి అది రుచించక పోవడం వల్ల గ్రామ్యంలో తిరగ రాశారని మీరే వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారితో అన్నార్ట అది నిజమా?

గురజాడ: సత్యన్నారాయణ డైలీ యమధర్మరాజుకి 'రామాయణ కల్పవృక్షం' వినిపిస్తున్నాడ్ట. ఆ సభకి వేలూరి శివరామశాస్త్రి, అధ్యక్షుడు. నేవెళ్ళినపుడు నువ్వుకూడా వస్తే నువ్వే అడుగుదువు గాని ఆ మాట-

మధుర: నన్ను కూడా ఎందుకా నరకంలోకి లాగాలని చూస్తారు?

గురజాడ: నువ్వెక్కడ వుంటే అక్కడది స్వర్గం గాక మరే మవుతుంది?

మధుర: అన్నట్లు బ్రింజాల్స్ అంటే ఏవిటండీ?

గురజాడ: మధ్యలో నీకు బ్రింజాల్స్ చింత దేనికి?

మధుర: అవసరాల సుర్యారావు మీరు బ్రింజాల్స్ అని ఇంగ్లీషులో రాసిందానికి పచ్చిమిరపకాయలని తెనుగు చేశాడ్ట.

గురజాడ: నా కాగితాల ట్రంకు పెట్టి వాడికి వెళ్ళినట్లుంది. (నవ్వు) వాడికితోచినట్లు వాడు రాశాడు. నాకు అంతే ప్రాప్తి.

మధుర: యుగకర్త, మహాకవి అన్న వాళ్ళు ఆ మాత్రం చనువు తీసుకోకూడదా యేమి?

గురజాడ: సి. ఆర్. రెడ్డిని పిలు. వాడూ తెలుగు నరకంలోనే వుంటాడు. వాడికి చెప్పు నీ ఫిర్యాదులు. రెడ్డి వీళ్ళకు బాగా డోస్ యిస్తాడు.

మధుర: మీది నిర్మలమైన హాస్యం అని రాళ్ళపల్లి అనంతకృష్ణ శర్మ మెచ్చుకున్నాడు. సద్బ్రాహ్మడు. ఇక్కడికి రాడు. ఇహరెడ్డి గారి సంగతి సరేసరి. ఆయన పగలబడి నవ్వేవారట. అందరూ కలుసుకున్నపుడు కన్యాశుల్కం డైలాగులు అప్పుడప్పుడం ఆదో వేడుక. కావలిస్తే జరుక్‌ని, హనుమచ్ఛాస్త్రిని, శ్రీశ్రీని అడగండి. ఇక్కడా అదే గోల.

గురజాడ: నువ్వుండగా నేనెవర్నీ ఏదీ అడగదల్చుకోలేదు.

మధుర: విజయనగరంలో మీ విగ్రహం చూశారా? (నవ్వు) విజయనగరం నిర్లక్ష్యానికి మీరు అప్పుడూ యిప్పుడూ గురవుతూ వస్తున్నారు. మిమ్మల్ని సప్రెస్ చేసిందీ విజయనగరమే. విజయనగరాని కెంత చేశారు?

గురజాడ: డామిట్ - కథలు అడ్డాలు తిరక్కొంచేస్తాయి? అన్నట్లు బంగోరె అనే నెల్లూరి కుర్రాడొకడు సట్లెజ్‌లో దూకి యిక్కడకు వచ్చుండాలి. రేపు వాడికోసారి కబురంపించు. నా నాటకం ఒక్కసారి చదివినా వాడు ఎన్నడూ ఆత్మహత్య చేసుకోలేడు. ఎందుకంటే నా హ్యూమర్ ఫెయిలవదు. హాస్యం నా చక్రాయుధం.

మధుర: అడుగో - అసిరిగాడు ఒక వేలు చూపించి ఓ రూపాయి తెమ్మంటున్నాడు.

గురజాడ: దేనికి?

మధుర: శ్రీశ్రీని పిల్చుకు రావడానికి.

గురజాడ: శ్రీశ్రీ దగ్గర నీ పేరు చెప్పి మరో రెండ్రూపాయలు గుంజుతాడు.

(ఉభయులూ నవ్వు)

('మిసిమి' - మార్చి, ఏప్రిల్, మే - 1991)

కందుకూరి వీరేశలింగంతో

మధురవాణి నెత్తిన పాగా, చీరమీద కోటు తొడుక్కుని శాలువా కప్పుకుంటుంది. వీరేశలింగం తలకు ఎర్రపాగా చుట్టుకుంటూ వుంటారు. పంతులుగారు యథాప్రకారం యమబిజీ.

మధుర: వకీలు సౌజన్యారావు పంతులుగారు తమకీ ఉత్తరం యిప్పించారండీ.

వీరేశలింగం: విశాఖపట్నం నుంచి వచ్చావన్నమాట. అప్పారావు పంతులుగారు బావున్నారా? (ఉత్తరం జూచును).

మధుర: మీరు నిశ్చయంగా మహాపురుషులని మా గురువుగారి నమ్మకం.

వీరేశ: నువ్వేమనుకుంటున్నావ్?

మధుర: తెలుగువారికి ప్రాతఃస్మరణీయులని. కన్యాశుల్కం రెండవ ముద్రణకు పీఠిక రాస్తూ అప్పారావు పంతులుగారు-తరతమ స్థాయిలో స్వచ్ఛమైన వాడుకభాషలో, ఇంగ్లీషు ప్రదర్శన నాటకాల అనుసరణలనూ, భారతీయ జీవితాన్ని చిత్రించే ప్రహసనాలనూ భిన్నభిన్న స్థాయిల వాడుకభాషా శైలిలో తన సంకలిత రచనల ప్రథమ సంపుటిగా వెలువరించి, రావ్ బహద్దూర్ వీరేశలింగం పంతులుగారు, బహుశా తనకు తెలియకనే, తెలుగుభాషకు గొప్ప సేవచేశారు. వీటి ఎంపిక ఆయన నిశిత లోకజ్ఞానానికి తార్కాణం. ఎందువల్లనంటే ఆ ప్రథమ సంపుటిలో ఆయన అత్యుత్తమ రచనలున్నాయి. పాఠక లోకాన్ని వుప్పెనలా వూపివేసిన ఆయన రచనలు నిజానికి ఇవే - న్నారు.

వీరేశ: నారచనలన్నీ నా ఉద్యమానికి సహాయకారులు. సంఘంకోసం సంఘం మంచికోసం ఉద్దేశించినవి.

మధుర: కత్తిలా పదునైనవి కూడా.

వీరేశ: ఇంతకీ నువ్వెవరు? నాతో నీకేంపని.

మధుర: నే నెవరైతేనేమి? మీ మంచి పనులచేత ఆకర్షింపబడి వచ్చాను. నేను మీతో కొంతసేపు ముచ్చటించవచ్చునా?

వీరేశ: నాకుశత్రువులధికం. అందుచేత మారువేషంలో వచ్చిన మాయావికాదు గదా అని అనుమానం.

మధుర: ఇది. (నెత్తిన వున్న పాగా తీసి జుత్తును జారవిడిచి; వెనుకకు తిరిగి తొడుగుకున్న కోటు విడచి, కప్పుకున్న శాలువా వలెవాటుగా వేసుకొని వీరేశలింగం పంతులుగారి వైపు తిరిగి) నా వూరూ, పేరూ అడిగితిరి. వూరు విజయనగరం; పేరు మధురవాణి.

వీరేశ: ఎంతమోసము? నేను యాంటీ నాచ్ అని తెలియదా?

మధుర: ఆమ్రపాలిది మా వంశమే. వసంతసేన మా అప్పగారు. ఇంగ్లండులో ఫ్రాన్సిస్ థాంప్సన్ అనే కవి రోజు ఒక పద్యం రాసి తనకు ఆశ్రయమిచ్చిన వేశ్య దిండుకింద వుంచేవాడట. హవుండ్ ఆఫ్ హెవెన్ (స్వర్గభైరవం) అనే పద్యం అటువంటిదే. భగవంతుడు మనిషి వెంట పడతాడు. అదీ విశేషం.

వీరేశ: ఆపాపు. నీకేం కావాలి?

మధుర: ఇటీవల మీకీర్తి శరీరాన్ని తూటులు పొడిచేమాటలు వింటున్నాం. అవి భరింపలేక ఒకసారిమీతో ముఖతా మాట్లాడి తృప్తి చెందుదామని.

వీరేశ: ఏమంటారు? నాకు గ్రంథచౌర్యం అంటకట్టారా? నాపై వ్యభిచారనేరం ఆరోపించారా? నీచబుద్ధి గల వాండ్లయందు యితరుల మేలును నైపుణ్యతయును అసూయను పుట్టించును. ఘనమైన బుద్ధికలవారు అసూయత లేకనే ఒకరికంటెను తామతిశయించుటకు క్రమము మీరక ప్రయత్నపడియెదరు. (Among the base merit begets envy, among the noble emulation).

మధుర: మీరు యుగపురుషులు మహాపురుషులు కానే కాదట.

వీరేశ: అలా అని నేను చెప్పుకున్నానా? ఇతరులు అంటే దానికి నేను ఉత్తరవాది నెలా అవుతాను? నేను గతించిన 70 ఏళ్ళకు ఈనాడు కొందరు అల్పులు నీచాతినీచంగా సంపుటాలమీద సంపుటాలు ప్రచురిస్తున్నారు నిందలతో నామీద. నేను సంఘసంస్కరణోద్యమం చేపట్టిన కొత్తలో నన్ను రాళ్ళతో కొట్టారు. కోర్టులంట తిప్పారు. చంపించడానికెన్నో ప్రయత్నాలు చేశారు. ఇవేం కొత్తకాదు.

మధుర: మీరు మీ ఇల్లాలు రాజ్యలక్ష్మమ్మగారు పోయాక యూరోపియన్‌ల వలె విలాసజీవితం గడిపారని వేమన భక్తులొకరు అంటున్నారు. ఇంకా యీర్ష్యాళువులైనవారు యిలా వ్యాఖ్యానించారు. 'కాని సంఘసంస్కరణ పంతులుగారి సంపాదనకు ఉపకరించక పోలేదు. వారి రచనలు లాభించాయి. ధనవంతులయ్యారు. జట్కాబండి, గొడ్డుమాంసం పెట్టి పెంచే గండుకుక్క, ఎక్కడెక్కడినుంచో తెప్పించి నాటిన నానా ఫలపుష్ప జాతుల చెట్లు నిండినతోట, వేసవి శీతావాసాలు, దంపతుల సాయంకాల విహారాలు, మూడు నగరాల్లో భవంతులు అంతా యూరోపియన్ శైలిజీవితం అమర్చుకోగలిగారు దక్షిణభారత విద్యాసాగరులు.

వీరేశ: నాది అప్పుడు చాలా దయనీయస్థితి. జుట్టు అట్టలు కట్టింది. తలంటుపోసే వారులేరు. వృద్ధాప్యంలో వేళకింత భోజనం పెట్టేవారు లేరు. అన్నానికి పోషణకు నానా అగచాట్లు పడ్డాను. పైగా చిన్నప్పటినుంచీ తోడుగా ఊపిరి సలపనివ్వని దగ్గు. నా కాలం వాళ్ళంతా చెల్లాచెదరయ్యారు. ఆనాటి విద్యార్థులు యువకులు లేరు. అప్పుడు నా శత్రువులు విజృంభించారు.

మధుర: మీ హయాంలో నిర్మించిన పురమందిర పఠనమందిరం నుంచి మిమ్మల్ని బహిష్కారానికి గురిచేయాలన్న తీర్మానం ఘోరంగా వీగిపోలేదా? ఇదంతా ఎందువల్ల?

వీరేశ: అప్పటికి నావంట్లో జవసత్వాలుడిగిపోయినాయి. నా విరోధులేమో వయసులో వున్నారు. కాలం మారిపోయింది. నన్ను ఎలాగైనా బాధించాలని, లొంగదీయాలని, యశోహాని కలిగించాలని శీల నిర్మూలన ప్రమాదం కలిగించాలని నా విరోధుల కృతనిశ్చయం. భార్య పోయాక తరుచు అనారోగ్యానికి గురయ్యాను. ఒకసారి స్మారకం తప్పింది. ప్రాణం పోయిందనుకున్నారు గాని ఎలానో తేరుకున్నాను. నా వయస్సు 62 సంవత్సరాలు. అప్పుడు వచ్చింది మంగమ్మ కేసు.

మధుర: మంగమ్మ కేసేవిటి?

వీరేశ: 'మానవసేవ' అనే తనపత్రికలో నాళం కృష్ణారావు నాగురించి అనుచితమైన అపాత్రపు వ్రాతలు వ్రాశాడు. తరువాత క్షమాపణ చెప్పుకుని రాజీపడ్డాడు. కాని అవే రాతలను టంగుటూరి శ్రీరాములు ఇంగ్లీషులోకి అనువదించి తన కార్లీలియన్ పత్రికలో అచ్చువేశాడు. నేను కోర్టులో దావా చేశాను. బార్ట్స్‌వెల్ అనే న్యాయాధికారి ముద్దాయిలు దండనార్హులని నిర్ణయించి ఛార్జిచేశాడు. నాళం కృష్ణారావుకి జ్ఞానోదయమైంది కాని శ్రీరాములుకి కాలేదు. అతను ముక్కోపి, దురాగ్రహావేశపూరితుడు.

మధుర: టంగుటూరి ప్రకాశం పంతులుగారి తమ్ముడికి మీతో విరోధం దేనికి?

వీరేశ: చిలకమర్తివారి 'దేశమాత' పత్రికలో శ్రీరాములుగారిపై వ్యంగ్య విమర్శ రాయగా ఆయన కోర్టుకెక్కారు. ఆ కేసు కొట్టుకుపోయింది. ఆ అక్కసు మనసులో పెట్టుకుని కార్లీలియన్ పత్రికలో అవాకులు చవాకులు అన్నీ తమకు తెలిసినవికావు, నాళం కృష్ణారావుగారు 'మానవసేవ'లో వ్రాసినవే ప్రకటించాడు. అప్పుడు నేను వారిపై కేసు తగిలించాను.

మధుర: మంగమ్మ గొడవ ఏవిటో చెప్పారు కారు.

వీరేశ: ప్రకాశంగారి పుణ్యమా అని శ్రీరాములుగారు జైలు కెళ్ళడం తప్పింది. మంగమ్మ ఎవరనా, అడిగావు. భార్య గతించాక నాదగ్గర వుండి అన్నం వండి పెట్టి నా పోషణ చూసేది. మత్సరగ్రస్తులు అసూయాపరులు అన్నమాటలకు ఆమె మనసు ఎంత గాయపడిందో పాపం కడుపుతోవున్న మంగమ్మ కనకుండానే కాలం చేసింది.

మధుర: సరోజినీ నాయుడు వివాహం మీ జీవిత చరిత్రలో ప్రస్తావించలేదని విమర్శకులు తప్పు పడుతున్నారు. ఎందువల్ల.

వీరేశ: ఆ వివాహం నా పెద్దరికంలో నేను జరిపించినట్లు నా జీవితచరిత్రలో రాశానే! సరిగా చూసివుండరు.

మధుర: బ్రాహ్మణేతర మిత్రులతో కలసి భోజనం చేశారా ఎప్పుడన్నా?

వీరేశ: అదో గొప్ప సంగతికాదు. ఎన్నోసార్లు భోజనం చేశా. యజ్ఞోపవీతం కూడా తీసేశాను. బ్రహ్మసమాజ పద్ధతిలో మా అమ్మకు నాన్నకు తద్దినాలు పెట్టాను.

మధుర: మీరు వేమనకు సరిరారని అంటున్నారు కొందరు ఆంధ్రులు.

వీరేశ: నేను నేనే. వేమనకి నాకు పోలికేవిటి? నాన్సెన్స్.

మధుర: ఆడమళయాళం అంటే ఏవిటి?

వీరేశ: నేను సత్యరాజా పూర్వదేశ యాత్రలు అనే పుస్తకం వ్రాసి అందులో ఆడవాళ్ళరాజ్యంలో మగవారు విధేయులుగా ఉండడం చమత్కారంగా రాశాను. నిజంగా అటువంటి రాజ్యం కేరళలో వుందనుకున్నారు మనవాళ్ళు.

మధుర: సుబ్రహ్మణ్య భారతికూడా మిమ్మల్ని వ్యంగ్యంగా చిత్రించి ఎక్కిరించారని ఒకరు అంటున్నారు. నిజమా?

వీరేశ: చంద్రిక అనే కథలో మా దంపతుల్ని చేర్చి చిత్రించాడు సుబ్రహ్మణ్య భారతిగారు. జి.సుబ్రహ్మణ్య అయ్యరుద్వారా కలుసుకున్నాం. సంఘసంస్కరణోద్యమం, వితంతు వివాహాలపట్ల జరుగుతున్న కృషికి ఆదరాభిమానాలు వ్యక్తం చేశాడు. ఆ నాటికి యిటువంటి వితంతు వివాహాలు దక్షిణాదిన జరగ గలవని వూహించడానికి కూడా ఆస్కారం లేదు. అతని కెందుకుంటుంది హేళనా భావం? వీరేశలింగం పంతులు వీట్టిల్ విరుందు అనికాబోలు రాశాడు.

మధుర: మిమ్మల్ని కమ్యూనిస్టులు ఆకాశానికెత్తి 'కామ్రేడ్ వీరేశలింగం' చేశారని కొందరికి దుగ్ధ. కొక్కొండ వెంకటరత్నం పంతులుగారి వంటి పిచ్చిపండితుడొకడు దొరకడంవల్ల మీ ప్రతిభ ప్రకాశించిందట (నవ్వు).

వీరేశ: (నవ్వి) బ్రాహ్మణులు నన్ను ద్వేషించేవారు కొందరు. నువ్వు చెప్పిందానిని బట్టి బ్రాహ్మణేతరులు కూడా నన్ను ద్వేషించడం ప్రారంభించారన్నమాట యిప్పుడు. ఆంధ్రదేశం కులపిచ్చితో ఎంత కలుషితమైపోయింది?

మధుర: సామినేని ముద్దు నరసింహం నాయుడుగారి 'హితసూచని' చూశారా. ఆయన మొదట వ్యావహారిక భాషావాది అంటున్నారు. అవునా?

వీరేశ: ఆరోజుల్లో వున్న భాషే అది. గ్రాంథిక భాషా ఉద్యమం లేనప్పుడువ్యావహారిక భాషా ఉద్యమం అనేది వుండదు. జనులు వ్యవహరించే భాష అది. నాయుడు గారి 'హితసూచని' చూశా. బందరులో 'పురుషార్థ ప్రదాయిని' అంతకుముందు 'తత్వబోధిని' అని కొన్నాళ్ళు వచ్చి ఆగిపోయిన పత్రిక ఎన్నో విషయాల్ని చర్చించాయి. చదవటం రాయటం వేరు; ఆచరణలోకి తీసుకు రావటం వేరు. 'వృత్తాంతిని' పత్రికలో 1840 నాటికే సాంఘిక సమస్యలు వాటి పరిష్కారాల ప్రస్తావన వుంది. వుండటం వేరు, చేసి చూపించడం వేరు.

మధుర: వారు లేకపోతే వీరికి జ్ఞానోదయం కాదని నిర్ధారించడం విమర్శకుల తప్పు. నేను పుట్టకపోతే ఎవర్ని పెళ్ళి చేసుకునేవారు అని అడిగినట్లుంది.

వీరేశ: నాకాలంలోని సాంఘిక సమస్యలకు వేమన కాలంలోని సాంఘిక సమస్యలకు పోలిక ఎక్కడ?

మధుర: మీకు రావుబహద్దూర్ బిరుదు రావడంతో అహంకారం పెరిగిందట. మీ శిష్యులు అంటున్నారు.

వీరేశ: ఆ మాత్రం అహంభావం స్వచ్ఛంద చారిత్ర్యము లేకపోతే నన్ను నిలువు లోతున అణచిపారేసేవారు. పాము బుసకొట్టాలి కరవకపోయినా.

మధుర: మీరు మెట్రిక్యులేషన్ ప్యాస్ కాలేదటగదా.

వీరేశ: ఎవడా కూసింది?

మధుర: లియోనార్డ్ అనే పరిశోధకుడు; తెలుగు సరిగా రానివాడు (నవ్వు)

వీరేశ: నేను మా అమ్మ పోలిక. ఆవిడ పట్టుదల, దయ, కోపం అన్నీ నాకు సంక్రమించాయి.

మధుర: ప్రకాశం పంతులుగారు నెగ్గించిన యేలూరి లక్ష్మీనరసింహంగారి కేసేవిటి?

వీరేశ: ఈ యేలూరి లక్ష్మీనరసింహం, తండ్రిలేని, ఇంకా కాపురానికైనా వెళ్ళని నవ వధువుమీద దుశ్చింతతో, హేయమైన దుర్మార్గ ప్రవర్తనతో పరమ క్రూరంగా, నీచాతినీచంగా, ఆపిల్ల మగడ్ని తనకు వశం చేసుకొని, ఆయింటిమీద రాళ్ళు వేయించాడు. అటువంటి నీచుడ్ని ప్రకాశం పంతులుగారు తప్పించాడు ఆయన పార్టీవాడు కనుక. ఇతను కొద్దిరోజులు నా శిష్యుడు కర్మకాలి.

మధుర: మరి ఆత్మూరి నరసింహంగారు మీకు గురువా?

వీరేశ: కొద్దికాలం నాకు గురువు. ఈయనది బందరు. కొన్నాళ్లు ఉపాధ్యాయులుగా పనిచేశారు. తరవాత ప్లీడరైనారు. 'దంభాచార్య ప్రహసనం' అనే ప్రహసనం వీరిమీదే రాసింది. వితంతు పునర్వివాహ నిధి విషయంలో పైడా రామకృష్ణయ్యగారు మరణించగా ఆ నిధి ఏమైందో కూడా తెలీకుండా పాడు చేశారు. ఈయన బ్రహ్మ సమాజం నుంచి వైష్ణవంలోకి మారాడు. ఇక నువ్వు వూహించుకో.

మధుర: మీకు జాతీయావేశం లేదనీ, బ్రిటిష్ భక్తులనీ నిందిస్తారు. దీనికేమంటారు?

వీరేశ: 1914దాకా ఇండియన్ నేషనల్ కాంగ్రెసువారు బ్రిటిష్ ప్రభువుల పట్ల విధేయ విశ్వాసభక్తి ప్రకటనలు చేసేవారు కాదా? అప్పటిదాకా జాతికి స్వతంత్ర పతాకం లేదే? అల్లూరి సీతారామరాజు, భగత్ సింగ్‌ల ఆత్మ బలిదానాన్ని భారతజాతీయ కాంగ్రెస్‌వారు తీర్మానరూపంగా కూడా సంతాపం వెల్లడించలేకపోయారు. సంఘసంస్కరణం ముందూ దేశ స్వాతంత్ర్యోద్యమం తరువాతా అని నమ్మాను.

మధుర: మీకు స్పర్ధ ఎక్కువంటారు మీ శత్రువులు.

వీరేశ : స్పర్ధ లేకపోతే విద్యకాదుగదా ఏదీ రాణించదు.

మధుర : అమెరికన్ పరిశోధకుడు లియోనార్డు మీమీద కొంత బురద చల్లిపోయాడు.

వీరేశ: ఆ బురదలో యింకా కొన్ని తిరుగుతున్నాయి. అసలు నన్నడిగితే సామినేని వారిని వేమనను యిలాంటివారిని అడ్డం పెట్టుకుని కులద్వేషం చిమ్ముతున్నారేమోనని అనుకుంటాను. ఏది ఏమైనా నాకాలంలో కొన్ని అనర్థాలుంటే అవిపోయి కొన్ని కొత్త అనర్థాలు యిప్పుడు పుట్టుకొచ్చాయి.

మధుర: మీరు బ్రాహ్మణ సంఘం మీదే విరుచుకుపడ్డారని బ్రాహ్మణ సంఘసంస్కర్త మాత్రమేనని మరోవాదన.

వీరేశ: రోగం ఎక్కడ అధికంగా వుంటే అక్కడ చికిత్స. నాదృష్టిలో మొత్తం సమాజం వుంది.

మధుర: మీరు మన పురాణాలను నీతిశాస్త్రాలను తీవ్రంగా ఆక్షేపించారట గదా!

వీరేశ: అది దుష్ప్రచారం. అయితే పారదారికమైన శృంగారాన్ని (తారాశశాంకం వంటివి) తీవ్రంగా గర్హించాను. అశ్లీల గ్రంథాలను తిట్టినమాట నిజమే.

మధుర: మీరు మనవాళ్లని తెగడి పైవాళ్ళని అంటే బ్రిటిష్ వారిని మెచ్చుకున్నారని అభియోగం ఏమంటారు?

వీరేశ: 'మన దేహమున బుట్టిన వ్రణమని మనకది సుఖమియ్యదు. అరణ్యమున బుట్టిన చెట్టని మందు వ్యాధిని బోగొట్టి సుఖమియ్యక మానదు. సత్యమెక్కడి దైననూ సుఖప్రదమును గ్రాహ్యమునేయగును' అని వివేక వర్ధనిలో వ్రాశాను 1913లో. 'మన పూర్వులు బుద్ధిహీను లనియు మనలో నేదియు మంచిది లేదనియు మాయభిప్రాయమెంత మాత్రము కాదు'.

మధుర: మీమీద అభియోగం ఏమంటే - 'మన వేదశాస్త్ర పురాణేతిహాసములందలి ఉత్తమ ధర్మములను వివరించి మన పూర్వనాగరికతలోని విశేషములను వర్ణించి, ఉత్తమాదర్శములను చిత్రించి పూర్వులవలె సాహసౌదార్యములను, సద్గుణములను అలవరచుకొని అభివృద్ధి చెందవలెనను భావము కలిగించలేదు' అని.

వీరేశ: నాతరవాత వచ్చిన విశ్వనాథ సత్యనారాయణ ఆపని చేశాడు కదా (నవ్వు)

మధుర: విగ్రహారాధనను నిరసించడం, హేతువాదులు కావాలనడం, స్వతఃప్రమాణమే తనకిష్టమనడం, బ్రాహ్మణాచారాలను భావాలను విశ్వాసాలను విమర్శించడం కొందరికి నచ్చలేదు.

వీరేశ: బెంగాలు చరిత్ర వేరు. మహారాష్ట్ర చరిత్రవేరు. నాకాలంనాటి ఆంధ్రదేశం వేరు. బ్రహ్మ సమాజం తగ్గాక దివ్యజ్ఞాన సమాజం, అనిబిసెంటు, గాంధీగారు, రామభజన, అన్నీ వచ్చాయి కదా. నా పని అంత వరకే. చారిత్రిక నేపథ్యం నుంచీ స్థితిగతుల నుంచీ సంఘటనలను విడగొట్టి చూడకూడదు. నన్నుకూడా.

మధుర: ఈశ్వరభక్తి యుక్తుని క్షితీశ్వరమాన్య పరోపకారితా
శాశ్వత కీర్తి కామముఖ శత్రు విజేత వివేకవర్ధనా
ర్ధశ్వ సనోపకారమతి రాయబహద్దరు కందుకూరివీ
రేశ్వరమంత్రి పుంగవు స్మరించిమదిం గొనియాడ జెల్లదే!

('మిసిమి' నవంబర్ 1991)

కట్టమంచి రామలింగ రెడ్డి తో

రెడ్డిగారు చుట్ట నోట్లో పెట్టుకోగా మధురవాణి అగ్గిపుల్ల ముట్టించి నవ్వుతుంది.

మధురవాణి: అడగవచ్చునా? మీరు పెళ్లి చేసుకోలేదేమి?

సి.ఆర్.రెడ్డి: మార్కెట్లో పాలు విరివిగా దొరుకుతూండగా నేను వేరే ఆవుని కొని మెయిన్‌టైన్ చేయనేల?

మధుర: అలా మీ పెద్దలు అనుకుని వుంటే - (నవ్వి)

సి.ఆర్.: నీకేమి? నా బ్రహ్మచర్యంవలన యిబ్బంది కలగలేదు గదా!

మధుర: కలగవచ్చు. మొదటి నుంచీ దొరతనం చేసిన సంస్కారం కలవారు గనుక,

సి.ఆర్.: ఆఁ, గనుక ?

మధుర: స్వాతంత్ర్య ప్రీతి, ఔదార్యం, మానాభిమానాలు, ఆజ్ఞా భంగాన్ని సహించని అధికారం యివి మీవంటి రెడ్లకు సహజంగా వెన్నంటిన చిత్తప్రవృత్తులు. రజోగుణం మీ మూల ప్రకృతి.

సి.ఆర్.: కనుక్కున్నావు గద?

మధుర: మహాభారతంలో మీకు ఎక్కువ యిష్టమైనది దుర్యోధన పాత్ర-

ఉక్కరి సురపతికైనను
మ్రొక్కము; నృప ధర్మమూది మొన తలబడినన్
మిక్కిలి పేరును నిట, దివి
నక్కజముగ బెంపు బడయనగుట నుపేంద్రా.

సి.ఆర్.: ద్రౌపది గూడ నాకిష్టమైన పాత్ర. నేనెప్పుడైనా వివాహం చేసుకుంటే ఆ వచ్చిన భార్య ద్రౌపది వంటి రాజసం గల మనిషైతే దాని ముందర నా రాజసం ఎందుకూ చెల్లక పోతుందేమోనని; మరి నేను పెండ్లే చేసుకొనక ఆ పరీక్షకు అవకాశము కలిగించలేదు.

మధుర: ద్రౌపదివంటి స్త్రీ ఎందుకనుకున్నారు? భానుమతి వంటి పతివ్రత రాకూడదా మిమ్మల్ని వరించి.

సి.ఆర్.: నేను రాళ్ళపల్లి అనంతకృష్ణ శర్మ గారికి హితబోధ చేశాను.

మధుర: ఏమని?

సి.ఆర్.: నీవు కూడా పెండ్లి చేసుకొని భార్యా బంధంలో చిక్కుకొని స్వరూప నాశనం చేసుకోవద్దయ్యా అని.

మధుర: శర్మగారేమన్నారు?

సి.ఆర్.: మీ ఉపదేశం కాలాతీతంగా వచ్చింది. మరి మీకున్న భయమూ నాకు లేదన్నాడు.

మధుర: ఊహ్ ద్రౌపదితో పేచీ పడ్డారు. సరే యిది విన్నారా?

రెడ్డీ! నీ కవితా విమర్శన విధా శ్రీలే కథా క్లుప్తివే
రొడ్డైన్ మార్గము పూర్వలాక్షణికు లుద్యోగంబు సద్యోగమై
యొద్ధారించిన నీవచోలతికలం దుయ్యాల జంపాలలై
యుడ్డీ నాకృతులైరి సూరన కవీంద్రోక్తి ప్రబంధాంగనల్

సి.ఆర్.: నాది పూర్వలాక్షణికుల మార్గం యెందుకైంది?

మధుర: ఏమార్గమైనా మీరు కావ్య భాష (అంటే గ్రాంథికమే) రాశారు, అవునా? లండన్ వెళ్ళొచ్చి పాశ్చాత్య దేశాలలో చదువుకుని యింటికొచ్చి గ్రాంథిక భాషలో మీ భావాలు వెల్లడించడం ఏం సబబు?

సి.ఆర్.: నా సాహిత్యమునకు నా తండ్రియే యధిదేవత. మాది కవిపండిత వంశము. పైగా కుప్పనయ్యంగారు మాకు గురువు. ఎనభై ఏళ్ళ వారు. ఆయన మా క్లాసుకు అత్తరు పూసుకుని వస్తే ' ఏమండీ! మీ క్లాసు ఎంత మంచి వాసనగా నున్నది' అని యొకప్పుడు నేను బొగడగా ''బాలులారా! మాతృభాష యొక్క పరిమళము సుమండీ! మీ యింగ్లీషు... పోలె దుర్గంధపూరితము కాదు'' అనే వారు. మాకు వ్యావహారికం మొదట్నుంచీ అబ్బలేదు.

మధుర: కుప్పనయ్యంగారంటే సర్వలక్షణ సార సంగ్రహము రాసిన వారేనా?

సి.ఆర్.: అవును. నీకెలా తెలుసు?

మధుర: గిరీశం గారు యిది చదవలేకనే ఎఫ్.ఏ. పరీక్షలో డింకీ కొట్టారట తెలుగులో. ఎప్పుడూ దీన్ని తిట్టుకుంటూ వుండేవారు కోపం పట్టలేక.

సి.ఆర్.: గిరీశానికెక్కడ లొంగుతుంది అది, లొంగదు గాక లొంగదు. కుప్పనయ్యంగార్లను వారి యనంతరం పండితులుగా వచ్చిన వేంకటకృష్ణమాచార్యులును నేర్పిన దానికంటె నెక్కువ నేను కాలేజీకి వెళ్ళిన తరువాత నేర్చుకోలేదు. ఆ వచ్చిన దానితోనే నా భాషా యాత్రను గడపుచున్నాను.

మధుర: మీకీ రామలింగారెడ్డి పేరెలా వచ్చింది?

సి.ఆర్.: నా ముత్తాతగారు కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి. నా ఫాల పట్టిక యందలి యొకానొక చిహ్నము భావి పాండిత్య సూచకమని గ్రహించి కుప్పనయ్యం గార్లు నా ముత్తాత పేరు నాకిడి రట.

మధుర: మీ ముత్తాత గారి ప్రత్యేకత ఏవిటి?

సి.ఆర్.: మా ముత్తాత రామలింగారెడ్డి గారు కుప్పనయ్యంగార్లకు సంస్కృతాంధ్ర విద్యలను, గొసరుగ జ్యోతిషమును బోధించిన గురువులు.

మధుర: మీ తండ్రి గారో?

సి.ఆర్.: భారతము పునః పునః పారాయణము చేయించి నాయందు వారు సాహిత్య రసజ్ఞతను బుట్టించిరి.

నా తండ్రి సుగుణమణి ఖని
శ్రోత్రియు డురువైభవుండు సుబ్రహ్మణ్యం
డాతత గతి, నాటిన వి
ద్యా తతుల ఫలంబు మీకు నభివేదింతున్.

మధుర: మీరు మొదట రాసిన కావ్యం ఏది?

సి.ఆర్.: తొలు దొల్త నేను రచించినది ''ముసలమ్మ మరణము''.

భారత భాగవతోజ్జ్వల
వారధి గత సార పద్య వరమణి చయమున్
హారాలు గట్టె నెవడా
సూరిని మజ్జనకు దలచి చూడుడు నన్నున్

ఒకానొక త్రిలింగ దేశీయునిచే వ్రాయబడి బ్రౌన్ దొరగారిచే బ్రకటింపబడిన 'అనంతపుర చరిత్రము' అనుగ్రంథము నుండి యిందలి కథం గైకొంటిని.

మధుర: ఏమా కథ? ఎవరా ముసలమ్మ?

సి.ఆర్.: వాగునకు అడ్డముగా వెళ్ళి నీటిలో మునిగి బలిదానము కావించిన పుణ్యస్త్రీ. ముసలమ్మ ఆమె నామధేయం. ఆమె చిన్నదే. పతితో అన్యోన్యకముగా కాపురం చేసుకొనే వనిత. ఆ వూరికి ఏటా వచ్చే ముంపునకు ముత్తైదువగా తనని బలి చేసుకున్నది.

మధుర: ఆ పుణ్య స్త్రీకి నా నమస్కారం. చాలా మంచి కావ్యం రాశారు. అంతకు మునుపు యిటువంటి సామాన్య స్త్రీల గురించి వారి త్యాగాల గురించి మంచితనం గురించి ఎవరూ వ్రాసి వుండరు.

సి.ఆర్.: 1900 సంవత్సరంలో, నా 19వ యేట, ఈ ఆధునిక పద్య కావ్యాన్ని 'ట్రాజిడీ'ని రచించాను. ఆధునిక కవిత్వానికి నాది తొలి కావ్యం అనవచ్చు. అనంతపురం దగ్గర బుక్కరాయ సముద్రం అని యిప్పటికీ వుంది. ఆ యూరి చెరువు కట్టకు ముసలమ్మ కట్ట అని పేరు. అచ్చట ఏటేట జనులందరు పొంగళ్ళు పెట్టుచు ముసలమ్మను గ్రామ దేవతగా కొలుచుచున్నారు. ఇది నేను స్త్రీల కొరకు చేశాను.

మధుర: ఇదేనా - మీరు స్త్రీల కొరకు యింకా ఏమైనా చేశారా?

సి.ఆర్.: అల్లా అడుగు చెప్తాను. 'నవయామిని' అని ఖండకృతి వెలయించాను. ఇది 1936లో-బిల్హణీయం కథ. ఎంత తెలివితక్కువ రాజైనా యువతీయువకులకు ఏకాంత సంఘటనం ఎట్టి మూఢులైన జేకూర్తురా?

మధుర: అవును. మూఢులు జేకూర్చరు. (నవ్వు) ప్రేమించుకోడానికీ, వలపుకీ రూల్సేవి టండీ రెడ్డివర్యా?

సి.ఆర్.: నీకేమి? అంతఃపుర కాంతలకు కొన్ని హద్దులుంటాయి. అవి మీర రాదు.

మధుర: ద్రౌపది రాజసానికి భయపడిన బ్రహ్మచారులు మీరు. వలపు; దాంపత్యం, ప్రేమ; యిటువంటి సంగతుల గురించి మీరు తీర్మానాలు చేస్తే నవ్వువస్తుంది.

సి.ఆర్.: పండితుడను, కవిని - మరియు విద్యావేత్తను. ఇంగ్లండులో చదువుకొని వచ్చిన నాకు ప్రేమను గురించి మాట్లాడటానికి అర్హతే లేదా?

మధుర: అది యిప్పుడు తేలదు. ఆ విషయం అలా వుంచి - గురువును శిష్యురాండ్రు మోహించటం నీచాతినీచమని మీ అభిప్రాయమా?

సి.ఆర్.: యామినీ బిల్హణుల చరిత్ర-అటువంటిది. నేను వ్రాసిన 'నవ యామిని'కి కొన్ని సవరణలు చేశాను.

మధుర: ప్రేమించుకున్న వారు 'నిగ్రహబుద్ధియు శమనశక్తియు నేమాత్రము లేనియట్లు పరస్పర వశులగుటకు బశువులా' అన్నారు మీరు. మీరెవరినీ ప్రేమించి యెరుగరు కనుక పశువులు గానక్కర లేకుండా అదృష్టవశాన తప్పించుకున్నారు.

సి.ఆర్.: ఔరా యేమి నీ వాక్చాతురి? నీకొక రహస్యం చెప్పి రంజింప చేస్తాను. కవిత్వం మహా సాహస కార్యమని నా తండ్రికి భయం. విషగణాలుపడి యెవరికి చేటు వాటిల్లునో అని పెద్ద వెరపు. తెనుగులో నాకుండు పాటవం జూసి వీడెప్పుడు కవిత్వ రచనకు ప్రారంభించి నాశనమగునో యని దిగులు చెందేవారు. చనిపోయే దాకా యీ తుంటరి కవిత్వం మొదలు పెట్టి యిల్లు గూలుస్తాడేమోనని మా తండ్రి సంశయించేవారు.

మధుర: ఇల్లు కూల్చలేదు. ఇల్లాలు లేకుండా చేసుకున్నారు. అయితేనేమి- యింటికి 'పద్మ ప్రభాస' అని కుప్పుసామయ్యరు మేడ్ డిఫికల్ట్ లాటి పేరు పెట్టుకున్నారు.

సి.ఆర్.: పద్మానికి మన సంస్కృతిలో మంచి ప్రాముఖ్యం వుంది. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయానికి ఎంబ్లెం చేసినపుడు సూర్యుడు, వికసిస్తున్న అనేకదళపద్మం, ఒక చక్రం, చుట్టూ పాములు ' ఆంధ్ర విశ్వ కళాపరిషత్' అని పేరు 'తేజస్వినా వధీతవస్తు' అని వేదోక్తమైన సూక్తి ఏర్పాటు చేశాను. అదంతా చెబితే నీకిప్పుడు ఏం బోధపడుతుంది?

మధుర: అవును. నాలాటి వారివల్ల కంటె మీలాటి చదువుకున్న వారివల్ల యీ దేశం చాలా చెడిపోయింది.

సి.ఆర్.: అలా గిట్టని వారంటారు. ఆంధ్రా యూనివర్సిటీని నేను కేంబ్రిడ్జి నమూనా మీద మలిచాను. తెలుగంటే నాకిష్టమే - కాని దానికి ఎక్కువ ప్రాముఖ్యం యివ్వలేదు. ఉద్యోగాలు కూడా తెలుగువాళ్ళకు యివ్వలేదని నామీద అభియోగం వుంది. నేను ప్రతిభా వ్యుత్పత్తులలో ప్రతిభ గరీయసి అన్నాను.

మధుర: విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారిని మీ సంస్థ లోపలికి రానివ్వకుండా జాగర్త పడ్డారట, నిజమేనా?

సి.ఆర్.: ఇంటర్వ్యూలో ఆయన ప్రవర్తన మాకు నచ్చలేదు. మనిషి దగ్గర అణకువా విధేయతా లేవు. మీరెవరు నన్ను జడ్జి చేయడానికి అన్నట్లు ప్రవర్తిస్తే-

మధుర: మీ రాయన్ను సెల్క్ట్ చెయ్యలేదు. పోండి - బతికి పోయాడు. మహాకవులు గుమాస్తాల్లా గుండాలనీ మీ మతం కాబోలు! మీకు రెడ్డి ఫీలింగ్ ఎక్కువట గదా! (నవ్వు)

సి.ఆర్.: స్వజాత్యభిమానం ఎవరికైనా వుంటుంది.

మధుర: సహకుటుంబం యొక్క అనివార్య లక్షణం ఈర్ష్య. ఎంతపనైనా చేయిస్తుంది.

సి.ఆర్.: ''టైగర్ ఆఫ్ చిత్తూరు'' అని తిరువేంగడసామి నాయుడు చిత్తూరు హైస్కూలు హెడ్ మాస్టర్లందరి కంటె మిన్న. వారి యెడ మా తండ్రికి భక్తి యెక్కువ. భయమంతకంటె రెండింతలు. నాయుడుగారు సర్వం కషప్రతిభులు. ఇంగ్లీషునందు సంపూర్ణ పాండిత్యము; గణితశాస్త్రములో అసమాన ప్రజ్ఞ; తెనుగు, సంస్కృతము, సంగీతము, వీణ, బెత్తము సెట్లు, ఏదైనను సరే వారు పెట్టినదే బిచ్చము.

మధుర: ఆరు నెలల్లో ఆరేండ్ల చదువు సిద్ధం చేసే చిత్తూరి పులి అంటే వీరేనా?

సి.ఆర్.: అవును. వీరి యింగ్లీషు లా లైబ్రరీ అంత పుస్తక భాండాగారం చిత్తూరు బియ్యేబియల్ లు ఎవరూ సేకరించలేదు.

మధుర: మీ తండ్రిగారి గురించి చెప్పేది పూర్తి చేయలేదు. చిత్తూరు పులివద్ద మీ నాయనగారు మేక (నవ్వు)

సి.ఆర్.: మా తండ్రిగారు తొలుత పిత్రాచారమును బట్టి గుమాస్తా పనిలో దిగిరి. కొన్ని యేండ్లకు జిల్లా కోర్టు రికార్డు కీపరైరి. ఆ పనికి రాజీనామా యిచ్చి కార్వేటి నగర సంస్థానములో మేనేజరుగా జేరి అక్కడి రాజుల విపరీత రాజసం తట్టుకొనలేక దానిని వదలి ఫస్టు గ్రేడు ప్లీడరు సన్నదును సంపాదించుకొని వకీలు వృత్తి నాశ్రయించి దానికిని తనకును నసాధారణమైన కీర్తి తెచ్చిరి.

మధుర: మీ నాయన గారు మామిడి పళ్ళను సృష్టించే వారట గదా కొత్త రకాలు-

సి.ఆర్.: జడ్జీ కాలేటు దొరగారి పట్ల కృతజ్ఞతతో రెండు మామిడి రకములు ఒకటి 'కాలేటు పసందు' రెండవది 'రాబర్టు పసందు' అని పేర్లు పెట్టారు.

మధుర: మీ తండ్రిగారు సౌజన్యారావు పంతులుగారి వలె న్యాయవర్తనులట గదా-

సి.ఆర్.: కార్వేటి నగరంలో అందరి కోసం మా తండ్రి గారు సత్రం నడిపే వారు. క్లయింట్లు అక్కడ భోజనాలుచేసే వారు. రెండవది ''క్రమ వేతనము కంటె నెక్కువగా గైకొన్నచో అది బిచ్చముతో సమానము'' అనే వారు. నిజమైన వకీలు బిచ్చగాడు కాడు.

మధుర: మామిడి పండ్ల మీద మీ నాయనగారు అథారిటీట కదా-

సి.ఆర్.: మా తండ్రి గారికి దైవభక్తి యెక్కువ. దానితో పాటే ఛాందసము కూడా.

మధుర: చిన్నప్పుడు మేనమామల యిళ్ళవద్ద మీకు భోగంవాళ్ళు తలంటు పోసి జుట్టు దువ్వీ బట్టలు తొడిగీ ముద్దు చేసే వారట నిజమా?

సి.ఆర్.: పల్లెటూళ్ళలో ఆ భోగాలు మాకుండేవి. నేనప్పటికి చాలా చిన్నవాణ్ణి.

మధుర: పెద్దయ్యాక కూడా అవన్నీ చేయించు కోవాలని వుందా? నేనే ఆడదాన్నయితే మీతో లేచిపోయి వుండే దాన్నని వెంకటచలం గారు మీ పర్సనాలిటీని అందాన్నీ తీవినీ పొగడుతూ ఎక్కడో ఎవరితోటో అన్నారట.

సి.ఆర్.: నువ్వన్నది కాంప్లిమెంటా, విమర్శా?

మధుర: మీరు పెళ్ళి చేసుకోలేదు కాని బ్రహ్మచారి కాదని ఆస్థానకవి సమ్మానసభలో చెళ్ళపిళ్ళవారు వేళాకోళం చేశారని విన్నాను. ఔనా?

సి.ఆర్.: నేను జవాబు చెప్పే ప్రశ్నా యిది? వేంకటశాస్త్రి గారికి జంట కవిత్వం అలవాటు. సమ్మానం రోజున నా అధ్యక్షోపన్యాసం సాగుతున్నంత సేపూ శాస్త్రిగారు పద్యాలు చదువుతూ ఏదో కామెంట్సు విసురుతూనే వున్నారు.

మధుర: ఆస్థానకవికి మేనర్సు లేదని చిరాకుపడి వుంటారు మీరు.

సి.ఆర్.: లేదు. జంట కవిత్వం అలవాటు కదా. అది మానలేకుండా వున్నారన్నాను.

మధుర: మీరు మాంసాహారా? శాకాహారా?

సి.ఆర్.: ప్రాననురాలనుం గలదె మాంసము ప్రాణుల మేనగాక య
మ్మేనుల నొంచునట్లు తమ మేనుల సోకిన మాత్రనెట్లగున్
దానిఁదలంపగా వలదె తానదిమానిన హింసలన్నియున్
మానవెయంచు నుత్తముఁడు మాంసము మాను దయార్ద్ర చిత్తుడై

అని భారతమున విని 'మాంసాహారము మానిన జీవహింస మాను' నని మా తండ్రి దానిని విసర్జించెను.

మధుర: మీ గురించి అడిగితే మీరు మీ నాయనగారి గురించి చెబుతారేమి? మీకు తండ్రి అనగా వల్లమాలిన ప్రేమ, భక్తి, గౌరవం - వున్నట్లున్నది.

సి.ఆర్.: అవును. మా తండ్రిగారు ప్రచురించిన గ్రంథములు రెండు. భారత సార రత్నావళి, భాగవత సార ముక్తావళి. దాని జోలికి పోవడం ప్రమాదమని సొంత కవిత్వం చెప్పలేదు.

మధుర: మీరు మద్రాసు క్రిస్టియన్ కాలేజి రోజులనాటి నుంచి కవిగా విమర్శకునిగా యెదగలేదని కొందరు అంటారు. దానికే మంటారు?

సి.ఆర్.: నాకు ఇరవై యేళ్ళు రాకుండా కళాపూర్ణోదయంపై సవిమర్శక పరిశీలనం చేశాను. ముసలమ్మ మరణం సంగతి యిది వరకే చెప్పాను. ఒక అర్థ శతాబ్దం పాటు పుస్తకాలకు పరిచయాలు ఉపోద్ఘాతాలూ రాస్తూ గడిపాను. అడపాదడపా కొంత కవిత్వం గిలికాను. కొన్ని వ్యాసాలు చెదురు మదురుగా రాశాను.

మధుర: మీవంటి పెద్ద విమర్శకుడూ కవీ యింతేనా మాకిచ్చింది?

సి.ఆర్.: మరి విద్యావేత్తగా, కొంతకాలం రాజకీయాలలో గడిపాను కదా. అయితే, నా జీవితం వృథా అనా నీ ఉద్దేశం?

మధుర: రామ రామ- మీ సామర్థ్యానికి తగ్గ వ్యుత్పత్తి లేదని అంటున్నారు విజ్ఞులు.

సి.ఆర్.: చదువుల సరస్వతి నా కొంప తీసింది. ఐతే నా కవిత్వ తత్త్వ విచారము మాటేవిటి? దాన్తోనే సాహిత్య విమర్శకు పునాదులు పడ్డాయి, కొలదిగా అభిప్రాయ భేదాలున్నా.

మధుర: కళాపూర్ణోదయంలో మీ నిర్ణయాలు లేదా అంచనాలు కొన్ని సత్యదూరాలని మన సాహిత్యాన్ని వేరే కళ్ళద్దాలతో కొలవగూడదని డా. జి. వి. కృష్ణారావు గారు ప్రతివిమర్శ చేశార్ట గదా-

సి.ఆర్.: నాకంటే నా తరువాత తరానికి విమర్శలో కొన్ని సుళువులూ సుఖాలూ వుంటాయి. మన వెనుక తరంవారి కంటె మనం ముందుంటాం. మన ముందుతరం వారు మన్ని దాటి వెళ్ళి మనకు ముందుంటారు. అది సహజం.

మధుర: 'ఎడ్డి రెడ్డి కుల మదేమని తెలుపుదు' అన్నాడు వేమన. రాళ్ళపల్లి అనంతకృష్ణ శర్మ గారి చేత వేమన ఉపన్యాసాలు రాయించేరు. వేమన రెడ్డి అనా?

సి.ఆర్.: కాదు. వేమన 'నువ్వు దైవంతో ఒకడుగా ఏకం కావాలంటే ముందు మనిషితో ఏకం కావా' లన్నాడు. భగవాన్ శ్రీరామకృష్ణ కూడా 'నేను తక్కువ కులాలన్నింటి కంటె తక్కువ కులం వాడి'నని చెప్పుకున్నాడు. కుల తత్వాన్ని కులాన్ని అతను ఖండించాడు. తెలివి లేనివాడు దేవుడెట్లాయెరా అని అన గలిగిన వేమన అంటే నాకు ప్రాణం.

మధుర: మీకు బ్రాహ్మలంటే కోపమా?

సి.ఆర్.: అటువంటి దేమీలేదు - బ్రాహ్మణుల అపరాధాల మీదనే నా కోపదృష్టి.

మధుర: మనం ఆంధ్రులం. సంస్కృతంతో ఆర్యులతో ఎక్కువ అనుబంధం పెంచుకున్నాం - దక్షిణాది తమిళ సాహిత్యంతో ఎందుకు మమేకం కాలేదు?

సి.ఆర్.: అదే నా చింత. తెలుగు సాహిత్యాన్ని పూర్వం బ్రాహ్మలంతా ఆక్రమించారు. డామినేట్ చేశారు. అశ్వఘోషుని బుద్ధచరిత్ర ఎలాగో వచ్చింది. వీరశైవ కవులయిన నన్నెచోడుడూ పాల్కురికి సోమనాథుడూ మరుగున పడిపోతే చూస్తూ వూరుకున్నారు. సంస్కృతం నుంచి కావ్యాలు నాటకాలు మళ్ళీమళ్ళీ తెలుగు చేశారు. కాని తమిళ సాహిత్యం నుంచి 'మణిమేఖలై' అంతటి అద్భుత రసమయ కళాఖండాన్ని తెలుగువారు అందుకోలేక పోయారు. తమిళ మహాగ్రంథం పెరియపురాణాన్ని తెలుగు చేసుకోలేదు. తమిళం నుంచి మనం తీసుకొనకపోవడం గొప్ప అపరాధమే.

మధుర: మీరు తమిళులకి తెలుగులకూ వంతెన కట్టలేక పోయారా?

సి.ఆర్.: మావేపు అనగా చిత్తూరు జిల్లాలో ' ఏమిరా కంబ రామాయణము మాట్లాడు తున్నావు' అనే వాడుక వున్నది. పూతలపట్టు శ్రీరాములురెడ్డి గారు కంబరామాయణము తెలుగు చేసి తమిళులకూ మనకూ చెరగని తరగని వారధి కట్టినాడు. విపరీతమైన దీర్ఘ వర్ణనలు యిందుండేవి. కావ్యాలలో 'శిలప్పదికారము'ను మించిన కావ్యం వుండడం

అసంభవం. తెనుగులో మణిమేఖల, శిలప్పదికారానికి సమానమైన రచనలు లేవు. తేవారములు, శ్రీ ఆండాళమ్మ పాశురాలు మనకు ఆలస్యంగా వచ్చాయి.

మధుర: బాగుంది. తమిళ టైగర్లతో కాకుండా తమిళ సాహిత్యంతో మనం బాగా పొత్తు పెట్టుకోవాలి. రంగనాథ రామాయణాన్ని మీరే కదా వెలికి తీసింది?

సి.ఆర్.: రంగనాథరామాయణాన్ని పరిష్కరింపజేసి ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తు చేత ప్రచురింప చేసాను. వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి, మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ, గన్నవరపు సుబ్బరామయ్య, పింగళి లక్ష్మీకాంతం వంటి ధీగ్గంతులు యీ రామాయణం మీద పని చేసారు.

మధుర: పింగళి కట్టమంచి వారల పీఠికల్ని ఘాటుగా రాళ్ళపల్లి వారు 'భారతి'లో విమర్శించారట గదా!

సి.ఆర్.: రంగనాథుడనే కృత్రిమ పురుషునికి ఈ గ్రంథ కర్తృత్వం ఆపాదించారు. గోన బుద్ధారెడ్డి రచన. ఇందులో అవాల్మీకాలు చాలా వున్నాయి. ఆర్యద్రావిడ సంఘర్షణ గురించి కూడా యిందులో వుంది.

మధుర: మొత్తానికి ఇంగ్లండులో చదువుకుని వచ్చి కూడా మీరు కథ, నవల, ఆధునిక కవిత్వం వైపు మొహం కూడా తిప్పలేదు. వ్యావహారిక భాషా వుద్యమానికి మీ చేయూత లేనేలేదు. వేష భాషల్లో ఆధునికులుగాని మీరు గొడ్డు గ్రాంథిక వాదులూ సనాతనులే - కన్యాశుల్కం మీకు నచ్చడం గురజాడ వారి అదృష్టమే-

సి.ఆర్.: ఏమా కొంటె తనము?

మధుర: మరిచాను; మీరు 1930లో ఆంధ్రా యూనివర్సిటీ వి.సి.పదవికి రాజీనామా చేసారట నిజమా! కారణము?

సి.ఆర్.: బ్రిటీషువారి అమానుష చర్యలకు నిరసనగా; చేసాను.

మధుర: మరి ఆ కుర్చీని ఎవరాక్రమించారు?

సి.ఆర్.: సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణ

మధుర: మనదేశ ప్రెసిడెంటు రాధాకృష్ణ పండితుడా! వహ్వా!

* * *

దువ్వెనతో సి. ఆర్.రెడ్డి తల దువ్వుతూ

మధురవాణి : ఏమి ఘుమ ఘుమ (తల ముద్దు పెట్టుకొనును) రెడ్డిగారు మైసూరులో రసికత్వం వెళ్ళబెట్టగా - ఏదో జరిగిందట.

సి.ఆర్.: నీతల నాతలకు చేరిస్తే ఏమి ఘుమ ఘుమలు - ఏదీ రిస్కు లేకుండా వుండదు. రాజులతో స్నేహం కత్తిపై సాములాంటిది.

మధుర: ఆ మూర్ఖులు తెలీక ఏమన్నా చేస్తే - ఆంధ్రదేశం ప్రముఖ విద్యావేత్తను కోల్పోయేది కదా, అని నా విచారం.

సి.ఆర్.: ఆ విషయాలు యిప్పుడు అప్రస్తుతం.

మధుర: మరేది ముఖ్యం? మీలో కవిత్వం ధార చిన్నప్పుడు పొంగి పెద్దయ్యాక పాలిట్రిక్స్‌లో పడి, విద్యావేత్తగా నలిగిన మీదట యింకిపోయింది.

సి.ఆర్.: నాలో కవికుండవలసిన ఇన్నోసెన్స్ నశించి అలా జరిగి వుండొచ్చు.

మధుర: మీ మేధ మీ సృజనాత్మక శక్తిని జుర్రేసింది. మీలో అమాయకత్వమే కాదు కవులకు సహజంగా వుండే సెన్స్ ఆఫ్ వండర్ కూడా తగ్గిందా?

సి.ఆర్.: ఇంగ్లీషు దంచేస్తున్నావ్. ఎక్కడ పట్టావేమిటి?

మధుర: డిప్టీకలెక్టరు గారి పిల్లలకి చదువు చెప్పేముందు గిరీశంగారు నామీద ఇంగ్లీషు ప్రాక్టీసు చేసేవారు. కరటకశాస్త్రి గారివద్ద సంస్కృతం నేర్చుకున్నా. మీ వద్ద తమిళం నేర్చుకోవాలనుంది.

సి.ఆర్.: మైసూరు వచ్చి వుంటే నీకు అర్థశాస్త్రం బోధించి వుండే వాడ్ని. అక్కడ నేనిచ్చిన లెక్చర్లన్నీ భారత అర్థశాస్త్రము కింద సంపుటీకరించాం.

మధుర: నాకు అర్థంతో పనిగాని అర్థశాస్త్రంతో కాదు.

సి.ఆర్.: నా అర్థశాస్త్రం నాటి సామాజిక సాంఘిక పరిస్థితుల మీద నేను చేసిన వ్యక్తిగత విమర్శ కూడా. పురుషార్థాల్లో అర్థాన్ని తక్కువగా చూశారు మన వాళ్ళు అది నాకు గిట్టదు.

మధుర: నాకు అసలే గిట్టదు. ధన మూల మిదం జగత్ అని మనవాళ్ళేగా అన్నది.

సి.ఆర్.: సంపద అంతా అక్రమార్జనే అంటే నేను ఒప్పుకోను. ధనం న్యాయంగా సంపాదించి సక్రమంగా కర్చుపెట్టి అనుభవించవచ్చు.

మధుర: ఆస్తి అనేది దోపిడీ వల్ల లభించినది అని మార్క్సిస్టులు అంటార్ట. శ్రీశ్రీ గారు చెప్పగా విన్నాను. మీరేమంటారు?

సి.ఆర్.: దోపిడీ వల్ల సంపద ఏర్పడుతుంది అంటే నేను ఒప్పుకుంటానా? అర్థాన్ని సాధించకుండా ధర్మాన్ని ఎలా సాధిస్తారు? నిజాయితీగా వుండి డబ్బు సంపాదించవచ్చు, కోటీశ్వరులు కాలేకపోయినా.

మధుర: 'నిధే చాలా సుఖము; రాముని సన్నిధి సేవ సుఖమా?' అంటారు త్యాగయ్యను తిరగేసి మీరు.

సి.ఆర్.: మా బాగా అన్నావు. మోక్షము, పరచింత ఎక్కువై మనజాతి నిర్వీర్యమై పోయింది చాలా మటుకు.

మధుర: మీకంటే ముందే గురజాడ అప్పారావుగారు అస్మద్ సృష్టికర్త 'దేశమును ప్రేమించు మన్నా' అనే ముత్యాలసరాల్లో యివన్నీ చెప్పి 'మంచిగతమున కొంచెమేనోయ్' అన్నారు.

సి.ఆర్.: అహ్హో! అప్పారావు గారి లాంటి ఆధునిక దృక్పథం గల మహాపురుషుడు మా వైపు జన్మించి వుంటే.

మధుర: భారతాలు రామాయణాలు ప్రబంధాలు అటువంటి కవిత్వాలు రాసుకుని విర్రవీగే పండిత కవులుగాక చలం, కుటుంబరావు, గోపీచంద్ వంటి ఆధునిక రచయితలుకూడా నిండుగా వుండేవారు.

సి.ఆర్.: అంటే మేమంతా వట్టి రామాయణం భారతం గాళ్ళమనా నీ చులకన.

మధుర: పప్పుతో బాటు చారు కూడా వున్నట్లు దానితో పాటు యిది కూడా వుండేదని నా ఆశ. మీ రెక్కడ, మీ పాండిత్యమెక్కడ? యింగ్లీషు చదువులు యింగ్లండు వెళ్ళి చదువుకున్నా, మీరు మాత్రం చెక్కు చెదరలేదు. కవిత్వతత్వ విచారం గొప్ప గ్రంథం. కాని కళా పూర్ణోదయం కావ్యానికి ప్రాముఖ్యత తెచ్చిన పేరు మీకే దక్కుతుంది.

సి.ఆర్.: అయినప్పటికి కళాపూర్ణోదయం షష్ఠాశ్వాసంలో 189వ పద్యం వరకు వున్నంత ప్రౌఢంగా తరువాతి భాగాలు లేవన్నాను. ఈ గ్రంథమంతటితో పూర్తిచేస్తే బావుండేదన్నాను. ఏడవ ఎనిమిదవ ఆశ్వాసాల్లో భావనా శక్తి, ప్రతిభ; బలహీనాలని నా నిర్ణయం చెప్పాను.

మధుర: కృష్ణారావుగారు మీతో ఏకీభవించలేదు. కవిత్వంలో రమణీయ వర్ణనలు ముఖ్యాంగాలని ప్రపంచ మంతటా విమర్శకులంతా అంగీకరించనట్టిదే. అవి షష్ఠాశ్వాసం తర్వాత వున్నవట. రెడ్డిగారూ, No Purpose will be served by viewing artistic creations with the bias of the modern age.

సి.ఆర్.: ఎంత మాట అన్నావు? మల్లాది సూర్యనారాయణ శాస్త్రి గారు కూడా 192వ పద్యంతో కళాపూర్ణోదయ కథ సమాప్తము - తక్కిన భాగాన్ని మధురలాలసాపరిణయం అనో కళాపూర్ణ విజయమనో పిలవవచ్చునని అభిప్రాయపడ్డారు.

మధుర: ముఖ్యంగా మీరు కళాపూర్ణోదయంలో ఏవి దోషాలని చెప్పారో అవి గుణాలే అవి కృష్ణారావుగారు సోపపత్తికంగా చెప్పేరు. కథా ప్రధానమయిన కావ్యంగా గాక, మహోత్తమమయిన కళాసృష్టిగా ఆ కావ్యాన్ని పరిగణిస్తే తప్ప యీ రహస్యాలు అర్థం కావు.

సి.ఆర్.: నీవనేది.కళాపూర్ణోదయం ఉత్తరభాగాన్ని నేను సరిగా అర్థం చేసుకోలేదన్న మాట?

మధుర: అలా ఎందుకంటారు! మీరు పాశ్చాత్య విమర్శకుల దృష్టితో చూసి వుంటారు. అందువలన తేడా వచ్చి వుంటుంది.

సి.ఆర్.: అదేదో స్పష్టంగా చెప్పరాదా, వింటాను! వినదగు నెవ్వరు చెప్పిన-అన్నాడు సుమతీశతకకారుడు.

మధుర: సో! వినండి...పురోహితుడు కళాపూర్ణునితో మాట్లాడిన తీరు, యుద్ధ దృశ్యాలు, స్వగృహోన్ముఖులయిన సైనికుల మనఃప్రవృత్తి సూరన గారు సరసంగా వర్ణించారు. కారణం ఏదైనా స్వల్పకారణాలకే యుద్ధాలు సంభవిస్తాయి. దండయాత్రలు చేయడం రాజనీతి. రాజులు దండయాత్రలు చేయక తప్పదు. సత్త్వదాత్ముడు కళాపూర్ణునికి రాజనీతి సవినయంగా వుపదేశించుట సహజం.

సి.ఆర్.: మరి మధురలాలస గొడవో?

మధుర: మధురలాలస శిశువుగా పెక్కు కథలు చెప్పి, మణిహారం ఎప్పుడయితే రొమ్మునుంచి తప్పుకుందో అప్పుడు యేమీ కథలుగా చెప్పలేకపోతుంది.

సి.ఆర్.: అందుకనే ఆ భాగం బోరింగ్గా వుండి వద్దనుకున్నాను.

మధుర: అది మీ ఇంప్రెషన్స్. పాఠకుడికి తెలియాల్సిన విషయాలు వుండిపోయాయి. వాటిలో సుగ్రహుని కథ ముఖ్యం. శిశువు కథలు ఎలా చెప్పగలిగింది? చెపుతూ చెపుతూ మధ్యలో ఎందుకు ఆగిపోయింది? దీనికి కారణం ఏమిటి? మృగేంద్రవాహనాలయంలో మణికంధరుడేల తన వీణను భద్రంగా దాచాడు? ఈ ప్రశ్నలన్నిటికీ సమాధానాలు షష్ఠాశ్వాసం తరువాతగాని లభించవు. అందుచేత యీ భాగం ప్రధాన కథతో విడరాని చిక్కని పొత్తు కలిగివుంది.

సి.ఆర్.: ఇదంతా నాకు తెలియలేదనా? ఈ మాత్రం గ్రహించలేని మూర్ఖుణ్ణా నేను?

మధుర: తమరు సరసులు సహృదయులు. ఆగ్రహిస్తే తట్టుకోగలమా?

సి.ఆర్.: కృష్ణారావు తెలివిగా సమర్థించిన వాటిని నేను కవిత్వ మూలశక్తులు బలహీనపడ్డంగా భావించాను. దానికంత గింజుకోవాలా?

మధుర: ఎనిమిదవ ఆశ్వాసంలో లక్ష్మీనారాయణ సంవాదం వుంది. అది నిష్ప్రయోజనమని మీరన్నారు. కృతిపతి మెప్పుకై స్వార్థంతో రాసినదని యితరులన్నారు.

సి.ఆర్.: అవును. అలాగే కనపడింది.

మధుర: సూరన విశిష్టాద్వైత మతాన్ననుసరించి కళావిర్భావ విధానాన్ని వర్ణించాడని జి.వి.కృష్ణారావు ప్రతిపాదన. మీరు కాదన్నా-

సి.ఆర్.: అది కూడా ఊహేగాని వాస్తవం కాదు గదా!

మధుర: Whatever may be the drawbacks of ancient Telugu Poets, they can never be charged with obscurity like Spenser, Browning and others. అన్నట్లు కళాపూర్ణోదయం కథంతా వరసగా ఎక్కడా తప్పులేకుండా చెప్పిన వారికి ఏదో బహుమానం ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం ప్రకటించినట్లు విన్నాను. అది ఎవరు గెల్చుకున్నారు?

సి.ఆర్.: ఎవర్నూ గెలుచుకోలేదు.

మధుర: మరి యీ రిజర్వేషన్లు, దళితుల్ని పైకి తీసుకురావడం, కులప్రాతిపదికమీద ప్రమోషన్లు యివన్నీ ఏమిటి?

సి.ఆర్.: కులతత్వమే పోవాలంటుంటే మళ్ళీ అట్టడుగు కులాలు బడుగు కులాలు అంటూ లెక్కలేమిటి? నాన్సెన్స్!

మధుర: అలా అయితే అడుగున వున్న వాళ్ళు అడుగునే వుంటారు. మీ అగ్ర కులాల వాళ్ళు పైనెక్కి పెత్తనం చలాయిస్తూ వుంటారు శాశ్వతంగా అదెట్లా సబబు?

సి.ఆర్.: వెనుకబడినతనం ఒక హక్కుగా ఒక లాభసాటి వ్యవహారంగా పరిగణిస్తూంటే ఎలాగ? చదువుల్లో, ఉద్యోగాల్లో ప్రోత్సాహకాలిచ్చి సహాయం చేయాలి గాని అడుగడుగునా క్రేన్లు బిగించి మీదకు లాగకూడదు.

మధుర: అడుగునున్న వాళ్ళు పైకి రావడం అంటే పైనున్న వాళ్ళు అడుక్కు వెళ్ళటం కాదు గదా!

సి.ఆర్.: ఒక్కమారు వున్నట్లుండి పదవులూ ఉద్యోగాలూ ఆక్రమించడం వలన సాంఘిక న్యాయం జరిగినట్లు అవుతుందా? అలా ద్వేషాలు క్రోధంతో పదవులు ఆక్రమించిన వారు సాంఘిక న్యాయం సమకూర్చగలరా? ఇదంతా కొరివితో తలగోక్కున్నట్లవుతుంది. చివరకు గవర్నమెంటు వలన పరిపాలన, మొత్తం సంఘం వలన సాంఘిక న్యాయం జరగాల్సివుంది. రిజర్వేషన్ల కోటాలతో సమసమాజం ఏర్పడుతుందా? కల్ల!

మధుర : మన హిందూ సమాజం పతన మవడానికి, యూరోపియన్ సమాజంతో పోల్చిచూస్తే అభివృద్ధి చెందకపోవడానికి మీరు చెప్పే కారణాలు వినవచ్చా?

సి.ఆర్.: ఒకే కులంలో గాని ఒకే తెగ శాఖలోకాని పెండ్లిళ్ళు జరగడం వలన ఆ జాతి దుర్బలం అవుతుంది. మచ్చుకి మన మేనరికాలు - నిజంగా నిషేధించాలి. భిన్న భిన్న కులాల మధ్య జాతుల మధ్య వివాహాల్లో లాభాలు చాలా వున్నాయి. తరవాత బాల్య వివాహాలు జరపకూడదు. ఇందువలన బాలవితంతువులు పుట్టుకొస్తున్నారు.

మధుర: అన్నిటికంటే ప్రమాదకరం, మన ఐక్యతకు భంగకరం మన తగూలన్నిటికీ మూల కారణం హిందూ సమాజం కులాలుగా విభజింపబడటం అంటాన్నేను. కులవృత్తులు నాశన మయ్యాయి గాని కులాలలాగే వుండిపోయాయి.

సి.ఆర్.: అసలు మనవాళ్ళకు పనిచేసి బతకడం మీద చిన్న చూపు. 'కర్మ, కర్మ' అనుకోవడం మరోటి. సాంఘిక దుబారాలు-అందులో ముఖ్యమైనది, సమిష్టి కుటుంబం. ఒకడు సంపాదించటం పదిమంది తింటూకూర్చోడం! జాయింట్ ఫామిలీ విధానంలో కొన్ని రక్షణలు ఇమిడి వుండడం జబ్బు అసమర్థత వంటి వాటికి ఒక కాపులాగ పనిచేస్తుంది. ఐనప్పటికీ పనిచేయని వాళ్ళు పదిమంది - ఎలా బాగుపడుతుంది మన సమాజం?

మధుర: మన సమాజంలో మరో దుర్గుణం వుంది; యాచన! భిక్షుక వృత్తి మీద కొన్ని కులాలకు కులాలే పనిచేయకుండా బతికేస్తున్నాయ్.

సి.ఆర్.: దానం అనే దానిని పొగిడి పెద్ద సుగుణం చేశారు మనవాళ్ళు. ఇతరుల శ్రమమీద పడి బతకడం అదో వర్చ్యూ అయింది. శంకరుడే ఆది భిక్షువు.

మధుర: ఈ సాంఘిక రుగ్మతలకి మీరెమి ఔషధం సూచించారు?

సి.ఆర్.: మూడు చెప్పాను. అన్ని రంగాలలోను ప్రముఖంగా వ్యక్తులు ఉత్సాహంగా వ్యాపారాలు

నడపాలి. సంస్థల్ని నిర్వహించాలి. పెద్ద ఎత్తున పరిశ్రమలు దేశమంతటా నెలకొల్పాలి. సహకార సంఘాల ద్వారా ఉత్పత్తుల్ని సాగించి పంపిణీ నిర్వహించాలి.

మధుర: ఇవి అన్నీ కూడా యిప్పుడు 'ప్లాను' ల ద్వారా మనవాళ్ళు చేశారు, చేస్తున్నారు. కాని, రాజకీయాల్లో కులాల్ని మతాల్ని వాడుకోవడం వలన, రవుడీయిజం గుండాయిజం అంతా చేరదీయడం వలన, పరిస్థితుల తారుమారయాయి. దీనికంతటికీ ఎలక్షన్లే కారణమా?

సి.ఆర్. : గుడ్! యీనాటి పరిస్థితుల్ని బాగా చెప్పావు. హాస్య రచయితకీ వ్యంగ్య రచయితలకీ ముడి వస్తువుగా వుపయోగించే పరిస్థితుల్లోకి నెట్టారు రాజకీయ నాయకులు మన సంఘాన్ని.

మధుర: నన్నయ్యగారి వచనాన్నీ చిన్నయసూరి వచనాన్నీ మెచ్చుకున్న మీరు కనీసం మాలపల్లి చదవలేదు, వేయిపడగలు చదివారో లేదో తెలీదు. కుటుంబరావు,. గోపీచంద్, చలం మీ కంటికే ఆనరు. మీరేమి సాహిత్యకారులండీ,- చెళ్ళపిళ్ళ వారి కున్న లిబరల్ దృక్పథం కూడా మీకున్నట్లు కనపడదు.

సి.ఆర్.: నేను పాత కొత్తల మేలు కలయిక కాలేక పోయాననా నీ ఝూడింపు? నా పుట్టుక, పెంపకం, నాచుట్టూ వున్న వాతావరణం, నా విద్యాభ్యాసం-అల్లాటివి. మనవాళ్ళు పురాణ పురుషుల కిచ్చినంత గౌరవం గుర్తింపు చారిత్రక వ్యక్తులకి యిచ్చేవారు కాదు. గతం మీద గౌరవం మంచిదే - అందులోనే కూరుకుపోకూడదు.

మధుర: గతమంతా తడిసె నెత్తురున, కాకుంటే కన్నీళ్ళతో- అన్నాడు యుగకవి. అన్నట్లు శ్రీ శ్రీ అనే కవిని గూర్చి విన్నారా మీరు? పింగళి సూరన, నన్నెచోడుడు దగ్గరే ఆగిపోయారా?

సి.ఆర్.: శ్రీశ్రీ అంటే 1910లో హైలీ తోకచుక్క వచ్చినపుడు పుట్టాడ్ట,। వాడా? నా కంటికి ఆనడు. అవునూ, పింగళి సూరన, నన్నెచోడుడు అంటూ వేళాకోళంగా మాట్లాడుతున్నావు; ఏమిటి నీ ఉద్దేశం?

మధుర: నాకు వారి పట్ల భక్తి గౌరవాలు లేక కాదు. ఇంగ్లండు వెళ్ళొచ్చి విక్టోరియా - ఎడ్వర్డ్ కాలంలో వున్న విలువల్లో మిమ్మల్ని చూస్తే నవ్వు ఆగక - బోల్షివిక్ విప్లవానికి లీసిజ్ ఫరీకి ముందుండి పోయారు. రినైజాన్స్, ఇండస్ట్రియల్ రివల్యూషన్ వలన కలిగిన మార్పులు మీకు తెలియవా? ఆ వాసనే మీలో లేదే.

సి.ఆర్.: పెద్ద ఇంగ్లండు వెళ్ళొచ్చినట్లు, నన్నే నీవు నిలదీస్తున్నావే-?

మధుర: విబుధజనుల వలన విన్నంత కన్నంత.

సి.ఆర్.: మాది స్వచ్ఛమైన రెడ్డి వంశము. రాజసం మారక్తంలో వుంది. రాజ్యాలు ఏలే హక్కు వుంది. నీవో విజయనగరంలో గడవక రావప్పంతులుతో కృష్ణరాయపురం అగ్రహారానికి మకాం మార్చిన దేవదాసివి. సిద్ధాంతి, గురయసెట్టి, హెడ్ కానిస్టేబులు వీరందరితో పేకాడే దానివి. నాకు కోపం వస్తే నీ ఇంటర్వ్యూ కాన్సిల్ చేస్తాను జాగ్రత్త!

మధుర: చేయలేరు. చెయ్యరు.

సి.ఆర్.: ఎందుచేత?

మధుర: నేను తప్ప యిప్పుడు మిమ్మల్ని తల్చుకునే వాళ్ళే లేరు. (నవ్వు) .... ఏం, తగ్గారూ, అధికారాంత స్పృహా?

సి.ఆర్.: కాదు. నీ మత్తు కలిగించే నవ్వు చూచి తగ్గాను... కానీ, నీ శృంగార లాస్యహాసం ఏంటటా?

మధుర: హాఁ, మీ మధ్య పాపిడి, వుంగరాల జుత్తు, సొగసైన మీసకట్టు చూసి, చలించానను కుంటున్నారా?

సి.ఆర్.: నా పర్సనాలిటీ నిన్ను ఆకట్టుకోబట్టే నువ్విన్ని చమత్కారపు మాటలాడుతున్నావు; సరసాలాడుతున్నావు.

మధుర: జీవించడం ఒక కళ అంటారు గదా - అలా కళాత్మకంగా జీవించాలంటే మీరిచ్చే సూచన లేమిటి?

సి.ఆర్.: అలా జీవించాలని ఎవరూ కోరుకోరు. ఒక వేళ కోరుకుంటే - ప్రకృతి నియమాలు బాగా వంట పట్టించుకోవాలి. ప్రకృతి నియమాల్ని ఆచరించడం ఎలాగో తెలియాలి. తరువాత విచక్షణా జ్ఞానం అనేది వుండాలి. దేనికది ఏమిటో తెలుసుకోగల హేతువాత దృక్పథం వుండాలి. దాన్తోపాటే న్యాయ నిర్ణయం చేయగల శక్తి వుండాలి. అన్నిటికంటె అవసరమైతే శారీరక శ్రమ చేయకలిగి వుండాలి కూడా.

మధుర: మరి మన పెద్ద చదువు లెలా వున్నాయంటారు?

సి.ఆర్.: మన యూనివర్సిటీలు మన గతకాలపు శోభని కీర్తించేవిగా మిగిలిపోయాయి.

మధుర: అంటే పాత గొప్పలు తవ్వుకుంటూ-

సి.ఆర్.: అవును. జ్ఞానం, జ్ఞానార్జనా ముఖ్యమే. మిగతా విలువల్ని నిర్లక్ష్యం చేస్తున్నాయ్ యూనివర్సిటీలు -

మధుర: గతం పట్ల కృతజ్ఞతా భావంతో వున్నంత మాత్రాన అభ్యుదయం లభిస్తుందా? వర్తమానం జీవించాలి గాని గతంలో కాదు.

సి.ఆర్.: యూనివర్సిటీ విద్యా విధానాన్ని మార్చాలి. జ్ఞానంతో పాటు నైతిక విలువలను పెంచాలి.

మధుర: మీరు ఘోటక బ్రహ్మచారి. అయినా, పెళ్ళిళ్ళ గురించి మీరేం చెబుతారో వినాలని వుంది. (నవ్వు)

సి.ఆర్.: కావ్యాలు చదివి ఆలోచించా. స్వయంవరం కూడా ఒక విధమైన రాక్షస వివాహమేనని నాకనిపిస్తుంది.

మధుర: స్వయంవరం రాక్షసమేమిటి? రాజకుమార్తె తనకు నచ్చిన వరుడి మెడలో వరమాల వేస్తుంది గదా!

సి.ఆర్.: అది కాదు. ఎక్కడయితే శివధనుస్సు నెత్తడం, మత్స్య యంత్రాన్ని కొట్టడం

యిల్లాటి పందేలు వుంటాయో అక్కడ పెళ్ళికూతురుకి స్వేచ్ఛ ఏది? పెళ్ళికూతురుకి నచ్చిన వాళ్ళే పోటీలో పాల్గొంటారని నమ్మకం లేదు కదా! తిరస్కరించడానికి వధువుకి హక్కే లేదు.

మధుర: దమయంతి స్వయంవరంలో ఆమె నలుణ్ని వలచింది గదా - అక్కడ స్వయంవరం నిజంగా వధువు అభీష్టప్రకారం జరిగినట్లే కదా!

సి.ఆర్.: భీష్ముడు కాశీరాజు కుమార్తెలను ముగ్గురిని చెరబట్టలేదా, విచిత్రవీర్యుని కోసం? సీత, ద్రౌపది జూదంలో పావులలాంటి వారు కాలేదా? రాక్షస వివాహ పద్ధతి కాలక్రమాన అంతరించింది. దాని ప్రయోజనాలు దానికున్నాయి అనుకో.

మధుర: గాంధర్వవిధి గురించి మీరేమంటారు?

సి.ఆర్.: ఈ మంత్ర తంత్రాల వైదిక వివాహ విధులన్నిటికంటె చాలా ప్రాచీనమైనది గాంధర్వం. స్త్రీ పురుషుల సహజ ప్రకృతులకు అనుగుణమైనది. ఉత్తమమైన ప్రేమకు ఉన్నతమైన కలయిక గాంధర్వం.

మధుర: మన దేవాలయల్లో మొక్కులు ముడుపులు గురించి మీ అభిప్రాయం?

సి.ఆర్.: పూజారిని మధ్యవర్తిని చేసి భగవంతుడు అనగా సృష్టికర్తతో బేరాలాడ్డం నాకు గిట్టదు.

మధుర: మీరు ప్రబంధాల్ని చెడతిట్టారు కదా, అన్నీ పనికి మాలినవేనా మీ దృష్టిలో?

సి.ఆర్.: రామ, రామ! అన్నీ రొటీన్ కావు. అల్లసాని పెద్దనగారి 'మనుచరిత్ర' రామరాజ భూషణుడి 'వసుచరిత్ర', చేమకూర వేంకటకవి 'విజయవిలాసం' పింగళి సూరనగారి 'కళా పూర్ణోదయం', వారిదే 'ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నం' - యివన్నీ మంచివి, గొప్పవి, నాకు నచ్చినవి.

మధుర: భావ కవితా వుద్యమంలో మీ వైపునుంచి ఒక్కరంటే ఒక్కరు కూడా లేకపోవడం అది సీమ అదృష్టంగా చెప్పాలా? దురదృష్టంగా చెప్పాలా?

సి.ఆర్.: నా తరవాతి వాళ్ళు నా కంటె బెటరనుకుంటా. నేనే అందుకోజాలనివి వాళ్లెలా అందుకుంటారు? కొన్ని మొట్టమొదటి పత్రికలు మా వేపునించే పుట్టాయి తెలుసా?

మధుర: మీరు గొప్ప కవి కాలేదు. కాని గొప్ప సాహిత్య విమర్శకుడిగా, మంచి విద్యావేత్తగా మిగిలిపోయారు.

సి.ఆర్.: నీకు ఎవరెక్కువిష్టం?

మధుర: ఫోండి! పోకిరీ మాటలూ - మీరూనూ. బిల్హణీయం మీరు రాసిన దాంట్లో బిల్హణుడు పశ్చాత్తాపపడి తన్ని తాను సవరించుకున్నట్లు రాశారు; వ్యక్తిగతంగా బిల్హణుడు యామినీపూర్ణ తిలకని ప్రేమించడం భరించలేక.

సి.ఆర్.: ప్రేమవల నుంచి బయట పడేసినందుకు ఆమె కృతజ్ఞతగా వున్నట్లు రాశాను.

మధుర: కృతజ్ఞత కాదు, ఏమీ కాదు! యామిని మిమ్మల్ని తిట్టి వుంటుంది. గురుశిష్య సంబంధం కన్నా ఎన్నో రెట్లు బలమైనది ప్రేమబంధం. మీకు స్త్రీ ప్రేమని గ్రహించడం కూడా తెలవదు. మీరేం భావుకులండీ?

సి.ఆర్.: నువ్వు మరోలా అనుకోవని నాకు తెలుసు. నైతిక ప్రమాణాలపట్ల నీకు లెక్క వుండదు.

మధుర: రహస్య ప్రణయాలు సాగిస్తూ దొంగముద్దులూ దొంగకవుగిలింతలూ జుర్రుకుంటూ, దాంపత్యంలో నైతిక ప్రమాణాల గురించి మీరు మాట్లాడటం.....

సి.ఆర్.: కోపం వచ్చి మాట్లాడుతూంటే నీ ముక్కు అదురుతూ కళ్ళుమెరుస్తూ, నడుం కదుల్తూ, ముందుకు రావటానికి పులిలా ఎదురుగుండెలతో నువ్వు మనోహరంగా వుంటావు. రెచ్చినపుడు మరీనీ; అవునా?

మధుర: ఆపండి మీ పొగడ్తలు. మీరు వైస్ ఛాన్సెలర్ గానే బావుంటారు. ఇంకేదీ మీకు నప్పదు. మీగురించి రాచమల్లు రామచంద్రారెడ్డి గారు ఏమన్నారో తెలుసా?

సి.ఆర్.: ఏమన్నారు?

మధుర: ''కట్టమంచివారు ప్రబంధ కవిత్వాన్ని అంతగా చెడతిట్టిపోసినా, తెలుగుకవిత్వానికి ఒక దారీ తెన్నూ చూపించలేకపోయారు. తెలుగుకవిత్వానికి ఆయన చేసిన Positive contribution యేమీ లేదు. ప్రబంధ కవిత్వం 19వ శతాబ్దిలోనే చచ్చింది. ఆ శవానికి అంత్యక్రియలు చేసిన ఘనత మాత్రం శ్రీ రామలింగారెడ్డికి దక్కింది. ఆ తర్వాత వచ్చిన భావ కవిత్వం దశ ఆయన ఊహకే తట్టలేదు. నిజానికి చారిత్రాత్మకంగా ఆయనది ముందు చూపు కాదు'' రాళ్ళపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారు కూడా యీ పంథాలోనే అన్నారు.

సి.ఆర్.: విద్యారంగంలో రాణించాను కానా? ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం నా కృషికి చాలదా? చరిత్రలో మైలురాయి కదా!

మధుర: ఆశించినది ఎంతో వుండగా లభించినది స్వల్పం. అసాధారణ ప్రజ్ఞావంతులయి, ఎంతో సామర్థ్యంకల మీరు; జీవితంలో సాధించినది చాలా తక్కువ - మీ గురించి చాలామంది అభిప్రాయం యిదే. It is hard to find a life so rich in promise and so poor in performance, so full of aspiration and so little of achievement.

సి.ఆర్.: నీ బట్లరు ఇంగ్లీషు ఆపు.

('మిసిమి' జులై, ఆగష్టు, 1992)

త్రిపురనేని
రామస్వామి చౌదరి తో

చౌదరిగారు హోటల్లో టిఫెన్ చేసి కాఫీ తాగి సిగరెట్టు పీలుస్తూ రాసుకో' అంటారు. పొప్రయిటరు చిరునవ్వు నవ్వి రాసుకున్నాలే' అంటాడు తృప్తిగా. నెలాఖరుకు ఒక్కసారిగా పైకం యిచ్చేవారు. చౌదరిగారూ, హోటలాయనా చిన్నప్పటి స్నేహితులు. ఏవో గొడవలొచ్చి యిద్దరూ మాట్లాడుకోరు. కాని చౌదరిగారు రాకపోతే పిచ్చెత్తినట్లు వుంటుంది హోటలాయనకు. అదీ వారి స్నేహం.

త్రిపుర: శంకరుని యంత వేదాంత శాస్త్రవేత్త
అనియెగా 'అహమ్ బ్రహ్మాస్మి' యనుచుఁగాన
నాకు నేనె నమస్సులొనర్చుకొందు
ఆది మధ్యాంత శూన్యుడనైతి ననుచు

మధుర: భేష్ భేష్! మీకు మీరే నమస్కారం పెట్టుకున్నారు గనుక 'నమస్కారమండీ చౌదరిగారూ' అనవలసిన ప్రమాదం తప్పింది. (నవ్వు) నమోన్నమః

చెళ్ళపిళ్ళ: బందరు నందు నాకు గల పల్వురు శిష్యులు స్కూలు శిష్యులై
నం దగు శ్రద్ధతో నితడ నారత మింటికిఁగూడ వచ్చి అం
దందలి మర్మమున్ దెలియు నాస్థగలాఁడగుటన్ వరించె వీ
నిం దగురీతిమైఁద్రిపుర నేనిని సాహితికైత తోడుతున్.

మధుర: మీ ప్రియశిష్యుడ్ని నాకు పరిచయం చెయ్యడం కోసం తమరు స్వయంగా రావాలా? కబురంపితే నేనే వచ్చి తమ పాదాలచెంత వాలేదాన్నే.

చెళ్ళపిళ్ళ: ఈతడొకండె కాదు కవి యీతని సోదరులెల్లగైతలో
జాతురినొల్చు వారగుట జన్మపువంశపు హక్కుగాని యీ
కైత బలాత్కృతిన్ గొనిన కాంత యనం బని లేదు శిష్యతా
భూతియుగాదు కమ్మఁదనపుం బసఁబట్టి గ్రహింపుడీ కవుల్

మా రామస్వామి అదొకరకం. నిన్ను సరిగా గుర్తించి మర్యాద చేస్తాడో లేదో అని-

మధుర: కిం కవీంద్ర ఘటా పంచాననులకు సాష్టాంగ దండప్రణామాలు. మిమ్మల్ని స్వయంగా వేరే మరొక్కమారు దర్శించుకుంటాను. ఉద్ధతుల మధ్య నిరుపేద కుండతరమె. సెలవిప్పిస్తారా? ఇద్దరితో వేగలేను.

చెళ్ళపిళ్ళ: తథాస్తు (అంతర్థానం)

త్రిపుర: (చౌదరి పుస్తకం చదువుకుంటూ ఆమెవంక చూసి పలకరించడు.)

మధుర: గురజాడ అప్పారావుగారి మధురవాణిని. తమ దర్శనార్థం వచ్చాను.

త్రిపుర: (సిగరెట్ వేళ్ళమధ్య పెట్టి బాగా ఎగపీలుస్తూ) గ్రామ్య భాషలో రాశాడు కన్యాశుల్కం. అందులో బ్రాహ్మణ్యాన్ని ఏకి పారేశాడు (నవ్వు). అయితే నాకు మాత్రం వేశ్యలంటే పడదు.

మధుర: నా వృత్తితో మీకేం పని? మీ భావాలు ఆధునికం, నవ్యం. మీ భాష గొడ్డు గ్రాంథికం. అటువంటి భాషలో వెలిగించారే కవిత్వం?

త్రిపుర: నాది పండితుల భాష. నేను పండితుడ్నీ, కవిరాజునీ.

మధుర: మీ సందేశం మీతో సమానులైన వారిలోకి వెళ్ళింది గాని, సామాన్య ప్రజలలోకి వెళ్ళలేదేమో ఆలోచించారా?

త్రిపుర: నింద్యగ్రామ్యం రాస్తే నన్ను కవిరాజనేవారా?

మధుర: విశ్వనాథవారూ మీరూ ఒకే పంథాలో వున్నారు. తిక్క కూడా ఒక్కటే.

త్రిపుర: నా కతనితో సాపత్యమేమి? నా తిక్క నాది.

మధుర: తమ భావాలకు అనువుగాని భాషలో రాశారు పండితులిద్దరూ. ముఖ్యంగా గ్రాంథికం మూల పడుతున్న దశలో మీరు, హేతువాద సూర్యులు అందులోకి వెళ్ళి యిరుక్కుపోయారు (నవ్వు).

త్రిపుర: గ్రామ్యభాషలో రాయనందుకు నన్ను తప్పుబడుతున్నావా?
తెలుగు బిడ్డా మరచిపోకుర
తెలుగు దేశము పురిటి గడ్డర
కొక్కొరోకో పాట పాడర
తెలుగు వారల మేలుకొలపర - యిందులో యిబ్బంది ఎక్కడుంది నీకు?

మధుర: స్వామీ! మీ కాలానికి మీరు చాలాముందు వుండి భావాలు వెదజల్లారు. అదీ మరుగున పడిపోతున్న గ్రాంథికంలో. మీరు రాసిన మరో పద్యం నాకు చాలా యిష్టం:

వీరగంధము తెచ్చినారము వీరుడెవ్వడొ తెల్పుడీ
పూసిపోదుము మెడను వైతుము పూలదండలు భక్తితో
చాలా గొప్పగేయం, (నవ్వు).

త్రిపుర: నవ్వుతావు దేనికి?

మధుర: మీ గీతం గిరీశం గారికి చూపిస్తేనూ ఇందులో రామప్పంతులు లాజిక్కు వుందన్నాడు. అది గుర్తుకొచ్చి నవ్వాను.

త్రిపుర: ఏవిటా 'రామప్పంతులు లాజిక్కు'?

మధుర: వీరగంధంలో గూడా కులాల పిచ్చి వుందా?

త్రిపుర: వీరులు కులాతీతులు

మధుర: మీరు పైకులాలు పెత్తనం చెలాయించాయని మూమెంటు లేపారు. మీరు కూడా మీకింది కులాల పై పెత్తనం చెయ్యటం లేదా?

త్రిపుర: వాళ్ల ఎదురు తిరిగే రోజులూ దగ్గరలోనే వుండవచ్చు.

మధుర: యీ కులపిచ్చి కుదిరేదేనా? దీనికంతం లేదా?

త్రిపుర: బహుశా యిది రాజకీయాల్లో జొరపడి అల్లకల్లోలం సృష్టించవచ్చు. అంటే యింతవరకూ వీరగంధం ఎవరికీ పూయలేదంటావు?

మధుర: స్వామీ! నే ననలేదు. ఆపాట అలా వుంది.

త్రిపుర: భలే దెబ్బ కొట్టావే! (నవ్వు).

మధుర: లేదు. మీరే గెలిచారు. మీరువచ్చి హేతువాద ఖడ్గం ఝుళిపించే దాకా భూసురుల అగ్రవర్ణపు అధికారాన్ని అడ్డుకొన్న నాథుడేడీ ? కరటకశాస్త్రి తన సొంత పనులకు డిప్టీ కలక్టరుగారి దగ్గరకు పంపితే చచ్చినట్లు వెళ్ళాను కానా? గిరీశం నన్ను డిప్టీ కలక్టరు గారి పుత్రరత్నంగారి దగ్గరికి వెళ్లమన్నా వెళ్లాను. అలాంటి మాకందరికీ ప్రశ్నించడం నేర్పింది మీరే!

త్రిపుర:
లోకులు దిట్టిన నిజమే
వాకొనగా గట్టిపట్టు బట్టినవాడన్
లోకుల యిష్టానిష్టము
లా! కవిలోకంబు కలము నాకట్టంగన్.

మధుర: మీ అహంకారం గురించి మీరు బాగా చెప్పుకున్నారు. అజ్ఞానమన్నా వుండాలి, అహంకారమన్నా వుండాలి కొందరు కొన్ని పుస్తకాలు రాయడానికి.

త్రిపుర:
అతిశయ భక్తిన్ వినుమా
ప్రతిభాషింపకయె తెల్గుబాస కుమారా!
అతి మధురం బతిపేశల
మతి పేయముకాదె బాసలన్నిటిలోనన్.

మధుర: మీకు సంస్కృతం అంటే ఏవన్నా చిరాకా?

త్రిపుర: నో!
ఒక్కభాష ప్రియమ్మ నొండొక్కభాష
విప్రియమ్మ నాకనుమాట వెగటు మాట
అయిన నే సొక్కుచుండెద నాంధ్రభాష
అతి మనోహర మగుటచే నాలకించి.

మధుర: మీ కవిత్వం (అంటే పద్యాలు) సాటి అబ్రాహ్మణ కవులు మెచ్చుకున్న దానికంటె ఏవెంకట శాస్త్రిగారో, విశ్వనాథవారో అట్లాంటి ఇంకొకరో మెచ్చుకుంటే ఎక్కువ సంతోషించేవారట కదా!

త్రిపుర: ఎవరు చెప్పారిటువంటివన్నీ నీకు?.

మధుర: చీకటి గదులు అనే నవలలో సాక్షాత్తు మీ పుత్రరత్నం గోపీచంద్ వ్రాసాడు.

త్రిపుర: మనకంటే తక్కువవాళ్ళు మెచ్చుకుంటే మనకేమానందం? మన ప్రత్యర్థులు గాని, శత్రువులుగాని మన్ని మెచ్చుకోవాలి.

మధుర: బాగున్నాయ్ గొంతెమ్మకోరికలు. మీరందరినీ తిట్టొచ్చు కాని, మిమ్మల్ని మాత్రం వాళ్ళు మెచ్చుకుని మేకతోలు కప్పాలి (నవ్వు).

త్రిపుర: అలా అన్లేదు నేను. ఎక్కడ నాకు అర్హతవుందో అక్కడ నన్ను గుర్తిస్తే సంతోషిస్తాను నేను.

మధుర: మీ పురాణవైరం నిర్హేతుకం, సిల్లీ అంటున్నాను. ద్రావిడులు, ఆర్యులు అంటూ బ్రాహ్మలు లేవదీసిన తగూలు వట్టి కల్పనలట. రాక్షసులు ద్రావిడులు కారు పొమ్మంటున్నారు కొత్త చరిత్రకారులు.

త్రిపుర: నీ పాండిత్యం ఎవరిక్కావాలి? నా పురాణవైరం గురించి చెబుతాను విను-

బూతు పురాణము గాదిది
పాత పురాణమును గాదు పాతకహరమౌ
సూతపురాణం బియ్యది
పూత పురాణంబు పుణ్య పురుషావళికిన్

రాముడు ఆర్యుడు. రావణుడు ద్రావిడ బ్రాహ్మణుడు. శూర్పణఖ రాక్షసి అంటే ద్రావిడ స్త్రీ. ఇదంతా కాదంటే ఎలాగ?

మధుర: రాముడు ధర్మప్రభువు. శూర్పణఖకు ముక్కూ, చెవులు కత్తిరించారంటే అటువంటి నేరాలకు అలాటి శిక్షలుండేవి ఆకాలంలో. మీరు ఇంగ్లండు వెళ్ళొచ్చి ఆ దృష్టితో మాట్లాడ్డం తప్పుకాదా? మీకు వెనక దృష్టి లేదు.

త్రిపుర: నేనెవర్నో తెలుసా? రాముడికి స్వామిని. అంటే రాముడికి మొగుడ్ని ఏమను కుంటున్నావో?

మధుర : 'స్వామి' అనేది గౌరవ విశేషణమే తప్ప అక్కడ షష్ఠీ తత్పురుష లేదు. అనగా తత్-ఆ యొక్క-రామునికి (పైన) స్వామి అనదగువారు లేరు.

త్రిపుర: అది కాకున్నచో; 'రామస్వామి' యనునదా ప్రజా 'స్వామిక'ము!

మధుర: ప్రజాస్వామిక సూత్రాలు ఆనాడు లేవు స్వామీ. మనుషులంతా సమానం అని ఎవరున్నారు? చాతుర్వర్ణాలూ ఒకటి కాదు. శూద్రుడు తపస్సు చేయడం తప్పని మరణదండన విధించారంటే - శూద్రుడు చెయ్యవలసిన విధ్యుక్త ధర్మం ఎవరు చేస్తారు? అనే కదా?

త్రిపుర: అయితే శ్రీరాముడు శంబూకుడ్ని వధించటం రైటంటావు?

మధుర: రైటూ, రాంగూ అంటూ మాట్లాడుతున్నారు మీరు ఇంగ్లండులో చదివివచ్చి. రామాయణ కాలం త్రేతాయుగం. అంటే కొన్ని లక్షల సంవత్సరాల క్రితం లేదా వందల, వేల సంవత్సరాల క్రితం రాజనీతి, పరిపాలనాక్రమం అలా వున్నాయన్నమాట.

త్రిపుర: చెట్టు చాటునుంచి వాలిని చంపడం సబబేనంటావు. అలా అలా 'సీతకు అగ్నిపరీక్షారైటే. ఆవిడ్ని అనుమానించి అడవికి తోలెయ్యడం రైటే. శంబుకుడ్ని చంపడమూ రైటే' - అంటావు గావును. అయితే యిక నీతో వాదించడానికి ఏముంది?

మధుర: చౌదరిగారూ అలా హీటెక్కిపోగూడదు. ఆనాటి పరిస్థితులు, దండనీతి, న్యాయం అలావుండేవి. దట్ వజ్ ద ఆర్డర్ ఆఫ్ ద డే అంతే. కాని మీరనుకున్నట్లు ఆల్ మెన్ ఆర్ ఈక్వల్ అన్నట్లు వుండేవి కావు. రాముడ్ని రాజుగా చూడకుండా మీరు కూడా దేవుళ్ళా చూసి కంగుతిన్నారు. అది వక్రంగా వున్నా అన్యాయంగా కనిపించినా అది అంతే.

త్రిపుర: నువ్వు నన్ను కన్‌ఫ్యూజ్ చేస్తున్నావు.

మధుర: అంత దేశాభిమానం, దేశభక్తి వున్నవారు. మీరు జస్టిస్ పార్టీలోకి ఎందుకు దూకారు.

త్రిపుర: ఈ బ్రాహ్మల డామినేషన్‌ను ఎదుర్కొనడం, వాళ్ళ హ్యుమిలియేషన్‌ను ప్రతిఘటించడం ప్రధాన సమస్య అయింది అప్పట్లో.

మధుర: బ్రాహ్మల డామినేషన్ సంగతి నిజమే కాని తెల్లవాళ్లు ఆ బ్రాహ్మణ భూతాన్ని చూపించి జస్టిస్ పార్టీలోకి మీ బోట్లని చేరదీసి, స్వాతంత్రోద్యమాన్ని నీళ్ళుకార్పించాలని చూశారు. అన్ని జాతులూ కలవకుండా విభజించి పాలించు అన్న ఆంగ్లేయ నీతికి మీరు లొంగి పోయారు. అవునా?

త్రిపుర: అది మా ఆత్మగౌరవానికి సంబంధించిన ఉద్యమం కనుక జస్టిస్ పార్టీలో చేరా. జస్టిస్ పార్టీవాళ్లు మాంటేఫర్డ్ సంస్కరణల విధానాన్ని సమర్థిస్తే నేను వాళ్ళతో కలవలేదు; పైగా వ్యతిరేకించా. జాతీయవాదుల డిమాండ్లను అంటే అధికారం జాతీయ వాదులకి రావాలనేవాదాన్ని సమర్థించా.

మధుర: అబ్రాహ్మణ జాతీయవాదుల సమావేశానికి విజయవాడలో 1917-18లలో అధ్యక్షత వహించారట గదా? అంటే బ్రాహ్మణులతో కలసి స్వాతంత్ర్యం పంచుకోవడానికి యిష్టం లేదన్నమాటా?

త్రిపుర : అప్పటి వ్యవహారాలని యిప్పుడు యీ దృక్పథంతో చూస్తేఅవకతవకగా కనిపించవచ్చు. నువ్విందాక ఆర్డరాఫ్ దడే అన్నట్టు. అప్పట్లో బ్రాహ్మణేతరోద్యమం అనేది ఓటి ప్రబలంగా వుంది. దాన్ని ఒప్పుకోవాలి. దాన్ని నేను సపోర్టు చేశాను; ఆత్మగౌరవానికి సంబంధించిన ఉద్యమం గనుక. తరవాత జాతీయోద్యమం వచ్చింది. దాంట్లో కూడా స్వపరిపాలనకోసం జస్టిస్ పార్టీని వ్యతిరేకించా. ఇదీ ఆనాటి పరిస్థితి.

మధుర: మీలో కొందరు - మీరు కాదనుకొండి - స్వాతంత్ర్యం వస్తే మళ్ళీ పరిపాలన బ్రాహ్మణా ధిక్యతలోకి పోతుంది; బ్రాహ్మణులక్రింద పనిచేయడంకంటె బ్రిటిష్‌వాళ్ళ క్రిందే పనిచేయడం మంచిది అని స్వాతంత్రోద్యమాన్నే చులకనగా చూశారుగా!

త్రిపుర: లేదు. ఆరోజుల్లోనే మేం స్వకుల పౌరోహిత్యం ఆరంభించాం. జంధ్యాలు వేసుకుని సంధ్యావందనం చేశాం. బ్రాహ్మలకన్నా నిష్ఠగా మేమూ వున్నాం. నేను పెద్దరికం వహించి ఎన్నో పెళ్ళిళ్ళు చేయించాను.

మధుర: అయ్యో! పిచ్చి చౌదరిగారూ, బ్రాహ్మణత్వాన్ని వద్దంటూ బ్రాహ్మణ ఆచారాల్నీ, పద్ధతుల్నీ మీరు అనుసరించడం వలన బ్రాహ్మణుల గొప్పదనాన్ని మీరు ఒప్పుకున్నట్లు కాలేదా?

త్రిపుర: అలా చూడకూడదు. సాంస్కృతికంగాను, విద్యాపరంగాను, నియమ నిష్ఠల్లోను ఎవరికీ తీసిపోము అని రుజువు చేశాము. నీవన్నట్లు వెక్కిరించాలనుకుంటే వెక్కిరించవచ్చు. నా విరోధం బ్రాహ్మణత్వంతోనే కాని బ్రాహ్మణులతో కాదు.

మధుర: ఇది తప్పించుకునేవాళ్ళు చెప్పేమాట. బ్రాహ్మడు లేకుండా బ్రాహ్మణత్వం అని వేరే వుంటుందా? (నవ్వు).

త్రిపుర: అందుకే తరువాత నాస్తికుడ్నయ్యాను.

మధుర: ఇహ మీరు నాస్తికులయితే మీ పోరాటం అంతా పోయినట్లే - దేవుడ్ని అంగీకరించిన వారికి పురాణాలతో ఏం పని? పైగా ప్రపంచమంతటా వున్న పురాణ సంస్కృతిని మీరు బ్రాహ్మణాధిక్యత నెపంతో ఎలా తిరస్కరించగలరు?

త్రిపుర: మన పురాణాలన్నీ బ్రాహ్మణాధిక్యతతో రాసిన పుక్కిటి గాథలంటున్నాను.

మధుర: మీరు ఏవన్నా మీ సంస్కారం వ్యక్తిత్వం యీ శతాబ్దానిది. పురాణ కాలాన్ని కొలవడానికి మంచి చెడ్డలు నిర్ణయించడానికి అది బొత్తిగా పనికిరాదు. వేల వందల సంవత్సరాల క్రితం చరిత్రను మీరెలా నిర్దేశిస్తారు? మీదంతా డబాయింపు సెక్షను. లేకపోతే తిట్టడం దేనికిట? శేషం కోపేన పూరయేత్.

త్రిపుర: అన్యాయంగా మాట్లాడుతున్నావు. నా వ్యక్తిగత కక్షతో నేనిదంతా తిరిగి వ్రాయలేదు. ఇది యిలాకూడా జరిగి వుండవచ్చునన్న అభిప్రాయంతో నమ్మకంతోనే వ్రాశా. మొండిగా నమ్మా.

మధుర: సెటైర్‌గా మీరేం చెప్పినా పవర్‌ఫుల్ గా వుంటుంది. కాని మీరు చెప్పిందంతా మీరూ నమ్మేసరికి చౌదరిగారింత అమాయకులా అని జాలి వేస్తుంది స్వామీ.

త్రిపుర: మలమల మాడు పొట్ట తెగ మాసిన బట్ట కలంత వెట్టగా
విలవిల యేడ్పుచున్న నిరుపేదకు జాలిని జూపకుండను
త్తలిపడి పోయి జీవరహితం బగు బొమ్మకు నిండ్లు వాకిళుల్
పొలమును బొట్టనిచ్చెడి ప్రబుద్ధ వదాన్యులు నిచ్చమెచ్చెదన్ -

త్రిపురనేని రామస్వామి చౌదరి

అనిన్నీ ''ఏడో, పద్నాలుగో, మూడో, ఎన్నో జగముల సృష్టించు యీశుడొకడో, యిర్వురో'' మరెంత మందో వారిని కనుగొనలేక, ''భక్తకోటికి ప్రాణాలపైకి'' వచ్చినదనియు, ''ఇందుగల డందులేడని సందేహము'' లేనివానికి, ''ఇందుగల డిందుగలడని తీర్థయాత్రలు చేయుట ''భాగవదపచారములు గావె పరమ పురుష'' అనియు ''గుడికి తరచుబోయి గొణుగుచుండెడి వాడు చెడ్డ పాపమేదొ చేసియుండు'' ననీ నామతం!

మధుర: ఇస్లాములో మీవంటి హేతువాద సూర్యుడు ఉదయిస్తే యిట్టే ఆర్పేసేవారు హోయ్ అల్లాఅంటూ.

త్రిపుర: అందుకే వాళ్ళింకా అట్లా వున్నారు వెనకబడి.

మధుర: అబ్రాహ్మణ ఉద్యమాలు ఆత్మగౌరవం ఉద్యమాలు వీట్లన్నిటిలో పనిచేస్తూ కూడా మీరు ఒక్కకులం అభ్యున్నతి కోసమే పాటుపడ్డారని మీమీదో అపవాదు వుంది. దానికి మీరేమంటారు?

త్రిపుర: నాకులం మటుకు దేశంలో భాగం కాదా - అది అలానే మొదలయింది. ఎక్కడ పుండు వుందో అక్కడ కడిగి కట్టువేసి మందేస్తారు. మొదట్లో సంఘసంస్కరణ, విద్యాభివృద్ధి, ఆత్మగౌరవం యివన్నీ బ్రాహ్మణత్వ అహంకారానికి ప్రతిగా వచ్చినవే. తప్పులేదంటాను. ఇన్ఫీరియారిటీ కాంప్లెక్స్‌లోంచి వచ్చినవే.

మధుర: తప్పొ రైటా అని కాదు గురువుగారూ. అవి మీ ఇమేజిని క్రుంగదీశాయి. మీరు జాతీయ నాయకులుగా జాతినంతా రిప్రజెంటు చెయ్యలేదు. కులరహితంగా పోవాల్సింది అబ్రాహ్మణ ఉద్యమంలో కూరుకుపోయారు నిలువునా.

త్రిపుర: నువ్వు ఎన్నిమార్లు దెప్పినా ఒక్కటే సమాధానం. అప్పటి పరిస్థితులు అలా లాగేశాయి నన్ను.

మధుర: జస్టిస్ పార్టీలోని మీవారు కాంగ్రెసులోని మీవారికోసం తాపత్రయం పడ్డారు.

త్రిపుర: స్వకులాభ్యున్నతి ద్వారా సాంఘిక సంస్కరణ సాధించటం యిప్పుడు నింద్యమే; అప్పుడు తప్పుకాదు. నేను జాతీయోద్యమంలో నా ఉత్సాహాన్ని చంపుకోకుండా జస్టిస్ పార్టీలో మావాళ్ళకు ఆశీస్సులందచేసిన మాట నిజమే. రెండు పడవల మీద ప్రయాణం చెయ్యలేదు.

మధుర: ఇన్నయ్యకి ఆచార్య రంగాగారు వ్రాసిన ఉత్తరంలో మీరు కులపిచ్చిలో కూరుకుపోలేదనీ, 'వీరగంధం తెచ్చినారము వీరులెవ్వరో తెల్పుడీ' అన్న పాట ఒక్కటి చాలు జాతీయ నాయకులలో మిమ్మల్ని ముందుసీటున నిలపడానికి అన్నారు తెలుసా?

త్రిపుర: ఏ రంగయ్యా నాకు యోగ్యతాపత్రం యివ్వక్కర్లేదు. నేను నేనే. నామంచి చెడ్డలు అన్నీ నావే. నా పురాణవైరం అంతా సనాతనాచారాల ఊబిలోంచి మనవాళ్ళను పైకిలాగడానికే. తెలిసే చేశాను.

మధుర: ఐరిష్ దేశభక్తుడు డీవెల్రా మీ ఫ్రండట గదా!

త్రిపుర: అవును, రంగయ్య నాసాయం అడిగాడు. 'కమ్మపత్రిక'ను రైతు పత్రికగా మార్చాం ఎందుకంటే - కమ్మ వారితో పాటు రెడ్లు, తెలగాలు, రాజులు, కొందరు పంచములుకూడా రైతుల్లో వుండేవారు - రైతాంగం సమస్యలనూ ప్రభుత్వ పీడననూ బ్రిటిష్ సర్కారు దృష్టికి తేవడానికి ఈ పత్రిక ఉపయోగపడింది. దానికి నేనే ఎడిటర్ని.

మధుర: కమ్మవారిని యితర కులాలతో చేర్చి జాతీయ ముఖ్యస్రవంతిలో కలపడానికి చేసిన ప్రయత్నాల్ని మీవాళ్ళు అడ్డుకోలేదా?

త్రిపుర: అది సహజం. అడ్డుకుంటే నేనువారిని ఎదిరించి తేగేసి చెప్పాను: అందరం కలిశాక ముందునకు పోదాం అని. రైతుపత్రిక్కి రంగయ్య ఇంగ్లీషు లేబర్ గురించి, సామ్యవాద భావాలగురించి అక్కడి పరిస్థితుల గురించి; వ్రాసేవాడు. రంగయ్యకి కమ్మవారితో పేచీలొస్తే నేను అడ్డుపడేవాడ్ని.

మధుర: సెంట్రలు గవర్నమెంటు వారు మా గురజాడ అప్పారావుగారికి పోస్టలు స్టాంపు వెయ్యలేదుకాని మీకు వేశారు. (నవ్వి) ఆ గౌరవం మీకు దక్కింది.

త్రిపుర: (ముసి ముసి నవ్వులు నవ్వుతాడు.)

మధుర: మీ లక్షణాలన్నీ ప్రతి తెలుగువాడిలోనూ వున్నాయి. మీరు నూటికి నూరుపాళ్ళు తెలుగుబిడ్డ. అయినా మిమ్మల్ని ద్వేషించడం తేలిక, ప్రేమించడం కష్టం (నవ్వు).

* * *

(సూతాశ్రమంలో రామస్వామి చౌదరి గారు సిగరెట్ దర్జాగా పీలుస్తూ ఉంటారు)

త్రిపుర: పాయక పూర్వగాథలని ప్రత్నకవీంద్రులు నేటి దాక రా
మాయణ భారతాది కృతులన్నియు వ్రాసిరి త్రిప్పి త్రిప్పియే
దోయొక కబ్బ మంచుఁదలకొక్కటి యక్కట నూతనాంశమేదో
యొకటేనియుం దెలుపనోపని గ్రంథ సమూహమేటికో.

మధుర: నూతనాంశాలని మీరనుకున్న వాటిని మీకు వదిలేశారేమో! (నవ్వు)

త్రిపుర: నేడు హైందవమున వేదములు వైదొలగినవి. ఉపనిషత్తులు తపతపలాడుచున్నవి. స్మృతులు శిరసుపైకి, పురాణములు బుజములపైకి, ఆచారములర్రు పైకి ఎక్కి హిందువుల నణగు ద్రొక్కుచున్నవి. ఈ పైశాచిక శాసనములో కులవైషమ్య మొకటి. ఇది కావ్యజగత్తులోకి కూడ ప్రాకినది. కట కటా!

మధుర: వేశ్యలు సంస్కృతం చదువుకోవచ్చు నన్నారే - ఇంకెవరికీ పర్మిషను లేదు.

త్రిపుర: అప్పకవి శూద్రుల రచనలను గూర్చి - పాయసమైనను మృష్టాన్నమైనను సంస్కార పక్వముగానిచో హవ్యమునకు పనికి రాదన్నాడు.

మధుర: అందుకే పాపం చిన్నయ సూరిగారిని ''చిత్, నయ, సూరి'' అన్నారు. అంటే జ్ఞానమును దొంగిలించుటలో సమర్థుడు అని వేళాకోళం చేశారు. పాపం, తరగతిలో

శూద్రులు కూర్చుంటేవే వారిని చూడకుండా వారివైపు వీపు తిప్పి పాఠం చెప్పే వారట పండితులు. గిడుగు రామ్మూర్తి పంతులు గారు తాపీ పాఠం చెప్పే వారట - వ్యావహారిక భాషను వ్యతిరేకిస్తున్నాడని.

త్రిపుర: సూతుడు శౌనకాది మహామునులకు చెప్పినట్లు దేవావైశంపాయనుడు జనమే జయునికిట్లనియె అన్నారు భారతంలో. కాని-

నా పేరన్ వెలయించి నా మెడకు నంటం గట్టి తద్గ్రంథముల్
నాపై నేరము మోపహా దలఁచి యన్యాయంబు న్యాయంబుగా
బాపంబు న్సుకృతంబుగాగ రచియింపంజాలినారెవ్వరో
నాపై బెట్టిన యట్టి యాయగడు మాన్పంగా బ్రయత్నించెదన్.

అని సూతుడు నాతో గోలపెడితే నేను సూతపురాణం, భగవద్గీత తిరిగి రాయాల్సి వచ్చింది, ద్రావిడులు ఆర్యుల పోరాటాలు దృష్టిలో వుంచుకుని.

మధుర: కౌరవులదే రాజ్యం పాండవులకు హక్కులేదని వాదించారట గదా మీరు?

త్రిపుర: అందుకోసం కురుక్షేత్ర సంగ్రామం వ్రాశాను. నాతో పెండ్యాల సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు కూడా కలిశారు.

మధుర: ఇదంతా మీ ఆంగ్లవిద్యా ప్రభావంవలన పురాణాలను గుడ్డిగా నమ్మక స్వతంత్రంగా చేసిన ఆలోచనల ఫలితం. మీరు రాజ్యాధికారం కౌరవులదేనని వ్రాశారు. కాని మూలంలో స్పష్టంగా ధృతరాష్ట్రుడు అంధుడగుట చేత రాజుకాలేదనీ, పాండురాజే రాజయ్యాడనీ వుంది. కాని పాపం పాండురాజుకి వున్న జ్యేష్ఠభ్రాతృ గౌరవం చేత అతనికి పెద్దరికం యివ్వడం చేతనూ, తమ నిరంతరం దిగ్విజయాలతో రాజధాని లేకపోవడం చేతనూ, ధృతరాష్ట్రుడు స్థాన బలిమిచేత వచ్చిన అధికారాన్ని నిలుపుకొని, ధర్మరాజుకి పూర్తి రాజ్యం ఇవ్వాల్సి వుండగా, కొంత రాజ్యం మాత్రం యిచ్చి, దుర్యోధనుడికి ప్రధానమైన హస్తినాపురం సంక్రమించేట్లు ఏర్పాట్లుచేశాడు. అంచేత కౌరవులదే అన్యాయం; పాండవులది కాదు స్వామీ!

త్రిపుర: పంచమ వేదానికి నేను పట్టించిన దుర్గతికి నన్ను మతద్రోహి అన్నారు. ఆ రోజుల్లో తిరుపతి వేంకట కవుల పాండవ నాటకాలు వీర విహారం చేసేవి. కౌరవులు అధర్మపరులని ధర్మరాజు ధర్మపక్షం అవలంబించి శ్రీ కృష్ణుని సాయంతో ధర్మప్రతిష్ఠాపన చేశాడనే విశ్వాసం ప్రగాఢంగా వుంది. అప్పుడే నాకు భారత కథలోని అంతరతత్వం పై అనుమానాలు కలిగాయి. హేతువాద దృక్పథంతో భారతం క్షుణ్ణంగా చదివా. నా కురుక్షేత్ర సంగ్రామం రెండవ అంకంలో సంజయపాత్ర ముఖంగా కురుసామ్రాజ్యాధిపత్యం ధృతరాష్ట్రుని యందే కాని పాండురాజుకు లేదని హేతుబద్ధంగా చెప్పాను. మేము చేయని పని నీవు చేసినావు అని చెళ్ళపిళ్ళవారు కూడా అన్నారు మెచ్చుకుంటూ.

మధుర: అయితే పాత పురాణాలను ఇతిహాసాలను మీరు తూర్పార పట్టడం సంఘ శ్రేయస్సు ఎలా అవుతుంది?

త్రిపుర: మానవ సంఘం బాగుపడాలంటే కాలాన్ని బట్టి క్రొత్త నిర్మాణాన్ని సాగిస్తూ వుండాలి. కాని అంతవరకూ సంఘంలో వున్న కట్టుబాట్లు దీన్ని సాగనివ్వవు. కాబట్టి వాటిని త్రెంచాలంటే కురుక్షేత్ర సంగ్రామంతో మొదలెట్టాలి.

మధుర: డి.యల్. రాయ్ నాటకాల్లో శంబుకవధ గురించిన నాటకం కూడా వుందిట గదా!

త్రిపుర: అయితే సామాన్యులకు తెలియదు.

మధుర: మీరే శంబుకులు. కాని శంబుక వధ శ్రీరామునిది. అప్పటి వ్యవస్థ అలా వుండేది. ఎందుకు వుండేది అని ప్రశ్నించడం వేరే విషయం. నేరాలు ఎలాంటివైనా దండన నేటి పాకిస్తాన్‌లో వలె వుండేది?

త్రిపుర: ''రాజా రాష్ట్రకృతం పాపం రాజపాపం పురోహితః'' అన్నట్లు ఆ పాపం వసిష్ఠుడి మీద పడింది.

మధుర: చౌదరిగారు రామాయణంలో ఆర్య ద్రావిడ సంఘర్షణను తెచ్చిపెట్టారు. రాక్షసులు ద్రావిడులనడానికి ఆధారాలేమిటి?

త్రిపుర: ఆర్యజాతి ద్రవిడ జాతిని ఓడించి అసురులనీ, దస్యులనీ పిలిచి, వారిని దుర్మార్గులుగా నిరూపించి, జయించి, బానిసలుగా జేసికొని శూద్రులుగా వ్యవహరించి వారికేహక్కులు లేకుండా చేశారు. పురాణాలు స్మృతులు యీ భిన్నజాతుల కొరకు ఏర్పరచిన శాసనాలే. కనుక యవి ప్రమాణాలు కావు. పాశ్చాత్య పండితులు ఆర్యులు పైనించి వచ్చారనీ ద్రావిడులు యిక్కడి వారేననీ నిర్ధారణ చేశారు.

మధుర: రాక్షసులు ద్రావిడులు అనడానికి ఆధారాలు లేవుట. అసలు ఆర్యులు ఎక్కడ నుంచి వచ్చారో యింకా తేలలేదు. ద్రావిడులు కూడా యిక్కడి వారు కాదని కొందరంటే, ఆర్యులూ ద్రావిడులూ రెండు విభిన్న జాతులవారు కారనీ రెండు భాషలు మాట్లాడే ఒకే జాతి వారనీ కొందరంటున్నారు. కనుక జన్మతః దాక్షిణాత్యులైన ద్రావిడులను విదేశీయులైన ఆర్యులు ఆక్రమించారన్న కవిరాజు గారి ఊహ సరైనది కాదు. పైగా రాముడు మీకు అర్థం కానంత మాత్రాన రాక్షసులు అంతా మంచివాళ్ళు ఎట్లా అవుతారు?

త్రిపుర: నా శిల్పం అంతా ఆర్య ద్రావిడ సంఘర్షణ మీద పూర్తిగా ఆధారపడివుంది. అది రామాయణమైనా, శంబుక వధ అయినా మరోటీ అయినా-

మధుర: రామస్వామి నాయకర్ ప్రభావం మీమీదేమైనా వుందా?

త్రిపుర: రామాయణం నేనూహించినట్లు నేన్చెప్పినట్లే జరిగి వుంటుంది.

మధుర: ఆర్యుల సంస్కృతి విజ్ఞానం మనకు బాగా తెలుసు. మీరు మంచివారంటున్న రాక్షసుల గురించి వారి మంచితనం గురించీ మనకేమీ తెలీదే? తాటకిని శూర్పణఖను మీరూ నార్లగారూ మెచ్చుకున్నార్ల!

త్రిపుర: మనవాళ్ళు పవిత్రంగా భావిస్తున్నవన్నీ ఎలా దోష భూయిష్ఠాలో చెప్పాను. స్త్రీ

పురుషులు శాస్త్ర దాస్యం నుంచి, భావదాస్యం నుంచి విముక్తులైతే వారికి యింక నేనేమీ చెప్పక్కర్లేదు.

మధుర: ఏది ఏమైనా మొత్తానికి మీరు తెలుగువాళ్ళ మూతికి బిగించిన తాళాన్ని తీశారు. మిమ్మల్ని భావ విప్లవకారుడు అనకపోతే చాలా ప్రమాదం.

త్రిపుర: ఏం ప్రమాదం?

మధుర: మీరు అదిగాకపోతే ఇంకేమిటి? ఏమీ కాకుండా ఎలాపోతారు?

త్రిపుర: పదహారణాల తెలుగు బిడ్డను.
కంచి కోటల కంచు తల్పులు
ఖంగు ఖంగున మ్రోగునప్పుడు
తంజనగరపు కోట గోడలు
చెంగు చెంగున ఎగురునప్పుడు
తిరువటంబునఁ జేరసేనలు
కెవ్వు కెవ్వున నరచునప్పుడు
మధురకోట యగడ్తలన్నియు
రివ్వు రివ్వున దూకునప్పుడు
తెలుగు వారలు పిరికి వారలా
తెలుగు బిడ్డా! తెలిసికొనుమా!

మధుర : 'మందే రా' ఒక మాటు పాడండి నా కోసం!

త్రిపుర: బ్రహ్మపురము మందేరా పర్లాకిమిడి మందేరా
కాదని వాదుకు వస్తే కటకం దాకా మన్దేరా!
బస్తరెల్ల మందేరా జయపూరంతా మందేరా
కాదని వాదుకు వస్తే నాగపూర్ దాకా మందేరా!
గోలుకొండ మందేరా తెలంగాన మందేరా
కాదని వాదుకు వస్తే నైజామంతా మందేరా!
చెన్నపురము మందేరా చెంగల్ పట్టు మందేరా
కాదని వాదుకు వస్తే తంజావూరును మందేరా!
బెంగుళూరు మందేరా బళ్ళారీ మ్మందేరా
కాదని వాదుకు వస్తే కన్నడ మర్థం మందేరా!
దేవికోట మందేరా పుదుక్కోట మందేరా
కాదని వాదుకు వస్తే కాండీ దాకా మందేరా!

మధుర: చబాష్! మీరు పది కాలాలపాటు చల్లగా వుండాలి. మీ తెలుగు పౌరుషానికి తెలుగు అభిమానానికి హద్దులు లేవు. హిందీ అంటే పడదుగా - సంస్కృతం అంటే కూడా మీకు పడదా?

త్రిపుర: సంస్కృతము దేవభాషయని నిన్న మొన్నటి వరకు ద్విజులే చదువవలెననిరి.

మనలను దాస్యమునందుంచెడు భాష మనకెందులకు? మనము తెలుగు వారము. తెలుగు మనకు తల్లిభాష. తెనుగు తేట అని ప్రశంసించు వారు తెనుగునుడి కారముతో వ్రాయరేమి?

మధుర: మీరు వక్త కారు. పద్యం బాగా చదవలేరుట. సోక్రటీసులాగ డైలాగ్స్ బాగా చెప్తారట. నిజమా?

గిరీశం: (ప్రవేశించి) నిండు మనమ్ము నవ్య నవనీత సమానము పల్కు దారుణాఖండల శస్త్రతుల్యము. గురువుగారు పెడసరంగా మాట్లాడినా వారి డైలాగ్స్ చమత్కారాలూ మిరియాలూ. నేన్చెబుతాను విను.''మోడ్రన్ కవులంటే వారికి చిరాకు'' 'ధర్మం కృతయుగంలో నాలుగుపాదాలు నడిచింది' అన్నారెవరో. 'ఆ కాలంలో అందరూ పశుప్రాయులన్న మాట' అని వెంటనే మాటకు మాట జవాబిచ్చారు గురూజీ. ఒకరు రామకోటి వ్రాసి వారిని మెప్పించుటకు వచ్చారు. ''యిన్ని సంవత్సరాల నుండి వ్రాస్తున్నా రెండక్షరాలు సరిగా వ్రాయలేక పోయావు'' అన్నారు చటుక్కున. అంగలకుదురులో ఒక ఉపన్యాస చక్రవర్తి కవిరాజు గారిని ''మీరు మ్లేచ్ఛులు గదా. నేను స్వచ్ఛమైన బ్రాహ్మణున్ని'' అన్నారట. కవిరాజు ''మీరు మనుస్మృతిని అంగీకరిస్తారు గదా'' అని అడగ్గా ''తప్పకుండా'' అన్నాడట ఆ బ్రామిన్. ''వింధ్య అవతల ప్రదేశమంతా మ్లేచ్ఛ దేశమని మనుస్మృతి చెప్తున్నది'' అనగా అంతా గొల్లుమన్నార్ట సడెన్గా. పర్వతనేని వీరయ్యచౌదరిగారు తమస్వగ్రామం అయిన పెదనందిపాడులో కవిరాజుగారితో షికారుకని వెళ్ళి అక్కడొక డొంకలో కూర్చున్నారు. ఆ డొంకలు చాలా విశాలంగా వున్నాయి. ఆ డొంకలను చూపిస్తూ ''ఇంత విశాలమైన డొంకలు ఎక్కడా లేవు'' అనగానే చౌదరిగారు తడుము కోకుండా ''అవును పనికి మాలిన భూములైనపుడు డొంకలు లేకేమవుతాయి. సహారా ఎడారిని చూసి మెచ్చుకున్నట్లుంది నీమెచ్చికోలు'' అని వారిని కంగు తినిపించారుట మా గురువు.

మధుర: చాలా సంఘటనలను గుర్తుచేసి నవ్వించారు గిరీశం గారూ-చౌదరిగారి జీవితానికి మూల సూత్రం ఏది?

గిరీశం: హేతువాదతత్వం. సత్యాన్వేషణ. వివేచనాశక్తిని మానవ వ్యవహారాలకు సమస్యకు అన్వయింప జేయటమే హేతువాదం అన్నాడు యం.యన్.రాయ్.మరొక్క మాట-రామస్వామి గారు బాల్యంలో చేతబడి చేసిన చెట్లెక్కి పలుదోము పుల్లకోసికొని అక్కడి డబ్బుల్ని జేబులో వేసుకుని మంత్రించిన బొత్తాన్ని యింటికి తెచ్చేవారట. అలాగే విదేశాల్లో 13వ నెంబరు గదిలో వుండే వారట.

మధుర: హిందూస్థానీ కర్ణాటక సంగీతంలోని భేదాలు, సైగాల్ మ్యూజిక్కు, న్యూథియేటర్స్ సినిమాలు, హిందీ వ్యతిరేకోద్యమం యివన్నీ మీకిష్టమైనవే.

గుదురని జంకు చూపు గమి గూపులు గల్గియు నామనస్సులో
మెదలుచు నుండెఁగా ప్రతి నిమేషము మత్కులకాంత నేటికిన్.

త్రిపుర: పున్నమ్మ మహాసాధ్వి. ప్రసవంలో గతించింది. మహాభక్తురాలు; నిరంతరం పూజలు చేస్తూ వుండేది.

మధుర: ఈమె గోపీచంద్‌గారి తల్లా?

త్రిపుర: అవును. అట్లూరి వారికి మా త్రిపురనేని వారికి చాలాకాలంగా బంధుత్వం వుంది. మా అత్తారివూరు అంగలూరికి దగ్గరగా వున్న చౌటపల్లె. ఆమెకు అయిదవ ఏడు. నాకు పదేళ్ళు. నేను 1914లో ఇంగ్లండు వెళ్ళేటప్పుడు వాళ్ళను అంగలూరులో దించి వెళ్ళా.

మధుర: బ్రాహ్మణులలో కొంతమంది మాంసాహారులవుతున్న యీ కాలంలో మీరు పూర్తి శాకాహారులు కావటం ఆశ్చర్యకరమే.

త్రిపుర: జీవహింస చేసి జీవింతుననుకంటెఁ:
జెట్ట యెందుఁగూడఁబుట్టఁబోదు
జీవహింస మాని జీవింపరాదొకో...

మధుర: మీరు శాకాహారులు కావడం కంటె కూడా మరో గొప్ప సంగతి మీరు తెనాలి ఛైర్మన్‌గా వున్నపుడు మారెమ్మ తెనాలి మీద విరుచుకుపడినపుడు జాతర్లకి బలులకి మీరు ముక్తిచీటీ యివ్వలేదట గదా! విశ్వాస రాహిత్య తీర్మానం తెచ్చినా మీరు ఆదర్శభ్రష్టులు కాలేదు. మీరు వాక్శూరులు కాదు. కార్యశూరులనిపించుకున్నారు. ధన్యులు.

త్రిపుర: మనసు నచ్చునెడల మన్నింపగా వచ్చు
మనసు నొచ్చు నెడల మానవచ్చు
గాని వివరమేమి కనకుండ వినకుండ
బరుల బ్రువ్వ దిట్ట ఫలము కలదె?

మధుర: బ్రాహ్మణత్వం సమాజ వికాసాన్ని సంపూర్ణంగా అరికట్టింది. వర్ణాశ్రమ ధర్మాలు ప్రతిష్ఠాపించింది. జాతి విభేదాలు రెచ్చగొట్టింది. బానిసత్వ దశను నిలప పాటుబడింది. జన్మకారణం గానే పూజలు పొందే హక్కులు కల్పించింది. ఇంతేనా మీరు చెప్పదలుచుకున్నది?

రామస్వామి: దక్షిణాఫ్రికా యందు నిర్దయులు తెల్ల
వారు భారతీయుల పెట్టు పాట్లు గాంచి
గొల్లుమని యేడ్చునెంతొ గగ్గోలు పడుచు
బనవుచుండును నీ నాటి బ్రాహ్మణుండు.

కులాభిమానముతో నందఱ కంటె తానెక్కువయని బ్రాహ్మణుడనుకొనుచున్నట్లే, కొందరి కంటె తానెక్కువయని యీ యభిమానము గలవాడను కొనుచున్నాడు.

మధుర: సరే-ఐతే నన్నయ ఆదికవి కాడంటారా చౌదరిగారూ?
జోలపాటలు నేర్చి యేలపాటలు చేర్చి
ప్రోడపిల్లయై పాతర లాడనేర్చి
తెలుగు కబ్బపుకన్నియ తెలివితోడ
ఇంతియే కాని నన్నయ వింతగాగ
పుణికి గంటము చేపట్టి కణతలదర
కైత పుట్టించె ననుమాట కల్లమాట

మధుర: ఇప్పుడు శూద్రవర్గం పైవర్గాల మీదకు విప్లవం చేసి అధికారాన్ని వశం చేసుకుంది. ఇక దళితవర్గం యీ శూద్రవర్గం మీద విప్లవం చేస్తున్నది అధికారాన్ని వశం చేసుకుందుకు.

రామస్వామి: (సిగరెట్ బాగా పీలుస్తూ) ఏమున్నది? బ్రహ్మ క్షత్రియ వైశ్య శూద్రలందరి మీదా దళితులెక్కి పోతారు. ప్రతిభా గితిభా జాంతానై.

మధుర: జస్టిస్ పార్టీలో పెద్దలు మీకు కోరుకుంటే జడ్జీ పదవులిచ్చినా మీరు వద్దని పేదరికాన్నే వరించి నిజాయితీతో గడిపారు అని వున్నవ వారన్నారు. ఆ విలువలు లేనప్పుడు, మీ వాళ్ళిప్పుడు ఎలా జీవిస్తున్నారో చూస్తే వీళ్ళ కోసమా నేను పోరాడింది అని మీరు ఫీలవుతారు. నిరాడంబరులైన మిమ్ముల్ని ఆంధ్రదేశం చాలా అపార్థం చేసుకుంది. అందరి కోసం పాటుబడ్డా మీరు కొందరి మనిషే అనుకున్నారు. సారీ! చౌదరీగారూ! మన సంస్కృతి నించి మీరు తిరస్కరించిందే ఎక్కువ . స్వీకరించింది తక్కువ. ★

('మిసిమి' ఫిబ్రవరి, మార్చి 1992)

గుడిపాటి వెంకటచలంతో

చలంగారు ఒక చినిగిన పాత చీరముక్క లుంగీగా చుట్టుకుని పైన ఒక గళ్ళ బుష్‌షర్టు వేసుకుంటారు. పిండి రుబ్బుతూ లేచి వచ్చినట్లున్నారు. గడ్డం మాసింది బాగా, జుట్టు రేగివుంది. ముఖం ఈశ్వర తేజస్సుతో వెలిగిపోతూ వుంది.

మధుర: నేనెవర్నో పోల్చుకోలేరా?

చలం (నవ్వి): నువ్వు ఎంకి పక్క నిల్చోతగ్గ దానవు. ఎంకివి కావు. మహాపతివ్రతవు కావు. ఊర్వశివో, వసంత సేనవో...

మధుర: గెయిషాని కాన్నేను. అప్పారావుగారి అందమైన పాపన్ని.

చలం: Colourless iniquity ఇంత లేటుగానా రావటం?

మధుర: శ్రీశ్రీని విశ్వనాథని వీళ్ళందర్నీ వదుల్చుకుని వచ్చేసరికి యింత ఆలస్యమయింది.

చలం: నీ దగ్గరకి వచ్చే వాడి కళ్ళు మూసుకుపోవటం వెళ్ళేవాడి కళ్ళు తెరుచుకోవటమూ సహజమే.

మధుర: సౌజన్యారావు పంతులు గారి ఆలోచనకు అందని సంగతులు మీరు ఆలోచిస్తారని.

చలం: సంస్కరించేటప్పుడు తప్ప సాంఘిక చట్టాల్ని మీరడం నేరమన్నారు అప్పారావుగారు. వివాహబంధాన్ని తృణప్రాయంగా మీరే వారందరూ సంఘపూజ్యులే. ఇట్లా మీరే సంసార బంధం వల్ల లాభమేమిటి?

మధుర: అలా మీరనవసరం లేకుండా మనుషులు దొంగలు కాకుండా సంస్కరించ మన్నందుకు మిమ్మల్ని సాంఘిక, వాఙ్మయ, నైతిక బహిష్కారానికి గురిచేశారు అవునా?

చలం: ఆయన అన్న మాటల్నే సరిగా నేను అన్నందుకు కోపం నా మీద. ఏదో ఉద్రేకంలో ఉపోద్ఘాతాలు నేనడక్కుండానే వ్రాసి పశ్చాత్తాప పడేవాళ్ళూ, నన్నిష్టపడే వాళ్ళ వద్దపొగిడి, ఇష్టంలేని వాళ్ళ వద్ద తిట్టే వాళ్ళూ, ''మనిషి ఫరవా లేదుగాని ఆ వ్రాతలు'' అనే వాళ్ళూ, ''వ్రాతలతో ఆగితే బాగా వుండును'' అనే వాళ్ళూ - - ఇట్లాంటి మిత్రులకన్నా పడ పడ దూషించే విరోధులెంత ఉపకారులు?

మధుర: మీరు ఆంధ్రా యూనివర్సిటీ నవలల పోటీకి వేయి పడగలు నారాయణరావుతో దీటుగా నవల పంపారట ఏవిటిది?

చలం: మైదానం. లూ యీ సిన్‌క్లర్ ఓసారి అన్నాడు. మర్యాదకీ ధనవంతుల పద్ధతికీ ఎదురు తిరిగి రాస్తే ప్రతిభకల రచయితని అమెరికాలో కొనేస్తారట! లొంగిపోతే వెలేసి అనామకుణ్ణి చేసి అతని గొంతు పిసికేస్తారు. నన్నా పనిచెయ్యలేకపోయారు యిక్కడ.

మధుర: మరి ఆర్టిస్టుకి పాప్యులారిటీ మీద ధ్యాస వుంటుంది కదా!

చలం: వాడు దేవుళ్ళాడేదే పాప్యులారిటీ కోసం. అతన్ని ఆర్టిస్టు కాకుండా చంపేదే ఆ పాప్యులారిటీ. మర్యాదస్తుడివైపో నీకు దాసుల మవుతాం అంటారు. ఏ టాగూరులాటి వాడో బెర్నార్డ్‌షాలాంటి వాడో లొంగరు వాళ్ళకు, లోకం కళని చిన్నతనంలోనే చంపేస్తుంది.

మధుర: ఎట్లా వచ్చాయి. ఎంకి పాటలు?

చలం: ఎట్లా వొచ్చాయో ఒచ్చాయి ఒక్క గుంపుగా ఆయన హృదయాన్నిచీల్చుకుని, మరోలోకపు హంసల వలె. ప్రతి వారిలో భయపడి దాక్కుని వున్న శృంగార రేఖలు మామూలు దుమ్మని చీల్చుకుని తలలెత్తి చూశాయి.

మధుర: ఏం చేశాయవి?

చలం: ఏం చేశాయా? దేశంలో యింత గాలి దుమారం రేపి, కవిత్వపు చెత్తనంతా వూడ్చి కడుపులు మండించాయి. మడి కట్టుకుని వంటింటో కూచుని తానే శుచి అని విర్రవీగే కవిత్వాన్ని జుట్టు పట్టుకుని తోటల్లోకి చేలల్లోకి లాగాయి.

మధుర: అప్పుడు ఎంకి ఏం చేసింది?

చలం: ఆగ్రహంతో శపిస్తామన్నారు పండితులు. నన్ను తీసుకుంటారా నడ్డి విరగొట్టనా అని బెదిరించింది. రసికులందరూ ఎంకి వెంటపడ్డారు. ప్రతి వారిలో భయపడి దాక్కుని వున్న శృంగార రేఖలు మామూలు దుమ్మని చీల్చుకుని తలెత్తిచూశాయి.

మధుర: కవిగారు ఏవంటారు?

చలం: ఎంకొక్క దేవతై ఎలిసెనంటారు. ధిక్కారంలోకి దిగి ఎంకి ఆధిక్యత నిలిపారు. ఈ లోపల కవి యెదిగారు, వయసులోనే కాదు, అనుభవంలో, మర్యాదలో, కీర్తిలో, మన్ననల్లో. '' ఎంకి అన్న అపవాదు, ఈనాటిదే కాదు ఎన్నటికి పోదు'' అని విలపించాడు కవి.

మధుర: ఎంకి మారిందా?

చలం: ఎంకిని తీర్థయాత్రలుకు పంపారు. గంగాస్నానం చేయించారు. విశ్వేశ్వరుడి తల తడిమించి, ఆశీర్వచన మిప్పించారు. కాని, నీ వాక్కు నిన్ను పట్టేస్తోంది. నీకోకులం వంశం లేవు అన్నారు. ఊర్వశి, హృదయేశ్వరి, కాంతం, కిన్నెరసాని, తెలుగుతల్లి పక్కన కూచోనియ్యలేదు ఎంకిని.

మధుర: అప్పుడు వూరుకున్నారా సుబ్బారావుగారు?

చలం: నా ఎంకిని మీ సహపంక్తిని కూచోనియ్యరా! సరే, నాకూతురికి కులాన్నిస్తాను. ఈమె శృంగార దేవత. ఈమె మహాప్రతివ్రత. అయినా సరే నీ వంశం నీ మాటా అని తోసేశారు కిందికి కవితాస్వర్గం నుంచి. కవిబ్రహ్మ మండి పడ్డాడు. నీకో లోకం సృష్టిస్తానన్నాడు. సృష్టికి ప్రతిసృష్టి జరిగింది. ఆ లోకానికి రాణి ఎంకి.

మధుర: ఎంకి మారిందా?

చలం: వాళ్ళు నిజంగా రాజా రాణీ అయ్యారు. పూర్వంమల్లే ఆడుకోవడమూ, వుత్తుత్త విరహాలు పడడమూ, చిన్నచిన్న శృంగార చేష్టలూ యిప్పుడు సిగ్గరి పనులయ్యాయి. ఆత్మల మన్నారు. ప్రియులమని మరిచి దేవత్వం పూనారు. ఇప్పుడు కావి రంగు మడిబట్టకట్టుకుని కాళ్ళు ఎత్తి ఎత్తివేస్తుంది. తోటల్లో పరుగులెత్తదు. నవ్వదు. గెంతదు. కళ్ళు ముయ్యదు.

మధుర: ఇదంతా సుబ్బారావుగారికి తెలుసా?

చలం: సుబ్బారావుగారు తెలుసుకోని దేమంటే, తాను పాట రాసినా, ప్రథమం నించి ఆ పాటకూ మామూలు శృంగారపు గీతం కాదు - వాటికి ఓ ఆత్మ వైశాల్యం, ఓ గంధర్వ విలాసం పట్టింది. అందువల్లే పల్లె పాటలకి లేని ఆధిక్యత ఎంకి పాటలకి పట్టింది. ఎంకి మొదటి నుంచీ యీ ప్రపంచాన్ని మించిన శృంగార వీధుల్లోనే విహరించింది. ఎంకి ప్రజల మనిషి కాదు. ప్రజల మన్ననలకి ఎన్నడూ ఆశించలేదు ఆమె. అసలు ట్రాజిడీ ఏమిటంటే ప్రజా వాఙ్మయం కింద ప్రజలు తీసుకోలేదు. సాహిత్యం కింద పండితులు తీసుకోలేదు.

మధుర: పోన్లెద్దురూ ' ఎంకెవ్వరని లోకమెపుడైన అడిగితే వెలుగు నీడల వేపు వేలు సూపింతు' అన్నారు కవి.

చలం: కవి మారినపుడల్లా పాత్రకి నగిషీలు చెక్కుతూ కూర్చుంటే కొన్ని ఎదురు తిరుగుతాయి. ఎంకికి Sophistication వస్తే యింకే ముంది? బారిష్టర్ పార్వతీశం ఆంధ్రప్రదేశ్ ముఖ్యమంత్రి అయినట్లు.

మధుర: పాత్ర రచయితని మించిపోతే వస్తుంది చిక్కు. దానికి ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వం వస్తుంది. అల్లా వస్తే అది మీ చెప్పు చేతల్లో యిముడదు. నాకు మల్లే -

చలం: ఆ పాత్రను సృష్టించిన రచయితే చివరికి దానికి విరోధిగా మారతాడు పితృవాత్సల్యం చేత - అవి ఎదురు తిరుగుతాయి కూడా. కాంతం వృద్ధాప్యం రాసి మునిమాణిక్యం వారు ఆ తప్పే చేశారు.

మధుర: నాకు వయసుందా? అప్పుడెలా వున్నానో యిప్పుడూ అలానే వున్నా - మాకు డిప్రీసియేషన్ వుండదు. వుంటే అప్రేసియేషనే కాని. మాతో బాటు మమ్మల్ని సృష్టించిన మీరూ వుంటారు. మీరు గీత దాటితే-

చలం: కూతురి సౌరె గదిలోకి తొంగి చూసినట్టు.

మధుర: ఛీఛీ మాట మారుస్తా! మాలపిల్ల సినిమాలో గాంధీగారి మీద బసవరాజు గారి పాట వినిపించారు, గుర్తుందా?

చలం: గుర్తుండకేం? కోమటైబుట్టితేనేమీ, మా గాంధి మాలడై తిరిగితేనేమీ అని, ఏవిటా లేకి మ్మాటలు? అయినా గాంధీని అంగీకరిస్తామని వెధవ కండిషన్లు. కుల ప్రసక్తి తేవడం నీచాతినీచం కదా!

మధుర: మీరే అలా అనుకుంటే యిక నేనేమనాలి?

చలం: అప్పుడప్పుడు అనిపిస్తుంది - జీవితంలో విరామం లేని క్షోభనంతా యెందుకు తెచ్చి పెట్టుకున్నానా - అని. నన్ను ప్రేమించిన పెద్దలకి, ప్రియురాళ్ళకి, స్నేహితులకి, పిల్లలకి, కష్టం, విచారం, కోపం ఎందుకు తెప్పించాను? ఎందుకు పడ్డాను ఇన్ని కష్టాలు, యీవెలి, యీ నింద, యెన్నటికీ మాయని యీ అపవాదులు?

మధుర: మీరు సత్యమని నమ్మిన దాని కోసం.

చలం: పర్యవసానం? ఏమీ కనపడదు విడవని వ్యధ తప్ప. లేని సత్యమనేది వుండనీ వుండక పోనీ, నేను యేనాటికి యేది సత్యమనుకున్నానో దాన్ని అనుష్టించకుండా నిలవలేదు.

మధుర: చిన్నప్పుడే ఆడపిల్లల గొడవల్లో పడ్డారటగా - మీ మొదటి గొడవ గుర్తుంటే చెప్పండి.

చలం: "M"మొదటిసారి నా కళ్ళపడ్డప్పుడు, చిన్నది - యింకా పన్నెండేళ్ళు లేవు. రెండు మాటలేవో, మాట్లాడగానే ' ఇన్నాళ్ళెక్కడ దాక్కున్నావు నాకు కనపడక' అన్నా. ఓసారి స్తంభం పక్కన ఆమెని ముద్దు పెట్టుకుంటో వుంటే చూసి భ్రమపడ్డారు. ''నేను పెళ్ళి చేసుకుంటాను'' అని అరవబోయి సిగ్గుతో నోరు మూసుకున్నా. ఎండాకాలపు మధ్యాహ్నాలు, నేను "B" పాకలో మా పెట్టెబండి విడిచి వుంటే, దాంట్లో యెక్కి కూచునే వాళ్ళం. వెడతానని అనకుండా ఓపికగా గంటల కొద్దీ కూచునేది. ఆమె బుజానికీ, బండికీ మధ్య నావేలు నలుగుతోంది. మెల్లగా నా మెడ కింద ఆమె పెదిమలు కదిలాయి. అది ముద్దు అవునా కాదా అని....

మధుర: యీనాటికీ తర్కించుకుంటూ వున్నారు పాపం.

చలం : యిప్పుడు అడగితే బాగుండదు. మర్యాదస్తురాలు, పెద్ద కుటుంబానికి అధికారి యేమంటుంది?

మధుర: మీ చిన్నతనం...

చలం: ఎదుగుతున్న ఆడపిల్లలతో, ఆటలతో, సరసాలతో నాటకాలతోనే గడిచింది ఆ కాలం. చిన్నప్పటి నుంచి దూరంగా వుండే నా బాలమిత్రురాళ్ళ కోసం యేడ్చే వాణ్ని.

మధుర : మరి అంత చిన్నప్పుడే పెళ్ళి ఎందుకు చేసుకున్నారు?

చలం: చిన్నప్పుడేవిటి? 1911 లో స్కూల్ ఫైనల్ చదివే నాటికి పెద్దల బలవంతంతో నా పెళ్ళి జరిగింది, కారణం లేకుండానే నాకు పెళ్ళి అంటే అయిష్టం. అదిగాక అప్పటికే నాకు ముగ్గురు చిన్న పిల్లల మీద ప్రేమ. కుల వివాహ పట్టింపుల వల్ల చేసుకోలేను. వాళ్ళతో కలిసివుండటానికి వీల్లేదు. ఎంతో బాధపడుతున్నా, గుంజుకున్నా. నాకు పెళ్ళి వద్దని గోలపెట్టా. పారి పోదామని అనుకొన్నా, ఇల్లు కదలనివాడిని, సుకుమారిని, అర్భకుణ్ని. అనారోగ్యుణ్ని నేనెక్కడికి పోగలను?

మధుర: మీ యింటి పేరు గుడిపాటి ఎలా అయింది?

చలం: మాతామహుడు గుడిపాటి వెంకట్రామయ్యగారు సెటిల్‌మెంటు ఆఫీసరుగా రిటైరయారు. దివాన్ బహద్దరు కూడా. ఆయన నన్ను దత్తత తీసుకున్నారు. మానాన్న కొమ్మూరి సాంబశివరావు. వెంకట సుబ్బమ్మ మా తల్లి. నాకు పుట్టుకతో పార్శ్వపుతలనొప్పి (మైగ్రేన్) వుండేది.

మధుర: ప్రేమకోసం ప్రేమించబడడం కోసం అంత యావ చిన్నప్పుడే ఎలా ఏర్పడింది?

చలం: మా నాన్న అస్తమానూ నన్ను కొట్టే వాడు. చదువు పేరు చెప్పి కొట్టేవాడు. నా చిన్నతనమంతా అనారోగ్యంతో తండ్రి పట్ల ద్వేషంతో గడిచింది. నేను అమ్మానాన్నల ప్రేమ ఎలాంటిదో ఎరుగను. ఆ కఠిన తరమైన గాఢముద్ర ద్వేషం తరువాత జీవితంలో ప్రేమ కోసం, ప్రేమించి ప్రేమించబడటం కోసం అన్వేషణగా మారిందనుకుంటా.

మధుర: మీరు చిన్నప్పుడేవో ప్రతిజ్ఞలు చేశారట?

చలం: యెన్నటికీ పెళ్లి చేసుకో గూడదనీ, పెద్దవాళ్ళు బలవంతాన చేసినా పిల్లల్ని కనగూడదనీ, పిల్లల్ని కన్నా వాళ్ళను యేడ్పించకూడదనీ, వాళ్ళు యేడ్చినా యేమైనా సరే, వాళ్ళను కొట్టగూడదనీ అనుకున్నా తీవ్రంగా.

మధుర: మొక్కపాటి రామమూర్తి ఎవరు? రత్తమ్మ...

చలం: రామ్మూర్తా? బారిష్టరు పార్వతీశం రాసిన మొక్కపాటి నరసింహశాస్త్రిగారి తమ్ముడు. బ్రహ్మ సమాజంలో కలిసి మాతో వున్నాడు. కృష్ణశాస్త్రి కృష్ణపక్షం ముద్దుకృష్ణ వైతాళికులు అంకితం తీసుకున్న గొప్ప మిత్రుడు. నేను నా మొదటి నవల శశిరేఖని రామ్మూర్తికే అంకితం యిచ్చాను.

మధుర: కృష్ణశాస్త్రి ఊర్వశికి....

చలం : అవును, రత్తమ్మ. రామ్మూర్తి మరదలు. కొన్నాళ్ళు నావద్ద పాఠాలు చెప్పించుకొనేది. మేమిద్దరం ఆబలమైన ఆకర్షణ నుంచి బైటపడలేకపోయాం. రామ్మూర్తి చాలా బాధకు గురయ్యాడు. చలానికి దూరమయినా మళ్ళీ కలుసుకున్నాడు. చివరికి సూళూరు పేట రైల్వే ఆక్సిడెంట్‌లో రత్తమ్మ పోయింది పాపం.

మధుర: రామ, రామ! మీ ఆదర్శ స్త్రీ..

చలం: లోప రహితమైనది, ఈ భూమి Limitationsని మించి సంచరించేది, ఓ స్త్రీ నాతో మెలుగుతో వుండేది. ఆమె నా స్వప్నచారిణి. ఆమె యీ భూమిమీద అలభ్యమని తెలుసు. అందుకనే నేను ప్రయత్నించి, ఉన్నతుణ్ణయి, ఆమెను అందుకోవాలని చూసే వాణ్ణి. నేను వాంఛించే వెలుగూ వైశాల్యం అన్నీ ఆమెలో లభ్యమవుతాయని ఆశపడే వాణ్ణి. ఎక్కడ, ఎక్కడ, ఎక్కడ? అనే అన్వేషణ నన్ను ఆవరించింది.

మధుర: దీక్షితులు గారికీ మీకూ ఎలా కలిసింది?

చలం: రాజమండ్రి ట్రయినింగ్ కాలేజీలో 1922-23 ప్రాంతాలలో టీచర్‌గా వుంటున్నప్పుడే దీక్షితులుగారితో పరిచయం అయింది. నా చేత రుక్మిణి అనే మొదటి కథ రాయించి

కొడాలి ఆంజనేయులు గారి సాహితిలో వేసేలా చూశారు. నన్ను కథకుడుగా ఆంధ్ర దేశానికి పరిచయం చేసింది వారే. 1936లో నన్ను రమణ మహర్షి దగ్గరకు తీసికెళ్ళి భగవాన్‌ని పరిచయం చేసిందీ దీక్షితులు గారే. అంతా నన్ను తిట్టే రోజుల్లో సనాతనుడైనా సూనృతంతో, నిష్కాపట్యంతో, నన్ను సమర్థించే వారు.

మధుర: మీరు బ్రహ్మ సమాజంలోకి ఎలా వెళ్ళారు?

చలం: రఘుపతి వెంకటరత్నం నాయుడు గారంటే నాకు భక్తి, ప్రేమ, గౌరవం. ఆయన వల్ల నా జీవితం నైతికంగా ఆధ్యాత్మికంగా చాలా ప్రభావితం అయింది. నేను కాకినాడ కాలేజీలో చేరి బ్రహ్మసమాజ ప్రార్థనలని చూడగానే నాకు చాలా సహజమైన చోటుకి వొచ్చినట్లు అనిపించింది. నాకు నీతి వర్తన మీదపట్టుదల ఎక్కువయింది. నాశశిరేఖ నవలలో కొంత వుంది ఆ గొడవ.

మధుర: మళ్ళీ అందులోంచి ఎలా బయటికి వచ్చేశారు?

చలం: జీవితంలో నైతిక సమస్యలు ఏర్పడేటప్పటికి ఈశ్వరుడిపై ప్రశ్నలు బయలుదేరాయి. రత్తమ్మ కారణం బయటికి కొచ్చెయ్యడానికి. భార్యతో లేని పాపం ఇంకోక స్త్రీతో పాపం యెట్లా అయింది?

మధుర: అసలు మీకీ ఆడవాళ్ళ గొడవ ఎందుకు పట్టింది?

చలం: నేను చదువుకునే రోజుల్లో నా పెద్ద చెల్లెలు అమ్మణ్ణికి భర్తపట్ల ఆమె కిష్టం లేకున్నా శోభనం ఏర్పాటుచేశారు. అప్పుడు మా బావకి ఉత్తరం రాశాను. ఆమెకిష్టం లేదు రావద్దని. ఆ రాత్రి అమ్మణ్ణిని గదిలోకి పంపేవరకు యత్నించాం అడ్డుపడదామని. కాని అమ్మణ్ణి లొంగిపోయింది. మేమేం చెయ్యలేక పోయాం. మా నాన్న నన్ను కొట్టడానికి వచ్చాడు. తిరగబడ్డాను. బైటకి గెంటారు. గర్భాదానం గదిలో ఆడపిల్లలు ఎట్లా మారిపోతారో ఆశ్చర్యం వేస్తుంది. ఇది నా స్త్రీ విమోచనా సంగ్రామానికి ప్రేరణ.

మధుర: మీ జీవితంలో అనేక మంది స్త్రీలు వచ్చి వెళ్ళారు. ఇంతమందితో ప్రేమ ఎట్లా సాధ్యం?

చలం: ఎంత ప్రయత్నించీ శృంగార వాంఛని ఈనాటి వరకూ జయించలేకపోయాను. అదేలేకపోతే నేను ఎందుకు బతికి? స్త్రీతో కొన్నాళ్ళు స్నేహమైతే, మాలోని శృంగార భావం పాతబడి, ఇంక నన్ను ఆకర్షించడం మానేసేది. అప్పుడు యింకో కొత్త శృంగార సంబంధం కోసం కొట్టుకునే వాడ్ని. ఇది గొప్ప ప్రేమా కాదు. ఉత్తకామమూ కాదు. ఇవన్నీ వాంఛలూ విరహం...

మధుర : మీరు ఆడపిల్లలతో వున్నప్పుడు చాలా చలాకీగా కలిసీ మెలసీ వుండేవారనుకుంటా-

చలం: అదంతా Calf love (లేగ దూడ ప్రణయం). హైస్కూల్లో నా పన్నెండవ యేట నొక అమ్మాయికి ప్రేమలేఖ కూడా రాశా. ఆడపిల్లలతోనే ఎక్కువ స్నేహం. Life is a habit బళ్ళో నా స్నేహితులకి నన్ను చూడగానే నిష్కారణమైన అయిష్టం. నా జాతకంలో జనద్వేషానికి గురికావాలని వుంది కాబోలు.

మధుర: మీ ఆదర్శ స్త్రీయేమైంది?

చలం: ఆదర్శ పురుషుడు లేకుండా ఆదర్శ స్త్రీ యెక్కడ్నుంచి వొస్తుంది? ఇది తెలుసుకోటానికి నాకు చాలా కాలం పట్టింది.

మధుర: మీ అభిప్రాయాలతో వేరుపడే నాటిపెద్దల గురించి ఏమంటారు?

చలం: (నవ్వి) వాళ్ళా. ఆ దయాపరులు రక్తం చూస్తే భరించలేని(.....) వీళ్ళందరిలోనూ యెంతెంత క్రూరత్వం దాక్కుని వుందంటావు? ఆ వేట కోర్కెలని తీర్చుకోక, దాచుకొని, ఉన్నదని కూడా తెలీక, పిట్టల మీద, మృగాల మీద చూపని ఆక్రౌర్యాన్ని, మనుషుల మీదా, కోర్టులలో, ఆఫీసుల్లో యిళ్ళలో తీర్చుకుంటారు. కక్షలు కట్టి, మృగాల బదులు మనుష్యుల్ని, ధనాన్ని, పదవుల్ని వేటాడుతున్నారు. పిల్లల మీద, భార్యమీద, నౌకర్ల మీద చూపుతారు కసి. వీళ్ళందరూ శాకాహారులే. భూత దయాపరులే-

మధుర: ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం సెనేట్‌లో రామలింగారెడ్డి గారిని చూడగానే ఏమనిపించింది మీకు?

చలం: ఆయన్ని చూడగానే నా కళ్ళు చెదిరాయి. నేను స్త్రీనయితే సంసారాన్ని వొదిలి,, ఆయన కోసం వెళ్ళి వుందును!

మధుర: రామ్మూర్తి చనిపోయాడని టెలిగ్రాం రాగానే మీకేమనిపించింది?

చలం: ఈ సంగతి రామ్మూర్తితో చెప్పాలి. అని. బతికివున్న వాళ్ళు మనతో తగాదా లాడి విరోధులు కావచ్చు. పెళ్ళిళ్ళు చేసుకుని మర్యాదస్తులయి మనకి దూరం కావచ్చు. కాని మనం ప్రేమించిన వాళ్ళు మృతి పొంది మన స్వంత మయిపోతారు.

మధుర: స్త్రీల చూపుల్ని గురించి చెప్పండి, (నవ్వు); ఎలా చెబుతారో విందామని.

చలం: పురుషుణ్ణి వెదుక్కోడానికి అలవాటయిన స్త్రీ చూపులు అదో విధం. (వేశ్య చూపు వేరు. అవి ధనం కోసం వెతుకుతాయి.) ఈ స్త్రీల చూపులు మోహం కోసం - కాదు. 'అవయవాల కోసం వెతుకుతున్నాయా' అన్నంత అసహ్యంగా వుంటాయి. కొంతమంది స్త్రీలలో ఆకర్షణ- ఎంతయినా కళ్ళ వేపూ పెదవుల వేపే నిలుస్తుంది.

మధుర: పాపం పోతనగార్ని ఏడిపించారటగా (నవ్వు)

చలం: అవును, 'కన్నుదోయికి అన్యకాంతలడ్డంబైన మాతృభావన సేసిమరలు వాడు' అన్నాడు పోతన, ప్రహ్లాదుడ్ని గూర్చి. ఐదేళ్ళ పిల్లాడికి అన్ని ఆలోచన్లా అని విస్తుపోయా.

మధుర: మీది శ్రీరాముడి పార్టీయా? శ్రీకృష్ణుడి పార్టీయా ?

చలం: తన ధర్మమేదో రాముడికి తెలీదు. ప్రజలు తప్పు అనుకున్న దాకా చరబడ్డ భార్యని స్వీకరించి గర్భవతిని చెయ్యడంలో యేమీ వికృతం కన్పించలేదు అతనికి. సీతని పరిత్యజించాలని వశిష్ఠుడు బోధించిందాకా ఆచక్రవర్తికి కర్తవ్యం తేలీలేదు . ఇన్ని శాస్త్రాలు చదివిన ఆ ధర్మస్వరూపుడికి, తన కర్తవ్యం తెలిసినంతరవాతయినా, సీతతో యెదుట పడి

మాట్లాడలేదు. అతని బాధనీ, ధర్మనిష్ఠనీ, అంత మహాపతివ్రతా అర్థం చేసుకోదని భయం. పిల్లల కోసమన్నా తగాదా పెడుతుంది. అందుకని ఆ అ బద్ధం వాల్మీకి ఆశ్రమం చూపిస్తామని. ఈ ఘోరాలన్నిటిలోనూ రాముడు యెంత అల్పుడయినాడో ఈనాటికీ తెలీదు ప్రజలకి.

మధుర: అట్లా ధర్మానికీ హృదయానికీ మధ్య మధనపడే పాత్రని సృష్టించాలనుకున్నాడేమో వాల్మీకి.

చలం: అట్లా అంటే తగాదా యేదీ? ఆదర్శపురుషుడు అంటేనే తను. శ్రీకృష్ణుడే అయితే. ఎవడివిరా నా భార్యనే యెంచుతావా?' అని వాణ్ణి హతమార్చి వుండును. ఎన్నటికీ వశిష్ఠుడ్ని అడగడు. అసలు నోరెత్తనీడు. ఒక్క సీతతో రాముడికి ఇన్ని సమస్యలు. పదహారు వేల మందితో ఏ సమస్యాలేదు శ్రీ కృష్ణుడికి. నువ్వు విష్ణుమూర్తి అవతారానివి అనిచెప్పాలి శ్రీరాముడికి.- తనే భగవంతుణ్ణి అని శ్రీ కృష్ణుడికి తెలుసు.

మధుర: గాంధీ గార్ని గురించి మీరే మంటారు?

చలం: మహాపురుషులు ప్రపంచానికి రెండు విధాల ఉపకరిస్తారు. ఒకటి : కార్యాలవల్లా, బోధనల వల్లా. రెండోది : తమ దర్శన సాంగత్యాల వల్లా. గాంధీగారిని ఎరిగిన వారు ఆయన పనులకన్నా వ్రాతలకన్న ఆయన గొప్ప వారంటారు. అంటే నిజమైన గొప్పదనం సంపాయించారన్న మాట. ఎందుకంటే మనిషి లోపలి గొప్పతనం ఎంత సంపాయిస్తే అంత విలువా, బరువూ అతని పనులూ మాటలూనూ. ఈ సంగతే చాలామంది ప్రజానాయకులు గమనించరు.

మధుర: వీరేశలింగం గారు ఏమవుతారు మీకు?

చలం: ఏ పద్ధతిలో నన్నా ఒక మూల గట్టిగా వూపే యోధుడు బైలుదేరాడు. తక్కిన బిల్డింగు అంతా త్వరలోనే కూలుతుంది. వితంతు వివాహాలు సాధించిన వీరేశలింగంగారు స్త్రీ నీతి చట్టాల్ని వెక్కిరించిన. 'చలం'కి స్పిరుచ్యువల్ ఫాదర్.

మధుర: కథలు బాగా రాయటానికి చదువుకోవాలా?

చలం: చదువుకోకపోతే యింతకన్న మంచికథలు రాద్దును. రాయగల టాలెంట్ మనిషిలో వుంటే, చదువూ పాండిత్యం చాలా అనవసరం.

మధుర: శ్రీశ్రీ మీకు ఎట్లా పరిచయం?

చలం: రుక్మిణీనాథశాస్త్రిగారు నాకు శ్రీశ్రీ కవిత్వాన్ని తెరిచారు.

మధుర: కమ్యూనిజం గురించి మీరేమంటారో వినాలని వుంది.

చలం: కమ్యూనిజంలో వుండే గొప్పశక్తి యేమిటంటే, ఏ విషయాన్నయినా సరే = ఆరోగ్యము, విద్య, ఆర్థిక విధానము, దేవుడు, నీతి, దేనికయినా సరే - పాత బూజుల్ని దులిపి, ఈనాటి ప్రజాక్షేమపు దృష్టితో చూడగలగడం. మరి, పెద్ద బలహీనతేమంటే

సిద్ధాంతం లోంచి తప్ప దేనినీ చూడలేక పోవడం, దానికి విరుద్ధమయిన దాంట్లో సత్యం కనపడక పోవడం. ఎంత తర్కంతోనూ, సత్య ప్రదర్శనంతోనూ కూడా కమ్యూనిస్టు విశ్వాసాన్ని చలింపజెయ్యలేము. అదే వాళ్ళ బలం.

మధుర: కమ్యూనిజానికి తిరుగు లేదంటారు. అవునా?

చలం: కాని, ప్రపంచ చరిత్రలో యెంతగట్టి విశ్వాసాలూ, వాటి గుడ్డి తనంవల్ల అవే బద్ధలై, నూతన సత్యాలకి దారితప్పుకుని ఊడ్చుకుపోయినాయి.

మధుర: శ్రీశ్రీ మహాప్రస్థానానికి మీరు రాసిన పీఠిక అన్నం కంటె ఆవకాయ ఎక్కువయినట్లు..

చలం: కొంచెం ఆవకాయతో కంచంలో మర్డర్ జరిగిన యింప్రెషన్ కలిగించొచ్చు. అలాగే నా చిన్న పీఠికతో పాఠకులకి శ్రీశ్రీ మహాప్రస్థాన మహాద్వారాన్ని తెరిచాను.

మధుర: మరి గూటాల కృష్ణమూర్తి లండన్లో వేసిన రు.750/- మహాప్రస్థానంలో మీ యోగ్యతా పత్రం లేదని మీకు తెలుసా? అది తీసెయ్యడానికి శ్రీశ్రీ వప్పుకున్నారు. కారణం? చదివేవారు బతికి లేరట.

చలం: మహాప్రస్థానం ఏడువందలేభై రూపాయలా?

మధుర: అదంతా లండన్ గొడవ. అందులో మీ యోగ్యతా పత్రం లేదని ఆంధ్రదేశంలో అంతా దెబ్బలాడారు; చలం పీఠికలేని మహాప్రస్థానం ఏవిటని.

చలం: కమ్యూనిస్టులకి సెంటిమెంట్లు వుండవు.

మధుర: 'అసలు నాకా ఉద్దేశమే లేదు. ఇదంతా జరుక్‌శాస్త్రి పురమాయింపు' అన్నారు శ్రీశ్రీ; ఎటూ చెప్పలేక!

మధురవాణి: శ్రీశ్రీకి యోగ్యతాపత్రం యిచ్చాక కమ్యూనిస్టులంతా మీతో బాగానే వున్నారుగా? తర్వాత ఎందుకు బెడిసింది?

చలం: నా 'కొత్త చిగుళ్ళు' అనే కథలో భిక్షువర్షీయసిలోని ముసలమ్మకు ఓ అక్క. దానికోకూతురు. అది సీమటపాకాయలా చాలా చలాకీ - అది చదివేక శ్రీశ్రీ కన్నా కమ్యూనిస్టులకు కోపం ఎక్కింది. అప్పుడు వాళ్ళ తృప్తికి శ్రీశ్రీ నా కొత్త చిగుళ్ళకు జవాబుగా 'హేమంతం' అనే పేలవమైన కథ రాశాడు. కథ నా Forte.

మధుర: చలం కలం విశృంఖలం అని తెలియక కాబోలు-

చలం: నేను వాళ్ళ అక్కనీ, ఆ వర్గాన్నీ చాలా వేళాకోళంతో అవమానించాననుకున్నారు. నా సౌందర్య పిపాసకి వాళ్లంతా అపస్వరాలన్నాడు శ్రీశ్రీ. మొపాసాని టాల్‌స్టాయ్ చివాట్లు పెట్టినట్టు భిక్షువర్షీయసి చేత నాకు చివాట్లు పెట్టించాడు శ్రీశ్రీ.

మధుర: మీ నిరీశ్వరవాదం ఎప్పుడు మొదలయింది?

చలం: రవి మరణంతో; 1929లో.

మధుర: మీ రచనలు కొన్ని అనువాదాలూ అనుసరణలూవున్నాయని మూలం ఫలానా అని చెప్పలేదనీ మీమీదో ఆరోపణ వుంది.

చలం: దైవమిచ్చిన భార్యపై వెల్స్, పాల్ కెయిన్‌ల 'పాషనేట్ ఫ్రండ్స్' 'వుమెన్ దౌగివెన్‌స్ట్‌మి' ల ప్రభావాలు వున్న మాట నిజం. నా ఆశయాలకు ఆలోచనలకు దగ్గరగా వున్న వాటినన్నీ తీసుకున్నా. ఫ్రెంచి నవలా రచయిత మార్సెల్ ప్రస్ట్, జర్మన్ నవలా రచయిత డబ్బునిన్ హెర్మిన్‌ల నుంచి కూడా ప్రేరణ పొందాను. ఇబ్సెన్, షా, రస్సెల్‌ల రచనలు అవుపోశనం పట్టా - ప్లేటో, రూసో, మార్క్స్, బర్క్లీ మొదలయిన రాజకీయ సాంఘిక శాస్త్రవేత్తలందరినీ చదివా. వర్డ్స్‌వర్త్, కీట్సు, బైరన్, షెల్లీల కవితా స్రవంతులు తనివి తీరగా గ్రోలాను. అయితే ట్రాజెడీ ఏమిటంటే - చెప్పమంటావా?

మధుర: అయ్యో, దాపరికం దేనికి; చెప్పండి.

చలం : మన సాహిత్యంలో అభిప్రాయాల్లో ఆలోచనల్లో కొత్త మార్గాన్ని తొక్కిన వాళ్ళలో నేనొకణ్ణి. అయితే, నేను నారచనల్లో మూలం ఫలానా అని రాసినా పబ్లిషర్లు దాన్ని తీసెయ్యడం-అచ్చులో అన్నీ సొంతాలుగా రావడం జరిగాయి. ఇందు వలన చలం పెద్ద దొంగ అని మీరంతా అనుకున్నారు. మీ పేరుతో వస్తే చాలు అనేవారు ప్రచురణకర్తలు. చివరకు విసిగి నేను పట్టించుకోవడం మానేసా.

మధుర: మీ అమ్మాయికి సౌరిస్ అని కొత్త పేరు ఎలా వచ్చింది?

చలం: నీకు మధురవాణి అనే పేరు ఎలా వచ్చింది?

మధుర: తెలీదు. చెప్పండి వింటా.

చలం: అలనాటి నాటకం విప్రనారాయణలో దేవదేవి అక్కగారు మధురవాణి. అక్కడ్నుంచి లాగారు అప్పారావుగారు. అల్లాగే 'సౌరిస్' అనేది ఒక ఆంగ్ల నవలలోని ఫ్రెంచి కథానాయిక పేరు.

మధుర: 1921 చాలముఖ్యమటగా, మీ జీవితంలో?

చలం: ఔను. ఆఏడాది ఏప్రిల్ 13న సౌరిస్ పుట్టింది. హాస్పేట్‌లో వుండగా నా మొదటి నవల శశిరేఖ రాశా. ముద్దు కృష్ణతో కలిసికొన్నాళ్ళు 'జ్వాల' పత్రిక నడిపా. ఈ కాలంలోనే వొయ్యికీ, డాక్టర్ రంగనాయకమ్మకీ వీలుగా వుంటుందని మకాం బెజవాడకి మార్చాను. రంగనాయకమ్మ గారి ఆసుపత్రి భర్తృహీనలకు. సంఘ బహిష్కృతలకు ఎంతో మందికి ధర్మశాల. నాభార్య టి. మొదటి మహిళా జీవిత భీమా ఏజెంటు. నేను నాస్టూడెంట్సుతో కలిసి నాటకాలు వేస్తూ వుండేవాణ్ణి.

మధుర: దీక్షితులు గారూ నాయుడుగారూ కాకుండా మిమ్మల్ని ప్రభావితం చేసిన మూడవ వ్యక్తి ఎవరు?

చలం: ఇంకెవరు? భగవాన్ రమణ మహర్షి

మధుర: ఖద్దరు కట్టారా ఎప్పుడన్నా?

చలం: ఏలూరి నుంచి గుంటూరుకి బదిలీ అయితే మాస్టర్లంతా ఖద్దరు కట్టి గవర్నర్‌ను చూడ్డానికి వెళ్తే, నేను మాత్రం ఆడవాళ్ళు వేసుకునే జంపర్ వేసుకుని వెళ్ళా.

మధుర: పై ఉద్యోగులకి ఒళ్ళు మండదా? (నవ్వు)

చలం: మండాలనే. (నవ్వు) వెంటనే నరసరావుపేటకు బదిలీ!

మధుర: ఎందుకీ రొష్టూ అల్లరీ?

చలం: అధికార్లకూ నాకూ చుక్కెదురు. సరైన సూట్లు వేసుకుంటాననీ, ఎక్కువగా నవ్వుననీ, అర్వై ఏళ్ళ వాడికి మల్లే నడుస్తాననీ, నా కింది టీచర్లనీ జవాన్లనీ, రోజూ చివాట్లు క్రమంగా వేస్తూవుంటాననీ, జీవితంలో బాధల్ని గురించి, నా గతీ సంగతీ రోజుకి మూడుసార్లు కనపడ్డ వారితో ఏడుస్తాననీ, వార్తలు చేసొచ్చారు నా తరుపున, నాకీ పని తెప్పించేందుకు.

మధుర: మీకెప్పుడూ ప్రమోషన్ రాలేదా?

చలం: రాకేమి? 1924లో రాజమండ్రి నుంచి బందరు ప్రమోషన్ మీద వెళ్ళి - అక్కడ అహోబలరావుతోను, జంగం కోటయ్య దేవర కొడుకు సుబ్రమణ్య దేవరతోనూ స్నేహం చేశా.

మధుర: బందర్ వెళ్లాక ఏదో ఒక గొప్ప పని చెయ్యకుండా ఎవరూ వూరుకోలేదు. మీరక్కడేం చెయ్యలేదా?

చలం: చెయ్యకేమి? బందర్ నోబుల్ కాలేజిలో యింటర్ నేషనల్ బ్రాంచీలో Man & Woman అనే పెద్ద ఆంగ్ల వ్యాసం చదివా. అదే 'స్త్రీ' రచనకు ప్రారంభం.

మధుర: మధ్య తరగతి నైతిక విలువల్ని షాక్ చెయ్యటమంటే మీకు సరదా అనుకుంటా?

చలం: సరదా కాదు కసి. అయితే మైదానం ఒక ఆర్టిస్టిక్ పీస్. దానిలో షాకింగ్ గుణం చాలా సెకండరీ.

మధుర: మిమ్మల్ని గోపీచంద్‌గారు విమర్శించాడనుకుంటా - మీ స్త్రీ పాత్రలకు ఆర్థికమైన సమస్యలేవీ పట్టక పోవడం వెలితి కాదా?

చలం: గోపీచంద్ కోతి. నాకు నేను సిన్సియర్‌గా వుండటానికి ప్రయత్నిస్తాను. I have no stakes, ఎటు మొగ్గినా, దేంట్లో కలిసినా, ఏం నమ్మినా నాకు వచ్చే నష్టాలేవీ లేవు. ఏ పట్టీ కొట్టడానికీ నేను సిగ్గుపడను. నాకు వాస్తవమని నిశ్చయంగా తోచాలి.

మధుర: మీలో అశాంతికి కారణం?

చలం: లోకానికి నాకూ ఏదో సరిపడని సంబంధం ఏర్పడింది. నాకన్న గొప్ప దాంట్లో దేంటోనో లయమైపోతే బావుంటుందనిపిస్తుంది. కాని అదేదో కనపడదు.

మధుర: మీకు కాశీలో సంస్కృత విద్యాలయ మందిర్ ఏదో బిరుదిచ్చిందట?

చలం: 'సాహిత్య మనీషి' అన్నారు. బిరుదులూ సన్మానాలూ సభలూ అక్కర్లేదని నేను దాన్ని నిరాకరించాను.

మధుర: ఈ 'లీల' అంటారెవరు?'

చలం: నా జీవితాన్ని యీ భూమి మీదనే అమృతంలో నింపగల స్త్రీని ఇచ్చారు భగవాన్ నాకు. అంతటిలో నాకు తనివి తీరలేదు. లీల దృష్టి వ్యక్తిజీవితపు అందం మీద, నా దృష్టి ప్రత్యేకమైన ప్రయత్నాల విలువల మీద. ఆమె దృష్టి భూమి మీది ప్రపోర్షన్స్ పైన; నా దృష్టి ఆకాశపు Beyond proportions పైన.

మధుర: ఆవిడతో మీకెలా పరిచయం?

చలం: ఆమె తన పదమూడవ యేటనే నా పుస్తకాన్ని చదివి పిఠాపురం స్వగ్రామం కావడంవలన కృష్ణశాస్త్రి ద్వారా నా సాహిత్యం వైపు ఆకర్షితురాలైనా దగ్గరకు వచ్చింది.

మధుర: ఏమైంది చివరకు?

చలం: 'నా వంటి స్త్రీ కోరివచ్చిందంటే ఎటువంటి పురుషుడైనా సెవెన్త్ హెవెన్‌లో వుండే వాడు. నీకెక్కడా తృప్తిలేదు. శాంతి లేదు. కృతజ్ఞత లేదు,' అందినన్ను లీల. నేను భగవాన్ వైపు మరో ప్లేన్‌లోకి జరిగాను, దానిముందు తను ఇన్‌ఫీరియర్‌గా ఫీల్ అవుతుంది. దాంతో ఆమె అహం అధికంగా పైకి లేచి - 1949వ సంవత్సరంలో లీల నన్ను వదలి వెళ్ళిపోయింది.

మధుర: ఎవరు మీకు ఉత్తరం రాసినా జవాబిచ్చేవారట?

చలం: అదొక అలవాటు. ఎవరు నాకు రాసినా స్పందించే గుణం నాది.

మధుర: టాగూర్ అంటే మీకు ప్రాణం అనుకుంటా.

చలం: టాగూరు కవిత్వం యీ బొమికల్లోకి ఎక్కింది. బ్రహ్మ సమాజమూ దేవుడూ భక్తి నన్ను వొదిలి పోయిందాకా, ఒక ఐదేళ్ళు టాగూరు కవిత్వం తాగి బతికాను. ఆయన వ్రాసిన భక్తి నన్ను వొదిలినా కవిత్వం వొదల లేదు..... భక్తులకి ప్రేమ గీతాల్లో భక్తి గోచరిస్తుంది. నాకు భక్తిగీతాల్లో ప్రేమ గోచరిస్తుంది.

మధుర: మీ కెప్పుడన్నా సన్మానం జరిగిందా?

చలం: 1960లో చిత్తూరు నుంచి శారదాపీఠం ఆధ్వర్యంలో కె. సభా వందమంది రచయితలతో కళాకారులతో వచ్చి రమణస్థాన్ తిరువణ్ణామలైలో నాకు సన్మానం చేశారు. అదే మొదటిది.

మధుర: ఆనందం అంటే ఏమిటి?

చలం: నరాల సంచలనం. స్త్రీ నించి పొందే ఆనందాన్ని ఆకాశపు నీలత్వంలోంచి, నీళ్ళ చల్లదనంలోంచి, గడ్డి మెత్తదనంలోంచి, పువ్వుల మెరుగులోంచి పొందాలి.

మధుర: సుఖం దేనికి?

చలం: స్వేచ్ఛ లేని సుఖంలో మనిషి నిలవలేడు. తనస్వంత సుఖాల్ని తనలోపల్నుంచి కట్టుకోవాలి మానవుడు. లోకంలో మనం ఏర్పరచే సుఖపద్ధతి జంతు ప్రదర్శనశాల జంతువులకిచ్చినంత సుఖాన్ని యిస్తుంది.

మధుర: మిమ్మల్ని ఆనందోపాసకులు అనవచ్చా?

చలం: మనిషిలో ఎట్లా వుందో, ఎందుకు వుందో అతని లోపలే గొప్ప ఆనందం వుంది. అయితే ఒకప్పుడు లోపలి ఆనందాల్ని పై వస్తువుల సహాయంతో అనుభవిస్తున్నాడు. లోపలి ఆనందాన్ని అందుకుంటే జీవితం ప్రతి నిముషం ఆనందమయం కాదా?

మధుర: భావకవులు తీసుకొచ్చిన అమలిన శృంగారం గురించి మీరేవంటారు?

చలం: మధురవాణి అనే వేశ్యారత్నం అమలిన శృంగారం గురించి అడగటమా? నేను మీ పక్షమే. భౌతికం కాని కేవల మానసిక శృంగారాన్ని నేను నిరసిస్తాను. ఎందుకు బ్రతుకుతున్నావు అంటే ప్రేమించేందుకు, ప్రేమని వెతుక్కునేందుకు అని చెప్పగలగాలి.

మధుర: కాలం దేశంవల్ల నీతులూ ధర్మాలూ మారతాయా?

చలం: అంతరాత్మే నీతికి ప్రమాణం. ఏ మనిషి కామనిషికి ఏది తనకి ధర్మమో, కర్తవ్యమో స్పష్టంగా తెలుస్తూనే వుంటుంది. స్వార్థం నుంచి దూరమైన కొద్దీ వున్నతుడవుతాడు మనిషి. నీకులా-

మధుర: నన్నెందుకు పొగడ్డం?

చలం: నీకున్న క్లారిటీ (స్పష్టమైన అవగాహన) నాకు లేదు. లీల గారి కంటె నువ్వే ఎన్నో రెట్లు నయం. నీకు అహంకారం అడ్డం రాదు. పోనీ నువ్వు నాతో వచ్చేస్తావా?

మధుర: నేను మీతో వచ్చేస్తే అక్కడ మా అమ్మకి గడవడం ఎల్లాగ?

చలం: పోనీ మీ అమ్మని కూడా మనతో వుండమంటే-

మధుర: ఆమె రాదు. చెడినవారిని యింకా చెడగొట్టవద్దని మా తల్లి ఆదేశం.

చలం: ఎవరో సత్పురుషుడు కాలుజారగా పుట్టిన పిల్లవై యుంటావన్నాడు సౌజన్యారావు పంతులు నిన్ను.

మధుర: మీరే వంటారు?

చలం: నిన్ను చూశాక కాల్జారకుండా వుండటం అబ్సర్డ్ అంటాను.

మధుర: (నవ్వి) ఈ ఒక్కటీ చెప్పండి. దేన్ని సౌందర్యం అనొచ్చు?

చలం: నరాల్ని నీలా అందంతో లాగి బాధించేది. ఏదో రహస్యమైన ఆకర్షణ, ఏ నడకో, ఏమాట మాధుర్యమో, ఏ కామవిస్ఫురణో నీకు దాసుల్ని చేసుకుంటాయి.

మధుర: నన్ను పట్టించారేవిటివ్వాళ?

చలం: పోలికలకూ, ఉపమానాలకూ అందని నీ స్వభావం ఆత్మకు సంబంధించినదై వుంటుంది. గొప్ప ఆత్మ లేకుండా గొప్ప సౌందర్యం యెక్కడ? సౌందర్యానికి అంధులు కావటం కన్నా సౌందర్యం మామూలయి పోవటం కన్నా మృత్యువు వేరే లేదు.

మధుర: సౌందర్యాన్ని పూజిస్తూ కూచుంటే నవ్వరా?

చలం: శృంగార భావం, సౌందర్య తృష్ణ మలినమే అయితే నేనూ మలినుణ్నే. స్త్రీ చవక కావడం వల్ల స్త్రీ సౌందర్యాన్ని పూజించటం మానేశారు.

మధుర: కవిత్వానికీ కవికీ వుండే సంబంధం?

చలం: దీపానికీ కాంతికీ వుండే సంబంధం వంటిది.

మధుర: కొత్త కవులు కూడా పాత వర్ణనలూ కవి సమయాలూ, పాటించడం?

చలం: మతం పేరిట ఏ వికృతమయినా చలామణి ఐనట్టే కవిత్వం పేరిట అసందర్భమైనా మెప్పు పొందుతుంది.

మధుర: కళకు సామాజిక ప్రయోజనం చాలదా?

చలం: అంతకు మించిన ప్రయోజనం వుంది. అది రసానుభవం. ఇది గుర్తించ నిరాకరించినందువల్లే అభ్యుదయ కవిత్వ ఉద్యమం చచ్చింది.

మధుర: పాపం కమ్యూనిస్టులు తలపెట్టిన అభ్యుదయ రచయిత ఉద్యమం చివరకేమయింది?

చలం: కళకి ఉద్దేశం ఉండాలి, ప్రజాసేవ చెయ్యాలి-అని ఆందోళన పడిన కొద్దీ అందానికి దూరమవుతున్నారు రచయితలు. దూరమే కాదు విరోధులవుతున్నారు. ప్రతి రసపుష్టిగల రచయితనీ కళనీ విరోధి అని చండాడారు. చివరకా ఉద్యమం చచ్చింది.

మధుర: కమ్యూనిజంలో కళ(లు) ఎలా వుంటాయి?

చలం: అక్కడ వ్యక్తిగతమైన స్వేచ్ఛ ఒప్పుకోరు. కళాకారుడికి స్వేచ్ఛ లేదు. అందుకనే అక్కడి కళలో టెక్నిక్‌లు ఎక్కువా రసం తక్కువాను. కళని సృష్టించే ఆర్టిస్టులూ, దాన్ని పూర్తిగా అనుభవించే మనుషులు వారు ఒక కల్చరల్ అరిస్టాక్రసీ. ఏ అరిస్టాక్రసీని అంగీకరించని దేశంలో కళ విజృంభించదు.

మధుర: ఐతే గొప్ప కళ ప్రజాబాహుళ్యంపై ఏ మార్పు తేలేదా?

చలం: కొందరి మీద పనిచేస్తుంది. కొందరి మీద ఏ ప్రభావం వుండదు. ప్రజా బాహుళ్యంపై ఏ మార్పూ తీసుకుని రానట్టు పైకి కనిపించినా, కనిపించని లోతైన మార్పు జరగడం గమనించవచ్చు.

మధుర: విద్యావిధానం గురించి మీ అభిప్రాయాలు...

చలం: విద్య అంటే ఆనందించే శక్తిని వృద్ధి చెయ్యటం. సౌందర్యానికి కళ్ళు తెరవడం, బాధల్నించి కష్టాల్నుంచి తప్పించుకునే నేర్పునివ్వడం, ఇతరుల స్వేచ్ఛల్ని అడ్డగించే స్వార్థపరత్వం నించి, అంతా తనకే కావాలని దాచుకునే కాపీనం నించి, భయాలు నించి తప్పించడం.

మధుర: నేటి విద్యావిధానం గురించి నేనడుగుతా-

చలం: రాజకీయాలతో పెనవేసుకుని వుండడం వల్ల రాజకీయాలూ ప్రభుత్వపు పాలసీ పరిశుద్ధమైతే గాని విద్యా విధానం చక్క బడదు. మలేరియా, క్షయ, దారిద్ర్యం, కుష్టు కల్పించిన శక్తులే మానవజాతికి యీ విద్యావిధానాన్ని, వివాహ సంస్కారాన్ని కటాక్షించినాయి.

మధుర: ప్రశ్నించే మనస్తత్వం అయితే వుంది కాని మీకు మీదైన తాత్విక పునాది ఏదీ లేదు అంటారు. నిజమా?

చలం: ప్రశ్నించడం ఎందుకా? నాది అట్లాటి మనసు. ఎప్పుడూ ప్రశ్నిస్తుంది. సత్యం? సత్యం ఏమిటి ఎక్కడ వుంది? అన్నది అనాదిగా వొస్తున్న ప్రశ్న. ~~ఈ~~ ప్రశ్నని పట్టుకుని జీవితాన్ని తరచాలి. కబీర్ అమృతానుభవం. టాగూరు భక్తి ప్రణయం, భగవాన్ అద్వైతభావం అన్నీ సత్యాలే. చాలా వరకు ఆధ్యాత్మిక విద్య అంటే సబ్‌కాన్‌షస్‌ని తరచడం లాగ తోస్తుంది. చెట్టు కాలం ఫలితంగా పువ్వులు పూసినట్లు ఏ కొద్ది మందిలోనో వికసిస్తుంది; గొప్ప అందం, ఆదర్శం. ద్వేషించినా ప్రపంచం వాళ్ళ అడుగుజాడల్లో ముందుకు సాగుతుంది. నిరంతరం మానవజాతిని నిలవనీక, నిద్రపోనీక, వెతికించే ప్రోద్భలమే నా రక్తంలోనూ పలుకుతోంది. అన్వేషణలన్నీ నిరర్థకాలూ అబద్ధాలూ అయితే నాయత్నమూ అంతే.

మధుర: మీ అన్వేషణ ఎక్కడికి?

చలం: నీ పెదవుల్నీ కళ్ళనీ చేతుల్నీ నావాటిని చేసుకోలేను, నిన్ను కావిలించుకోగలను అంతే.

(చలం మధురవాణిని కావిలించుకుంటాడు. ఆమె చలాన్ని ముద్దు పెట్టుకుంటుంది గాఢంగా)

చలం: క్షణాలని నమ్మిపరిగెత్తి పోయే స్వల్ప ఆనందాలతోనే సుఖపడదాము. ఏదో వొరుగుతుందని నమ్మి మాడిచావనీ వేదాంతుల్ని.

మధుర: నేను అంటే మధురవాణి వుండదు. అంటే లోకమే వుండదు. ఎట్లా వుంటుంది నేను లేకపోయింతరవాత? కాని వుంటుందే? మరియెట్లా వుంటుంది?

చలం: జీవితం మీద మనసుకి అంత ఆసక్తి వుంది. అంత అనురాగం వుంది. అందువల్లనే 'నేను లేకపోతే లోకం యేదీ' అనే అహంభావం.

మధుర: అంతేనా?

చలం: అవును అంతే - ఏదీ ఒక చిన్న ముద్దు...

(మిసిమి - నవంబర్ 1991, జనవరి 1992)

73

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ తో

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు మధురవాణితో పేకాడుతూ వుంటారు. సత్యనారాయణ గారు వక్కపొడి నములుతూ 'థూ థూ' అని తూస్కారాలు చేస్తూ మెడరిక్కించి యిటు అటూ చూస్తూ 'సెట్' చేయడంలో నిమగ్నమై వుంటారు. సత్యనారాయణ గారు ముక్క వేస్తారు. మధురవాణి ముక్క తీసి-

మధురవాణి: షో -

విశ్వనాథ: కొంప ముంచావే - నాలుగు సెట్లు అయాయి. ఈ వెధవ ఆసు చూడు, రామ్ రామ్.

మధుర: యీ పేకాటకీ రామాయణానికీ ఎలా కుదురుతుంది?

విశ్వ: మరల నిదేల రామాయణం బన్నచో -

మధుర: తెలుసులెండి 'తినుచున్న యన్నమే తినుచున్నదిన్నాళ్ళు' అంటారు. అన్నం తినడం రామాయణం రాయడం ఒకటేనా?

విశ్వ: ఎవడిష్టం వాడిది. థూ.......

మధుర: నేనన్నదదికాదు. వాల్మీకి రామాయణం అర్థంగాకపోతే తప్పువాల్మీకిది కాదు.

విశ్వ: కాదు-

మధుర: మరి రామాయణ కల్పవృక్షం అర్థం గాకపోతే తప్పంతా సత్యనారాయణ గారిదైనట్లు మాట్లాడుతారే?

విశ్వ: అల్లా గడ్డి పెట్టు, అడిగే వాళ్ళకి. ఈ జన సమూహమున యందు నే శరీర మాత్రముగ బోవు చుంటి; నా మానసంబు సమిత తృష్టాలసంబంత కంత భూమి మీదనుండి స్వర్గానికి మెట్ల కట్టు.

మధుర: పేకాడుతూన్నప్పుడు కూడానా-

విశ్వ: నా (పాడు) మనసుకి విశ్రాంతి యేది? కాసేపు ఆ మనసును పట్టించుకోకుండా వుందామని చీట్లపేక ఆడుతూ కూర్చుంటా. అప్పుడూ ఆగదు యీ మనస్సు.

మధుర: ఏం చేస్తుంది?

విశ్వ : మనకు తిథులున్నాయి కదా! ప్రతి తిథిలోనూ చంద్రుడెప్పుడు ఉదయిస్తాడు, ఎప్పుడస్తమిస్తాడు; ఏ దిశనుండి వెన్నెలలు ఎలా పడతాయి; చీకట్లు ఎలా కమ్ముతాయి; యిలా ఆలోచిస్తూ నేను ఎన్ని రాత్రులు నిద్ర లేకుండా ఆకాశం వైపు చూస్తూ గడిపానో...

మధుర: మిమ్మల్ని విమర్శించే వాళ్ళు మిమ్మల్ని చదవకుండా విమర్శిస్తున్నారనుకుంటా-

విశ్వ: వాడికి మనస్సనేదే వుంటే, చదవటమనేది తెలిస్తే; నా రామాయణం చదివిన వాడు, లోకాన్ని నేను ఎంత నిశితంగా అనుశీలించానో తెలుసుకుంటాడు! కాలంలోని ప్రతి లిప్తనేను చూచాను. దేశంలోని ప్రత్యంగుళం నేను కొలిచాను.

మధుర: అన్నట్లు అడవిలో సీతారాములు గడిపిన మొదటి రాత్రి గురించి రాశారు. మీరెప్పుడైనా అడవుల్లోవున్నారా?

విశ్వ: వ్రాయాలంటే అడవిలో కాపురం వుండనక్కర్లేదు. భావించగల మనస్సుండాలి. అది నిత్య జాగ్రదవస్థలో వుంటుంది.

మధుర: అంటే రైలులో వెళ్ళినా కారులో వస్తున్నా కూడానా?

విశ్వ: ఆహ్హా! దీనికి తోడు అడవిలో తిరిగా. వేటను గురించి జిమ్‌కార్బెట్, హెండర్‌సన్, సింగ్ వీళ్ళందరివీ చదివా-

మధుర: జిమ్ కార్బెట్ చదివి సీతారాములు అడివిలో గడిపిన మొదటి రాత్రి వ్రాశానంటారా? (నవ్వు)

విశ్వ: ఇవన్నీ నాకేమి ఒరిగించాయి. వాటిలోని విషయాలు నా మనసులో పడిన తరువాత వాటికి కలిగే సంస్కారం వేరు. అవి నా అనుభవ విషయాలవుతాయి.

మధుర: చిత్రంగా వుందే-

విశ్వ: ఏనాడో ఎక్కడో నేను అలా అడవిలో రాత్రిళ్ళు గడపివున్నాననే అనిపిస్తుంది.

మధుర: ఏది మీ చెయ్యి యిలాగివ్వండి. చూస్తా-

విశ్వ: సరే నా చెయ్యిస్తే నాకేమిస్తావ్?

మధుర: ఓ ముద్దు! సరేనా?

విశ్వ: నాకు భారత ప్రభుత్వం వారిచ్చిన పద్మభూషణ కంటె ఎక్కువే. ఇదిగో చూడు.

మధుర: రేఖలు ఎర్రగా వుండి మృదువుగా వుంది మా హస్తం. (ముద్దు పెట్టుకుంటుంది)

విశ్వ: చేతినా....?

మధుర: శిరోరేఖ అరచేతి మధ్యలో వాలి, చంద్రస్థానానికి చేరి, రెండుగా చీలితే-

విశ్వ: చీలితే-?

మధుర: అసాధారణమైన యోచనా, సృజనాత్మక శక్తి కలిగి వుండటాన్ని సూచిస్తుంది. చిటికిన వ్రేలు పొడుగ్గా వుంటే సాహిత్యంలో ప్రతిభను చాటుతుంది.

విశ్వ: యింకా-!

మధుర: బొటనవ్రేలు స్ట్రెయిట్ రెండవ కణువు స్టిఫ్‌గా వుండి, గోళ్ళు ఎరుపుగా, పొడవుగా, వెడల్పుగా వుండి, ప్రతి గోరు చంద్రవంకలు కల్గివుంది.

విశ్వ: యింతకీ ఏమంటావు?

మధుర: సాహిత్య రంగంలో తగిన మీ మానస శక్తిని శిరోరేఖ చూపిస్తోంది. దీక్ష, కృషి చేయడానికి కావలసిన శక్తి, ఓపిక; మీ హృదయ శిరోరేఖల మధ్య దీర్ఘచతురస్రాకారంగా ఏర్పడిన ఆకారం యిందుకు కారణం.

విశ్వ: నువ్వు చెప్పింది నేనెట్లా నమ్మేది?

మధుర: జార్జిబెర్నార్డ్‌షా, ఆల్బర్ట్ ఐన్‌స్టీన్, మార్క్ ట్వైన్ గార్ల జాతకాల్లాగ మీ జాతకం వుండబట్టే నేను చెప్పగలిగా.

విశ్వ: అబ్బో, చాలా ఘటికురాలివే! చెప్పు-

మధుర: మీచేతి వేళ్ళు కణుపులుగా వుండటం (నాటీ జయింట్స్) మంచి విమర్శనాశక్తికి నిదర్శనం. వేళ్ళు పొడవుగా విడి విడిగా వుంటే స్వాతంత్ర్య భావము, ఆత్మ విశ్వాసం ఎక్కువగా వుంటాయి.

విశ్వ: వున్నదే అది. నువ్వు నాకు జోస్యం చెప్పినందుకు నీకు నేనో రహస్యం చెబుతా విను. మనకు తెలిసిన మాటలనే, మనం పలికే పదాలనే వుపయోగించి ఒకానొక విన్యాస విశేషం చేత కవి జగాలనే సమ్మోహింప జేస్తాడు.

మధుర: అయితే వున్నదంతా కవి విన్యాస మహిమలో వుందంటారు?

విశ్వ: నన్నయ్యయు దిక్కన్నయు నన్నావేశించిరి, పరిణాహమనస్సం చన్నత వారలు పోయిన తెన్నున మెఱుగులను తీర్చి దిద్దుచు బోదున్!

మధుర: మీ ఫేట్ లైన్ చంద్రస్థానం నుండి బయల్దేరి సూర్య స్థానానికి చేరిందంటే అర్థం మీకు జ్ఞానపీఠం బహుమతి వచ్చి వుంటుంది. అవునా?

విశ్వ: నీవు పేపర్లో చదివి చెబుతున్నావు; లేదనేందుకునేనెవణ్ని?

మధుర: ఏదైతే నేమిటి? భూమి గుండ్రంగా వుండి తన చుట్టు తాను తిరుగుతోందని జాగ్రఫీ పుస్తకాల్లో స్పష్టంగా వుంటే, మీరు సుబ్రహ్మణ్యేశ్వర స్వామికి వేయి పడగలున్నాయనీ ఆ పడగల మీద భూమిని మోస్తున్నాడని నమ్ముతున్నా రేవిటి?

విశ్వ: భూమిని సుబ్రహ్మణ్యేశ్వరుడు మోస్తున్నాడన్నది పౌరాణికమైన మాటకాని భూగోళ విషయం కాదు.

మధుర: అంటే జాగ్రఫీ వేరు పురాణాలు వేరూనా?

విశ్వ: అవును. ధర్మం సహస్ర ముఖంగా వుంటుంది; ధర్మం చేత భూమి పాలింపబడుతూ వుంటుంది అని అర్థం. అదే వేయి పడగలు.

మధుర: మీ నవల్లో రామేశ్వరశాస్త్రి నాలుగు వివాహాలు చేసుకున్నాడు. బ్రాహ్మణులు అన్ని పెళ్ళిళ్ళు చేసుకోవచ్చుని చెప్పడంలో మీ వుద్దేశం?

విశ్వ: అది సాంకేతికమైన విషయం. యథార్థం కాదు.

మధుర: సుబ్బన్నపేటలో పాములు ఎక్కువా?

విశ్వ: సుబ్బన్నపేట సుబ్బన్నపేట కాదు. అది దేశానికంతా చిహ్నం. పాములంటావా అవి పాములు కావు. గ్రామాధికారి నాలుగు పడగల పామును చూస్తాడు. అది చాతుర్వర్ణ్య ధర్మం. అరుంధతికి రెండు పడగలు కనిపిస్తాయి, అది దాంపత్య దర్మము. చివరికి ఒక పడగే కనిపిస్తుంది. అది అంతా కలిసి ఏక రూపమైన ధర్మము.

మధుర: మీరు జమీందారీ విధానాన్ని సమర్థించారని దాని అర్థం; అవునా?

విశ్వ: ఇక్కడి జమీందారు రాజస్థానీయుడు. రాజనగా ఒకే వ్యక్తి రాజు కాదు. దేశాన్ని పాలించే వాళ్ళంతా కలిసి ఒక రాజు. ఇక్కడ జమీందారంటే పాలకవర్గం అని అర్థం.

మధుర: మీరు రాసింది అడిగితే మీరే కాదంటున్నారు. మీతో ఎల్లావేగడం? మరి జమీందారు కొడుకు రంగారావు మాటేమిటి?

విశ్వ: విజాతీయమైన భావానికి లొంగిపోయి సంప్రదాయమూ స్వజాతి లక్షణమూ మర్చిపోయిన వాడు రంగారావు.

మధుర: మరి గుర్రప్పందాల గురించి వ్రాశారు-?

విశ్వ: గుర్రప్పందాలంటే గుర్రాలు, పందాలు కావు, విజాతీయ సంస్కృతి వ్యామోహానికిది చిహ్నం.

మధుర: సుబ్బన్న పేటకి ఎలక్ట్రిసిటీ వస్తే విద్యుద్దీపాలని తిట్టారు మీరు?

విశ్వ: దీపాలంటే విద్యుద్దీపాలని తిట్టానా? అనాది నుంచీ యీ దేశం గ్రామ నాగరికత కలది. లక్షలాది పల్లెటూళ్ళు - ప్రధాన వృత్తి వ్యవసాయము కల యీ దేశం పరిశ్రమలు కల దేశాల నాగరికత నవలంబించి చెడిపోతున్నదని తాత్పర్యం.

మధుర: పంపులు వస్తే వీథుల్లో పంపుల్ని తిట్టారు. మీరు మీ యింట్లో విద్యుద్దీపాలు వాడటం లేదా? పంపుల్లోంచి నీళ్ళు వస్తే తాగటం లేదా?

విశ్వ: నేను వేయిపడగలు రాసేనాటికి పట్టణ నాగరకత వచ్చి ఎల్లా గ్రామాలు పాడవుతున్నాయో చెప్పాను. పంపుల్నీ దీపాల్నీ తిట్టాననా? అవన్నీ సాంకేతికమైన విషయాలు.

మధుర: మొత్తానికి మీరు మార్పులకి వ్యతిరేకి. మీదంతా వెనకచూపే కాని ముందుకు చూడలేరు.

విశ్వ: పిచ్చి పిల్లా. నీకు విశ్వనాథ అర్థం కావాలంటే, వాని సనాతన ఉపదేశాలని కొట్టి పారెయ్యకుండా వుండాలంటే; సాహిత్యం సంస్కృతి అవిభాజ్యం అనీ వాటి ఉద్ధరణ కూడా అవసరం అనీ గ్రహించాలి.

మధుర: మీకసి అంతా ఎవరి మీద?

విశ్వ: అంటే పాలకవర్గం, ధనికులు సంప్రదాయాన్ని, దేశీయ పాండిత్యాన్ని, దేశీయ సంస్కారాన్ని నిరాదరిస్తున్నారని నా తాత్పర్యం.

మధుర: సుబ్బన్నపేట గురించి చెప్పడానికి ముందు ఒక ఆవు-పాము, ఆపాము ఆవుపాలు తాగుతూ వుండటం చెప్పారు. ఆ కథ ఎందుకు?

విశ్వనాథ : అది యీదేశం యొక్క స్వరూపం చెప్పటానికి అలా వ్రాశాను. ఏమిటయ్యా యీ దేశం యొక్క స్వరూపం. అంటే యీ దేశం యొక్క సంస్కారం యొక్క పునాది అది. ఆధిదైవికము అన్న విషయం. అంతే గాని, యిది నిజంగా పామూ కాదు, పాము పడగలూ కాదు.

మధుర: అయితే వేయి పడగల్లో నిజానికి పడగలూ లేవు, పామూ లేదు. బలే చమత్కారంగా వుందే.

విశ్వ: నిజమే. ఉన్నది ధర్మము, సంప్రదాయము, భారతజాతి యొక్క సంస్కారము. ఈ గ్రంథంలో ప్రధానంగా సహస్ర ముఖమైన వేద ధర్మం ప్రతిపాదింపబడింది. ఇది తెలుసుకుంటే సరి; అంతాఅర్థం అవుతుంది నీకు.

మధుర: మరీ మీ నవలలో పసిరిక అనే పాత్రను ఎలా సృష్టించారు? అలాంటి పాత్ర వుంటుందా?

విశ్వ: పసిరిక మంగమ్మ బిడ్డ, చూస్తే పామల్లే వుంటాడు. ఈలలు వేస్తాడు. గాలిలో తేలి పోతాడు. రామేశ్వరశాస్త్రి చాతుర్యర్ణ్యానికి చిహ్నం. అయితే పసిరిక వ్యవసాయానికి చిహ్నం కదా! అలాంటి వాడు వుండవచ్చు - వుంటే.

మధుర: మీరు సృష్టించారన్న మాట.

విశ్వ: ఆశ్చర్యం లేదు. కాని, ప్రధానంగా పసిరిక కృషికి చిహ్నం. అది అచ్చమైన పంచభూతముల బహిఃప్రకృతి మీద ఆధారపడివుంది.

మధుర: అంటే?

విశ్వ: వానకు నానాలి. గాలి వీచాలి. ఎండలు కాయాలి. పంటలు పండాలి. పాములూ, పిట్టలూ యథేచ్ఛగా సంచరించాలి. ఇది వ్యవసాయం యొక్క స్వరూపం. ఇదంతా ఒక మనుష్యుని ఆకారంగా చేసి వాణ్ని పసిరిక అన్నాం. ఇంతే భేదం.

మధుర: మరి వాణ్ని పాములెందుకు కరిచాయి పాపం.

విశ్వ: విను చెప్తా. వ్యవసాయం రెండు రకాలు. పొలం వాన ఆధారంతో పండితే దాన్ని దేవమాతృక అంటారు. ఆనకట్టలు కట్టి కాల్వలు తవ్వి పండిస్తే వాటిని అదేవమాతృ కలంటారు. పల్లపుటూళ్ళ పంటలు వాళ్ళు బోలెడంత విశ్రాంతి కల వాళ్ళు. తేలికగా పండుతూ వుంటే బోలెడంత విశ్రాంతి.ఎవరికి విశ్రాంతి వుంటే ధర్మాన్ని వాళ్ళు పాడుచేస్తారు.

మధుర: చిత్రం చిత్రం, మహాచిత్రం గా వున్నాయి మీ మాటలు.

విశ్వ: మూడు వందల అరవై రోజులు పొలంలో పాటుపడవలసిన వారు రాజకీయ, మత, సాంఘికాభిప్రాయాల మీదకు దండెత్తేందుకు పాపం వారికి విశ్రాంతి యేది?

మధుర: కష్టపడేవాడ్ని నిద్రలేపడం ప్రమాదం అంటారు.

విశ్వ: అంతే. అటువంటప్పుడు ధర్మం అజ్ఞులచేత పాలింపబడవలసి వస్తుంది. అందుకనే పసిరిక గ్రామాధికారి చేతినున్న గడియారం, పౌంటెన్ పెన్, చొక్కా మొదలైనవి పెట్టుకొని వెళ్ళేసరికి పాములతణ్ణే కరచినవి.

మధుర: పాపం;....

విశ్వ: ఈ రెండు నాగరికతలు అంత భిన్నములు. రెండూ రెండుగా రక్షింపబడితేనే ధర్మం రక్షింపబడుతుంది.

మధుర: నిజమే - మన మతం కూడా క్షీణదశకు రాలేదా?

విశ్వ: అన్ని సిద్ధాంతాలు మొట్టమొదట మంచివే. మనుష్యుల కామక్రోధాదుల చేత కాలముమీద వాటి లక్షణాలు చెడతవి. ఎంత క్రొత్త సిద్ధాంతమైనా అంతే. ప్రజాస్వామికము మంచిదే. ఆచరణలో యెంత దోష భూయిష్ఠంగా వుంది? అట్లాగే హిందూ ధర్మమున్నూ.

మధుర: దీనికంతా కారణం ఎవరు?

విశ్వ: మనిషే. వాడికి అధికార వాంఛ, స్వార్థం పుట్టుకతో వున్నాయి. వాడు సర్వధర్మాన్నీ నాశనం చేస్తాడు.

మధుర: తరువాత-?

విశ్వ: స్వార్థపరుల చేత యీ రీతిగా నాశనం చేయబడ్డ ధర్మాన్ని మరికొందరు స్వార్థపరులు అసలాధర్మం యొక్క మూల స్వరూపమే చెడ్డది అని చెప్పి, తమ స్వార్థానికి ఉపయోగపడే అధర్మాన్ని ధర్మంగా ప్రతిష్ఠిస్తారు.

మధుర: ఇదంతా కావాలనే చేస్తారంటారా?

విశ్వ: నెహ్రూ గారి డెమాక్రసీ, సెక్యులరిజం; మైనారిటీకి మెజారిటీకే లేని హక్కులూ అల్లాటివే.

మధుర: మీరెప్పుడూ ఇంగ్లీషు మందులు పుచ్చుకోలేదా?

విశ్వ: ఎన్నో కష్టసమయాలనగా ఆపద్దశలనూ పోతన గారి భాగవతం లోని షష్ఠస్కంధంలోని నారాయణ కవచం పారాయణతో పోగొట్టుకున్నాను.

మధుర: ఏవన్నా ఎక్సర్ సైజు చేసే వారా?

విశ్వ: వ్యాయామం, యోగాభ్యాసం; నిత్యం చేసే వాడ్ని. వ్యాయామం పెద్దయ్యాక మానేసినా, యోగాభ్యాసం తప్పనిసరిగా కొసంటా వుండేది.

మధుర: కాఫీ పుచ్చుకుంటారా?

విశ్వ: కొంచెం పంచదార ఎక్కువ వెయ్యి.

మధుర: అన్నట్లు ముక్కామల నాగభూషణం గారు రష్యా వెళ్ళార్ట. అక్కడ మాస్కోలోని

తెలుగు అకాడమి అధ్యక్షురాలు వేయి పడగలని మెచ్చుకోవడమే కాకుండా కిన్నెరసాని పాటల్ని పుత్తడి బొమ్మ పూర్ణమ్మతో పోల్చి మాట్లాడిందట.

విశ్వ: ఇంకేముంది? యితగాడికి మతిపోయి వుండాలి.

మధుర: సాహిత్యేతరమైన ప్రిజుడిస్సులు యిలాగే వుంటాయి. స్త్రీనాకి అవేవీ వుండవు గదా! వేయి పడగలు ఫ్యూడల్ సిద్ధాంతాన్ని శ్లాఘించి ప్రగతిని నిరోధిస్తోందని ఆయన బాధ ఐ వుంటుంది.

విశ్వ: ప్రగతినీ తిరోగతినీ సారస్వతం సాధిస్తుందనుకోవడం సమంజసం కాదు.

మధుర: మీకు సంగీతం వచ్చా?

విశ్వ: నేను అన్ని రాగాలు పాడుతాను (నవ్వి) పేర్లు తెలియవు.

మధుర: నవలలు మీరు వ్రాయరట గదా.

విశ్వ: నేను చెబితే మా వెంకటేశ్వరులు వ్రాశాడు. వేయి పడగలు పూర్తిగా నెలరోజులు పట్టలా - వీరవల్లడు, జేబు దొంగలు, కడిమి చెట్టు, బద్దన్న సేనాని మా శిష్యుడు చతుర్వేదుల లక్ష్మీనరసింహం రాశాడు. ఇంకా ఎందరో రాశారు, నా నవలలు.

మధుర : ఇన్ని రాశారు కాని మీ జీవితచరిత్ర వ్రాయలేదేమి?

విశ్వ: నా కవిత్వం అంతా నా జీవితంలోని అనుభవాల మయం. లోకవ్యక్తిని కావ్యవ్యక్తినయ్యాను. రామాయణంలో దశరథుణ్ని బంధుజ్యేష్ఠుడన్నాను. వేయి పడగలలో రామేశ్వరశాస్త్రిని బంధుజ్యేష్ఠుడన్నాను. ఎవరి గురించి? మా నాయనగారు శోభనాద్రి గురించి. నీ చుట్టూ వున్న లోకంలో నీకు చెందని భాగం ఏం వుంటుంది?

మధుర: ఇందులో వెదుక్కోవాలి. స్పష్టంగా రాయవచ్చు కదా.

విశ్వ: భలే దానివే! నీక్కూడా యీ పిచ్చి పట్టిందా? నా గ్రంథాలన్నీ చదివిన వాడికి నా జీవితమంతా తెలుస్తుంది. ఇక నా పుట్టిన తేదీ, చచ్చిన తేదీ మధ్య తేదీలలో నేను బ్రతకలేక చచ్చినవీ, చావలేక బ్రతికినవీ అయిన ఘట్టాలే కదా చరిత్రగా వ్రాయాలంటే. అలాంటిది వ్రాయటమంటే నాకు తలకాయనొప్పి.

మధుర: ఎంతో కొంత రాశారట గదా.

విశ్వ: నేను అనే వాణ్ణి ఈ శరీరం కాదు గదా! ఆ నమ్మకం నాకు గట్టిగా వుంది. ఆ 'నేను' అనే వాణ్ణి నా పుస్తకాల నిండా నింపా. నా శరీరం తీసికెళ్ళి కృష్ణ బడ్డున తగలేస్తారు. నా పుస్తకాలను తగలేస్తే ఆ 'నేను' అనే వాణ్ని కూడా తగలేసినట్లవుతుంది. నేను తగలేస్తే తగల బడేవాణ్ణి కాను. పాతి పెట్టితే పాతి పెట్టబడే వాణ్ణి కాను.

మధుర: అబ్బ! ఎంత మృదువుగా వుంది మీ ధోరణి!

విశ్వ : అది అంతే. ఎవరైనా ప్రసాదంగా కొబ్బరి చిప్పపెడితే వెంటనే నోట్లో వేసుకునే వాడిని కాదు.

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

మధుర: ఏం చేసే వారు?

విశ్వ: ఏదో కొట్లో కాస్త ఉప్పుగల్లు తీసుకునే వాడ్ని. కూరల మార్కెట్టుకి పోయే దాకా ఆ ఉప్పుగల్లూ కొబ్బరిముక్కా చేతిలో వుండేవి. పచ్చిమిరపకాయలు కనపడగానే యీ కొబ్బరి ముక్కకూ ఉప్పుగల్లుకీ రుచులు కల్పించే వాడిని నోట్లో.

మధుర: బాగానే వుంది సరసం.

విశ్వ : సరసం కాదు. అదే క్షణాలలో భగవద్విషయికమైన రామాయణ భావనతో ఒక యిరవై ముప్పై పద్యాలు మనసులో అల్లుకునే వాడ్ని.

మధుర: ఆశ్చర్యం! ఇరవై ముప్పై పద్యాలే

విశ్వనాథ: ఇంటికి రాగానే వాటిని కాగితం మీద పెట్టే వాడ్ని

మధుర: అందుకే మిమ్మల్ని 'తెలుగువాళ్ళ గోల్డు నిబ్బు, కొండవీటి పొగమబ్బు' అని అన్నాడు శ్రీశ్రీ.

విశ్వ: నీకు వాడు ఫ్రండా?

మధుర: మీలాగే-

విశ్వ: ఇంకా ఏవన్నా డేం?

మధుర: నాకు కులం అనీ, మతం అనీ పట్టింపు లేవీ లేకపోయినా ఈనాడు మరో కవి కుల గురువు మాయమయినాడని వాపోతున్నాను...

'మాటలాడే వెన్నెముక
పాటపాడే సుషుమ్న
నిన్నటి నన్నయభట్టు
ఈనాటి కవిసామ్రాట్టు
గోదావరి కవిసామ్రాట్టు
గోదావరి పలుకరింత
కృష్ణానది పులకరింత
కొండవీటి పొగమబ్బు!'... అన్నాడు శ్రీశ్రీ

విశ్వ: నయం! ఇంకా నేను వాడికంటె తర్వాత పోయుంటే చచ్చేవాడ్ని.

* * *

సత్యనారాయణగారు లీలామహల్‌కు వెళ్ళి 'టెన్ కమాండ్ మెంట్సు' ఇంగ్లీషు సినిమా చూసివస్తున్నారు. దారిలో విజయ టాకీస్ వద్ద ఒక మేదర స్త్రీ నులక మంచాలు అమ్ముతోంది. సత్యనారాయణగారు ఆగి రిక్షాదిగి 'ఎంత' అని ఆ మంచం బేరం చేశారు. ధర చెప్పింది. 'ఆగుతుందా' అని మళ్ళీ అడిగారు. ఆ వనిత 'చూసుకోండి అంది'. 'ఎందరెక్కినా ఆగుతుందా' అని అడిగారు. తల వూపింది. 'నువ్వూ నేనూ ఎక్కితే

ఆగుతుందా' అని మళ్ళీ అడిగారు. ఆ మేదర వనితకి కవిసమ్రాట్ తెలియదు. ఏవో సహజమైన బండబూతులు తిట్టింది. సత్యనారాయణగారు నవ్వుకుంటూ రిక్షా ఎక్కి పోనియ్ అన్నారు.

మధుర: ఇదేమి అలవాటు? అదేవిటి సిగరెట్ కాలుస్తున్నారు కవి సమ్-రాట్..

విశ్వ: రోజూ ఏదో ఒక చిలిపి పనిచేసి ఎవరిచేతనైనా చివాట్లు తినకపోతే నాకు నిద్రపట్టదు. ఇంగ్లీషు సినిమాలు చూడటానికి వెళ్ళినప్పుడు రాములు కోట్లో రెండు మూడు కారా కిళ్ళీలు, అప్పుడప్పుడు సరదాకి సిగరెట్ వూదాల్సిందే?

మధుర: గిరీశం చుట్ట కాలిస్తే మీరు సిగరెట్. అన్నట్లు మీరెప్పుడైనా కన్యాశుల్కంలో వేషం వేశారా?

విశ్వ: ఒకప్పుడు 1932 - 36లలో విశ్వనాథ సత్యనారాయణ అనే నిరుద్యోగి వుండేవాడు. గుంటూరులోనూ విజయవాడ లోనూ దొరకినపుడు ఉద్యోగాలు చేస్తూ వుండే వాడిని. ఆ రోజుల్లో రామప్పంతులు వేసే వాడ్ని.

మధుర: మీనాక్షి ఎవరు?

విశ్వ: ఎర్రోజు మాధవాచార్యులు.

మధుర: మా గురువుగారు గురుజాడ గురించి మీ అభిప్రాయం?

విశ్వ: Gurujada was a genius. He Produced a very great drama that caught the imagination of the English educated youth of his times and it came to Stay.

మధుర: మీ కంటె గిరీశంగారు బెటర్. ఆయన ఇంగ్లీషు మాట్లాడుతూంటే దొరలు మాట్లాడుతున్నట్లుంటుంది. ఇంతకీ ఏవంటారు?

విశ్వ: కన్యాశుల్కం నాటకం కాదని నాటకమంటే తెలిసిన వాడు ఎవడైనా అంటాడు.

మధుర: చిత్రం మహా విచిత్రం అన్నట్లు వుంటాయి మీ మాటలు. కన్యాశుల్కంలో వేషం వేశారు. కన్యాశుల్కం నాటకం కాదంటున్నారు మళ్ళీ.

విశ్వ: కాని, యీ కాలానికి అప్పారావు పంతులు గారు వ్రాసిన కన్యాశుల్కం పనికి వస్తున్నది. నిజానికి పనికిరావడం లేదు కూడాను. ఎందుచేతనంటే ఆ పుస్తకంలో విమర్శింపబడ్డ సాంఘిక పరిస్థితులు ఇవాళ కొత్తగా లేవు. బాగా పాతబడి పోయినవి.

మధుర: గురజాడ మహాకవి కాదంటారు?

విశ్వ: అదోటా? కవే కాదంటూ వుంటే. ఆయనకు ఉన్న శక్తి హాస్యరసం. రెండవది బ్రాహ్మణ సంఘంలో ఉన్న ఎందుకూ పనికిరాని వాళ్ళ గురించి వెక్కిరించటం.

మధుర: Sri Gurajada Appa Rao heralded a new era in Telugu Literature. The era of Colloquialism అన్నారు ఒకప్పుడు. ఇంగ్లీషులో ఒకలా తెలుగులో ఒకలా ఉన్నాయేవిటి మీ అభిప్రాయాలు?

విశ్వ: నన్ను నెఱుగరో యీ తెల్గునాట మీరు
విశ్వనాథ కులాంబోధి విధుని, బహువి
చిత్ర చిత్ర ధ్వని బహు విచ్ఛిత్తి మన్మ
హా కృతి ప్రణీత సత్యనారాయణ కవి.

మధుర: మీరు వేయిపడగలు తెలుగులో వ్రాసి వుంటే బాగుండేది?

విశ్వ: అంటే ?

మధుర : వ్యవహారిక భాషలో వ్రాయకుండా మీ కోసం మీరు పెంకెతనానికి సృష్టించుకున్న శైలిలో వ్రాశారేమి?

విశ్వ: ఇప్పుడు నాగ్రాంధిక శైలితో నీకేమి పేచీ వచ్చింది? ఆ రోజులలో ఆంధ్రదేశంలో పురుషుల కంటె స్త్రీలు ఎక్కువ చదివేవారు వేయిపడగలు. అది తెలుసా?

మధుర: మీరు చెప్పిన చక్కని భావాలు కూడా మీరు ఉపయోగించిన భాష పాతదనం వలన మంచివి కూడా పనికి రానివనుకున్నారు జనం.

విశ్వ: ఇదేదో పులిమీద పుట్రలా కొత్తగా వింటున్నాను. చెప్పు.

మధుర: వృక్షసంపదను నేలకూల్చితే వర్షాలు పడవనే విషయాన్ని పుష్పన్నిధి-ఆదివటముల కథ ద్వారా చెప్పారు. ఇప్పుడు వాతావరణ. సమతుల్యం, చెట్లు నాటండి అంటూ వన మహోత్సవాలు జరుపుతున్నారు ప్రభుత్వాలు. ఈ మంచి విషయం యాభై ఏళ్ళ క్రితమే మీరు చెప్పారు. ప్రజల భాషలో చెప్పక పోవడం వలన-

విశ్వ: చెప్పక పోవడం వలన-

మధుర: విశ్వనాథ చాదస్త కల్పనగా కొట్టివేశారు. శ్రీశ్రీగారు మీరు వ్రాసిన గొడ్డు తెలుగులో రాస్తే విప్లవ కవిత్వం ఎవరూ చదివేవారు కాదు. మీరు సనాతనవాదులు కనుక అంతా ప్రగతికి వ్యతిరేకం అని తిరస్కరించి వుండవచ్చు.

విశ్వ: వినాశనానికి కారణాలయ్యే ఆధునిక మార్పులను విమర్శిస్తే అసలు ఆధునికతనే విమర్శించాననుకున్నారు నా శత్రువులు.

మధుర: మీకు వచ్చిన కీర్తి అంతా మీ శత్రువుల వల్లే వచ్చింది. పాత కొత్తల మేలుకలయిక కాలేకపోయారు మీరు.

విశ్వ: సనాతన విలువలు ఆధారంగా జాతినిర్మాణం జరగాలి అన్నాను. అది భారతీయ పునరుజ్జీవన వాణి గనుక.

మధుర: జమీందారీ వ్యవస్థ సనాతన మెలాగయింది. గణాచారి పునరుద్ధరింపబడాలా?

విశ్వ: అది సాంకేతికము. నీకెట్టుల తెలియును?

మధుర: సాంకేతికం కాదు, వల్లకాడు కాదు. ఈ గణాచరులు రేణుకళు చేతబడులతో

తెలంగాణా అంతా అధ్వాన్నమయిపోయింది. మూఢవిశ్వాసాలు ప్రబలిపోయి ప్రజలు హిస్టీరియా లోపడి కొట్టు కొంటున్నారు. అదంతా బలవంతపు వ్యభిచారంగా మారింది.

విశ్వ: ఆచరణలో అన్నీ భ్రష్టమవుతాయి. దానకి నేనా బాధ్యుడ్ని.

మధుర: నాటి మంచికి వస్తున్న మార్పులకి సమన్వయం చేయలేక పోయారు మీరు. మార్పులని వ్యతిరేకించటమే దేశభక్తిగా పెట్టుకొన్నారు చాదస్తంగా.

విశ్వ: సమన్వయం మనల్ని అడగకుండానే జరుగుతుంది దానమ్మ కడుపు కాల. చెట్టూ చేమా యిదంతా మహా చైతన్య స్వరూపం. ఇది వైదిక భావన. ఆంగ్లేయులతో పోరాటం సాంస్కృతిక రంగంలో ప్రారంభించింది నేను. అందుచేత ప్రతి మార్పు అవశ్యం వ్యతిరేకించాల్సింది గానే వుంది.

మధుర: మీరు ఆనంద గజపతి కాలంలో వుండి వుండవలసింది. ఆ మహారాజు కొలువులో వుంటే-

విశ్వ: వుంటే - అది ఆంగిలేయుల ధర్మరాజ్యము అన్నాడుగా మీ గురుజాడ. నేనింగ్లీషు వాళ్ళని వ్యతిరేకించాను. అతను వాళ్ళని సమర్థించాడు. మీ రాజుగారి కొలువులో నేనెందుకుండాలి?

మధుర: ఎందుకంటే మా గురువు గారిని అప్పుడు వాళ్ళు కూడా కవిగా గుర్తించలేదు కనుక. మిమ్మల్నయితే స్పష్టంగా గుర్తించ కలిగే వారు. మా మహారాజు గారంటే మాక్సు ముల్లర్ ఋగ్వేదం ప్రచురణకు ఆ రోజుల్లో లక్ష రూపాయలిచ్చిన మహాదాత.

విశ్వ: మాక్సుముల్లర్ గుర్తించబట్టి మన వేదాల పౌరుష్యం అంగీకరించబడుతోందన్న మాట. దీన్ని నేను వ్యతిరేకించాను. హెర్బర్ట్ రీడ్ 'నోదైసెల్ఫ్' అన్నాడంటే ఆహ్హా అతి ప్రాచీన సూత్రం చెప్పాడన్నారు. మన భగవాన్ రమణమహర్షి 'నిన్ను నీవు తెలుసుకో' అన్నాడంటే ఎవ్వరికీ పట్టలేదు. అదీ మన దురవస్థ.

మధుర : వేణుగోపాలస్వామి గిరికకి ఆముదం దీపము చాలు. విద్యుద్దీపం బయటి వెలుగుకి ఆధునిక సంకేతం. మానవుడు ప్రాచీనమైన వెలుగును కోల్పోయి విద్యుత్తే వెలుగనుకుని పిచ్చివాడైనాడు అని రాశారు. ఏవిటీ అసందర్భపు రాతలు?

విశ్వ: అదంతా సాంకేతికమైన గొడవ నీకెందుకు చెప్పు? నీ కళ్ళకు పరమఛాందస బ్రాహ్మణ ముండాకొడుకులా కనిపిస్తే కనిపించవచ్చు. కాని బ్రాహ్మీమయ మూర్తిని. నన్నయ్య తరువాత నా అంతవాడు పుట్టలేదు. మళ్లీ నా అంతవాడు యీ గడ్డమీద జన్మించడానికి ఎంతకాలం పడుతుందో?

మధుర: ఏమీ అహంకారం?

విశ్వ: నీకు తెలియదు పిల్లా! అహంకారం లేకపోతే అణచివేస్తారు పాతాళానికి. భారతదేశ నాగరికత గ్రీసు దేశ నాగరికతకు అనుకరణ అనే వాదం ఇంగ్లీషు వాళ్ళు తెలివిగా లేవదీశారు. ఇది చాలా అసత్యవాదం. గ్రీసు నాగరికతలో భారతీయ నాగరికత ప్రభావం వుంది.

మనుస్మృతి ప్రభావం ఈజిప్ట్, క్రెటి, సుమేరియా, ఇరాన్, బాబిలోన్, రోమ్ మొదలైన అన్ని దేశాలమీద వుంది. ఇవన్నీ నేను వేయిపడగలు రాయడానికి ఆవిర్భావ హేతువులు,

మధుర: మీకూ రంగనాయకమ్మకూ ఏవిటి గొడవ?

విశ్వ: ఆవిడకు తగని బ్రాహ్మణ ద్వేషం. రామాయణ విషవృక్షమని రాసింది. కమ్యూనిస్ట్లంతా తెగపొగిడారేమెను. శ్రీశ్రీ కొడవటి గంటి కుటుంబరావులు ఎత్తేశారామెను. రామాయణం యిలా కాదు యిలా జరిగింది అని ఆమె పరపరా పుస్తకాలు రాసేసింది. తగిలించి తమాషా చూసే వాళ్ళెప్పుడూ వుంటారు కదా!

మధుర: మీరామెకు సమాధానం రాశారా?

విశ్వ: సమాధానం కాదు గాని ఓ నవల రాశాను జయశ్రీ అనే మాసపత్రికలో. అదే నా ఆఖరి నవల. అచ్చు కాలేదు.

మధుర: మీకూ కుటుంబరావుగారికీ పడదా?

విశ్వ: అబ్బే, అలాంటి దేమీ లేదు. పైగా నేను చందమామకు అభిమాన పాఠకుడ్ని. రాగానే కొని చదవకపోతే నాకు నిద్ర పట్టేదికాదు. నేను నానా చెత్త చదువుతాను. అద్దెకు తెచ్చి ఎన్ని యింగ్లీషు నవల్లు చదివే వాడినో...

మధుర: బెజవాడ కాలేజీలో పనిచేసినపుడు మీ జీతం ఎంత?

విశ్వ: ఎంతా? నూట యాభై. ఆ రోజుల్లో అంతే శాలరీ. మా యింట్లో ఏడాదికి పదిహేను తద్దినాలు వచ్చేవి సుమారుగా. ప్రతి తద్దినం పెట్టాల్సిందే విధాయకంగా. తద్దినానికి పదిహేను రూపాయలయేది. అయినా రోజులు వెళ్ళిపోయాయి.

మధుర: అడివి బాపిరాజు గారు మీకు తెలుసా?

విశ్వ: తెలుసా? వాడు మా బాపి బావ. కిన్నెరసానికి బొమ్మలు వేసింది వాడే. వీధిలో కనపడ్డ వాళ్ళందరినీ భోజనానికి పిలిచే వాడు దర్జాగా. ఇంట్లో చెప్పేవాడు కాదు. అతిథుల్ని తీసుకుని భోజనానికి తయారయే వాడు. అప్పుడుండేది వాడి పెళ్ళాం అవస్థ. ఇంట్లో చెప్పకుండా మమ్మల్నిందర్నీ ఓ యిరవై మందిని పిల్చేశాడు ఓసారి. అప్పుడు అన్నగారూ అంటూ నన్ను పిల్చి ఆవిడ యిబ్బంది చెప్పుకుంది. నేను చూస్తాలే నువ్వు కానియ్ అన్నా.

మధుర: ఏం చేశారు?

విశ్వ : నా రామాయణ కల్పవృక్షంలో కైకేయి వృత్తాంతం చదువుతూ వ్యాఖ్యానిస్తూ సర్వం మరిపించా.

మధుర: ఇంతలో ఆవిడ వంటా పూర్తయి వుంటుంది. రామాయణం మీరు ఒకందుకు రాస్తే అది మరొకందుకు పనికివచ్చింది. అవునూ, మిమ్మల్ని కవిసామ్రాట్ అని ఎవరన్నారు మొట్ట మొదట?

విశ్వ: శ్రీ భావరాజు నరసింహారావు గారి ఆధ్వర్యంలో బందరు సారస్వత మండలి వారు.

మా గురువు గారు నా గురించేమన్నారో నీకు తెలుసా? విను.

నా మార్గంబును గాదు వీనిదరయన్ నాతాత ముత్తాతలం
దేమార్గంబును గాదు మార్గమెదియో యింకొక్కడట్లౌటచే
సామాన్యుండనరాదు వీని; కవితా సమ్రాట్వు మా హేతువై
యీ మచ్ఛిష్యుని దావరించినది నేనెంతే ముదంబందగన్.

మధుర: జాషువా గార్ని గూర్చి మీరేమంటారు?

విశ్వ: ఏమంటాను. జాషువా వలె తెలుగు నుడికారంతో రచన చేయటం నాకు కూడా సాధ్యం కాదు. నిజమే.

మధుర: శ్రీశ్రీ గురించి ఏవంటారు?

విశ్వ: ఈనాడు మహాకవి అని చెప్పదగిన వాడు యీాయనే. వీడమ్మ కడుపు మాడ ఏమీరాశాడు 'కవితా ఓ కవితా' అంటూ. వాడి కమ్యూనిజం నాకు గిట్టదనుకో.

(ఇంతలో ఎవరో వచ్చి తిరపతి ప్రసాదం అని లడ్డూ చేతిలో బెట్టి పోతారు నమస్కరించి)

మధుర: నాకు పెట్టకుండా అంతా మీరే తినేస్తున్నారే?

విశ్వ: తినేశానే - ఏం చెయ్యను. వీడమ్మకడుపు మాడ వీడు వూరంతా అప్పులు చేస్తాడు. నా దగ్గర కూడా - వుంటే లేదనను. ఏడాదికి రెండు మూడు సార్లు తిరుపతి పోయొస్తాడు. అక్కడే ముంది? వీడి బొంద-వూళ్ళో అందర్నీ వీడు గొరుగుతాడు.. వీడ్ని తిరపతిలో వాడు గొరుగుతాడు.

మధుర: మీకు తిరుపతి వేంకటేశ్వరస్వామి అంటే పడదా?

విశ్వ: చంపావ్ ఫో. అస్తమానం బుడుంగు బడుంగున అప్పులు చేసి తిరుపతి పోవడం. అక్కడ బోల్డు కర్చు. ఇదో పిచ్చి వెర్రీను. అప్పులు చేసి వూళ్ళో వాళ్ళని ముంచి తిరుపతి వెళ్లకపోతే నేం? వుండు (వెళ్ళి వాళ్ళని అడిగి మరో లడ్డుతెచ్చి మధురవాణి కిస్తాడు) తిను. నాకు మొదట్నుంచీ తీపి సరుకు యిష్టం లేదు. కారపు వస్తువులంటే పడిచస్తా - నా జీవితంలో ట్రాజిడీ ఏవిటో తెలుసా?

మధుర: చెప్పండి

విశ్వ: బందరులో రెండు తినుబండారములు కలవు. ఆంధ్రదేశములో మహాప్రసిద్ధి పొందినవి. ఒకటి బందరు తొక్కుడు లడ్డు. దీనిని ఢిల్లీలో లక్నోలో రావల్పిండిలో నున్న యాంధ్రులు కూడా తెప్పించుకు తిందురు. దీని నెరిగిన వారు అమెరికా కాని, లండను కాని వెళ్ళినచో కొని తీసికొని పోదురు. అయినను దానిమీద నాకంత యిష్టము లేదు. నాకు కారపు వస్తువుల మీద నిష్టము. ఆ రెండవ వస్తువు కారపు వస్తువు. అందులో కారముండదు. కారమును నంజుకొని తినవలయును. దాని పేరు పునుకులు. పెసరపునుకులు. వాని రుచి చెప్పుటకు వీలులేదు. అందులో పచ్చిమిరపకాయల కారము నంజుకొని తిన్నచో స్వర్గానికి బెత్తెడెడము కాదు. స్వర్గానికి పైన బెత్తెడు.

మధుర: చెప్పకండి-నే నాగలేను.

విశ్వ: పొద్దుటి పూట యివి తినని వాడు బందరులో అణాకు గతిలేని వాడు. అణా చెల్లగా అణా. నీవు పావలా పునుకులు తిన్నచో కనీసము వారము దినములు నీకాకలి కాదు. పునుకులు తినుట ఆకలి కొరకు కాదు వట్టి రుచి కొరకు.

మధుర: ఇప్పుడు వెళ్దామా?

విశ్వ: ముట్నూరి కృష్ణారావుగారంతటి ఎడిటర్ చాటుగా వానిని తెప్పించుకొని తినుట నేనేరుగుదును. నేను రెండేండ్లు అవి తిని నా ఆరోగ్యం పాడు చేసుకొన్నాను. ఇంతకీ ట్రాజిడీ ఏమిటంటే - నాదగ్గర డబ్బులు లేనప్పుడు నాకు చచ్చేటంత ఆకలి. దరిద్రుడికి ఆకలెక్కువ అన్నట్లు. ఇప్పుడు డబ్బులికి తడుము కోనక్కర్లేదంటే జీర్ణశక్తి లేదు. తినలేను అరాయించుకోలేను. నాకు మొదట్నుంచీ అవీ యివీ చిరుతిళ్ళు తినడం మీద ధ్యాసెక్కువ. నాకున్నంత జిహ్వా చాపల్యం సృష్టిలో మరెవ్వరికీ వుండదేమో.

మధుర: మీకు బందరులో పెసర పునుకులు ఎల్లాగో మాకు విశాఖపట్నం విజయనగరాల్లో పుల్లట్లు అల్లాగ. పుల్లట్లు తినే రావిశాస్త్రి 'రాజు - మహిషి' నవలా రచయిత.

విశ్వ: ఆరు సారా కథలు వ్రాసి సాహిత్యమునకు సారా రుచి యంటించిన వాడా?

మధుర: అవును పులుసటుకులని మరొక భక్ష్య విశేషం వుంది. అది తింటేనే కన్యాశుల్కం రుచి తెలిసేది.

విశ్వ: అప్పారావుగారికి పులుసటుకు లిష్టమా?

మధుర: కాదు కాదు. పులుసటుకులు వెంకటేశానికి. అప్పారావు పంతులుగారికి ద్రావిడుల యింట్లో కాల్చిన దిబ్బరొట్టె అంటే చాలా యిష్టం. చనిపోయే ముందు నారాయణదాసు గారింట్లో కాల్చిన దిబ్బరొట్టె తెప్పించుకుని తిన్నారు పంతులుగారు.

విశ్వ: శ్రీశ్రీ కేమిష్టం?

మధుర: గరం గరం పొంగరాలు. రంగ రంగ పొంగరాలు. మీరు కిళ్ళీలు బాగా నముల్తారా?

విశ్వ: నాకు రాగము సత్యనారాయణ అని ఒక స్నేహితుడుండే వాడు. అప్పుడు క్లాసుకి మానిటర్ని నేను, చిన్న క్లాసులనించీ కూడా. తాను బడికి రాకపోయినా హాజరు వేయించుకోవచ్చును నాకు లంచం పెట్టి. కాపులు అనుకుంటా వారు. ధనవంతులు. ఒక యేడా రెండేండ్లా? నాలుగైదేండ్ల లంచము.

మధుర: ఏమిటి?

విశ్వ: సత్యనారాయణ నాకు తమలపాకు కిల్లీలు లంచం పెట్టేవాడు. తర్వాత నా భార్య నేను నాల్గవ ఫారం చదువుతుండగా కాపురానికి వచ్చింది. తమలపాకులు కొనేవాడ్ని. తాంబూలం వాజీకరణం కదా!

మధుర: చదువుకునే రోజులలో మీ వేషం ఎలా వుండేది?

విశ్వ: నీకు నవ్వు వస్తుంది. ఒక చొక్కా - చేతులకు మురుగులు - కాళ్లకు కడియాలు. నెత్తిమీది జుట్టు బండి గూడు కత్తిరింపు, జుట్టు ముడి వెనుక గిరజాలు, ముందు సన్నని గిరజాలు. ఇది నా వేసము.

మధుర: కొంచెం యించు మించుగా పాండురంగ మహాత్మ్యం లోని నిగమశర్మ లావుండే వారన్న మాట. (నవ్వు) మీకు చిన్నప్పుడు దయ్యాల భయం అదీ వుండేదా?

విశ్వ: భూతములు మాయూరిలో నుండెడివి. ప్రయోగములు చేసెడి వారు కలరు. మా యింటి వెనుక రావిచెట్టు కలదు. దానిమీద దయ్యము లుండెడివి. మా యింటి వెనుక నొక యిల్లున్నది. ఆ గృహస్థు ప్రయోగములు చేయుట యందు ప్రవీణుడని ప్రసిద్ధి. దానికి సాక్ష్యములున్నవి. నేను ప్రత్యక్షముగా చూచినవి. నాకనుభవములోనున్నవి.

మధుర: కన్యాశుల్కంలో మీరు రామప్పంతులు వేశారు కద. అసిరి గాడు పూజారి గవరయ్య అదంతా మీకనుభవమే. రామప్పంతులు క్కూడా దయ్యాలంటే భయం.

విశ్వ : గిరీశం తరవాత నిన్ను చేరదీసింది ఎవరు? వాడే కదా! కన్యాశుల్కంలో నీకు ఎవరంటే ఎక్కువిష్టం?

మధుర: కరటకశాస్త్రి శిష్యుడు. ఎందుకంటే గొంతు మార్చివాడు నన్నేమాయచేశాడు.

విశ్వ : నాకు నువ్వంటే యిష్టం. నిండు మనమ్ము నవ్య నవనీత సమానము-

మధుర: ఆగండాగండి. మీ చిన్న కథల్లో మీరు చాలా మంచి పూలమొక్కల్నినాటారు. మీ రెక్కిన మెట్లు ఎవరూ అందుకోలేరు. ముఖ్యంగా మాక్సీ దుర్గంలో కుక్క, ఏమి సంబంధం, నీ ఋణం తీర్చుకున్నా చదివితే-

విశ్వ: చదివితే-

మధుర: అస్తమానూ వేయిపడగల్ని మాత్రమే పొగిడే వారు కళ్ళు తెరుచుకుంటారు. మీ నవలలన్నీ ఒక ఎత్తూ వాటి మీద మీ కథలు మరో ఎత్తూను.

విశ్వ: ఐయామ్ బెటర్ దేన్ గురజాడ-

మధుర: సృష్టిలో పరిచయాలు ఎందుకు కలుగుతాయి? అవి ఏవిధంగా పర్యవసిస్తాయి? చివరికి ఏమవుతుంది?

విశ్వ: తన జీవితంలో ఏమీ సంబంధం లేకపోయినా ఏ విధంగా తన మనసుతో ఆడుకొన్నదో చిత్రంగా వుంటుంది. సామాన్యంగా కొన్ని కథలు ' ఏమి సంబంధం' లాటివి ఎవరు పడితే వారు వ్రాయలేరు. జననాంతర సౌహృదాని అన్నాడు కాళిదాసు.

మధుర: వేయి పడగలు చివరలో చాలా చిన్న పిల్లకు కథా నాయకుడితో పెళ్ళి జరిపించా రేమి? అదీ సాంకేతిక విషయమేనా?

విశ్వ: కొందరి బుద్ధిలో అది పెండ్లికానిచో, వయసు తారతమ్యము కింద గొప్ప చేయబడి వివాహమన్నచో తప్పుగా పరిగణింపబడుచున్నది. ఇది యాధునికుల నాగరికతా సంపత్తి.

మధుర: గురువుగారూ బద్దన్న సేనానిలో మీరు పంచములకు లేని వర్ణప్రతిష్ఠను యిచ్చి

వాళ్ళకి బానిసత్వ వృత్తిని స్థాపించారంటున్నారు. అంటరాని తనాన్ని మహత్తర ఆదర్శంగా కీర్తించారంటున్నారు. పైగా ఆధునికులు చెప్పే ప్రేమ సిద్ధాంతాన్ని పంచమకుల సిద్ధాంతంగా వికృతీకరించారంటున్నారు. మీరేమంటారు?

విశ్వ: ఆనాటి వ్యవస్థని యిప్పటి కళ్ళజోళ్ళతో చూస్తే అలాగే కనిపిస్తుంది. ఆ కాలంలో అంటరానితనం వుంది. దాన్ని బద్ధన్న విశ్వసించి పాటిస్తానంటే మధ్యనన్నెందుకు తిట్టడం? ఎవరికేది వెతుక్కుంటే వారికది కనిపిస్తుంది. 12వ శతాబ్దపు ఆంధ్ర ప్రాంత రాజకీయాలు నీకు తెలుసా?

మధుర: భారతీయ సంప్రదాయాన్నీ సంస్కృతినీ గాక మనుధర్మాన్ని మాత్రమే మీరు సమర్థించడానికి రచనలు చేశారని విరసం వారంటున్నారు?

విశ్వ: వారా? వారు తుపాకీ గొట్టంలోంచి మాత్రమే విప్లవం వస్తుందని నమ్మే చైనాభక్తులు. మావో మా ఛైర్మన్ అని గంతులేసే వాళ్ళు. వాళ్ళు దేశభక్తులే కారు. భారతీయ సంస్కృతి వారికి మింగుడు పడదు. పాకిస్తాన్‌తోను తమిళ టైగర్లతోనూ స్నేహం చేసి ఆయుధాలు తెచ్చుకునే వీళ్ళా ఏది సంప్రదాయమో ఏది భారతీయ సంస్కృతో కాదో చెప్పేది? వింటే ఎవరైనా నవ్వుతారు!

మధుర: మీవి ఫాసిస్టు భావాలంటున్నారు; దిగ్రేటు విరసం కవులు?

విశ్వ: పీరు సాయిబుకి గోకు లాష్టమి ఎప్పుడంటే అర్థం కానట్లు యీ విప్లవ కమ్యూనిస్టులకు ప్రాచీన భారతీయ సంస్కృతీ మనుధర్మం ఎట్లా అర్థమవుతాయి?

మధుర: వారు ఏ రకంగా చెప్పినా అవి కాలం చెల్లినవి, ఈ నాటికి వర్తించవు అనే. మీరు ఫ్యూడల్ సాంఘిక సాంస్కృతిక శక్తుల్ని ఆదర్శీకరించి సంప్రదాయక కుటుంబాలనించి వచ్చిన అనేకమంది యువపండిత కవుల్ని తప్పుడు తోవకి మళ్ళించారంటున్నారు?

విశ్వ: పోనీ వాళ్ళని సరైన దారికి మళ్ళించమను. నేను వద్దనలేదే? మన సంస్కృతి చాలా బలమైనది. దాని పునాదులు ఎక్కడ వున్నాయి భారతీయ జీవనంలో? వాళ్ళంతా యిళ్ళ దగ్గర ఫ్యూడల్ పద్ధతుల్నే అవలంబిస్తున్నారని రా.రా. అన్నాయన కమ్యూనిస్టుల్ని వేళాకోళం చేశాడు. అయినా ఆ తుపాకీ గొట్టం గాళ్ళతో మనకెందుకు పోనిస్తూ.

మధుర: నయా ఫ్యూడల్ విమర్శకులు బయల్దేరి విశ్వనాథ సాహిత్యాన్ని మళ్ళీ పైకెత్తి విరసాన్ని దెబ్బతీయాలని చూస్తున్నారంటారు. అది నిజమా?

విశ్వ: వాళ్ళను చూసి అంతా హడిలిపోతున్నారని సాహిత్య నక్సలైట్లు అలా ప్రచారం చేసుకుంటూ వుంటారు. పైగా రివిజనిజం మీద పోరాటం విస్మరించావంటున్నారు.

మధుర: మీరు బ్రాకెట్లాడే వారట గదా న్యూయార్క్ కాటన్, కర్లీ వీ కార్టూన్లు....

విశ్వ: అవును జూదం ఒక వ్యసనం. ఓపెనింగూ క్లోజింగూ ఆ చార్టు అంతే నా దగ్గరుండేది. నేనేవిటి కథక చక్రవర్తి శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి కూడా ఆడేవాడు.

మధుర: మీకు విజయవాడలో శిలావిగ్రహం లేకపోవడం తోటే అనుకుంటాను.

విశ్వ: నాకు విగ్రహాలెందుకు. నా పుస్తకాలున్నాయిగా. అవి చదువుకుని మంచి చెడ్డలు తర్కించుకుంటారు. నా పుస్తకాలున్నన్నాళ్ళు నేనుంటాను.

మధుర: తెలుగుభాష వున్నంత కాలం మీరుంటారు. మీచేత తిట్టించుకోవడం ఓ సరదా. విశ్వనాథ తర్కం అని మీతోబాటు మీ తర్కం కూడా చిరంజీవి.

విశ్వ: ''నా కవితన్ విశాల జషునా!
ఒక యాచితి లేదు భాషలే
దాకృతి లేద, యూరక రసాత్మతనే
స్రవియించి పోదు....''

('మిసిమి' సెప్టెంబర్, అక్టోబర్, 1991)

అడివి
బాపిరాజు తో

మధుర: అదేమిటీ, ఆ చేతులు తిప్పుకోవడం? దీన్నిబట్టి చూస్తే మిమ్మల్ని మీ సన్నిహిత మిత్రులు కోలవెన్ను రామకోటేశ్వర రావుగారు శ్రీమతి బాపిరాజు అని పిలిచేవారన్నది నిజమే కాబోలనిపిస్తుంది.

బాపి: అదా! ఓసారి మెద్రాసు రేడియోస్టేషన్నించి ''జీవితంలో సౌందర్యపిపాస'' అనే విషయాన్ని గురించి మాట్లాడా. ఆ టాక్ రికార్డ్ చేసినప్పుడు ఎదురు గుండా వున్నది మైక్రోఫోనే అయినా నా కదో అందమైన అమ్మాయిలా కనిపించింది. అప్పుడు రామకోటి అలా అన్నాడు. సాధారణంగా ఎవరిమీదా జోకులేవెయ్యని రామకోటేశ్వరరావుకి నేనంటే సరదా, చనువూ.

మధుర: మీ చుట్టూ చేరినవాళ్లకి మీరంటే సరదా, చనువూకాక మరేమిటి? మిమ్మల్నందరూ బాపి బావ అనడంలోనే వుంది అదంతాను. మీతో కలిసి తిరగడం ఓ వింత అనుభవం అని ఆచంట జానకి రామ్ అన్నారు.

బాపి: వాళ్లందరూ అంటే అన్నారుగాని నువ్వుమాత్రం అనకు

మధుర: మా కందరూబావలే. జానకి రామ్‌గారు అందరిగురించీ అలా అన్లేదే!

బాపి: జానకిరామ్ గొప్ప సౌందర్య పిపాసి, అతనికి నా సుతిమెత్తని భావాల్తో బాటు నా నిత్యసహజ చేష్టలూ యిష్టమే.

మధుర: మీరు ప్రతిమాటకీ ఆవేశమో ఉద్వేగమో చెందుతారని కూడా అన్నారాయన

బాపి: నాకు తెలీకుండానే ఒచ్చేవవి. అందుకే నా బ్రతుకొక పరిమళార్ద్రనందనో ద్యానం అయిందని నా కనిపిస్తుంది.

మధుర: అవును గానీ, ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం వాళ్లు నవలల పోటీ పెట్టి ఒకటే బహుమతి అని ప్రకటించీ కూడా మీకూ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారికీ చెరిసగం చేసి ఇచ్చేరట?

బాపి: ఔను. ''వేయిపడగలు''కి అతనికి ''నారాయణ రావు''కి నాకూ.

మధుర: మీకేమీ మనస్పర్థలు రాలేదా, దానివల్ల?

బాపి: ఒస్తే అతనికి రావాలి గాని నాకెందుకొస్తుంది?

మధుర: తనతో సమానమైన ప్రతిభా అదృష్టం మరోరికి వుండవని ఆయన అనేవార్టగా?

బాపి: నాగురించి అలాటి అభిప్రాయమే ఉంటే నామీద అంత మంచి పద్యం ఎందుకు రాస్తాడు?

మధుర: ఏమిటో, ఆపద్యం?

బాపి: నువ్వు చదవకపోతే పోయేవు. నేను మాత్రం నాగురించి ఎవరేనా పొగుడుతూ రాసింది నానోటితో అన్ను.

మధుర: ఒట్టినే వెటకారానికన్నానైండి. ఆపద్యం నాకు కంఠతా వొచ్చు.

అతడు గీసిన గీత బొమ్మై
అతడు పలికిన పలుకు పాటై
అతని హృదయములోని మెత్తన
అర్థవత్కృతియై - అని కదా; ఆయనన్నారు!

బాపి: నూటికి నూరు పాళ్లూ ప్రేమచేత అన్నవే ఆమాటలు.

మధుర: అలా ఆ బహుమతిని మీతో తప్ప ఇంకెవరితోనైనా పంపకం చేసుంటే గొడవ పెట్టేసుండేవాణ్ణి అనికూడా అన్నారాయన.

బాపి: అదీ ప్రేమ చేతనే.

మధుర: 1895 లోపుట్టిన వారు మీతో బాటు కొందరు మహనీయులే అయ్యేరు.

బాపి: మేమంతా మన్మథ నామ సంవత్సరంలో పుట్టాం.

మధుర: మన్మథనామ సంవత్సరంలో పుడితే అందగాళ్లు కావాలి గాని-

బాపి: అందగాళ్లమూ లేక పోలేదుగానీ, నీ మాటప్రకారం దుర్ముఖి నాకు సంవత్సరంలో పుట్టిన వాళ్లంతా ఏం కావాలి?

మధుర: కాలపురుషుడు ఉల్లాసంగా వున్నప్పుడు పుట్టి వుంటారు మీరందరూనూ. మీ వంటివారు - అంటే కాటూరీ, విశ్వనాథా, జాషువా, మీరూ - అంతకి పూర్వం ఎప్పుడూ ఏకకాలంలో ఉద్భవించలేదు. అదేమిటి; ఉన్నట్టుండి ఏదో పాట మొదలెడు తున్నారు?

బాపి:
నువ్వూనేను కలసి ★ పువ్వులో తేనెలా
నువ్వూనేనూ కలసి ★ కోకిల గొంతులా, గొంతులో పాటలా
నువ్వూనేనూ కలసి ★ వెన్నెల వెలుగులా, వెలుగులో వాంఛలా
నువ్వూ నేనూ కలసి ★ గగన నీలానిలా, నీలాన శాంతిలా.....

మధుర: ''నువ్వూనేనూ కలసి'' అంటూ తెగపలవరిస్తున్నారు...

బాపి: నువ్వూనేనూ అంటే మనమిద్దరం కాదు.

మధుర: తెలుసు లెండి. ఆమె మీ ఊహాప్రేయసి శశికళ.

బాపి: కృష్ణశాస్త్రికి ఊర్వశిలా, నండూరికి ఎంకిలా-

మధుర: మీరేమో ఎవరైనా స్నేహితులిళ్లకి వెళితే తలసావిట్లో నిలవక తిన్నగా వంటింట్లోకి వెళ్లి వంటపనుల్లో కూడా సాయపడి చెయ్యిచేసుకునేవారట. మీ ప్రియురాలు అలకాపురవాసి కాదుగదా?

బాపి: భోగీర లోయ సహో చైత్యాల ప్రవాసి యైన శిల్ప సుందరిలో నే నామెనే పాడగన్నాను. శిల్పాలు, చిత్ర లేఖనాలు, సంగీత సాహిత్యాలలో ఆమె విలాసాలనే తొంగిచూశా. పురాస్మృతుల్ని రేపుతుందే కాని ఆ శశికళ దేవివలె నన్ను పల్కరించదు. నేనెంత అలమటించినా, చీదరపడి శివమెత్తి ఆమె కోసం తిరిగినా చివరికి ''నీకు ఇవతలా, నాకు అవతలా తెర యున్నదె బాలా'' అని వాపోయా. ఈమే నాఊహా సుందరి. ఆమె అభవ, ఆమె సద్యో యౌవన, ఆమె అయోనిజ, ఆమె ఎవరికీ ఎంత వలచినా గృహిణి కాదు.

మధుర: అతీంద్రియ భోగ్యమైన వస్తువు ఆలింగమున యిముడునా? ఇమడదని రవి కవే అన్నాడు. మీ కళాకారులందరిలో స్త్రీ ప్రకృతికెక్కువ పాళ్ళుంటాయి. స్వామీ, మీకు వ్యవహార దక్షత కూడా తక్కువే నని కాటూరి వారన్నారు. లాయరుగా, అధ్యాపకుడుగా, పత్రికా సంపాదకుడుగా దేంట్లోనూ మీరు దక్షుడనిపించుకోలేదట.

బాపి: కళా సృష్టిలేని చోట నాహృదయం రమించదు.

మధుర: మీరు ప్రయోజకుడయితే మా బాపిరాజు, బాపిబావ కాకుండా పోయేవారు - కల్లాకపటం లేని పని వాని వంటి వారు. మీ అమాయకత్వంతో మీరు లోకాన్ని జయించారు. కర్మం చాలక ఎవరేనా వకాలతు ఇచ్చినా మీరు ముష్టి లక్ష్మీనారాయణ తోటలో పుష్ప జాతుల్ని గూర్చి చేతులు త్రిప్పుతూ ప్రసంగం చేస్తూ వుండేవారు. ఎలాగో మిమ్మల్ని పట్టుకుని కోటూ పాగా తగిలించి కోర్టులో కూర్చోపెడితే మీ ముసిముసి నవ్వుల్ని చూసి మీ ప్రతిపక్ష వకీ లేదయినా అడిగేవాడు. సబ్‌జడ్జి కూడా బాపిరాజు గారూ! ఎంత వరకు వచ్చింది మీ నవల అని అడిగే వాడు నవ్వుతూ. ఇంట్లో వాళ్లెవరికైనా సుస్తీ చేస్తే జేబులో డబ్బు వేసుకొని మందు కొనడానికి బజారు కెళ్ళిన మీరు ఆ సొమ్ముతో ఏనక్కపల్లి బొమ్మలో, కాళహస్తి కంచు విగ్రహమో కొనుక్కొచ్చేసేవారు. ఆ బొమ్మల పని తనం గురించీ ప్రాశస్త్యం గురించి లెక్చరు లిచ్చేవారు. ఆలివర్ గోల్డ్‌స్మిత్తు మళ్లీ మీలా అవతరించాడని అంతా అనుకునేవారట. ఈ మాత్రం ఆమాత్రం తీరుబాటుంటే చిన్నపిల్లాడిలా....

బాపి: నేను పిల్లల ప్రపంచంలో యిట్టే యిమిడి పోతాను. నాకు పిల్లల పోషణ వగైరాల న్నీవచ్చు, ఎలాటి మకురు బిడ్డ కానీ నా బుజాల మీదకు పాకవలసిందే, నేను వారితో ఆడతా, పాడతా-

మధుర: మీరు పసి వారు కాబట్టి పసి వాళ్ళతో యిట్టే కలిసిపోయేవారని మీబంధువులనేవారు

బాపి: పిల్లలకు వలెనే నాకు కొత్త వాళ్ళుంటే కాస్త బెరుకు, చప్పున కలవలేను ఎందుకో,

మధుర: మీలాంటి పండితులు అలా ప్రవర్తించరు.

బాపి: నా పాండిత్యం అంతా గురుముఖతా నేర్చుకున్నది కాదు.

మధుర: సభలలో రక్తి తగ్గినపుడు పిలవండి బాపిరాజును అనే వారట గదా! అప్పుడు మీరు ''గవళ్ళ సెల్లాయి కూతురు కడు చక్కనిదని సూతురు!'' అని ఎత్తుకుంటే అంతా ముసి ముసి నవ్వులేట! అవును ఇంతకీ మీ గురువు గారు ఎవరు?

బాపి: ప్రమోద కుమార చటర్జీ. వారికి ముందు రాజమండ్రి ఆర్ట్సు కాలేజీ ప్రిన్సిపాల్ కూల్ట్రే దొరగారు. పూర్తిపేరు ఆస్వాల్డ్ జెన్నింగ్స్ కూల్ట్రే.

మధుర: అవును; మిమ్మల్ని కులపతి అడివి బాపిరాజు గారని పిలుస్తారే; కులపతి అంటే యిటీవల ఎన్.టి. ఆర్ గారు సాధించిన కులపతి కాదు గదా, కొంపదీసి?

బాపి: సాహిత్యం, చిత్రలేఖనం, శిల్పం, సంగీతం, నాట్యం యీ అయిదు కళలు ఎంత సన్నిహితమైన వంటే పంచనదీ పరివేష్టిత మైన పంజాబు వంటిది కళ. ఆ వాసనలు గలవాళ్లని ''కులపతులు'' అనవచ్చు. (ప్రొఫెసర్, ఆచార్య, ప్రాచార్య - ఇలా చాలా పేర్లతో పిలవ్వచ్చు).

మధుర: కోనంగి నవలలోని కొంటె కోనంగి మీరేనటగా! మీ హాస్యానికి ఆంధ్ర దేశమంతా వేదికటకదా?

బాపి: ''కోనంగి'' లో కొంత స్వానుభవం కూడా వున్నదనుకో.

మధుర: కవులు మీరు చిత్రకారుడనీ చిత్రకారులు మీరు కవి అనీ మీకు రావలసిన కీర్తి దక్కకుండా చేసే వారట, ఎంత వరకు నిజం?

బాపి: అది ఒక చమత్కారం, అంతే. శశిని ఒక తల్లికీ మరో తల్లికి కళనూ పంచియిస్తానని అన్నా. చంద్రుడు కవిత్వానికి అధిపతి, వెన్నెలంతా కవిత్వమే. సూర్యుడు వర్ణపతి. చిత్రలేఖనానికి అధిపతి.

మధుర: బావుంది. ఒకరికి కాళ్లు ఇచ్చాను. ఒకరికి చేతులు ఇచ్చాను అన్నట్టుగా సూర్యుడ్ని ఒకరికీ చంద్రుడ్ని ఒకరికీ యిచ్చారన్నమాట. అయితే శశికళను భువి నుండి దివికి పంపారు గాని అక్కడిది యిక్కడకు తేలేదన్న మాట.

బాపి: నా భార్యకు చిన్నప్పుడే నెర్వస్ బ్రేక్‌డవున్ వల్ల కదల లేని స్థితి. నన్నెప్పుడూ తన దగ్గర చూచోమని అడిగేది. మా పెద్ద మ్మాయి రాధావసంతకి పోలియో వచ్చి చిన్నతనంలో నడక పోయింది. అయినా ఆపిల్లకు కావలసిన ఆత్మశక్తిని సమకూర్చా.

మధుర: పిల్లల్ని కనడం ఒక్కటి చేతగాదు కాని మీరు ముమ్మార్తులా స్త్రీయేనని అనేవారట కాటూరి వెంటేశ్వరరావుగారు. మీ నోట్లో ఆడ వాళ్ళకి మల్లే నువ్వు గింజ నానదట. ' ఎండిమియాన్' కథేమిటి స్వామీ!

బాపి: ఆస్వాల్డ్‌కూల్డ్రే గారితో అజంతా, ఎల్లోరా గుహలూ అవీ తిరిగి తిరిగి ప్రకృతి. సౌందర్యం వెల్లి గొన్న తావేదో వెతుకులాడాను. ఆ అన్వేషణలో ఒకరాత్రి పాపి కొండల మీద ఒక అడివిలో చిక్కడ్డాము. అక్కడ అన్నీ లతానికుంజాలే, పారే సెలయేళ్ళ పక్కన తల లూపుతున్న ఎత్తయిన ఒత్తయిన చెట్లు, అక్కడక్కడా రాతి బండలు, వాటి మీద ప్రతిఫలించే పండు వెన్నెల, అలసి సొలసి నేను అల్లంత దూరాన ఓ రాతిబండ మీద మేను వాల్చి చల్ల గాలికి నిద్రలోకి జారానట. తర్వాత చెప్పారు. అప్పుడు కూల్డ్రేదొరగారు ఒక అద్భుతమైన దృశ్యం చూశారట. ఆ వెన్నెల అంతా ఒక స్త్రీ మూర్తిలా రూపుగొని నామీద వాలిపోయిందట. ఆదృశ్యాన్ని కూల్డ్రే దొరగారు బొమ్మకెక్కించి నాకు బహూకరించారు. అదే 'ఎండిమియాన్'

మధుర: దాని మీద మీరో చక్కటి పాటరాసేరట గాని నాకది రాదు.

బాపి: చంద్రలోకం తూర్పుదెసలో
సూర్యలోకం పశ్చిమంలో
చిన్నిలోకం ఒకటి ఉన్నాదే
ఓనా వెన్నెలా చిన్నారి పడుచా
ఆలోకమేలే కన్నెరాశివి
నువ్వే నువ్వేనే

ఆమే శశికళ...... ఇంకా చాలా ఉంది.

మధుర: తెలుగు భాషకు ఆ భాషే మాధుర్యానికి చక్కగా సేవచేసిన షట్చక్రవర్తులు ఎవరు అనే ప్రశ్నవస్తే చిలకమర్తిలక్ష్మీనరసింహం, శ్రీపాదసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి విశ్వనాథ సత్యనారాయణ, నోరి నరసింహశాస్త్రి, అడివి బాపిరాజు, మల్లాది రామకృష్ణశాస్త్రి అంటారు. మీ వేషం చాలా చిత్రంగా ఉండేదిట?

బాపి: ఏంవుంది! ఖద్దరు పంచె, ఖద్దరు లాల్చీ, పైన ఉత్తరీయం, దువ్వని శిరోజాలు, కాళ్లకు బందరు చెప్పులు - యిదీ నా వాలకం.

మధుర: స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో కారాగార క్లేశం అనుభవించారట గదా! మీకెవరైనా మిత్రులు డబ్బిస్తే, దాన్ని ఎదురైన కుచేల మిత్రుల చేతుల్లో పెట్టి నిర్విచారంగా యింటికి వచ్చేవారట. నాటి తెలుగు సాహితీ వనంలో మీరో రసాల వృక్షంలా నిలబడి అన్నివైపులకు చేతులు సాచారు. మీకు స్వర్ణాభిషేకం జరిగిందిట! 'నాకు గురుత్వం వహించిన నా శిష్యు'లని కూర్ట్లే దొరగారు ఒక పుస్తకాన్ని మీకు అంకితం చేశారట. ఎంత అదృష్టం? మీరూ విశ్వనాథ వారూ సూర్య చంద్రుల వంటి వారు తెలుగు సాహిత్యాభిమానులకు.

బాపి: పూర్వ కవుల ఆఖరు కాపుశ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి. నవ్య కవుల ప్రథమ సంతానం రాయప్రోలు సుబ్బారావు, ఆ తర్వాత శ్రీశ్రీ నవ్య కవిత్వంలో వంకరకొమ్మ.

మధుర: హైదరాబాద్‌లో మీజాన్ పత్రిక నడిపే వారట, ఒక రకంగా పత్రికల్లో సీరియల్ నవలా రచనకు ఆద్యులు మీరేనట, మీజాన్‌లో సినిమా కాలం ప్రవేశపెట్టింది మీరేనటగా.

ఆ కాశ మల్లెదీవి
ఆ మల్లెపూల తావి
అల్లడుగో బావ చూడు
అల్లారు ముద్దుబావ, అడివి బాపిబావ.

బాపి: ఖాన్ బహదూర్ అహ్మద్ నవాజ్ జంగు అల్లుడైన గులాం మహ్మద్ కలకత్తా వాలా 'మీజాన్' పేరుతో మూడు పత్రికలు పెట్టాడు. ఇంగ్లీషు, ఉరుదూ, తెలుగూ. మూడూ మూడు విధానాలు. తెలుగు మీజాన్ మాత్రం నిజాం వ్యతిరేక శక్తులను సమర్థించేది. ఆంధ్ర మహా సభను సమర్థించేది. ఓ మాటు శివశంకర స్వామి గారు మా ఆఫీసు కొచ్చిచూసి యిలాటి వాళ్ళను పెట్టుకున్నావేమిటోయ్ అని గట్టిగా విమర్శించారు. నేను మా సిబ్బందిని సమర్థించాలి గదా. ఇలా అన్నా, వీణ ఎలా వుంటుంది? ఒక తీగషడ్జమం

పలుకుతుంది, మరొకటి రిష భం పలుకుతుంది. ఇంకొకటి గాంధారం, నాల్గోది దైవతం, మరొకటి మధ్యమం, ఆరవది నిషాదం. ఏడవది పంచమం, సరిగమపదని, ఈ వరుసలో సప్తస్వరాలు పలికితేనే వీణ, కనుకనే సప్త తంత్రి అన్నారు దానిని, నాస్టాఫ్ కూడా వీణ వంటి వారు. అంతా కలిసి పత్రికను తయారు చేసేవారు. నా కిష్టమైనవే వుండాలి. తక్కినవి వద్దు అంటే ఎలా?

మధుర: మీరు మీ స్టాఫ్‌ను సమర్థించిన వైనం అమోఘం. ''ఓ పలనాటి ఎలమందా, పలవరిస్తావా జైలు కొట్లల్లో!'' అని పాడితే పరిసరాలన్నీ మారుమ్రోగేవిట. అలాగే ''లేపాక్షి బసవయ్యా లేచి రావయ్యా!'' అని పాడితే జనాలు ఉగ్రూతలూగే వారట కదా! ఒకసారి అడివి బాపిరాజు గాంధీజీ వంటివాడు అని పడటానికి బదులు 'గాంధీజీ వంట వాడు' అని పడిండట ఓ పత్రికలో, నిజమేనా?

బాపి: నేను నిజంగా మంచి వంటవాడినే.

మధుర: అన్నట్లు మీరు వ్రాసిన '' ఉప్పొంగిపోయింది గోదావరీ, తాను తెప్పున్న ఎగసింది గోదావరీ'', అందరికీ వచ్చు.

బాపి: ఓ మాటు మా అమ్మజైల్లో వున్న నన్ను చూడ్డానికి వచ్చి కంట తడిపెట్టింది.

మధుర: అప్పుడు మీరు చెప్పిన గేయం - 'కటకటాల చేయిచాచి, కౌగలించి బొజ్జతడుము అమ్మచేయి అమృత రేఖ, అమ్మ ప్రేమ ఆర్ణవమే' నన్నారు నాకు గుర్తు. మీ భార్య జైల్లో మిమ్మల్ని చూడ్డానికి ఖద్దరు చీరె కట్టుకు రాలేదని మీరామెతో మాట్లాడలేదట, పాపం.

బాపి: అప్పుడు మా ఆలోచనల ధోరణులూ విలువలూ అలావుండేవి. తెలుగు వారికి నేటికీ తెలుగు వారి మీదా, తెలుగు తనం మీదా అభిమానం లేదని చాలా ఆవేదనపడ్డా.

'తెలుగు తనము జారిపోయిన
తెలివి మాలిన తెలుగువాడా
పేరు మార్చుకు దారి నడువుమురా
నీ దారిలోనే ఊరిపోవుమురా' అనిరాశా

మధుర: మీగేయం 'డూడూ బసవన్నా' కూడా పాప్యుల రేనటగా.

బాపి: మా ప్రిన్సిపాల్ కూల్‌డ్రేగారు ఆ పాట చదివించుకుని అలాటి దృశ్యం ఉంటుందా అని ఆశ్చర్యపడ్డారు. ఆ మరుసటేడు సంక్రాంతికి ఆయన్ని ఓ పల్లెటూరికి తీసికెళ్లి గంగిరెద్దుని చూపించేం. దాన్ని ఆయన ఓ బొమ్మ వేసి నాకు బహూకరించేరు.

మధుర: ఏమిచిత్రం? సంక్రాంతికి బొమ్మ వేస్తే జూన్ 30 నాడు సంతకం పెట్టేరా?

బాపి: అప్పుడు అంతే. వేసిన బొమ్మలో పెర్‌ఫెక్షన్ వచ్చేదాకా చూపించేవారు కాదు. ఆ బొమ్మ చూస్తే దాంట్లో పెర్‌ఫెక్షన్ నీకు తెలిసేది.

మధుర: మీరు జైల్లో ఉన్నప్పుడు బోలెడు పెన్సిల్ స్కెచ్చిలు వేసేవారటగా?

బాపి: పెన్సిల్ స్కెచ్చిలు కాకపోతే ఆయిల్ పెయింటింగ్స్ వెయ్యడానికి వీలేది? ఉన్నదే

జైలాయెను. అవన్నీ జ్ఞాపకాల్లోంచి వచ్చినవి. ద్వారం వెంకట స్వామి నాయుడు గారి వయోలిన్ కచ్చేరీ, రామప్పదేవాలయంలో నాగినీ నృత్యం, సాలార్‌జంగ్ మ్యూజియంలో నవాబుల హుక్కా- ఇలా చాలా ఉన్నాయి. నా పెనసలు స్కెచ్‌లు కూడా చాలా పేరు పొందాయి.

మధుర: చిత్రకారుల్లో కూడా మీ సమకాలికులు గొప్పవాళ్లు పుట్టేరు.

బాపి: దామెర్ల రామారావుగారు, కవి కొండల వెంకటరావు గారు నా సతీర్థులు.

మధుర: మీ వర్ణ చిత్రాలన్నీ తెలుగువాళ్లు దాచేరా?

బాపి: నా కళాసృష్టిలో ఆ భాగం సరైన ప్రాచుర్యానికి నోచుకోలేదు. బందరు జాతీయకళాశాలలో రెండు, విశాఖపట్నం మ్యూజియంలో కొన్ని; చితికి పోయిన సంస్థానాల్లో కొన్ని- ఇలా ఎక్కడెక్కడికో చేరిపోయాయి. నా శబ్ద బ్రహ్మ చిత్రం డెన్మార్క్ చిత్ర ప్రదర్శన శాలలోవుంది.

మధుర: ఉమ్మడి మద్రాసు రాష్ట్రంలో తెలుగువాళ్లని హీనంగా చూసే వారని కవితలు రాసేరుటగా.

బాపి: నిజంగానే తెలుగు వాళ్లని అణగదొక్కేవాళ్లు. అది చరిత్రలో లేనప్పుడు కవిత్వంలోనైనా ఉండాలి కదా అని రాశాను.

మధుర: ఆంధ్రుల ప్రతిభ ఆంధ్రుల కీర్తి
ఆఖరు కాదని ఆరిపోవదని
మోగింపమ్మా జయజయఢం కా
తెలుగుగానమూ, తెలుగు నాట్యమూ
తెలుగురంగులూ, తెలుగు తేనెలూ
ఆగిపోవనీ అందం వీడదని
రూపంచెడదనీ, రుచులు తగ్గవనీ
మోగింపమ్మా జయజయఢంకా

బాపి: ఇది కూడా నేను రాసిందే;

మధుర: రాయడమేమిటి, పాడేవారుటగా, కాని; దీంట్లోనూ, ''జ్యోతిర్మయి ఆంధ్రీ'' లాంటి పాటల్లోనూ మిగిలిన భాషల వాళ్ల మీద ఆగ్రహం లేదు.

బాపి: మహాత్మాగాంధీ గురించి రాసిన పాటల్లో కూడా ఇంగ్లీషు వాళ్లమీద ఆగ్రహం లేదు.

మధుర: ఆ పాటలన్నీ భావనాశక్తివల్ల బతికేయి. విశ్వనాథ వారు మీతో 'బావా నీకున్నంత భావనాశక్తి నాకు లేదోయి! నాకున్న భాషా పాటవము నీకు లేదు!' అంటే మీరు నవ్వేసేవారట. విచారించ కుండా యితరులు చెప్పేది నమ్మటం అనే లక్షణం మీలో ఉండేదట. విశ్వనాథ వారికీ మీకూ తేడాలు యిందువల్లే వచ్చాయట.

బాపి: ఇదేమిటోయి అని వారనగానే నవ్వేసి మర్చిపోయేవాడిని. 1935 నుంచి 39వరకూ

బందరు జాతీయ కళాశాల ప్రిన్సిపాలుగా వుండి దాని అభివృద్ధికి. చాలా పనిచేశాను అప్పుడు కాటూరి వెంకటేశ్వరరావు తెలుగు అధ్యాపకుడు, మా యిద్దరి కలయిక ప్రకృతి పురుషుల కలయిక వలె వుండేది. మాకు 'ముట్నూరి' వారు గురుదేవులు.

మధుర: మీ ఇంటి పేరు 'అడివి' అయినా మీ సాహిత్యం నందనవనం. మీతో కలిసి నవ్య సాహిత్యంలో బసవరాజు, బాపిరాజు, నండూరి సుబ్బారావు గారలు గేయ కవిత్రయం.

బాపి: నా గేయాలింకా అముద్రితంగా వున్నాయి. 'Poems' అనే నా ముచ్చటైన నోట్ బుక్ అవన్నీ రాధా వసంత వద్ద ఉన్నాయి. నేను 'మధురవాణి' అనే నవల రాశా. తంజావూరు నాయక రాజుల్లో ప్రముఖుడైన రఘునాథ నాయకుని ఊరేగింపుతో యీ నవల ప్రారంభం అవుతుంది. కథంతా రఘునాథ నాయకుడు మధురవాణిల చుట్టూ తిరుగుతుంది.

మధుర: పోన్లెండి. నా పేరు అట్టమీద వేయించేరు; థాంక్స్. మరి త్రివేణికి సహాయ సంపాదకుడుగా కొన్నాళ్ళు పనిచేశారట. సతీ అనసూయ - ధ్రువ విజయం (1935) మీరా బాయి (1940) కళాదర్శకత్వం వహించారట, మీకు చిత్రకళ పిలిస్తే పలికే దివ్య శక్తి వుందని గూడూరి నమశ్శివాయ అనేవాడు. ముట్నూరు కృష్ణారావుగారు మీ కళాతృష్ణను చూసి మీకు 'కులపతి' అనే బిరుదు యిచ్చారట! ఆంధ్ర జాతీయ కళాశాలను ఆదర్శవంతమైన గురుకులంగా తీర్చిదిద్దారుట. కాని మీ ఆఖరి రోజుల్లో ఆర్థికమైన యిబ్బందులు ఎదుర్కొన్నారట.

బాపి: లేదు, ప్రొస్ట్రేట్టిక్టమీ ఆపరేషన్ కోసం రాయపేట హాస్పిటల్‌లో ఎడ్మిట్‌కాగానే మా తమ్ముడు అడివి సత్యనారాయణ కొంత డబ్బుతో మద్రాసుకు వచ్చి నా దగ్గరే వున్నాడు. డాక్టర్ ఎ.యస్.రామకృష్ణ ఆపరేషన్ చేస్తే నా మేనల్లుడు, డాక్టరు బుద్ధవరపు కృష్ణారావు డాక్టరు గోవిందరాజుల సుబ్బారావు తోడు వున్నారు. పూర్తి ఆరోగ్యం వచ్చింది. నారాయణరావు నవల ప్రూఫులు అక్కడే దిద్దేను. ఆ నవల ద్వారా వచ్చిన డబ్బుతో నా ఆఖరి రోజులు నిశ్చింతగా ప్రశాంతంగా గడిచాయి. నేనెవరికీ బాకీలు పెట్టలేదు.

మధుర: మిమ్మల్ని గుర్తుంచు కోకపోవడం, మిమ్మల్ని మరిచి పోయినట్లు నటించడం మీ ఆర్ట్ ఆల్బములు కూడా ఎవరూ ప్రకటించక పోవడం, చాలా దౌర్భాగ్యం. మీ శతజయంతికైనా ఎవరో ప్రమురిస్తారేమో లెండి.

బాపి: (అదేమీ పట్టించుకోకుండా) నువ్వటే, నువ్వటే

పువ్వు వంటి వయసు
నవ్వులాంటి సొగసు
రువ్వి నాయెదపైన
పర్వులెత్తావటే (అని పాడుకుంటూ నిష్క్రమణ)

(మిసిమి - జూన్, 1996)

గుణ్ణం
'జాషువా' తో

ఎవరో జాషువా గారి శ్మశానం ఖండ కావ్యంలోని పద్యాలు బిగ్గరగా ఆలపిస్తూ వుంటారు.

మధురవాణి : బలిజేపల్లి లక్ష్మీకాంత కవిగారి హరిశ్చంద్ర శ్మశానం లోని పద్యాలు మాని హరిదాసులు జాషువాగారి పద్యాలు చదువుతున్నారు, కాలం మారింది.

గిరీశం: థామస్ గ్రే రాసిన ఎలిజీలో శ్మశాన వాటిక మీదా గోరీల మీదా మంచి మంచి పద్యాలున్నాయి. జాషువాగారికి అవే ఇన్స్పిరేషను అంటారు.

మధుర: జాషువాగారికి యింగ్లీషేరాదే అంతగా

గిరీశం: గ్రేట్ పొయెట్స్ థింక్ ఎలైక్. అనగా గొప్ప కవ్స్ ఒక రీతిగానే ఆలోచిస్తారు. ఆలోచనవల్ల డాష్ యిస్తాయి. ఏక్సిడెంటుగా కావ్యాలు, అనగా క్లాసిక్కు పుడతాయి.

మధుర: జాషువాగారు క్లాసికల్ పొయెటా?

గిరీశం: క్లాసిక్కు రాయక పోయినా క్లాసికల్ పొయెట్ కావచ్చు. ఆలోచన ముఖ్యం. బై ది బై షేక్స్పియరు గొప్పవాడా, జాషువా గొప్పవాడా అన్న ఆలోచనలో పడ్డా.

మధుర: యేడే వాడేడే? అంటూ పూటకూళ్ళమ్మ యిటు చేతిలో చీపురు కట్టతో ప్రవేశిస్తోంది.

గిరీశం: ఈ మంచం కింద దాక్కుంటాను. జాషువా శ్మశానం పద్యాలు హాయిగా వినకుండా చేసింది దండుముండ.

(బయట నుంచి : 'ఎన్నోయేండ్లు గతించి పోయినవి గానీ, యీ శ్మశాన స్థలిన్, కన్నుల్ మోడ్చిన మంద భాగ్యుడొకడైనన్ లేచి రాడక్కటా' వినిపిస్తుంది.)

మధుర: దండు ముండ అంటే ఏవిటండీ? జాషువాగార్ని మనం పిలిస్తే యిక్కడకు వస్తారా?

గిరీశం: (మంచం క్రింద నుంచి) నీ యింటికి శ్రీశ్రీ, విశ్వనాథ, వీరేశలింగం గార్లు రాగాలేంది జాషువాగారు సందేహిస్తారా? 'ట్రయి అండ్ ట్రయి యెగైన్' అన్నాడు కాళిదాసు. దండు ముండ ఎవరనా అడిగావు, ముందు దాని చేతిలోంచి చీపురు కట్టలాక్కో! మిలట్రీ ఎక్కడైనా దండుగా విడిది చేసే చోటుకి సప్లయిలు చేసే భామ.

(గిరీశం వెళ్లి జాషువాగార్ని తీసుకవస్తాడు)
ఇది పిశాచులతో నిటాలేక్షణుండు
గజ్జెకదలించి యాడు రంగస్థలంబు
ఇది మరణ దూత తీక్ష్ణమౌ దృష్టులొలయ
నవని పాలించు భస్మ సింహాసనంబు. (వినిపిస్తుంది)

మధుర: అసలు ఖండ కావ్యాలకు కీర్తి తెచ్చిన జాషువా గారికి స్వాగతం! సుస్వాగతం! మీరిక్కడకు రావడానికి సందేహిస్తారేమోనని భయపడ్డా.

గిరీశం: మధురవాణి మీకు సన్మానం చేస్తుంది, మీరు రావాలని నేను గురువు గారికి 'కీ' యిచ్చి కొట్టుకొచ్చా.

మధుర: భాషరాదు; వట్టి పాలు మాత్రమెత్రాగు
నిద్రవోవు లేచి నిలువ లేడు
ఎవరెరుంగ, రితనిదే దేశమో కాని
మొన్న మొన్ననిలకు మొలిచినాడు

శ్మశానం పద్యాలకి యిది వ్యతిరేకమైనది. అయినా తరవాత మీ శిశువు పద్యాలు, మందార మకరందాలు. ఖండ కావ్యాల కల్చరుకి మీరు గాడ్ ఫాదరంటారు గిరీశంగారు. వెంకటేశం గారేమో జంధ్యాల పాపయ్య శాస్త్రి, కరుణశ్రీ గారి ఫేన్.

జాషువా: భాస్కరుని దానధార లే పట్టణంబు
చారు చరితకు బంగారు నీరు బోసె
అట్టి వినుకొండ కడుపున బుట్టు కతన
ధన్యుడను నేన! యుత్తమోత్తముడ నేన!

నాకు గురువులు యిద్దరు - పేదరికం, కుల మత భేదం. ఒకటి నాకు సహనాన్ని నేర్పితే రెండవది నాలో ఎదిరించే శక్తిని పెంచింది. వడగాడ్పు నా జీవితమైతే వెన్నెల నా కవిత్వం.

మధుర: నమోన్నమః. కృష్ణశాస్త్రి బాధ ప్రపంచానికి బాధ. జాషువాగారి బాధ దళిత జీవుల కన్నీటి గాథ. ముద్దుకృష్ణ గారు సంకలనం చేసిన 'వైతాళికులు' పుస్తకంలో మీ కవిత లేదేం?

జాషువ: క్రైస్తవుండ, కవిని, కడు పేదవాడ, నా
లంబనంబు నాదరంబు లేని
ఆదియాంధ్ర కులుడ నని నమస్కృతి చేసి
విన్నవించుకొంటి స్వీయ చరిత

ఎందుకో కృష్ణశాస్త్రికి నేనంటే గురిలేదు.
ఒకరు ప్రోత్సహించ నొక్కడు నిరసించ
నొకరు చేర బిలువ నొకరు తరుమ
మిట్ట పల్లములను మెట్టుచు ఎట్టులో
పలుకులమ్మ సేవ సలిపినాడ!

భావ కవిత్వం నేను చెప్పలేదు. పైగా కులవ్యవస్థ కల్పించిన మాయాజాలంతోపోరాడ్డమే సరి.

నా కవితా వధూటి వదనంబు నెగాదిగ జూచి, రూపరే
ఖాకమనీయ వైఖరుల గాంచి, భళీ భళి, యన్నవాడె మీ
దే కులమన్న ప్రశ్న వెలయించి, చివాలున లేచి పోవుచో బాకున గ్రుమ్మినట్లగును!...

గుఱ్ఱం జాషువా

మధుర: గిరీశం గారు 'వేర్‌ది షూపించెస్'అనేవారు. చెప్పు కరిచిన వాడికే బాధ. మీ బాధలోంచి విశ్వ జనీనమైన కవిత్వం పలికింది. హిందూ క్రైస్తవ మతాల రెంటి మధ్యా నలిగిన మానవుడు మీరు, కవితా పరిశ్రమ కోసం మసీదు నాశ్రయించారు అవునా?

జాషువా: అమృతము చిల్కి చింతల నపనయించు
హృదయము గలట్టి నవ రచయితను నేను

మధుర: శ్రీశ్రీ ఉత్తమ కవుల శ్రేణిలో మీది రెండవ స్థానం అన్నాడట.

జాషువా: కవి అంటే వాల్మీకి, మిగతావారంతా రెండవ శ్రేణి వారే వాల్మీకి కోకిల తర్వాత.

మధుర: అప్పా అది కాదు. మీరు సంప్రదాయ కవిత్వ ధోరణిని ఆశ్రయించి వ్యవహరించారు. బాల గంగాధర తిలక్ 'కవిత్వం అంటే శ్రీశ్రీకి తెలుసు, కృష్ణ శాస్త్రికి తెలుసు' అన్నాడు. ఆ దృష్టిలో.

జాషువా: నాకూ తెలుసు. విశ్వనాథ వారికి తెలుసు.

మధుర: మీరు ఆధునికుల కవితలు సంప్రదాయ ధోరణులలో ఆ పద్యాల కట్టులో లేకపోవడాన్ని నిరసించారు. చెట్టు ఇస్మాయిల్ కవితని మీరు ఒప్పుకోరు-అవునా?

జాషువా: పద్యం సొగసు పద్యానిది. పద్యంలో చెప్పడంలో ఒకపట్టు వుంది. పూర్వ కవుల పద్యాలు వేలూ వందలూ కంఠతా అప్ప చెప్పవచ్చు. వచన పద్యాలనే దుడ్డుకర్రతో పద్యాల నడుముల్ విరగ దంతానన్నాడు కాని పద్యం చిరంజీవి. ఇప్పుడు ఎవరి కవిత్వం అప్పజెప్పి కోట్ చేసేవాడు లేడు.

మధుర: దాశరథీ శతకం వచ్చినట్లు కంఠతా అమృతం కురిసిన రాత్రి వస్తుందా? కంఠతారావడం రాకపోవడం మంచి కవిత్వానికి గీటురాయి. కుందుర్తి 'నగరంలో వాన' ఎంత గొప్పగా వుంటుంది!

జాషువా: నా మార్గం నాది. అనితర సాధ్యం కాని యాత్ర కాదు. ఏకోరసః కరుణ ఏవ అన్నట్లు నేను ఆశ్రయించి దాన్ని పండించుగున్నాను.

ధట్టీ కట్టి నియోగి వైదిక కవుల్ దార్సిల్లి రన్యోన్యమున్
జుట్టుం బట్లు కళారణైక విజిగీషుల్, స్వీయ పాండిత్యముల్
గుట్టల్‌గుట్టలు దిమ్మరించి రలుకన్ క్రొన్నేడు లా దెబ్బతో
తిట్టుంకైతలు మారుమోగె, సకలాంధ్రిన్ కోటి కంఠాలతో.

మధుర: అదో చీకటి నీడ, శతావధాన యుగంలో యీ దుర్లక్షణం విపరీతంగా పేట్రేగింది.

జాషువా: గవ్వకు సాటిరాని పలు గాకులమూక లసూయచేత న
న్నెవ్విధి దూరినన్ నను వరించిన శారద లేచిపోవునే
ఇవ్వసుధాస్థలిన్ పొడమరే రసలుబ్ధులు ఘంట మూనెదన్
రవ్వలు రాల్చెదన్ గర గరల్ సవరించెద నాంధ్రవాణికిన్

మధుర: దురహంకారుల నుంచి మీకు గాయాలు తగిలినా మిమ్మల్ని ఆదుకున్న సత్పురుషులు కూడా వున్నారు కదా! ఏకా దండయ్యా పంతులు శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు మచ్చుకి

జాషువా: నేను మానసికంగా చాలా గట్టివాడ్ని.
స్రష్టి కర్తవు నీవు నీ స్రష్టిలోని
మానవుండ నే డిద్దరి మధ్య మనకు
ముసుగులో గ్రుద్దు లాటలు పొసగ వింక
హక్కు గలదయ్య! ప్రశ్నవేయంగ నిన్ను

మధుర: మీ రచనలో అన్నిటి కంటె మీకు ఎక్కు యిష్టమైనది ఏది? నాకు పిరదౌసి, ఖండకావ్యాలు, తర్వాతే అన్నీ.

జాషువా: గబ్బిలం నీకు నచ్చలేదా? కావ్య శిల్పం కంటె అభిప్రాయ ప్రకటనే ముఖ్యం నాకు. వాస్తవికత నాపద్ధతి.

మధుర: ''ప్రణయ కవి యొకండు, పాషాణ కవియొకండు'' అన్నారు కృష్ణశాస్త్రినీ విశ్వనాథనూ. మీరేమంటారు?

జాషువా: మా కందరికీ మధ్య తగవులు పెట్టకు. ఎవరి మార్గం వారిది. ఎవరంత వారు వారు!

మధుర: మీరు హిందూ క్రైస్తవాల మధ్య పాపం నలిగారా?

జాషువా: ఆశయాలు గొప్పవే కాని చెప్పే దొకటి చేసేదొకటి. యిది నా సొంత మతస్థుల ధోరణి.

మధుర: అన్నట్లు మీరు ఆస్తికులా? నాస్తికులా? క్రీస్తు చరిత్రరాసి అకాడెమీ ప్రయిజు, పద్మ విభూషణ్ కొట్టేశారు.

జాషువా: నన్ను క్రైస్తవం నుంచి వెలి వేశారు. మిషనరీ స్కూల్లో ఉపాధ్యాయుడిగా చేసేవాడ్ని కదా! ఆ ఉద్యోగంలోంచి డిస్మిస్ చేశారు. కొప్పరపు సుబ్బారావుగారు మా వినుకొండ వచ్చినప్పుడు వారి మీద ఓ పద్యం రాశా. ఆయన సంతోషించాడు కాని. కొందరికి నచ్చలే. ఆ సభనుంచి వాకౌట్ చేశారు. ఓ సారి నాకు రైల్లో యిలాగే జరిగింది. ఓ పాసెంజరు నా పద్యాలు విని భేషని మెచ్చుకుని మీదే కులం అని అడిగి నేను ఫలానా అని చెప్పగానే వాణి అంటుపడిందని తేలు కుట్టిన వాడిలా కంగారు పడ్డాడు.

మధుర: మనుషులంతా సమానం అని పైకి. లోపల ఎవరి కులం వారిదే. కాని మీరో-

జాషువా: కుల మతాలు గీసుకొన్న గీతల జొచ్చి
పంజరాన కట్టువడను నేను
నిఖిల లోకమెట్లు నిర్ణయించిన నాకు
తరుగులేదు విశ్వనరుడ నేను.

గుఱ్ఱం జాషువా

మధుర : మీరు గాంధీ వాది. మీది మృదు స్వభావం, సమన్వయ శీలం.

జాషువా: చిన్నప్పుడు స్కూల్లో బెంచీలు దూరంగా వేయించి మమ్మల్ని కూచో పెట్టేవారు. 1906 ప్రాంతంలో అంటరాని వాడని చిన్నప్పుడు నన్ను ఆటల్లోకి రానివ్వకపోతే ఒక కుర్రాడ్ని చెంపదెబ్బ కొట్టి యీషాక్‌నీకు కాదు బ్రదర్! నీ కుల భేదానికి - అని వడ్డించా. నాకు సంస్కృతం చదువుకోవాలని వుండేది. మహానుభావుడు జూపూడి యజ్ఞన్న శాస్త్రిగారు నాకు కాళిదాసత్రయాన్ని చెప్పారు.

మధుర: ఆయన చెప్పబట్టి మీరు మేఘసందేశం చదివారు. గబ్బిలం రాశారు. మీకు మోడర్న్ అవుట్‌లుక్ వున్నది గాని అది ట్రెడిషనల్ ఫారంలో బయట పడింది. అక్కడే పేచీ.

జాషువా: నిమ్న జాతుల వారి కన్నీటి నీరదాలు పిడుగులై దేశాన్ని కాల్చివేస్తాయని అన్నా అది నిజం. కుల తత్వం కరడు కట్టిన కొద్దీ నాపద్యాలు దీపాలై వెలుగుతాయి.

పంచములలోన మాదిగ వాడ నేను
పంచమీయులలో మాలవా డతండు
ఉభయులము క్రైస్తవ మతాన నొదిగినాము.

మధుర: అన్నట్లు వారిరువురికీ పడదు కదూ, ఒక జాతికి ఒక మతానికి చెందిన కవిత్వాలు వీలునామా కవిత్వాలు. అన్ని మెట్లు బరువునీ ఆఖరి మెట్టే మోస్తున్నా వాటిలో మళ్ళీ. మా, మా చీలికలు. అందుకే అన్నారు మీరు - 'కసరి బుస కొట్టు నాతని గాలి సోక నాల్గు పడగల హైందవ నాగరాజు' అని

జాషువా: నాలుక్కాదు వేయి పడగలు. ఈ బలహీనతను కనిపెట్టే క్రైస్తవ మిషనరీలు 'మామా' లను చేరదీసి తమ మతంలో కలుపుకున్నారు.

మధుర: ఒకానొక మాధుర్యం మీ కవితలో సరస్వతీదేవి అనుగ్రహం చేత పడిపోయిందని విశ్వనాథ వారన్నారు. మీరు స్త్రీ వాద కవిత్వం రాయలేదా?

జాషువా: అవన్నీ నా వెనకాల వచ్చాయి. నా కత్తి కవిత. దానికి సంఘంపై ద్వేషం లేదు. దాని విధానంపై ద్వేషం.

'నలుబది యేండ్లు' దాటినవి నాకిపుడున్ నను ముద్దులాడు ము
ద్దుల జననీ! భవన్మధుర దుగ్ధము రక్తము రంగరించి, యు
గ్గులనిడినావు; నీ హృదయ గోళము లోపల నేను దమ్ముడున్
మెలగని తావులేదు; గణనీయము నీ జననీత్వ మూర్తినిన్

అని మా అమ్మ గురించి చెప్పుకున్నా. ఇంకా

అరువది యేండ్లు నాదగు శిరోగ్రము నెక్కిన దల్లి కంటికిన్
జిరుతను గాక పోనిది, విచిత్రము, నేనిలు దాటిపోయినన్
మరలినదాక నా వెనుక మా యను జీవము మూడు కాళ్ళతో
దిరుగుచునుండు, నీ ఋణము దీరదు రక్తము ధార వోసినన్

మధుర: మీకు, సంజీవ దేవ్ గారికి ఎలా కలిసింది?

జాషువా: ఆ రోజుల్లో గుంటూరులో సర్జరీ శిల్పి డా.సదాశివరావు నెల కోసారి సాహితీ సదస్సు జరిపేవారు. దానిలో నేనూ సంజీవ దేవ్ గారు పాల్గొనేవాళ్ళం. శ్రోతలుగాను వక్తలుగాను. ఆ తరువాత ఏమైనా తింటూ మాట్లాడుకునేవాళ్ళం.

మధుర: సంజీవదేవ్ గారికి చిత్రకళ అంటే ప్రీతి. దేవికారాణి రోరిక్‌లతో ప్రత్యక్ష పరిచయం వుండేదట.

జాషువా : ఆయనకు మీసాల్లేవు. నాకు మీసాలుండేవి. అంత పెద్ద మీసా లెందుకు మీకని వాదించేవారు నాతో.

మధుర: సాహిత్యంలో మీసాలతో పేచీ చాలామందికి వచ్చింది. తిరుపతి వేకంట కవులు మీసాల పద్యం ఒక ఉదాహరణ, రాయల వారి మీసం చిన్నమ్మా దేవిని యిబ్బంది పెడితే ముక్కు తిమ్మన పారిజాతపహరణం చెప్పి వారి తగవు తీర్చాడట. ''రొయ్యకు లేదా బారెడు మీసం'' అన్న ప్రయోగం వుండనే వుంది. గురజాడ అప్పారావు గారికి మీసాలే కదా అందాన్నిచ్చింది.

జాషువా: ఆయన బహు భాషాకోవిదుడు. తెలుగులో సుందరత, ప్రధానత, సుకుమారత అని 'త' తగిలించి రాసేవాడు. అది తెలుగు నుడికారం కాదని వాదించేవాడిని. ఆయనకు నా కావ్యాల్లో పిరదౌసి అంటే ఇష్టం. ఇతి వృత్తం అనడం రాక 'వస్తువు' అని వాడేవాడు.

మధుర: కవితాత్మక పరిచయాలు కూడా వుంటాయి కదా!

జాషువా: నేను రిటైరయాక ఆయన గుంటూరు వచ్చినపుడల్లా కలుసుకునేవాళ్ళం.

మధుర: దళితుల తర్వాత అణగతొక్కబడుతున్నది మన సమాజంలో స్త్రీలే కదా?

జాషువా: సర్వేజనాః సుఖినోభవంతు అని అంటాం గాని ఎవర్నీ సుఖంగా వుండనివ్వం (నవ్వు)

అబలయన్న బిరుద మంటించి కాంతల
స్వీయ శక్తు లదిమి చిదిమి నారు
సబలయన్న బిరుదు సాధించి హక్కులు
గడన చేసి కొమ్ము కష్టచరిత!

మధుర: మీ వంటి కవి ఒక కులానికి వర్గానికి మతానికి మాత్రమే పరిమితం కారు. మీరు ప్రపంచానికి చెందుతారు. కేవలం గుంటూరు సీమకే కాదు.

జాషువా: భార్యని గౌరవించ లేని వాడు మనిషి కాడు.

నా తను యష్టి ప్రత్యణువునన్ గలపుష్టికి కారణంబు నీ
చేతి సుధాశనంబెకద? చిక్కనె నాకనరాదు గాని, నా
మాతకు మారుగా, యనుగుమానిని రూపము దాల్చినట్టి నా
జాతక పుణ్య రేఖవొ, ప్రశస్త శుభైక వరప్రదాత్రివో!

గుఱ్ఱం జాషువా

మధుర: భార్య కొంత కాలానికి తల్లిగా మారుతుందని ఎంత మందికి తెలుసు? మీ అమ్మాయి హేమలతను గోరాగారి లవణానికి యిచ్చి వివాహం చేసినప్పుడు 'మిగిలెన్ రసహీన కవిత్వ వాణియున్, తూలెను దేహ దార్ఢ్యము' అని వాపోయారు - ''కన్న తల్లి ఏదిశన్ నిలచి హారతులిచ్చుచున్నదో'' అన్నారు గుర్తుందా? అన్నట్లు మీరు వీరేశలింగం గారిని కలిశారట నిజమా?

జాషువా: 1916 -20ల మధ్య సంఘ సంస్కరణ పతాకాన్ని ఎత్తారు పంతులుగారు. రాజమండ్రిలో మానవునిగా నాకు ఆదరణ లభిస్తుందని మూవీ - మూకీ సినిమాలో కథకునిగా అల్ప వేతనంలో రాజమండ్రి చేరుకున్నా, పంతులు గార్ని కలిశా. ఆయన ఆప్యాయంగా ఆశ్రయ మందించారు. అప్పటికే ఆయన రాజ్యలక్ష్మి గారి వియోగంతో అనారోగ్యక్లేశంతో అలసివున్నారు. ఆయన చిలకమర్తి వారికి పరిచయం చేశారు. చాలా సన్నిహితంగా చిలకమర్తి వారు చేరదీసి ఆశీర్వదించారు.

అందరము పుట్టు పాపులమని అహేతు
కముగ భయ బీజములు నాటి కలతపెట్టి
బ్రతుకు మత బోధకుల అనుగ్రహము తప్పి
సంఘ బాహ్యుండనైతి క్రైస్తవుల యందు.

మధుర: భావ కవిత్వం మీద కోపంగదా మీకు స్వామీ!

జాషువా: కమ్మని భావము గల ప
ద్యమ్మొక్కటి వ్రాయ జాల; వన్నిటిలో ము
ద్దమ్మో ప్రణయమ్మో యని
యుమ్మలికించెదవు నీదియుం గవనంబా?

మధుర: 'అభావ కవితా చిత్రాంగి' అన్నారు కదా! 'నీ కవనము పాడు గాను వెడగా! యిక నేనియు రమ్ము దారికిన్' అని వాళ్ళను తిట్టారు. రినైజాన్స్ యుగంలో వుండి దాన్ని తిట్టారు. భావ కవుల కాల్పనిక వాద యుగం మనకు సరాసరి దిగుమతి అయివచ్చింది. కాల్పనిక యుగంలోని భాగమే కథలూ నవలలూ గట్రా అని గిరీశంగారు చెప్పారు.

జాషువా: మంచిది!

''నా కవిత్వంబునందు రత్నములు గలవు
వాని వెకలించి చూపెడు వాఁడులేఁడు
కాల మిట్లున్న''దని మొనగాఁడు వోలెఁ
బలుకు కవిగాడ యేటికి స్వాతిశయము?

మధుర: భావ కవులది కవిత్వం కాదని మీరు కాస్త వెనక పడ్డారు. ప్రేయసీ ప్రేయసీ అని గుండెలు బాదుకోడం మీకు నచ్చివుండదు. పైగా వైతాళికులు సంకలనంలో మిమ్మల్ని చేర్చ లేదు. మీ సత్యాగ్రహం సవబే.

జాషువా: ఆకాశం కేసి చూస్తూంటే అదిగో ఎంతో దూరాన కావలి దూరాన మృత్యువు నీడ బయల్దేరి నెమ్మదిగా వస్తూన్నట్లనిపించేది. అది నీడేకాదు నీడ యొక్క నీడ అన్నాడు సంజీవదేవ్‌గారు నా మీద ఆప్యాయంతో!

మధుర: మీ పేర ఫౌండేషన్ పెట్టి హడావిడి చేస్తున్నారు హేమలత, బలరాం గార్లు.

జాషువా: కవులు వ్యవస్థను ఎదిరించి నిలబడాలిగాని ప్రో ఎస్టాబ్లిషమెంటు కారాదు, మన ప్రభుత్వాలకు సాహిత్యం, చదువూ, సంస్కారాలు పట్టాయా? అంతా తంతు మాత్రమే.

మధుర: అసలు జ్ఞానపీఠ బహుమతికి మీరు అర్హులు.

జాషువా: అర్హులకి ఎప్పుడైనా సరిఅయిన సత్కారాలు జరిగాయా? పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యుల కంటె గొప్ప వాడెవడు చెప్పు. అందులో మాది గుంటూరు సీమ.

మధుర: ఎల్లలోకము లొక్క యిల్లై
వర్ణభేదము లెల్ల కల్లై
మతములన్నీ మాసిపోయి
జ్ఞాన మొక్కటి నిలచి వెలగాలి!
అని మా గురువుగారన్నారు.

జాషువా: (మధుర వాణి బుజం చరిచి) నా మీసాలు బాగున్నాయా?

మధుర: మీ కవితా సుందరితోనే కాని మీ మీసాలతో నాకేం పని? (నవ్వు) ★

('మిసిమి' ఆగష్టు, 1996)

తాపీ
ధర్మారావు తో

(తాతాజీ అని అంతా అప్యాయంగా పిలిచే తాపీ ధర్మారావుగారు విజయవిలాసం చదువుతూ వ్యాఖ్యానిస్తూ వుంటారు. కళా ప్రపూర్ణ త్రిపురాన సూర్యప్రసాదరాయ కవి, మహామహో పాధ్యాయ ఆచంట సాంఖ్యాయన శర్మ, ఆంధ్ర వాల్మీకి వడ్డాది సుబ్బారాయ కవి, ప్రథ మాంధ్రాస్థానకవి శతావధాన శిరోమణి కాశీ కృష్ణాచార్యులు చుట్టూ కూర్చుని ఆలకిస్తూ వుండగా వేదము వెంకటరాయశాస్త్రి గారు ప్రవేశిస్తారు.)

త్రిపురాన సూర్య ప్రసాదరాయ కవి

విజయవిలాస కావ్యమున వేంకట సత్కవి చూపినట్టి య
క్కఁజమగు నందియందని యొకానొక చందపు పల్కుటందముల్
నిజముగ విప్పి చెప్పితివి నేర్పుదలిర్పగ నీదు వ్యాఖ్యది
గ్విజయము గాంచుగావుత వివేక నిధానమ ధర్మరాట్కవీ!

ఆచంట సాంఖ్యాయన శర్మ

చతురమగు వేంకటరాయశాస్త్రి బుద్ధి
కందనట్టి యందములు నీదు వ్యాఖ్యఁ జూసి
చూపినాడవు మాకు నీ సూక్ష్మబుద్ధి
ఔర! ఆంధ్ర విశారదుండగుదు నీవు.

ఆంధ్ర వాల్మీకి వడ్డాది సుబ్బారాయకవి

చరితయు అర్థ పుష్టియు రసస్ఫురణంబు గభీరభావ బం
ధురతయు మాకరంద రసతుందిల సత్పద గౌరవంబులున్
వెరపున జూపినాడవు వివేకులు మేలన ధర్మరాయ నీ
సురుచిర నామ మాంధ్రమున సుస్థితి గాంచును వాఙ్మయమ్మునన్.

ఆస్థానకవి కాశీ కృష్ణాచార్యులు:

కవికిన్ గల్గునొ కల్గదో యనెడు శంకన్ గల్గగా జేయున
ర్థ విశేషంబులు చేమకూర కవి పద్యాలందు ఁజూపించినా
వవురా! మెచ్చితి మామకాగమన వార్తాఖ్యా స్థలంబందు నీ
వివృతిం; బొంగితి నీదు చాతురికి తాపీవంశ ముక్తామణీ.

తాపీ ధర్మారావు: క్షమించాలి! అనాడు నాకు కలిగిన అభిప్రాయం మనవి చేస్తాను. వేదం వారు అనేక పద్యాలలో సరైన వ్యాఖ్యానం యివ్వలేదనీ, ఎన్నో అందాలను ప్రకటించలేదనీ కావ్య గుణాలనూ, నియమాలనూ పూర్తిగా వారు గుర్తించ జాలక పోయారనీ అనుకున్నా. (పెద్దలు అంతర్థానం) అదే నా విచారం!

మధురవాణి: ఏ యెడ మేలె చూతురు గణింపరు జ్ఞానులు జారుపాటులన్ (నవ్వు)

తాపీ: అవుననుకో - నా పాండిత్య ప్రకర్ష కోసం గాని, ఇతర వ్యాఖ్యానాల్లో తప్పులు దిద్దడానికి గాని నేను ఈ వ్యాఖ్యానానికి పూనుకోలేదు.

మధుర: ఆపండి స్వోత్కర్ష - మీరు పండిత మర్యాద కోసం అలా అంటున్నారు కాని చేసింది వేదం వేంకట రాయశాస్త్రిగారి వ్యాఖ్యానంలో తప్పులెన్నడమేగా!

తాపీ: తప్పదు మరి. మనం పెద్దవాళ్ళ భుజాల మీద నిలబడి ప్రపంచాన్ని చూస్తాం నిజమే. కాని వారి తప్పుల్ని సవరించుకోవలసివస్తే అందుకు అభిమానపడి ఏం లాభం? ఓ నమస్కారం పారేసి దిద్దుకోవాలి.

మధుర: మీరు అభ్యుదయ కవులు-మార్క్సిస్టులు అవునో, కాదో తెలీదు గాని అభ్యుదయ రచయితల సంఘం మూలస్థంభాలలోని వారు; పైగా కమ్యూనిస్టులు. మీరు ప్రబంధ సాహిత్యానికి కొమ్ము కాయడం ఏ విధంగా సమర్థనీయం?

తాపీ: నేను అభ్యుదయ సాహిత్యాన్నీ ఉద్యమాన్నీ సమర్థిస్తాను గనక ప్రబంధ సాహిత్యం మీద విమర్శకూ వ్యాఖ్యానించడానికీ తగనా?

మధుర: అవి బూతుల బుంగలనీ ప్రజాసాహిత్యం కాదనీ మీ వాళ్ళు గొంతు చించుకుని అరుస్తారు గదా! ప్రజాసాహిత్యం కానిదాన్ని మీరెలా నెత్తికెత్తుకున్నారు?

తాపీ: చేమకూర వెంకటకవి నా అభిమానకవి. పైగా శాస్త్రిగారి వ్యాఖ్యానం మీద ఏర్పరచుకున్న అభిప్రాయం కొంత చెదిరింది. ఈ రసవత్తర కావ్యానికి సరియైన వ్యాఖ్యానం యింకా రాలేదని కొంత విచారించా.

మధుర: ప్రబంధ సాహిత్యాన్ని పార్టీ దృక్పథం నుంచి ఖండించిన మీరే ఒక్క విజయ విలాసాన్ని హృదయోల్లాస వ్యాఖ్య రచించి పైకెత్తి చూపారేమి?

తాపీ: అది నాకు ఒక సర్దా. వ్యాఖ్యానం వ్రాయడమనగానే గుండె బ్రద్దలయింది. నేనొక కాలేజీలో లెక్కలు చెప్పే మాష్టర్ని. ఆంధ్ర సాహిత్యంలో నాకున్న సర్దాతో నా సాహిత్య పరిశ్రమ వ్యాఖ్యాన రచనకు చాలదు. ఆ సంగతి నాకే బాగా తెలుసు.

మధుర: అంటే సంప్రదాయ పండితుల కంటె మీరు గొప్ప అని మీకు తెలుసు. మీ ఆధిక్యాన్ని నిరూపించడం కోసమా? చేమకూర కవి పద్యాల రుచి ఎత్తి చూపడమా? ఏది మీ లక్ష్యం? పైకి ఒకటి లోపల మరొకటి కాదు గదా?

తాపీ: నా అభిమాన కవి కావ్యానికి వ్యాఖ్య రచించడానికీ, అభ్యుదయ కవితోద్యమానికీ వారి ఆదర్శానికీ ఏమీ సంబంధం లేదు. ఏ గతి రచియించిరేని సమకాలము వారలు మెచ్చరే కదా అని వాపోయిన కవికి వ్యాఖ్య చేసి న్యాయం చేకూర్చాలనుకున్నాను. చేశాను.

మధుర: అంచాత మీ అభ్యుదయ కవులు పూర్వకవుల్నీ కావ్యాల్నీ ప్రబంధాల్నీ తిట్టడం తగ్గించుకుని మీలాగే బుద్ధిగా అదీ యిదీ కూడా చదువుకుని ఆనందించాలని చెప్పండి. మీరు వాళ్ళ నోళ్లని మూయిస్తే సంతోషిస్తా.

తాపీ ధర్మారావు

తాపీ: కొంత పాత కవిత్వం ధ్వంసమవుతుంది అన్యాయంగా. కొత్త మార్గం వేసినపుడు చెట్టూ పుట్టా అడివీ ఆకూ అలమూ అంతా కొట్టుకు పోతుంది గదా, యిదీ అలాటిదే.

మధుర: మరి విజయవిలాస హృదయోల్లాస వ్యాఖ్య మీ వేగుచుక్క గ్రంథమాలలోనే వేస్తే సరిపోయేది కదా?

తాపీ: మద్రాసులో విజ్ఞాన చంద్రికా గ్రంథమండలి వారూ, బందరులో ఆంధ్ర భాషాభివర్ధనీ గ్రంథమాల వారూ మంచి మంచి గ్రంథాలు ప్రచురిస్తూ వుండే వారు. అప్పుడు మేము కూడా వేగుచుక్క గ్రంథమాలను స్థాపించి, వారు చరిత్రలూ, విజ్ఞాన శాస్త్రాలూ ప్రచురిస్తూంటే మేము వారు విడిచిపెట్టిన సాహిత్య శాఖలనే - డిటెక్టివ్, చారిత్రక నాటకాలూ, స్వీయానుభవాలుగా రాసిన నవలలూ ప్రధానంగా ప్రచురించాము. పౌరాణికమని నేను రాసిన విలాసార్జున నాటకాన్ని అప్పట్లో ప్రకటించలేదు. అప్పుడు యీ విజయ విలాస వ్యాఖ్య అందులో యిమడలేదు. ప్రచురించలేదు.

మధుర: చేమకూర వేంకటకవిగారు కూడా నాయుడని మీరు పరవశించారేమోనని నేను పొరబడ్డాను. క్షమించాలి. (నవ్వు)

తాపీ: అందుకే ఆ రోజుల్లో అగ్రవర్ణపు కవులు యితర కులాల నుంచి వచ్చిన కవుల్ని చిన్నచూపు చూసే వారనే బాధపడి చేమకూర వేంకటకవి ' ఏ గతి రచియించిరేని సమకాలము వారలు మెచ్చరే కదా' అని వాపోయాడు. అంత ప్రతిభావంతుడైన కవికి వ్యాఖ్యానం చేయడం గౌరవంగా విధిగా నేను భావించాను. కులాల ప్రసక్తి అంటే - విశ్వనాథ వారు; చమత్కారానికే అనుకో - కవికోకిల పంచమ స్వరంలో ఆలపిస్తోంది అని అనలేదా? ఆ రోజుల్లో అదీ వాతావరణం.

మధుర: శతాబ్దాలు మారినా మనస్తత్వం మారలేదు. మీరు విశాఖపట్నంలో స్థాపించిన కవితా సమితి గురించి శ్రీశ్రీ గారి జోకు చెప్పమంటారా?

తాపీ: చెప్పు. నీ కడ్డేవిటి?

మధుర: సున్నం మీర్రాజుగారు, తాపీ ధర్మారావుగారు, రాళ్ళబండి కుటుంబరావు గారు ఇలా చాలమంది వున్నారు. మరి సున్నం వుండీ, తాపీ వుండి, రాళ్ళబండి వుండి కవితా సమితికో సొంత భవనం లేకపోయిందే అని.

తాపీ:మా యింటిపేరు పూర్వం తాపీ వారు కాదు. అది పౌరుష నామం.

మధుర: తాపీ అంటే స్లో అని కూడా. మీ హృదయోల్లాస వ్యాఖ్యతో ఒక పద్యం చదివి వినిపిస్తారా? అఁ హఁ .... విని ఆనందిస్తా.

తాపీ:

చిత్తజు డల్గి తూపు మొనచేసినఁ జేయగనిమ్ము - పై ధ్వజం
బెత్తిన యెత్తనిమ్ము వచియించెద గల్గిన మాట గట్టిగా;
నత్తరళాయతేక్షణ కటాక్ష విలాస రస ప్రవాహముల్
కుత్తుకబంటి తామరలకున్ దలదమ్ముల్కలు గండు మీలకున్.

ఈ పద్యంలో చేమకూర వేంకటకవి సుభద్ర కన్నులు పద్మాల కంటె గండు మీల కంటె అందంగా వుంటాయని చెప్పాడు. జల ప్రవాహం పద్మానికి మెడదాకా, చేపలకు తలమునిగేలా వుండటం సహజం. ఆమె పద్మదళాయతాక్షీ మీనాక్షీ కూడా. పద్మం మన్మథుని బాణం. చేప ధ్వజం. తన ఆయుధాలను సుభద్ర కించపరచింది అన్న కోపంతో మన్మథుడు తన ఆయుధాలను పైకెత్తినా అవి క్రమంగా సుభద్ర కటాక్ష విలాస రసప్రవాహాలు కుత్తుక బంటిగానూ తలముస్కలు గానూ వుంటాయని అంటాడు అర్జునుడు. ఈ పద్యంలో శృంగార రసపు జాలు-ప్రవాహమే ఈ పద్యమునందలి కటాక్ష విలాస రస ప్రవాహం.

మధుర : పైకి అభ్యుదయ కవులు అయినా శృంగార ప్రబంధాలు చదువుకుంటే మీ వంటి వారి వద్ద చదువుకోవాలి. అవునూ, మీ గురువుగారు గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారు మీ వైపు వీపు త్రిప్పి ముఖం చూడకుండా పాఠం చెప్పే వారటగా -?

తాపీ: వ్యావహారిక భాషావాదాన్ని వ్యతిరేకించే వాడ్నని నా మీద కోపం - నేను ముందు గ్రాంథిక భాషావాదిని.

మధుర: (నవ్వి) మీకుండే తిక్కలలో అదోటి కాబోలు. అయినా మీకు పేరు వచ్చింది అందుకూ యిందుకూ కాదు - 'దేవాలయాల మీద బూతు బొమ్మలెందుకు' రాసినందుకు కదా!

తాపీ: కవికి తన యిష్ట రచన ఓటి వేరుగా వుంటే దానికి గాక మరోదానికి పేరు వస్తే కించిత్తు చింతగానే వుంటుంది. ఏం చేస్తాం?

మధుర: అవన్నీ బయట పెట్టి మీరు మన దేవాలయ సంస్కృతి మీద గౌరవం తగ్గించినట్టా, పెంచినట్టా?

తాపీ: లక్ష్యం సత్య నిరూపణమే కాని ఎవరేమనుకొంటారని కాదు.

మధుర: అలా చెప్తారు గాని మీ కమ్యూనిస్టులకు మన మతం మన సంస్కృతి అంటే చిన్నచూపు. రష్యాలో వాన కురిస్తే యిక్కడ గొడుగు పడతారన్నది నిజమేనా?

తాపీ: ఏదైనా శృతి మించితే అగ్గజంగానే వుంటంది. అభ్యుదయ కవిత్వయుగం రాకపోతే మనవాళ్ళు యింకా ప్రేయసీ, ప్రేయసీ అంటూ కలవరిస్తూ వుండే వాళ్ళు; 'వేయి కన్నులతోడ వెదకుచున్నానే' అంటూ.

మధుర: విశ్వనాథ తన నవలల్లో చిత్రించిన తెలుగు సామాజిక జీవితం మీకెవరికీ అందలేదు. ఆయన తర్వాత నవల తిన్నగా నిజాయితీగా రాసిన వాడేడి?

తాపీ: అన్యాయంగా మాట్లాడకు. రావిశాస్త్రి అల్పజీవి, గోవులొస్తున్నాయి జాగ్రత్త, రాజు-మహిషి, దాశరథి రంగాచార్య జనపథం, జి.వి.కె. కీలుబొమ్మలు, బీనాదేవి హేంగ్ మిక్విక్, వట్టికోట ఆళ్వారు స్వామి ప్రజల మనిషి, గంగు యివన్నీ ఏమిటి?

మధుర: నేను చెప్పినది బ్రిటీష్ వారి కాలంలో, డిప్రషన్ రోజుల్లో జీవితం గురించి - సరే. అదలా వుణ్ణీండి. రైతుబిడ్డ సినిమా ఎలా తీశారు?

తాపీ: అంటే ? (నవ్వు)

మధుర: జమీందారుల సొమ్ముతో; వాళ్ళకు తెలియకుండా; జమీందారీ విధానాన్ని వ్యతిరేకించే చిత్రం తీయడం సాహసం కాదా!

తాపీ: జమీందారీ భూస్వామ్యయుగం అంతరించి పోవలసినదే. ఏం చేస్తాం? కొన్ని అలా జరుగుతాయి. వాళ్ళకీ తెలుసు తమ వ్యవస్థ అంతరించి పోయేది నిజం అని.

మధుర: అసలు మీరు రాకముందు సినిమాలకు స్క్రిప్ట్ అనేది వుండేది కాదంటారు. నిజమా?

తాపీ: నువ్వు అడిగావు గనక చెబుతున్నా. అంతకుముందు డైరెక్టర్లు కవిగారు కూచుని ఏదో రాసుకుని దాన్నే మార్చుకుని తీసేవారు. నేను విధిగా. స్క్రీన్ ప్లే రైటింగ్ డెవలప్ చేశాను. కవి చేసే పని కూడా డైరక్టరు చేయాల్సొచ్చేది. డైరెక్టర్‌కి స్క్రీన్‌ప్లే చేతికంది వస్తే పని సులువు కాదా! బొమ్మ కూడా బాగా వస్తుంది.

మధుర: దిన పత్రికల భాష గొడ్డు గ్రాంథికం వుండేదటగా మీరు రాకముందు.

తాపీ: అవును. నేనే మొట్టమొదట వ్యావహారికంలో పత్రికా రచనచేసి చూపెట్టాను. శీర్షికలు వ్యాఖ్యలు అన్నీ సరళ వ్యావహారికంలో నడిపించాను జనవాణిలో. సంఘ సంస్కరణా; ఆ వెనువెంటనే భాషా సంస్కరణా-

మధుర: మాలపిల్ల సినిమాకి డైలాగులు చలం గారు రాశారా మీరా ?

తాపీ: స్క్రిప్ట్ వర్క్ నేను చేశాను. కొన్ని డైలాగులు ఆయన రాశారు.

మధుర : మీకు సినిమాల వల్ల ఎక్కువ పేరొచ్చిందా, జర్నలిజం వల్లా?

తాపీ: నేను పండితుడ్ని, వచన రచయితను, విమర్శకుడిని. వ్యావహారిక భాషకు వచనంలో శైలిని నిర్ధారించిన వాళ్ళలో ముఖ్యుడ్ని. రామ్మూర్తి పంతులు గారి కలలు పండించిన శిష్యుడ్ని. సినిమా వల్లా జర్నలిజం వల్లా పేరు రావడం నిమిత్త మాత్రం.

మధుర: పెద్దల్ని కాదనడం; మీ సొంత మార్గాన కొత్త దారిని వెళ్ళడం మీకు సర్దా. అలా మీరొక చరిత్రాత్మక కర్తవ్యాన్ని నిర్వహించారు. అవునా?

తాపీ: నేను గాకపోతే మరొకరు చేసేవారు ఆ పని. ఎవరు లేకున్నా వున్నా ఆగేది కాదు. పండిత భిక్షుకుల భాషాభేషజం నశించింది.

మధుర: ఉన్న వాళ్ళ భాష, లేని వాళ్ళ భాష-అంటూ భాషకు వర్గ స్వభావం అంటగట్టారు శ్రీశ్రీ. దాని సంగతేమిటో?

తాపీ: అది ఒక దృష్టి. ఆ దృష్టితో చూస్తే అలానే కనిపిస్తుంది.

మధుర: యద్భావం తద్భవతి అంటారు?

తాపీ: కాదు. మార్క్సిస్టు దృక్పథంతో చూస్తే అలా కనిపించి తీరుతుంది. రైటా రాంగా అనేది తర్వాత.

మధుర: మీ భాషనీ మీ శైలినీ అనుకరించే వారు ఒకరు వున్నారు. మీ రచనలో జాతీయాలు, సంస్కృతంలోవి కంటె తెలుగువి ఎక్కువ వాడతారనుకుంటా. ఎందుకంటే మీ జీవిత చరిత్రకు 'రాళ్ళు -రప్పలూ' అని మొరటైన పేరు పెట్టుకోవడం సాహసమా, కాదా; చెప్పండి! (నవ్వు)

తాపీ: గతుకుల జీవితం అని చెప్పడం నా ఉద్దేశం.

మధుర: మీ శైలిని తూచా తప్పకుండా అనుకరించే వాడు ఎ.బి.కె. అని గిరీశంగారు ఓసారి మాటల్లో అన్నారు.

తాపీ: గిరీశం ఎ.బి.కె సంపాదకీయాలు చదువుతాడుగావల్ను. శ్రీశ్రీ-షష్టిపూర్తికి పాపం జైల్లో వున్నాడు.

మధుర: అన్నట్లు శ్రీశ్రీ షష్టిపూర్తి సభకి మీ రధ్యక్షులట గదా! ఆరుద్ర అలక కూడా ఆ సభకు అదో ముచ్చట. శ్రీశ్రీ గారి నెగెటివ్ దృక్పథాన్ని మీరు సమర్థిస్తారా?

తాపీ: నెగెటివ్ దృక్పథం అంటే-

మధుర: మరేం లేదు. స్వాతంత్ర్యం వచ్చిందనుకోండి. అఁహఁ, ఇది స్వాతంత్ర్యం కాదు; ఏదో వుండు అనటం. ఆంధ్ర రాష్ట్రం వచ్చిందనుకోండి. ఇది అది కాదు. యింకేదో అనటం. మనదేశంలో యిలా వుంది అని చెప్తామనుకోండి, యిది మనదేశం కాదు మరోటి అనడం.

తాపీ: అలా ఎవరంటున్నారు? శ్రీశ్రీయా-

మధుర: ఈ స్వాతంత్ర్యం మేడి పండు అన్నది శ్రీశ్రీ యే. నెగెటివ్ దృక్పథం అంటే - దీన్ని కాదని యింకెక్కడో ఏదో వున్నది అది యిక్కడకు తెస్తామని గప్పాలు కొట్టడం.

తాపీ: నాది అటువంటి మతం కాదు. నేను రష్యా భక్తుడ్నీ కాదు; చైనా భక్తుడ్నీ కాదు. అవునూ, నువ్వు కాంగ్రెసు భక్తురాలివా?

మధుర: కాను...కాను...నాకు యం.యన్. రాయ్ నవ్య మానవతా వాదం నచ్చింది. ఎందుకంటే మానవ చైతన్యానికీ హేతువాదానికీ విలువనిచ్చాడు రాయ్, మహానుభావుడు.

తాపీ: కమ్యూనిజానికీ మానవతా వాదానికీ చుక్కెదురు. రష్యాలో కమ్యూనిజం ఫెయిలయిందనా అలా అంటున్నావు?

మధుర: ఒకప్పుడు బెజవాడను ఆంధ్రా మాస్కో అన్నారు. వాళ్ళ పేర్లు తగిలించుకోడం, వాళ్ళను తెగ అనుకరించడం - చివరికి అక్కడ స్టాలిన్ యుగం ఎప్పుడో అంతరించినా యిక్కడి తీవ్రవాదులు స్టాలిన్ భజన చేస్తున్నారు యింకా.

తాపీ: కమ్యూనిజం పోయినా మార్క్సిజం ఒక సిద్ధాంతంగా ఒక దర్శనంగా యింకా వుంటుంది. పోతే ఫ్యూడల్ కమ్యూనిస్టులు పోతారు.

మధుర: రెడ్ స్క్వేర్‌లో లెనిన్ మసోలియంలోని లెనిన్ భౌతిక కాయాన్ని లేపేస్తార్ట. ఆయన స్మృతికి మహా అపచారం కాదా?

తాపీ: గౌరవ అగౌరవాలు మానావమానాలు బ్రతికున్నవారికే గాని అమరజీవులైన ఆ మహాత్ములకు కాదు. మీరు పూజించినా దూషించినా అవి వారిని అంటవు.

మధుర: ఇంటికి జ్యేష్టాదేవి, పొరుగ్కి శ్రీ మహాలక్ష్మి అన్నట్లు వుంటాయి మనవారి సుత్తీ కొడవలి మార్క్స్ చేష్టలు. వీళ్ళని ఆత్మ విధ్వంసకులు అన్నా తప్పులేదు.

తాపీ: నువ్వు పొరబడుతున్నావు మధురవాణీ. ఏ సిద్ధాంతం అయినా ఆచరణలో మనుష్యుల వలననే భ్రష్టు పడుతుంది. కమ్యూనిస్ట్ పార్టీ కూడా అలానే ప్రజల్ని విస్మరించి సిద్ధాంతాన్ని పట్టుకుని పిడివాదాలు చేసి నానా భ్రష్టూ అయింది. అది ఎప్పుడు ఒక మతం స్థాయికి చేరి తిరుగులేని వేదాంతంగా మారిందో అప్పుడే నియంతృత్వ పోకడలూ అవాంఛనీయ ధోరణులూ తలెత్తి మొత్తం తుడిచి పెట్టుకుపోయేలా చేశాయి. ఈ జబ్బును కొంతవరకు రాయ్ ముందుగానే పసికట్టాడు.

మధుర: ఏది ఏమైనా నాటకాలు, సినిమాలు, సామాజిక స్పృహగల కథలు వచ్చి సాహిత్యాన్ని సుసంపన్నం చేయలేదా? కుటుంబరావు గారు యిప్పుడుంటే యిదంతా చూసి ఏమంటారో?

* * *

(దేవాలయం మంటపంలో కూచుని గిరీశం చుట్ట చుట్టుగుంటూ టుమ్రీ విసురుతూ వుంటాడు. తాతాజీ వెంకటేశాన్ని వెంట బెట్టుకుని దేవాలయం మీది బూతుబొమ్మల్ని చూపిస్తూ శిష్యుడికి వివరిస్తూ వుంటారు.)

మధురవాణి: కుర్రవాడ్ని పాడు చేస్తున్నారు గురువుగారూ!

తాపీ : ఆదిలోనే హంసపాదు. నేనింకా శిష్యుడికి 'పెళ్ళి' దాని పుట్టుపూర్వోత్తరాలూ' చెబుతామనుకుంటూ వుంటే-

మధుర: మీరివన్నీ తెలుసుకున్నాకే పెళ్ళి చేసుకున్నారా? గిరీశంగార్నడిగితే దేవాలయాల మీద బూతు బొమ్మలు వుండాల్సిందే. ఎ మస్టు అంటారు. అవిలేకపోతే దేవాలయాలకు ఎవరు వెళ్తారు? వెళ్ళి ఎవరు ప్రదక్షిణలు చేస్తారు?

తాపీ : అది సర్లె కాని, నీలాంటి రసికురాలి చేతిలో భాగవద్గీత పెడతాడా సౌజన్యారావు పంతులు? తల్చుకుంటేనే నాకు వళ్ళు మండుకొస్తూంది.

మధుర: మరేం పెడితే బాగుండునని మీ అభిప్రాయం

తాపీ: ఏ జయదేవుడి గీత గోవిందమో లీలాశుకుని కృష్ణలీలా తరంగిణో....

మధుర: అయితే భాగవద్గీత ఎవరికిస్తే బాగుండేదంటారు?

తాపీ: గిరీశానికి; పనిష్మెంటుగా.

మధుర: (నవ్వు) నేను మటుకు చదివానేమిటి?

తాపీ : మరేం చేశావు పంతులు నీ కిచ్చిన పుస్తకాన్ని?

మధుర: నాదగ్గరెందుకని మా అమ్మకు తోలేశాను.

తాపీ: ఔరా! నీ చాకచక్యం.

మధుర: ఆంధ్ర విశారద అన్న బిరుదు మీ కెవరిచ్చారో?

తాపీ:
శృంగపురాధినాథుడు ప్రసిద్ధ జగద్గురు శంకరుండు న
న్నుంగని ''శారదాంబిక కనూన కటాక్షము గల్గె; నింకఁ బూ
జంగను ముత్తమోత్తమ యశంబుల ''నాంధ్ర విశారదా'' యటం
చుం గరుణాతిరేకమునఁ జూపఱులెన్న బహూకరించినన్

మధుర: ఆ రోజుల్లో రామ్మూర్తి పంతులు గారిని ప్రతిఘటించి నిలిచిన మీ గ్రాంథిక భాషావాదం కబుర్లు సెలవిస్తారా, వింటాం.

తాపీ: యాభయి సంవత్సరాల నాటి మాట. అప్పుడే శ్రీ గిడుగు రామమూర్తి పంతులు గారు గ్రాంథిక భాష మీద ధ్వజమెత్తారు. వారి వాదనను ప్రతిఘటించాలి. మూడేళ్ళకు ముందు నేను పర్లాకిమిడి కాలేజిలో వారి శిష్యుడను, వారి జ్ఞానము, దీక్ష, వాదన పటిమ బాగా ఎరుగుదును. నాకా! గ్రాంథిక భాషాభిమాన బలము తప్ప వేరు సాయము లేదు. శ్రోతల ఆదరణ నార్జించుకోవడానికి ఒక ఉపాయముగా చిన్న కల్పనతో చంపక మాలికా పద్యరూపమున నా వాదనోపన్యాసాన్ని ప్రకటించాను.

మధుర: మిమ్మల్ని ఎవరూ ఎదుర్కొనలేదా?

తాపీ: లేకేమి. నా చంపకమాలికకు ప్రత్యుత్తరమా అన్నట్లు శ్రీ సెట్టి లక్ష్మీనరసింహం మేష్టారు ఒక శార్దూలమాలిక ప్రకటించి నా వాదాన్ని ఖండించారు లే.

మధుర: అయితే యీ కలభాషిణి యెవరు?

తాపీ: నా చంపకమాలికలో ''తెలుంగనెడు కాంత'' కథ చాలామంది పండితుల అభిమానాన్ని సంపాదించుకుంది. ఆ ప్రోత్సాహంతో నేను ఆ కాంతకు కలభాషిణి అన్న పేరు పెట్టి ఆమె స్వీయచరిత్ర రూపంగా ఆంధ్ర భాషా చరిత్రను శ్రీ వీరేశలింగం పంతులు గారి వరకు వ్రాశా. వేగుచుక్క గ్రంథమాలలో 1911లో యిదే ప్రథమ పుస్తకంగా ప్రచురించాము. ఆ పుస్తకం పేరు '' ఉషః కాలము.''

మధుర: అవి ఎలాటివో మచ్చు చూపిస్తారా?

తాపీ:
నిలయము జెంద గ్రామ్యమను నిక్కపు పాదరసంబు గూర్చి వ
న్నెల కనకంబు మా తెలుగు నీరసమౌనటు జేయకుండ, మ
మ్మలరగజేసి, మీరు సుఖమందుచు నుండు, డటంచు గోరి, దో
సిలి నొసరించి మ్రొక్కెదను చేకొను డార్యులు, ధర్మరాయుడన్!

మధుర: తరవాత?

తాపీ: మరి యిరవైయేళ్ళ తరువాత భాషను గురించి నా అభిప్రాయాలు మారాయి. భాషాభ్యుదయానికీ, ప్రజల విజ్ఞానాభివృద్ధికీ, రచనలు వ్యావహారికంలో వుండాలన్న దృఢ విశ్వాసం కలిగింది. అందుచేత యీనాడు ఈ ''చంపకమాల'' లోని విషయం నిరుపయోగమయిందనే చెప్పాలి.

మధుర: ఇదంతా పాత పాళీ వ్యవహారమన్న మాట. మరి కొత్త పాళీ అంటే ఏమిటి?

తాపీ: కవులకూ, ప్రజలకూ మధ్యను పెరిగిపోయిన కొండలూ, అడవులే పోవాలన్న రచనలు వ్యావహారిక భాషనే సాగాలన్న నమ్మకం కుదిరింది. ఆ నమ్మకాన్నే ''కొత్త పాళీ'' గ్రంథ రూపంగా 1956లో ఆంధ్ర మహాజనులకు అందజేసుకున్నా. ఆ భాషలోనే దినపత్రికను వార పత్రికలను నిర్వహించి సినిమాలలో - పౌరాణిక చిత్రాలలో కూడా వ్యావహారిక భాషనే అందరూ అంగీకరించేలా ఉపయోగించా. ఈనాడు ఎవరో విశ్వనాథలాంటి వారు తప్ప (త్రిపురనేని వారు కూడా) అంతా వ్యావహారికానికి తరలి పోయారు.

మధుర: శ్రీశ్రీ గ్రాంథికం కలవారి భాషనీ వ్యావహారికం పేదల భాష అనీ అన్నారు. మీరు ఆ విభజనను అంగీకరిస్తారా?

తాపీ: అది అతను చమత్కారం కోసం అని వుంటాడు. భాషకు వర్గ స్వభావాన్ని అంటగట్టడం దుస్సాహసమే.

మధుర: దేశోద్ధారకుల జాబేమిటి?

తాపీ: దేశోద్ధారక కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు గారి స్వహస్తాలతో విచిత్రమయిన జాబు వచ్చింది. '' ఈ సంవత్సరం గూడా తమ రచనతో ఆంధ్రపత్రిక ఉగాది సంచిక నలంకరించవలసింది అని. అప్పుడు నేను నెల్లూరిలో చుండీ జమీందారుకు ప్రభుత్వము నియమించిన సంరక్షకోపాధ్యాయునిగా వున్నా. ఆ జాబందినపుడు నా పరిస్థితి ఎలాగుండే దంటే; నాకు ఆనాడున్న ఆస్తి అంతా బంగారము, వెండి, రొక్కము వెలగల వస్త్రాలు అన్నీ దొంగలపహరించుకు పోయారు.

మధుర: రామ! రామ! మరి అప్పుడు రాశారా?

తాపీ: 'దొరకక చెప్పు టెట్టులని తొంటి కవీశులు సాటఁగూడదే' అనే మకుటంతో కొన్ని పద్యాలు వ్రాసి పంపా.

మధుర: మీ ప్రత్యేక విషయం గణితశాస్త్రం కదా మీరివన్నీ ఎలా పట్టించుకున్నారు?

తాపీ: మళ్లీ చెబుతున్నా. ఆంధ్ర సారస్వతం నా అభిమాన విషయం. విశేష పఠనం టాల్‌బోయ్ వీలర్ దొర వ్రాసిన ఇండియన్ హిస్టరీ ఆ రోజుల్లో.

మధుర: చరిత్ర వల్ల ప్రభావితులై ఏమైనా రాశారా?

తాపీ: విజయనగరాంజనేయులు అని వ్రాశా. నేను చదివిన చరిత్ర పుస్తకంలోదే ముజాహిద్‌షా కథ. మన చరిత్ర పుస్తకాల్లో యీ కథ కనబడదు.

మధుర: ఏమిటా కథ?

తాపీ: భామినీరాజు ముజాహిద్ షాహి చేతులారా ఒక అంజనేయ ప్రతిమను గండ్ర గొడ్డలితో నరకబోతాడు. ఒక ముసలి బ్రాహ్మడు అడ్డు వస్తాడు. షాహి మొదట అతడ్ని నరికి, తరువాత విగ్రహాన్ని కొట్టి తన కసితీర్చుకొని పోతూ వుంటాడు. కొన ఊపిరితో ఆ బ్రాహ్మడు మహాపరితప్తమయిన హృదయంతో షాహిని శపిస్తాడు. దాని ఫలితమా అన్నట్లు, ముజాహిద్ షాహి తన యిల్లు చేరకుండా, దారిలోనే, నీచమయిన చావు చచ్చాడు.

మధుర: యిలా హిందువుల్ని ముసలీ ముతకాభేదం లేకుండా వధించి, విగ్రహాలు ధ్వంసం చేసిన వీరి వారసులు 15 ఆగస్టు 1947 తరువాత సెక్యులర్ రాజ్యాంగంలో మైనారిటీలయి పోయి మన వారి కంటె ఎక్కువ హక్కుల్తో కాంగ్రెసు వారి దయవల్ల మన నెత్తి మీదెక్కి తొక్కుతున్నారు.

తాపీ: నీకు కాంగ్రెసు అంటే పడదా?

మధుర: ఈ మహమ్మదీయ మహాయుగం నాటి దురాగతాల్ని హిస్టరీని కాంగ్రెస్ వాళ్ళు ఎలా తిరగరాయిస్తారో - మన సెక్యులర్ కాంగ్రెస్ యిష్టానుసారం తిమ్మిని బ్రహ్మి బ్రహ్మిని తిమ్మి చేస్తారు కావును.

తాపీ: ఏ దేశ చరిత్ర చూసినా ఏమున్నది గర్వకారణం?
నరజాతి చరిత్ర సమస్తం పరపీడన పరాయణత్వం

మధుర: మీ కమ్యూనిస్టులు కూడా హిందువులకే మతోన్మాదం అంటగడుతున్నారు. కాంగ్రెసు యిటువంటి భ్రష్ట రాజకీయాల మైనారిటీలను నెత్తికెక్కించుకొని ఆడటం దేనికంట?

తాపీ: ఎన్నికల ప్రయోజనాల్ని దృష్టిలో పెట్టుకొని ఆడే నాటకం. రాజకీయ నాయకుడెప్పుడూ రాబోయే ఎన్నికల గురించే ఆలోచిస్తాడు.

మధుర: సరే వాళ్ల గొడవ అలా వుంచి - రాగి డబ్బు గురించి చెప్తారా?

తాపీ: ఆనిబిసెంట్ రోజులవి. 1916 దీపావళి వచ్చింది. దీపావళి వసూళ్ళు జమచేసి నాయకుల కందజేసే వారం. అప్పుడు నేను విశాఖపట్నంలో గణిత శాస్త్రోపాధ్యాయుడిని. ఉత్సాహంతో వున్న కొందరు విద్యార్థులకు డబ్బా లిచ్చి వసూళ్ళకు వెళ్ళమన్నా, బోణీ మీరే చెయ్యండి అన్నాడొకడు. సరే అని, అన్ని డబ్బాలలోను కాసులు (రాగి డబ్బులు) వేసి పంపించాను.

మధుర: ఓహో అదా రాగి డబ్బు అంటే-

తాపీ: లేదు. ఇంకా ఉంది విను. సాయంత్రం అయిదు గంటల వేళకు హిందూ రీడింగ్ రూం మెట్లెక్కుతుండగా నా విద్యార్థులలో ఒకడు నా ముఖం దగ్గిర డబ్బా వాగిస్తూ

దీపావళి వసూళ్ళు సార్ అన్నాడు. నా జేబులో ఒక అర్ధణా డబ్బు మాత్రం వుంది. అర్ధణా ఆ డబ్బాలో వేస్తూ - చుట్టల కోసం ఉంచుకున్నా నబ్బాయీ'' అన్నా. అక్కడి నా స్నేహితుడొకడు ''అంత కంటె మంచికే వినియోగం అవుతూ వుంది సంతోషించు'' అన్నాడు. దానితో ఊహలు రేగాయి. ఎన్నింటికో ఉపయోగమయ్యే ఆ రాగి డబ్బు దేశసేవకు వినియోగపడుతూ ధన్యమయిందని అనుకున్నా. ఇంగ్లీషులో ఆటో బయాగ్రఫీ ఆఫ్ ఎ షిల్లింగ్ అనే ద్వ్యర్థి రచన వెలువడింది. మనమెందుకు యీ రాగి డబ్బు చరిత్ర వ్రాయకూడదు అనిపించింది.

మధుర: బాగుబాగు శ్రీశ్రీ గారన్నట్లు మొత్తానికి కవితామయమేనోయ్ అన్నీ అని ఆయన మాటా రుజువు చేశారు.

తాపీ: శ్రీశ్రీ కంటె చాలా ముందు మాట. అతను భావ కవిత్వ యుగంలో పుట్టాడు, మేం వల్లాక్కాదు.

మధుర: సంప్రదాయ కవిత్వమా? భావకవిత్వమా? దేన్ని మీరు ఎక్కువగా అభిమానించారు?

తాపీ: ప్రబంధ కవిత్వ సంప్రదాయంలో వున్న మాకు ఈ భావకవిత్వం కొంచెం వెగటుగానే వుండేది.

మధుర: ఎందుచేత?

తాపీ: వంగదేశ వాసనా ఇంగిలీసు ఎంగిలీ అని అనుకునే వారము; వారి పదజాలం ప్రణయ ప్రకోపం, ఉపమాన సరళీ చూసి నవ్వుకొనే వారం.

మధుర: కొత్తని ఆహ్వానించడానికి చాలా ధైర్యం కావాలి. గతానుగతికో లోకః. నలుగురు నడిచే బాటను నడవటం సుళువు. కొత్త మార్గం వెయ్యటం ఆ మార్గాన నడవటం అంత సులభం కాదు.

తాపీ: కొందరు సిద్ధహస్తుల రచనలలోని గుణాధిక్యము గుర్తించి లోలోన మెచ్చుకోకపోలేదు. కాని ఆనాటి భావకవులలో కొందరు ప్రబంధకవులను అవహేళన చేస్తూ ప్రసంగాలు చేయడం సహించలేకపోయేవారం.

మధుర: మొత్తానికి మీరు చాలా పేచీకోరు మనిషే -

తాపీ: నేను పాత కొత్తల మేలు కలయిక

మధుర: (నవ్వి) కాదు విచారకరమైన కలయిక. భావకవిత్వం వెనువెంట మనకు కాల్పనిక సాహిత్యం నవల కథానిక అన్నీ వచ్చాయి గదా; మీరే దిక్కునున్నారు?

తాపీ: మేము పండిత కవుల పక్షం నుంచి ప్రజల పక్షానికి రావడానికి చాలాకాలం పట్టింది. నేను కూడా మూడు నాలుగు ముత్యాల సరాలు వ్రాసి నాప్రణయ హృదయాన్ని ఒలకబోశాను. ఆ ఖండకావ్యం చిన్న పుస్తకంగా అచ్చు వెయ్యమని ముద్రాలయానికిచ్చాను.

మధుర: అన్నట్లు మీ ప్రేయసి ఎవరు? (నవ్వు)

తాపీ: వుండు, చెప్పనీ. తీరా పుస్తకం అచ్చయిన తర్వాత చూస్తే ఏముంది? 'ణ' బదులు 'ళ' పడ్డది. ప్రణయం ప్రళయం అయింది.

మధుర: ప్రెస్సు వాళ్ళని నిలదీసి అడగలేదా మీరు? (నవ్వు)

తాపీ: అయ్యో అడిగా, అడగకేమి? 'క్షమించండి. ఆ పద్యాలలో మీరు వర్ణించిన దురవస్థ అంతా ప్రణయానికంటె ప్రళయానికే బాగా సరిపోతుంది కదా' అన్నాడు ఆ కంపోజిటర్.

మధుర: దీనికని రాస్తే దానికి సరిపోతే మీరు భావకవిత్వానికి పనికిరారని తేలిపోలేదా? (నవ్వు)

తాపీ: ఆ రోజులలో కొందరు భావకవులు ''మా కవిత్వం ఒక పాతికేళ్ళ దాకా మీకు బోధపడదు లెండి'' అని కొంత అహంభావంతో చెప్పుకొనే వారు. వీరంతా ఒకరు వ్రాసిన భావగీతాన్ని మర్కొకరు ఆకాశానికెత్తివేస్తూ ప్రశంసిస్తూ వుండేవారు. ఇదంతా మాకు దుస్సహంగా వుండేది. అది అనాటి మా అభిప్రాయం. అది సమర్థనీయం కాకపోవచ్చు

మధుర: కొత్త కవిత్వం ఒక ఉప్పెనలా వచ్చిపడినప్పుడు పాత కొంత తుడిచి పెట్టుకు పోతుందిట. దాన్లో కొంతమంచి వున్నా అది కూడా నష్టపోతుంది అని గిరీశం గారు చెప్పారు.

తాపీ: చెబితే చెప్పాడు. ఏది ఏమైనా నేటి కవులు ఒక్క పూర్వ కవీశ్వరుడినయినా బాగా అర్థం చేసుకొని పఠించినట్లయితే మంచిది.

మధుర: ముద్దుకృష్ణగారి వైతాళికులు మీరు చూడలేదా?

తాపీ: చూడకేమి - నేను చెప్పినవి వెనకటి సంగతులు. భావ కవిత్వం తరవాత అభ్యుదయ కవిత్వం, శ్రీశ్రీ, ఆ వెనువెంట వచన కవిత్వం, కుందుర్తి; చాలా దూరం వచ్చింది.

మధుర: భావ కవిత్వం అది ఎలా వచ్చిందో అలా మాయమయి పోయింది విచిత్రంగా - ఏమైనా 1890లు గొప్ప సాహిత్య పురుషుల్ని ప్రభవించింది. అది అపూర్వమైన కాలం అని గిరీశంగారు చెప్తూండేవారు.

తాపీ: అన్నిటికీ వీడొకడు ప్రమాణం నీకు. పూటకూళ్ళమ్మ ఏం చేస్తోంది?

మధుర: యంగ్ విడోస్‌ని యిద్దర్ని చేరదీసి విజయనగరం గంట స్తంభం దగ్గర చాసో గారి ప్రెస్ పక్కన భోజనహోటలు నడిపిస్తున్నది. కాలేజి కుర్రాళ్ళ జోరు అక్కడే.

తాపీ: రామప్పంతులిప్పుడేం చేస్తున్నాడు?

మధుర: లుబ్ధావధాన్లు పోయాక మీనాక్షి రిచ్‌విడో అయింది. మీనాక్షి పంచన చేరి కాలక్షేపం చేస్తున్నాడు. నన్ను చూస్తే మహా బెదురు - పూట కూళ్ళమ్మకి సలహాలిస్తూ వుంటాడు.

తాపీ: అప్పారావు గారు పోయినా వీళ్ళంతా చిరంజీవులే-

మధుర: ఆంధ్ర తేజంబు గలదె యీ యవని నింక? సందియంబయ్యె - అని ఎందుకు రాశారు? ఇప్పుడు ఆంధ్రుడే ప్రధానమంత్రి కూడా.

తాపీ: విజయనగరాంజనేయములో అప్పుడట్లా రాశాను - తరువాత ఏదో మహాపాపం చేసినట్లు ఫీలయ్యాను.

దోసమూనెను మదికిదె దోసిలిడెద
నాంధ్ర తేజమ వందనం బందికొనుము

అని 1923లో వ్రాసి ఆంధ్రపత్రిక ఉగాది సంచికలో ప్రకటించా. సహాయ నిరాకరణోద్యమంలో గాని స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో కాని యావద్భారత వర్షములోను ఆంధ్రులదే పైచేయి. గాంధీజీ నియమాలను తూచ తప్పక పాటించి ఎటువంటి త్యాగానికయినా తెగించిన వారు ఆంధ్రులే.

మధుర: 'రాజులు పోదురు రాజ్యముల్ పోవు
కలకాలముండును కావ్య మొక్కటియె',

అని, 'నా పూలతోట యీ నా జన్మభూమి' అని; రాసింది మీరే కదా!

తాపీ: నీకివన్నీ ఎట్లా తెలుసు?

మధుర: ద్విపదలు వృత్తమాలికలు కొన్నాళ్ళకి విసుగెత్తించక తప్పవు.

తాపీ: అందుకే అభ్యుదయ కవులు తరవాతి తరంవారు మాత్రా ఛందస్సుల్ని పట్టుకున్నారు.

మధుర: మీరేం తక్కువ తిన్నారా?

తొలి మీ చూపులు మాటలుం గుణము సంతోషంబుతో జూచి నా
కు లభించుం గద యివ్వి సర్వమని కోర్కుల్ దీగలై సాగ, డో
లల నూగాడితి; నిప్పుడవ్విగని, వాల్లభ్యాప్తి వై మానికో
జ్జ్వల యానంబున సంచరించు బరితోషవ్యోమ మార్గంబులన్... అన్నారుకారా?

తాపీ: సెహభాష్ బేటీ. కావలసినంత శృంగారరసము దాంపత్య జీవితంలో వుంది అనడానికి, లేదనుకొని పైచూపులకు పోనక్కర లేదని 'దాంపత్యము - శృంగారము' అని వ్రాశా.

మధుర: మీ టీచర్ గుణం అక్కడా పోనిచ్చుకున్నారు కాదు. పెళ్ళి గురించి రీసెర్చి చేశారనుకుంటా. ఈ మధ్య వెంకటేశం చేతిలో - 'పెళ్ళి-దాని పుట్టు పూర్వోత్తరాలు' అన్న పుస్తకం చూశా. ఇదెందుకు? శుభ్రంగా పెళ్ళి చేసుకోమని చెప్పా.

తాపీ: అలా చెప్పకు. వాళ్ళు మన ఆచారాలు వ్యవహారాలు ఏది ఎందుకు వచ్చిందో అన్నీ తెలుసుకున్నాక పెళ్ళి చేసుకుంటే గుడ్డి నమ్మకాలు లేకుండా హాయిగా వుంటారని నా ఆకాంక్ష.

మధుర: ఎలా పెళ్ళాడినా కాపురం ప్రధానం.

తాపీ: పూర్వం పెళ్ళాడ్డం కలియడం పిల్లలు పుట్టడం యివన్నీ క్రమంగా జరుగుతాయని

తెలీక - వేరనుకుని ఆలోచించే వారు. పెళ్ళెందుకు, పెళ్ళంటే ఏమిటి, అని చదివి ఆలోచించి పుస్తకం వ్రాశాను. జత కట్టడం ప్రకృతి పని; పెళ్ళి అన్నది మన పని. పూర్వం కామవాంఛ గలిగినపుడు జత కూడడమే సహజ కార్యం.

మధుర: అవన్నీ మాకెందుకు చెందుతారు; కావలిస్తే కొనుక్కు చదువుకుంటాం -స్టాలిన్ భక్తుల గురించి మావోభక్తుల గురించి చెప్పండి వింటాం.

తాపీ: కమ్యూనిస్ట్ పార్టీకి చెందిన కొందరు స్టాలిన్ భక్తులుంటే వుండవచ్చు. మావో భక్తులు మరి కొందరు వుంటే వుండవచ్చు. మన సంస్కృతిని మనమతాన్నీ మన చదువులనీ గౌరవించే వారు లేనే లేరంటావా?

మధుర: ఎవరైనా ఉన్నారేమో కాని కమ్యూనిస్టులు మాత్రం కాదు.

తాపీ: నీకు వారంటే ఎందుకు కినుక?

మధుర: వారు ఎవరిని బలపరిస్తే వారు క్షీణించి ప్రాణావశిష్టులై పోతున్నారు (నవ్వు)

తాపీ: అంటే - నవ్వకుండా చెప్పు. చెప్పయినా నవ్వు.

మధుర: కమ్యూనిస్టులు తెలుగుదేశాన్ని బలపర్చారు అది రెండు ముక్కలయింది. వారు మాత్రం గట్టిగా అలానే వున్నారు.

తాపీ: నువ్వు కాంగ్రెస్సా ?

మధుర: కాదు. నేను మీ రెటుంటే అటు. నాకు మీలా సంగతేమిటో తెలుసుకుందామనే - అంతే. అదే నన్ను పాడుచేసింది కూడాను.

తాపీ: 'దేవాలయాల మీద బూతు బొమ్మలెందుకు' అలా పుట్టిందే - ఈ పరిశోధన 15 సంవత్సరాలు జరిగింది. ఈ విషయాలను గురించి కొన్ని జొన్న కర్రలోనూ, కొండెకాడులోనూ, ఓనమాలలోనూ, తాకీలోనూ వ్రాస్తూ వుండే వాడిని. చెప్పబోయేది కటువుగా వున్నా వద్దన్నా మిత్రులు నా చేత రాయించారీ పుస్తకాన్ని.

మధుర: దేవాలయాల మీద బూతు బొమ్మలెందుకు అనే పుస్తకమేనా?

తాపీ: ప్రజామిత్ర పత్రికలో వారం వారం పడిన ఈ వ్యాసాలకు ఆంధ్ర పాఠకులు చూపించిన ఆదరం అపారం.

మధుర: ఆ రోజుల్లో నేనూ చదివి తిట్టుకున్నా - గిరీశం గారు తెచ్చేవాడు తాతాజీ రచనలు అంటూ.

తాపీ: దేవుడు అంటే ఆరోజులలో వాళ్ళకున్న అభిప్రాయాన్ని బట్టి సంగమ సమర్పణ ఒక మహా పవిత్రమైన కార్యం అయింది. అందుకు దేవాలయాలు మూల స్థానాలు.

మధుర: ఇదే వాళ్ళకు ముఖ్యమైన పనిగావల్ను. కర్మ! కర్మ! ఇంకేం డ్యూటీ లేనట్లు!

తాపీ: సంగమ బుద్ధికి ఉద్రేకం కలిగించే విషయాలన్నీ దేవాలయాలకి ముఖ్యమైన అంగాలయ్యాయి. కోవెలలు రతికళామందిరాలయాయి, బూతు బొమ్మలతో, గుడి

చేటులతో, నపుంసక పండితులతో నిత్య సంగమాలతో కేళీ మందిరాలయాయి.

మధుర: మరి చెప్పకండి. పూటకూళ్ళమ్మ వింటే చీపురుకట్ట తిరగేస్తుంది. (నవ్వు)

తాపీ: మన దేశంలో కేవలం నిర్గుణ బ్రహ్మోపాసన నుంచి ఉచ్ఛిష్ట గణపతి ఉపాసన వరకు అన్ని రకాలూ వున్నాయి. నరబలి మొదలు ఆత్మ బలిదానం వరకూ అన్ని లెవెల్సూ ఉన్నాయి. కీడు తియ్యడం, సంతానం కోసం కోవెలలో మూడు రాత్రులు నిద్ర చెయ్యడం లాటి ఆచారాలూ వున్నాయి. ఇటువంటి వాటినన్నిటినీ చారిత్రిక దృష్టితో చూడాలి.

మధుర: ఇప్పటి మనస్తత్వంతో అప్పటి సంగతుల్ని చూసి కంగారు పడకూడదంటారు తాతాజీ.

తాపీ: అన్నిటిలో పాత సూత్రాలూ కొత్త జీవనమూ ఢీకొంటూ వుంటాయి. సూత్రాలను జీవితంతో మేళవించడం మంచిపని.

మధుర: ఆ సమన్వయమే వుంటే అన్నీ చక్కబడతాయి అంటారు. అన్నట్లు చేయి తొడకింద పెట్టి ప్రమాణం చేయడం ఏవిటి?

తాపీ: అదా - అంటే గోప్యాంగం దేవతా విగ్రహాన్ని ముట్టుకొని చెబుతున్నాను అని ప్రమాణం.

మధుర: తల్లితోడు అక్క తోడు అంటారు. అదీ యింతేనా?

తాపీ: ఆ. అదే - గోప్యాంగ సంపర్కమే కనిపిస్తోంది. ఎదటి వారిని కట్టడి చెయ్యాలంటే మన ఆడవాళ్ళు నన్ను చంపుకుతిన్నట్లే అని ఒట్టువేస్తూ వుంటారు.

మధుర: మన కోర్టుల్లో యింకా దేవుడి మీద అని ప్రమాణాలు చేయిస్తూ వుంటారు. ఇది అవసరమా?

తాపీ: కూట సాక్ష్యం చెప్పిన వ్యక్తి కూడా ఆ ప్రమాణమే చేస్తాడు. అంటే ప్రమాణం మీద గౌరవ భావం అంతరించినట్లే కదా. దేవుడ్ని కోర్టులోకి రప్పించడం ఎందుకు? ఆ ఆచారం యిప్పుడు నిరుపయోగం అయిపోయింది.

మధుర: ఈ వెంకటేశ్వర స్వామికి జుట్టు యివ్వడం అసలు ఎలా వచ్చింది?

తాపీ: పండగ నాడూ పాత మొగుడేనా అని ఒక ఆవిడ రవికల పండుగలో విచారించిందట. పూర్వం వ్యభిచారం రెచ్చిపోయి సాగేదట. వ్యభిచారం యిష్టం లేని వాళ్ళు తలవెంట్రుకలను సమర్పిస్తే చాలునని ఓ చక్రవర్తి రూలు ప్యాస్ చేశాడు. అవమాన మనండి. శిక్ష అనండి. వెంట్రుకలను యివ్వడం ఆచారమయింది. రాను రాను వ్యభిచారం పోయి జుత్తు యివ్వడంతో తీరింది ఆరాధన.

మధుర: ఒకప్పుడు 'స్త్రీకి ఒక భర్త' అన్న రూలులేదని తెలుస్తోంది. ఇప్పటి దృష్టి వేరు. అప్పటి వ్యవహారాలు వేరు. ఇదే రైటు అది తప్పని ఎలా చెప్పగలం?

తాపీ: పండితులు జాగ్రత్తగా వుండాలి. తొందర పడకూడదు.

మధుర: తమకు చుట్ట ఎలా అలవాటయిందీ తెలుసుకోవచ్చా?

తాపీ: పర్లాఖిమిడిలోనే నాకీ చుట్ట కాల్చడం అలవాటయింది. ఒక బొబ్బిలి విద్యార్థి కాన్స్టిపేషన్‌కు మందుగా చుట్ట కాల్చడం నేర్పాడు. మిత్రుడు చెప్పిన మాటలన్నీ శిలాక్షరాలు. చుట్ట నాకు తారక మంత్రం అయింది.

మధుర: మీరు లెక్కల మేష్టారు కదా, తెలుగు సర్దాకి కారణం ఏమిటి?

తాపీ: సుసర్ల సత్యనారాయణ అని ఓ బొబ్బిలి విద్యార్థినా దగ్గరకు వచ్చి చక్కని పద్యాలు. బాగా చదువుతూ వుండేవాడు. ప్రబంధాలలోంచి పద్యా లేరి వెంకటగిరి సంస్థానం వారు ఒక పుస్తకం వేశారు. నేను కోరగా ఖర్చులన్నీ వారే పెట్టుకుని దాదాపు ఇరవై పుస్తకాలు పంపించారు. అలా ఏర్పడింది నా ప్రబంధ పరిచయం, విద్యా తృష్ణ.

మధుర: గిడుగు రామ్మూర్తి పంతులుగారి గురించి చెప్పండి. మీ రాయన అభిమాన విద్యార్థి కూడా నటగా-

తాపీ: మా మేస్టరు గారి హృదయం వజ్రాయుధంకంటె కఠోరంగా వుండగలదు. పూవు కంటె మృదువుగానూ వుండగలదు. వారు పర్లాఖిమిడిని తమ మాతృభూమిగా గణించారు. ఆ ప్రాంతీయుల అభ్యుదయానికి చాలా శ్రమ తీసుకున్నారు. సవరజాతి వారిని ఆత్మీయులుగా భావించి వారికి లిపి సౌభాగ్యాన్ని కల్పించారు. ఇంత అభిమానంతో చూచిన ఆ ప్రదేశాన్ని ఘోరమైన ప్రతిజ్ఞ పట్టి త్యజించగలిగారు. మళ్ళీ పర్లాఖిమిడి ముఖం చూడనని శపథం పట్టారు, చూడకుండానే దివంగతులయ్యారు. మంచి కయినా చెడ్డకయినా పట్టినదే పట్టు. హరిహర బ్రహ్మాదులైనా ఆ పట్టు సడలించలేరు.

మధుర: ధన్యులు. ఆయనతోబాటు మీరూనూ. వారికోర్కె తీర్చాలని వ్యావహారిక భాషను పత్రికలలో ప్రవేశపెట్టి ఆయనకు గొప్ప తృప్తినిచ్చారు. ప్రజల భాష ద్వారా సినిమా రంగాన్ని జనం మధ్యకు తీసుకువచ్చారు. నార్ల మీ లైన్లో ముందుకు వెళ్ళి సంపాదకీయం వ్యాసాలకు శీర్షికలకు వన్నె తెచ్చారు.

తాపీ: ఇంతకీ ఏమంటావు? (నవ్వు)

మధుర: ఏమంటాను? నవ్యాంధ్ర జాతినిర్మాతలు మీరంటాను (నవ్వు).

("మిసిమి" - మే, జూన్ 1992)

నార్ల వెంకటేశ్వరరావు తో

(మంచం నిండా చుట్టూతా పరుచుకున్న సగం తెరిచీ మూసిన ఇంగ్లీషు తెలుగు పుస్తకాలు. ఆ మధ్యలో గోల్డ్‌ఫ్లేక్ సిగరెట్టు పెట్టెల మధ్య సిగిరెట్ ఆరారగా పీలుస్తూ నార్ల వెంకటేశ్వరరావు. పక్కన కాఫీ కప్పు. సిగరెట్‌తో మరో సిగరెట్ వెలిగించబోతుండగా సిగరెట్ లాక్కుని నలిపి కిటికీలోంచి విసిరేస్తుంది మధురవాణి)

మధురవాణి: ఏవిటీ కాల్చడం? గది నిండా పొగ! ఎలా ఆలోచిస్తారు యిల్లాంటి గదిలో?

నార్ల: మాకు స్టోన్ దగ్గరకు వెళ్ళి నించోగానే ఐడియాలు వస్తాయి. ప్రెస్సులో ఎంత గోలగా వుంటుందో నీకేం తెల్సు? యీ గది యింకా వెయ్యి రెట్లు బెటరు.

మధుర: సిగరెట్ కాల్చకపోతే రాయలేరా?

నార్ల: ఏవిటో దవడలు పీక్కుపోతాయి. బుర్ర చిట్టెం గట్టినట్లు వుంటుంది. చెయ్యి ఆడదు సిగరెట్ లేకపోతే.

మధుర: గిరీశంగారు చుట్ట వెలిగించమనే వారు.

నార్ల: చుట్టకు మధ్యలో ఆరిపోయే గుణం వుంది, సిగరెట్ అలాక్కాదు. నీకు చుట్ట వాసనే యిష్టమనుకుంటాను.

మధుర: సానిదానికి యిష్టమేమిటి అయిష్టమేమిటి? సరసులకు ఏది ప్రియమో అది మాకు ప్రియం.

నార్ల: కొంపదీసి నన్ను అందులో చేర్చలేదు గద-

మధుర: అంత అదృష్టమా? మీకు గురజాడ వారి మీద కోపం వచ్చిందని విన్నాను.

నార్ల: అవును. నేను యాంటీ నాచ్. అతగాడు రామస్వామి వెంకటస్వామి అనే వేశ్యలిళ్ళకు వెళ్ళి వాళ్ళ కోపతాపాలూ అలకలూ తీర్చి ఆనంద గజపతిరాజు గారికి వాళ్ళతో గొడవలు లేకుండా మధ్య వర్తిత్వం (అనకూడదు గాని, డాఫరీ) చేశాడట.

మధుర: రామ రామ - వారిద్దరికీ అప్పారావు గారంటే ఎంత గౌరవం? ఎంత భక్తి? వారిని తండ్రిగా చూసుకుని వారికంట పడకుండా జాగ్రత్తగా మసిలే వారు.

నార్ల: వాళ్ళిద్దరూ తాగేవారట. తాగితే ఒకావిడ ఆనంద గజపతిని కూడా లెక్కచేసేది కాదట.

మధుర: అందుకే అటువంటి వేశ్యల బాలికలకు శిక్షణ నిచ్చేందుకు విజయనగరం రాజమహేంద్రాల్లో పాఠశాలల్ని నెలకొల్పి సంగీత సాహిత్యాల్లో శిక్షణ నిప్పించే వారని విన్నా.

నార్ల: అందుకే తరవాత వీరేశలింగంగారు ఆడపిల్లలకు స్కూళ్ళు పెడితే అక్కడకు ఉన్నత కులస్థుల పిల్లల్ని పంపేవారు కాదు.

మధుర: శ్రీ ఆనంద గజపతి మహారాజుల వారి సన్నిహిత మిత్రులుగా ఆస్థాన ఉద్యోగిగా పంతులుగారి మీద చాలా బాధ్యతలు వుండేవి. అత్త మీద కోపం దుత్త మీద చూపించినట్లు మీరు అప్పారావుగారిని నిందిస్తే ఏమి లాభం?

నార్ల: వీరేశలింగంగారు అప్పారావుగారున్న పొజిషన్లో వుంటే రిజైన్ చేసేవాడు కాని సానికొంపలట్టుకు తిరిగే వాడు కాదు.

మధుర: మీరు అప్పారావు గారిని తప్పుగా అర్థం చేసుకున్నారు. ఆయన దృష్టి ఎంతసేపూ నాటక రచయిత దృష్టి. వేశ్యల కొంపలు ఆ పరిసరాలు ఆయన కవి దృష్టితో చూడకపోతే ఆయన కన్యాశుల్కం రాసేవాడు కాదు. వీరేశలింగం పంతులు గారికీ గురజాడకూ వున్న ముఖ్యమైన తేడాను మీరు వక్రంగా గ్రహించారు.

నార్ల: మహ చెప్పొచ్చావులే, వంకర అంటూ. ఇబ్సన్ రాసిన 'డాల్స్ హవుస్' నువ్వు చదివావా?

మధుర: మీ నైతిక దృక్పథం జర్నలిజానికి పని కొస్తుందేమో గాని నాటకానికి కాదు. నాటక రచయిత మీద అంత నైతిక బరువును ఎవరూ మోపరాదు. ముని వెంకట సుబ్రహ్మణ్యం గారికి రాసిన ఉత్తరంలో గురజాడ దృష్టి స్పష్టం అవుతుండగా మీరు మా గురువు గారిని మాట తూలడం నే సహించను గాక సహించను.

నార్ల: నీకు చాలా కోపం వచ్చిందే - కోపం తెప్పించడం నాకు వెన్నతో పెట్టిన విద్య. మంచి ఎడిటర్ ప్రజలకు ఆగ్రహం వచ్చినా తను రాసిన దానికి కట్టుబడి వుంటాడు.

మధుర: మీకు గురువుగారి మీద సద్భావం లేనప్పుడు ఆయన మీద అకాడమీకి మోనోగ్రాఫ్ ఎందుకు రాశారు? అది మీకు ఆత్మవంచన కాదా?

నార్ల: నామోనో గ్రాఫును చెడగొట్టకలిగినంత తీవ్రమైనవి కావు నా అభ్యంతరాలు. ఆయన జీవితం ఆయనదని జాలిపడ్డాను.

మధుర: అప్పారావు గారు పురుడి పిట్టమాంసం కొద్దిగా యిష్టపడి తినేవారు. ఆయన రీవారాణీ గారి సాన్నిధ్యంలో కోకో వైన్ పుచ్చుకునే వారు. ఇవన్నీ మీకు అభ్యంతరాలా? అయినా మీ అభ్యంతరాలతో ఆయన్ని కొలవడం ఏం మర్యాద!

నార్ల: నైతిక ప్రమాణాలు లేకే మనజాతి యిలా వుంది.

మధుర: రాజులు జమీందారీల కాలం ఒకలా వుండేది. విజయనగరాన్ని మాత్రమే సిటీ అనేవారు. రీవారాణి పుణ్యమాని విజయనగరంలో వీధి పంపులు వచ్చాయి. విశాఖపట్నంలో హార్బరు కట్టే జాగాని అప్పారావు గారు స్వయంగా వెళ్ళి చూసివచ్చారు. అలా డైరీలో రాసుకున్నారు.

నార్ల: విశాఖపట్నం అనే చిన్న సముద్రపు టొడ్డు గ్రామాన్ని పద్మనాభ యుద్ధంలో

ఓడిపోయి డచ్ వారికి అయిదు వేల రూపాయలకు మీ విజయనగరం వారు అమ్మేశారని చదివినట్లు జ్ఞాపకం.

మధుర: మీరెక్కడ చదివారు? అహఁ; మీ చదువు ఏ వూళ్లో నని...

నార్ల: గుడివాడలో, బందర్లో తర్వాత కాకినాడలో.

మధుర: మీరు మద్రాసు ఎలా వచ్చారు?

నార్ల: నాకు ఇంగ్లీషు జర్నలిజం అంటే యిష్టం. పత్రికలలో చేరుదామని మద్రాసు వచ్చా. యస్.జి. ఆచార్య గారు నన్ను చేరదీశారు. రోజూ నా లాల్చీ జేబులో ఓ పావలా వుండేది. బస్సు ట్రాం కర్చులకు ఆయన నా జేబులో వేసే వారు నాకు తెలియకుండా. నేనింత వాడి నయింది వారి చలవ వల్లనే-

మధుర: మీరు తరువాత వారిని గుర్తుంచుకుని అపకారం చేయకుండా వుంటే- ఉపకారికి అపకారము నెపమెన్నక సేయువాడు నేర్పరి సుమతీ అని కదా, మారిన నీతిసూత్రం. - అదే పదివేలు (నవ్వు)

నార్ల: మనం ఒకరికి ఏదో ఉపకారం చేశాక అది వాడు జీవితాంతం గుర్తుంచుకుని మనకు కృతజ్ఞుడై వుండాలనుకోవడం పేరాశ. ఇలా ఎందుకంటున్నానంటే, నేను నమ్మి పైకి తీసుకువచ్చిన వాళ్ళెవరూ చివరకు నావెంట లేరు.

మధుర: దానికి మీకు తెలియని అనేక కారణాలుంటాయి. కోపంలో అవి పైకి కనపడవు. పైగా మనది పోయ్యేకాలం. వచ్చేకాలంతో వుంటారు వాళ్ళు.

నార్ల: కోపం ఒక రసం. కోపం నా మతం. కోపం నా వేదాంతం. అంతేనా నువ్వనేది?

మధుర: అవునూ, మీరు ఆంధ్రప్రభలోంచి ఎందుకు బయటకు వచ్చారు?

నార్ల: వర్కర్సు, 'స్టాఫ్' అంతా సమ్మె చేస్తే వారితోపాటు నేనూ రిజైన్ చేసి బయటికి వచ్చేశా!

మధుర: మీరు వెళ్ళిపోయినంత మాత్రం చేత ఆ పత్రిక మూత పడుతుందనుకున్నారా? మీరు వెళ్ళి పోతానని బెదిరిస్తే మీ యజమాని వద్దన లేదట గదా! గత్యంతరం లేక బయటకు రావలసి వచ్చింది. దాన్నే మీరు త్యాగంగా చిత్రించుకున్నారట. నిజమా?

నార్ల: పత్రికే ఎడిటర్, ఎడిటరే పత్రికగా నడిపాను. గ్రాంథిక భాష, శిష్ట వ్యవహారికాన్ని కాదని ప్రజల తెలుగును ప్రవేశపెట్టాను. నా సంపాదకీయాల కోసమే ప్రభ చదివే వారనిపించాను. ఇదేమీ సామాన్యం కాదు.

మధుర: అందుకేగదా, మీతో ఈకబుర్లు! 'కండువా జర్నలిజం' మీతోనే ఆఖరను కుంటాను.

నార్ల: 'కండువా జర్నలిజం' ఏమిటి?

మధుర: గుమాస్తా జర్నలిజానికి పూర్వ రూపం, అంటే వ్యతిరేకం. మీ కాలంలో

యజమానిని వెనక్కు నెట్టి ఎడిటర్ ముందుకు వచ్చాడు. మీ తరువాత అఫీస్ మేనేజర్, మార్కెటింగ్ మేనేజర్ ఎడిటర్ని మూలకూచోబెట్టి న్యూస్‌పేపరు మీద పెత్తనం చలాయించసాగారు.

నార్ల: నీకింత భోగట్టా ఎలా తెలుసు?

మధుర: మీ తర్వాత, గోరాశాస్త్రి తర్వాత ఎడిటర్లెక్కడ వున్నారు? యిప్పుడంతా లిఫ్టిరిగేషనే కదా! నా కెలా తెలుసునంటున్నారా? గిరీశంగారు ప్రెస్ క్లబ్‌కి వెళ్లొస్తుంటారు. వెంకటేశం ప్రెస్ క్లబ్ మెంబర్ కూడా. ఏదో యింగ్లీషు పేపరికి విలేకరిగా వుంటున్నాడు.

నార్ల: మాకంటే నువ్వే ఎక్కువ న్యూస్ కాన్షస్‌గా వున్నావు?

మధుర: ఆర్నెల్లు సావాసం చేస్తే వారు వీరువుతారు. గోగినేని రంగనాయకులు అని వార్త ప్రచురించి మీరు యన్. జి. రంగాగారికి వ్యతిరేకి అయారు కొంతకాలం. ఆంధ్రకేసరి ప్రకాశాన్ని తిడుతూ పంచ మహాపాతకాలు అని అయిదు సంపాదకీయాలు రాశారు. పొట్టి శ్రీరాములు గారి ఆమరణ నిరాహారదీక్షను కూడా మీరు సానుభూతితో చూడలేదనుకుంటా. బహుశా ప్రజలకు ఎదురు వెళ్ళడం కూడా మీజర్నలిజంలో ఒక యెత్తు కావచ్చు.

నార్ల: మన పేపర్లని వ్యతిరేకించి జనం తగులబెడుతూంటే నాకు గొప్ప సంతోషంగా వుండేది.

మధుర: ఒకటి, వాళ్ళు మూర్ఖులని మీ అభిప్రాయం. రెండు; వాళ్ళు వ్యానును కాని పేపరును కాని తగులబెడుతూంటే మీ ' ఇగో' పెరుగుతుంది. నష్టపోయేది యాజమాన్యమే. మీరు మ్యానేజిమెంట్లకి ఐరావతంలా మారారు.

నార్ల: స్టోన్ దగ్గర నేను కింగ్‌లా వుండేవాడ్ని. నా ఐడియాస్ అన్నీ అక్కడే వచ్చేవి.

మధుర: మద్రాసులో మెయిల్ టైముకి ఎప్పుడూ అందిచ్చే వారు కాదట. రోజూ టాక్సీ పెట్టి కట్టలు సూళ్ళూరుపేట తీసికెళ్లి అందిచ్చేవారట గదా!

నార్ల: ఏదో ఏడ్చే వారు. నేను అనుకున్నట్లు పేజీ వచ్చే దాకా స్టోన్ దగ్గర కుస్తీ పట్టేవాడ్ని.

మధుర: మాలతీచందూర్‌ని మీరేకదా డిస్కవర్ చేసింది?

నార్ల: అవును. ప్రమదావనం నేను పెట్టిన శీర్షికే. లతచేత ఊహాగానం రాయించింది నేనే. పురాణాన్ని కూడా రైల్వేల నుండి రిజైన్ చేయించి జర్నలిజానికి తెచ్చింది నేనే. తుర్లపాటి నా అడుగుజాడల్లో నడిచి ఎడిటోరియల్ రాస్తే అచ్చం నేను రాసినట్లుండేది. అంతా నా వరవడే.

మధుర: నండూరి రామమోహనరావుగారు రాస్తే మీరు రాసిందేదో ఆయన రాసిందేదో గుర్తు పట్టడం అసాధ్యంగా వుండేదట. ఆయన కంత పరకాయప్రవేశం వచ్చునా?

నార్ల: దేశికవితా మండలి గొర్రెపాటి వెంకటసుబ్బయ్య నా జీవిత చరిత్ర రాశాడు. అందులో తను వుదహరించిన సంపాదకీయాలేవీ నావి కావు, ఏడిచి! అవన్నీ రామ్మోహనరావు రాసినవే.

మధుర: మీకతను అంత నమ్మిన మనిషి అనుకుంటా-

నార్ల: ఏడిచి!- వీళ్ళంతా నేను తెచ్చి తయారుచేసిన వాళ్ళే. ఆ ప్రసాద్‌తో కలిసి నన్ను 'బిత్రే' చేశారు.

మధుర: మీరు ఉద్యోగాన్నుంచి రిటైర్ అయ్యారుగావును?

నార్ల: కాదు. రిజైన్ చేశాను. నాకు ఇందిరా కాంగ్రెస్; బ్రహ్మానందరెడ్డి అంటే అసహ్యం. సంజయగాంధీ గుంటూరు వచ్చినప్పుడు రఘురామయ్య అతగాడి అడుగులకు మడుగు లొత్తాడు; మరో టుబాకో వాడెవడో వాడికి యింకేదో యేర్పాట్లు చేశాడు. వాడెవడసలు?

మధుర: నెహ్రూ మనవడు. ఇందిరాగాంధీ రెండో సుపుత్రుడు.

నార్ల: వాడిమీద ఎడిటోరియల్ రాయించాడు ప్రసాద్.

మధుర: ప్రసాద్‌గారు కాదు. ఆఫీస్ మేనేజర్ రాయించాడు. గుంటూరు వాళ్ళు ఆరోజు యాభైపుల్ పేజీలు మీ పత్రిక్కి అడ్వర్టయిజుమెంట్లు యిచ్చారు.

నార్ల: అందుకని కాంగ్రెస్ (ఐ) పాలసీని వ్యతిరేకిస్తున్న ఎడిటర్‌ని నన్ను కాదని ఆ సంజయగాంధీ మీద ఎడిటోరియల్ రాయిస్తారా? నాతల తీసికెళ్ళి ఎక్కడ పెట్టుకోను?

మధుర: మీ యజమానికేదో వ్యాపార ప్రయోజనాలు లక్ష వుంటాయి. మీదొక దారీ ఆయన్ది మరొక దారీ అయితే నవ్వదా లోకం.

నార్ల: అందుకే - రిజైన్ చేశా!

మధుర: యింత మాత్రానికే మీరు వీధిన పడాలా?

ప్రసాద్‌గారు మీకెంత చేశారు? ఆయన మిమ్మల్ని ఉద్యోగిగా చూడలేదే! ఎంతో మర్యాద యిచ్చారు....

నార్ల: ఈ పేపరుని అడ్డం పెట్టుకుని అతను తన ఇమేజిని ఎంత పెంచుకున్నాడో! ఈ పేపర్ని నేను కదా, సృష్టించి యిచ్చాను!

మధుర: ఆంధ్రజ్యోతి పెట్టిన కొత్తలో ప్రభ రీడర్ షిప్ అంతా మీకొస్తుందని మీకీర్తిని గురించి భ్రమపడ్డారు కాదా?

నార్ల: నార్లలేని పత్రిక ఉప్పులేని పప్పులా వుంటుంది అని అనుకోలేదు జనం. అదో పెద్ద ట్రాజిడీ.

మధుర: ఆ రోజుల్లో మీరు ఏర్పాటు చేసిన ప్రభ ఏజంట్లను అది మానేసి యిది పుచ్చుకో మంటే అంతా మిమ్మల్ని చూడగానే పారిపోయే వారట గదా! అసలు ఈ ''ఆంధ్రజ్యోతి'' అనే పేరెట్లా సంపాదించారు మీరు?

నార్ల: ఆంధ్రజ్యోతి అనే వార పత్రికను 1940లో బి. ఎన్. గుప్త అనేవారు ప్రారంభించారు. దానిని నేనే ఎడిట్ చేసేవాణ్ణి. అదిపోయిన కొన్నాళ్ళకి అంటే 1945లో గావును; చక్రపాణి గారు ''ఆంధ్రజ్యోతి'' అని మంత్లీ పెట్టేరు. ఆ పిమ్మట రాజమండ్రిలో దంటు కృష్ణమూర్తి

అనే అతన్ని '' ఆంధ్రజ్యోతి'' అని అప్పుడప్పుడు వచ్చి ఆగిపోయే దినపత్రిక వుండేది.

మధుర: అది మీరు కొనేసి వుంటారు. మద్రాసు నుండి తెలుగు పత్రికల్ని విజయవాడకు తర్లించిన ఘనత మీదేనా?

నార్ల: పూర్తిగా మాది కాదు. అంతకుముందే ప్రజాశక్తి దినపత్రిక కాట్రగడ్డ రాజగోపాల రావుగారి ఆధ్వర్యంలో కాబోలు విజయవాడ నుంచి వచ్చేది. అది కమ్యూనిస్టుల దినపత్రిక - యిది ఆంధ్రుల జాతీయ దినపత్రిక.

మధుర: మీరు అందులోంచి తప్పుకున్నాక ప్రభ చాలా మెరిగిందట, అవునా? చీపురు కట్టని సంపాదకుడుగా పెట్టి పత్రికను నడిపిస్తానని ఆ యజమాని అన్నాడట?

నార్ల: అలా పలికింది వాళ్ళ డబ్బు. పత్రిక పెరగడానికి అనేక కారణాలుంటాయి. మత విషయాలకు ప్రాధాన్యం యివ్వక పోవడం, హేతువాదం, గాంధీయిజం, విజ్ఞానం, సైన్స్, పరిశోధన; యివి పత్రిక లక్ష్యాలుగా నడిపాను. ఆదర్శాలు కల ఎడిటర్‌కి ఆ ఆదర్శాలే సంకెళ్ళు.

మధుర: వాస్తవమ్మ్మ నార్ల వారి మాట!

నార్ల: నువ్వు ఫాలో అయ్యావా నా పద్యాలు?

మధుర: అవ్వేం పద్యాలండీ? పూర్ ఇమిటేషన్స్ ఆఫ్ వేమన.

నార్ల: నా కవిత్వం నీకు నచ్చలేదన్న మాట.

మధుర: మంచి ఎడిటర్‌గా తిరుగులేని పేరు తెచ్చుకున్నారు. మళ్ళీ కవిగా కూడా నిలబడాలని ఎందుకో ఆరాటం?

నార్ల: జర్నలిజం క్షణికం - అశాశ్వతం. సాహిత్యంలో నిలబడితే గొప్ప.

మధుర : మీ నాటకాల్లో 'పాంచరాత్రం' చాలా గొప్పది. నిలుస్తుంది. ద్రౌపది అయిదు గురు భర్తలతో ఐదు రాత్రులు గడపడం అనేది గొప్ప ఐడియా.

నార్ల: మరి నా సీత జోస్యం, నరసింహావతారం మాటో-

మధుర : మీ కొత్త గడ్డలో నాటికలు బావుంటాయి. సీత జోస్యంలో రాముడు చాలా వీక్, నరసింహావతారం కొంచెం కృతకంగా వుంది. పురాణ కథల్ని అలానే చూడాలిగాని అవి నిజంగా జరిగిన వని భ్రమించి వాటికి జవాబు చెప్పాలనుకోవడం, ఇలా కాదు ఇలా జరిగిందని రాయడం అంత అవసరమా?

నార్ల: ఎవరిష్టం వారిది. నాకు బ్రామినిజం అంటే పడదు. బ్రాహ్మలంటే కాదు. నా అసిస్టెంట్లందరూ వాళ్ళే-

మధుర: నార్ల చిరంజీవి మీకే మవుతాడు?

నార్ల: ఏమీ కాదు. అతనో కమ్యూనిస్ట్ కవి.

నార్ల వెంకటేశ్వరరావు

మధుర: మీకు కమ్యూనిజం అంటేనే గిట్టదా?

నార్ల: గిట్టదు. ఒకసారి ఓ కమ్యూనిస్ట్ ప్రబుద్ధుడు అన్నాడు '' ఈ భూస్వాముల భార్యల మెడలపై కాడి వేసి భూమిని దున్నిస్తాం మేం అధికారంలోకి వస్తే'' అని. అప్పుడు నాకు కోపం వచ్చి కార్టూన్లయుద్ధం ప్రారంభించాను. అటువైపు నుంచి విశాలాంధ్రలో రాంభట్ల వేశాడు జవాబుగా కార్టూన్లు.

మధుర: తెలుగు దినపత్రికలలో రాజకీయ వ్యంగ్య చిత్రాన్ని ప్రవేశపెట్టిన ఎడిటర్ మీరేనా?

నార్ల: కార్టూన్ యుద్ధాలెన్నో చేశాను. ఎడిటర్‌ని ఒక ముఖ్యమంత్రి, మంత్రి, రాజకీయ నాయకుడితో సమానంగా నిలబెట్టాను.

మధుర: భూస్వాముల భార్యల మెడలపై కాడివేసి పొలాలను దున్నిస్తామని ప్రగల్భాలు పలికిన కమ్యూనిస్ట్ లెవరు ఎడిటర్జీ?

నార్ల: మాకినేని బసవ పున్నయ్య. మార్క్సిస్ట్ పార్టీపోలిట్ బ్యూరోమెంబరు. ఆయన కమ్యూనిస్టుల్లో అరిస్టోక్రాట్. గోల్డ్‌ఫ్లేక్ సిగరెట్లు తప్ప తక్కువ రకం కాల్చేవాడు కాదు. చలాన్ని శ్రద్ధగా చదవమని కమ్యూనిస్ట్ కేడర్లకు రహస్య సర్క్యులర్ జారీ జేశాడు.

మధుర: చలంగారి మీద అంత మోజెల్లా ఏర్పడిందో?

నార్ల: శ్రీశ్రీ మహాప్రస్థానానికి యోగ్యతా పత్రం యిచ్చాడు చలం. అది చూసి కమ్యూనిస్టులు చలం మావాడని చంక లెగరేశారు; మాచకమ్మను చూసి సన్యాసి చంకలు గుద్దుకున్నట్లు.

మధుర: విశాలాంధ్ర వారితో గురజాడ మాన్యుస్క్రిప్టు తగువేమిటి? వివరంగా చెప్తారా?

నార్ల: గురజాడ వ్రాతప్రతులు డైరీలు అన్నీ విశాలాంధ్రవారి వద్ద వున్నాయి. అవి గురజాడ వెంకటరామదాసు నుంచి కొన్నారనుకుంటా. ఆ రామదాసు సరైన సాహితీ వారసుడు కాదు. గురజాడ లైబ్రరీ అంతా సెకండ్ హ్యాండు పుస్తకాలుగా అమ్మేశాడు విజయనగరంలో. నేను సాహిత్య అకాడమీకి గురజాడ మీద మోనోగ్రాఫ్ రాస్తూ, ఆ గురజాడ మాన్యుస్క్రిప్ట్సును చూస్తే మంచిదని కాట్రగడ్డ రాజగోపాలరావుని అడిగాను ఒకసారి చూస్తానని. ఆయన ఆట్రంకు పెట్టెల్ని మా యింటికి పంపిచాడు భద్రంగా.

మధుర: మీరూ మీ శిష్యుడు పురాణం; విశాలాంధ్ర వారికి వెన్నుపోటు పొడిచారట గదా-

నార్ల: నో-నో- అవసరాల సూర్యారావు వాటిని హేండిల్ చేశాడు. అతను బి.య్యే.తెలుగు. యింగ్లీషు సరిగా రాదు. అప్పారావు గారు అన్ని డైరీలు, ''మైవోన్'', ''హిజ్ హైనెస్'' అని అన్నీ యింగ్లీషులోనే రాశారు. అవి అల్లానే యింగ్లీషులో అచ్చువేసి వుండాల్సింది.

మధుర: విశాలాంధ్ర వారు ఏం చేశారుట?

నార్ల: ఆ కట్టలన్నీ సూర్యారావు మొహాన పారేశారు. అతను బుద్ధి దీపం వెల్తుర్లో అప్పారావు గారు రాసిన వాటికి కొంత వదిలి కొంత చేర్చి అనువాదాలు చేశాడు. అవన్నీ 'డైరీలు', 'మాటా-మంతీ', 'కథానికలు', 'ముత్యాల సరాలు' అంటూ అచ్చుయాయి. ఈ పనులన్నీ పూర్తవకుండానే సూర్యారావు పోయాడు.

మధుర: అప్పుడు మీరీ తేనెటీగల తుట్టెను కదిల్చారన్న మాట!

నార్ల: అలా మూలంతో తైపారు వేస్తూ పోతే చాలా దోషాలు కనిపించాయి. ఒకరి రచనలను మూలానికి భిన్నంగా మార్చి అనువదించటాన్ని ఇంగ్లీషులో 'ఫోర్జరీ'లు అంటారు. అప్పటికే సూర్యారావు అనువాదాలు ఆధారంగా ఇంగ్లీషులోకీ రష్యన్ లోకీ అప్పారావుగారి రచనలు వెళ్ళిపోయాయి. ఆయనకు తీరని అపచారం జరిగిందని గ్రహించాను.

మధుర: అవును. విశాలాంధ్ర వారు సూర్యారావుకి అప్పగించారే కాని ఆ అనువాదాలు ఎలా వున్నాయున్నది వారు పట్టించుకోలేదు. అలా మహాకవికి అపచారం జరిగిపోయింది.

నార్ల: సూర్యారావు యిదంతా తెలిసి చేయలేదు. అతనికి సరిగా యింగ్లీషు రాదు; అంతే. బ్రింజాల్స్ అంటే పచ్చిమిరపకాయలు అని రాశాడు. Called on him, called అన్న ప్రయోగాలకి అర్థం తెలియక "His Highness Called him' - "Apparow called on His highness" అన్న దానికి తప్పుగా రాశాడు. డైరీల్లో కొన్ని కొన్ని దాటవేశాడు.

మధుర: కోతికి కొబ్బరికాయ దొరికినట్లు మీకు యింత అవకతవకల గ్రంథం దొరికింది. ఐతే, మీరు విశాలాంధ్ర వాళ్ళతో సంప్రదించాల్సింది, ముందుగా.

నార్ల: నాకు ఓపిక లేక యీ అవకతవకలు ఫోర్జరీల గురించి నా అసిస్టెంటు పురాణాన్ని దినపత్రికలో వ్యాసాలు రాయమన్నాను. పైగా యీ డైరీలన్నీ సరిగ్గా మళ్ళీ వ్రాయించటం టైపు చేయించటం ఈ పనులు అవసరమయాయి. ఒక ఆర్నెల్లకి పైగా వాటిమీద నా అజమాయిషీలో, పాటిబండ్ల సుందరరావు, గొల్లపూడి మారుతీరావు, కె.వి. రమణారెడ్డి, తుమ్మల వెంకట్రామయ్యగార్లు పనిచేశారు అదీ, ఆ క్షాళన కార్యక్రమం.

మధుర: విశాలాంధ్రవారు జవాబులు వ్రాయలేదా? వూరుకున్నారా.

నార్ల: ఏటుకూరి బలరామూర్తి గారు పురాణం హెల్పుతోనే 'జవాబు వ్యాసాలు' రాశారు. వీళ్ళంతా స్నేహితులే, విరోధాలేం లేవు మాకు.

మధుర: మీరు ఆంధ్రజ్యోతిలో 'ఫోర్జరీలు' అని కాంట్రవర్సీ లేవదీయడంవల్ల కమ్యూనిస్టులకి కళ్లెర్రబడ్డాయన్నమాటా?

నార్ల: కన్నెర్రకాకేమీ? నేను వాళ్ళ వద్దనుంచి వ్రాత ప్రతులు తెచ్చి వాళ్ళకన్నే పొడిచానని!

మధుర: మీ గురజాడ మోనోగ్రాఫ్ సంగతేంటి, మరి?

నార్ల: పూర్తిచేశా. పుస్తకం వచ్చింది.

మధుర: కీర్తి మీకూ అపకీర్తి పురాణానికి వచ్చి వుంటుంది. తడిక తోసిన వాడిదేగదా తప్పు అంతా.

* * *

మధురవాణి నార్లవారి లైబ్రరీలో పుస్తకాలను చూస్తూ మాట్లాడుతూ వుంటుంది. నార్ల పుస్తకాలపై డస్ట్ దులుపుతూ మళ్ళీ అరల్లో సర్దుతూవుంటారు.

మధురవాణి: గ్రంధచౌర్యం మీకు బాగా తెలుసంటారు. నిజమేనా?

నార్ల: ఒక శబ్దాన్ని ప్రయోగించేముందు దాని అర్థం తెలుసుకుని మాట్లాడడం మంచిది.

మధుర: తెలుసుకోడానికి యిందులో ఏంవుంది? పుస్తకాలు దొంగలించడాన్ని గ్రంథచౌర్యం అంటారు కదా!

నార్ల: గ్రంథచౌర్యం అంటే : ఏదేనా ఒక ప్రసిద్ధకవి రచయిత రాసినదాన్ని మరొకరెవరైనా తనపేర ప్రకటించుకున్న తరవాత నాలాటి ఎడిటర్స్‌కి దొరికిపోతే గ్రంథచౌర్యం అంటారు. అది తెలుసుకోముందు!

మధుర: పుస్తకాల దొంగల్ని గ్రంథచోరులు అనకూడదా?

నార్ల: నా లైబ్రరీ చూస్తూంటే నీకు మధ్యన వాళ్ళెందుకు గుర్తుకొచ్చారు?

మధుర: ఇవన్నీ మీరు కొన్నవేనా లేక సంగ్రహించి తెచ్చినవా?

నార్ల: నాదగ్గర రెండురూపాయలుంటే ఒకరూపాయి తిండికి కర్చుపెట్టి, ఒకరూపాయితో పుస్తకం కొన్నాను.

మధుర: శ్రీశ్రీగారి దగ్గర రెండురూపాయలుంటే (తాను పస్తుండి) రెండు రూపాయలూ పెట్టి పుస్తకం కొని చదివాడటగా పాపం!

నార్ల: నేను కష్టపడి యింత లైబ్రరీ సేకరించాను.

మధుర: తేనెటీగలు మధువును కూడబెట్టినట్లు...అయితే ఇంతకీ యివన్నీ కొన్నవేనా అని?

నార్ల: నీకెందుకా అనుమానం?

మధుర: ఇన్ని పుస్తకాలు చదవాలంటే మానవ మాత్రుడివల్ల అయ్యే పనేనా? మీరు మానవులా, కంప్యూటరా?

నార్ల: నేను నీ కంటికెలా కనిపిస్తున్నాను?

మధుర: ఎడిటర్ వేషం వేసుకున్న శ్రీకృష్ణుడిలా వున్నారు.

నార్ల: కృష్ణుడేవిటి? భగవద్గీత అంటేనే నాకు పడదు. (నవ్వి) పుస్తకాలు సేకరించటం నా హాబీ.

మధుర: అందుకే మిమ్మల్ని 'సంపాదకుడు' అన్నారు. రివ్యూకివచ్చిన కొత్త పుస్తకాల్ని లైబ్రరీలకిచ్చి లైబ్రరీల్లోని పాతపుస్తకాలను సంగ్రహించే వారటగదా, ఏమి చాక చక్యం?

నార్ల: ఎల్లాగైనా ఆ పుస్తకాలు లైబ్రరీల్లోంచి పోయేవే - నేను అవన్నీ జాగ్రత్తగా బైండుచేయించి కేటలాగింగ్ చేసి భద్రపరిచేవాడ్ని. సొంతలైబ్రరీ ప్రియురాలి కన్నా ఎక్కువ.

మధుర : మీ సబ్ ఎడిటర్లని లైబ్రరీల్లో చేర్పించి వారి చేత మీకు కావలసిన పుస్తకాలను తెప్పించుకుని అవి పోయాయని చెప్పి వాటికి జుర్మానాలో ఖరీదో కట్టేసేవారటగదా! ఏంగడుసుదనం?

నార్ల: ఇవన్నీ ఎవరు నీతో చెప్పింది?

మధుర: శ్రీశ్రీ గారు; పేదలకవి.

నార్ల: అతగాడు నావద్ద సబ్ ఎడిటర్‌గా కొన్నాళ్ళు ఆంధ్రప్రభలో వెలిగించాడులే ఉద్యోగం. నేను ఎడిటర్‌గా వుండగా నామీద వ్యంగ్యరచనలాటిది నాకు తెలియకుండా చేయించి నాపేపర్లో వేశాడు. వెంటనే పీకిపారేశా. అందుకే 'శ్రీ' అంటే విషం; 'శ్రీశ్రీ' అంటే విప్లవం అన్నా అతగాడి షష్టిపూర్తికి.

మధుర: శ్రీశ్రీ అంటే మీకు పడదా? కమ్యూనిజమా, పేదలా; మీకు గిట్టనిది?

నార్ల: అతగాడి పద్యాలన్నీ దేనికో ఓదానికి కాపీలు. ఏవితల్లీ నిరుడుకురిసిన హిమసమూహములు, "Where are the snows of yester years"కి కాపీ. 'తాజ్‌మహలు నిర్మాణానికి రాళ్ళెత్తిన కూలీలెవ్వరు' యీ ఐడియాకూడా బెర్టోల్డ్ బ్రెక్ట్ అనే జర్మన్ కమ్యూనిస్ట్ కవి రచనలకు ప్రతిధ్వనులే. బేసిక్‌గా అతడికి నిజాయితీ లేదు.

మధుర: రామ రామ! ఎడిటర్లింత నిర్దయగా వుండగలరని మిమ్మల్ని చూసే గ్రహించాను. మీరు ఎవర్నీనమ్మరు. ఎవర్నీ గుర్తించరు. అందుకే మిమ్మల్ని పెసిమిస్టు అన్నాడు మహాకవి.

నార్ల: ఈ ప్రపంచమే నాలాంటి కొందరిని పెసిమిస్టులుగా మార్చేసింది. అంతా వంచనే, అందరూ దొంగలే !

మధుర: అందుకే మీరు నవ్వగా చూసినవారు లేరంటారు. అవును మిమ్మల్ని నమ్ముకుని ఆంధ్రజ్యోతి ప్రారంభిస్తే అది కె. ఎల్. ఎన్. ప్రసాదుగారిని మూడుచెరువుల నీళ్ళను త్రాగించి ముప్పుతిప్పలు పెట్టిందంటారు. అందుకే ఆయన, హైదరాబాద్ ఎడిషన్ పెడదామంటే, తెనాలి రామలింగడి పిల్లిలా భయపడి తప్పించుకున్నాడన్నారు. అవునా?

నార్ల: ఆంధ్రజ్యోతి వల్లే అతగాడు ఆంధ్రదేశానికి పరిచయమయ్యాడు. ఆంధ్రజ్యోతి వల్లే అతను రాజ్యసభ సభ్యుడయ్యాడు.

మధుర: మీరు గొప్ప ఎడిటర్ అని అనుకోవడంలో తప్పులేదు. నిస్సందేహంగా అంతవారే కాని - మీకు కోపంరాకుండా వుంటే ఒక్కమాట.

నార్ల: అడుగు అమ్మీ! సందేహిస్తావు దేనికి?

మధుర: ఏమీలేదు. మీరు ప్రభలో మానేసినపుడు, (అదే, మానేసి యువతలకు వచ్చినపుడు,) ఆ సర్క్యులేషన్ అంతా మీ వెనకాల వస్తుందనుకున్నారు అవునా?

నార్ల: అదంతా నేను నా ప్రతిభతో సంపాదకీయాల్తో శీర్షికల్తో బిల్డప్ చేసినదే

మధుర: కావచ్చు. ఒక పత్రిక విజయానికి దాని వెనుక నున్న యంత్రాంగం యజమానుల డబ్బు కూడా కారణమని మీరు తెలుసుకోలేదు. తెలుసుకున్నా గుర్తించ నిరాకరించారు. అదే తప్పు మీరు ఆంధ్రజ్యోతి విషయంలో కూడా చేశారు.

నార్ల: అంటే నీ ఉద్దేశం?

మధుర: పాటిమానికా తెల్లబియ్యముా మీరు వెళ్ళాకే ఆ పత్రికలు అన్నీకూడా బ్రహ్మాండంగా పెంచుకున్నాయి సర్క్యులేషన్లు-

నార్ల: నేను న్యూస్‌కోసం ప్రకటనల్ని పీకించేసేవాడ్ని. నేను స్టౌన్ దగ్గరుంటే మేనేజర్లు గడగడలాడేవారు.

మధుర: మీ రెంతసేపూ మీ ఇమేజికోసం చూసుకున్నారేగాని యజమాని బాగోగులు పట్టించుకోలేదు. ధనికులు మీకు అండగా వున్నా, వారికి మీరు అడ్డంగా తయారయ్యారు.

నార్ల: యజమానుల చేతుల్లో పత్రికలు ప్రజలపక్షం వహిస్తున్నట్లు నటిస్తూ వ్యాపార వర్గాల కొమ్ముకాస్తాయి. అదే మనదురదృష్టం. వారి డబ్బు వాడుకోవాలిగాని వారికోసం పనిచేయరాదు.

మధుర: ప్రసాద్ గారికి కూడా మీరు వయి టెలిఫెంటే అయ్యారు. మిమ్మల్ని ఆయన అన్నగారికంటె ఎక్కువగా గురువులా ఆరాధించారు. అవునా?

నార్ల: నా స్వర్ణోత్సవానికి పోగుచేసిన విరాళాలకు సరైన లెక్కచెప్పలేదు అతగాడు.

మధుర: తప్పు. మీకోపం మీకు తెలీదు. మీది కక్షసాధింపు తత్వం. అరవైవేలకు పైగా మిగిల్తే మీ సొమ్ము మీకిచ్చేసి రశీదు తీసేసుకున్నాడాయన. కర్చులన్నీ కమిటీ ప్యాస్ చేసింది.

నార్ల: మా గొడవలన్నీ నీకెల్లాతెలుసు?

మధుర: ఆయనే ఒక కాపీ మాకు కూడా, అంటే నాకూ గిరీశంగారికీ, యిచ్చారు. తెలుసుకోండంటూ, మీ యాగీ భరించలేక.

నార్ల: ప్రసాద్ నన్నుచాలా హర్ట్ చేశాడు.

మధుర: మీరాయన్ను అంతకంటే మాటల్తో, ఉత్తరాల్తో కుళ్ళబొడిచారు. మీరేం తక్కువా?

నార్ల: నువ్వు కూడా నియో రిచ్‌క్లాసు పక్షం వహించి మాట్లాడుతున్నావు. ప్రజల పక్షం కాదా నువ్వు?

మధుర: మీరు కాంగ్రెసుని వ్యతిరేకించారు - ఇందిరా కాంగ్రెస్ అంటే పడదు. కమ్యూనిష్టులను మునుపే వ్యతిరేకించారు. చివరకు ఎన్.టి. ఆర్‌ని ఆశ్రయించాల్సిన గతి పట్టింది మీకు; కులతత్వం లేకపోయినా.

నార్ల: నేను ఆంధ్రజ్యోతిని ఎవరికీ గొడుగుపట్టే పత్రిక గాకుండా నాపత్రికగా తీర్చిదిద్దాను. ఇందిరా కాంగ్రెసుని మట్టి కరిపించినందుకు నేను ఎన్.టి. ఆర్‌ని అభిమానించాను; వృత్తినేకాదు.

మధుర: ఎన్.టి. ఆర్‌కు చెప్పి అకాడెమీలని రద్దు చేయించడం శాడిస్టిక్ చర్యకాదా?

అయినా మీరు ఎడిటరే కాని పండితులూ కవీ కారుగదా బెజవాడ గోపాలరెడ్డి గారు అన్నట్లు.

నార్ల: బెజవాడ గోపాలరెడ్డి మీద కోపంతోనే అలా చెయ్యాల్సివచ్చింది.

మధుర: కోతి పిల్లిచేత పొయ్యిలో పనసగింజలు తీయించినట్లు అయింది చివరకు.

నార్ల: (నవ్వి) స్ట్రాట్ ఫర్డ్ ఆన్ ఆవన్, షేక్స్పియర్ జన్మస్థలంలో ఆయన విగ్రహం మధ్యన పెట్టి చుట్టూ షేక్స్పియర్ మహాకవి నాటకాలలో పాత్రల విగ్రహాలను నిలబెట్టి షేక్స్పియర్ పార్క్ కట్టారు. అలా గురజాడనూ నిమ్నూ మధ్యన నిలబెట్టి కన్యాశుల్కంలోని పాత్రలతో ఓ కన్యాశుల్కం పార్క్ ప్రతివూళ్ళోనూ నిర్మించాలి.

మధుర: మీరు ఐడియాపురుషులే, కాస్త బుద్ధివంకరగాని, పోనీ సెనిలిటీ అనుకోండి చివరికి.

నార్ల: నీకు ఎందుకో నామీద సదభిప్రాయం లేనట్లుంది.

మధుర: మీరు యాంటీ నాచ్ కదా! గురజాడ, శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారూ యాంటీనాచ్కారు. ''వేశ్యాకులం ఎందుకోసం పుట్టింది'' అని చక్కని వ్యాసం రాశారు, మహానుభావులు. ఆయన్నేదో అన్నారట మీరు..(నవ్వు)

నార్ల: ఆయన పంచెలో షర్టుదోపి పైన కోటు వేసుకునేవారు. 'తెలుగుకథకుల్లో కోటీశ్వరుడు మీ రొక్కరేనండీ' అన్నా.

మధుర: దాని కాయనే వన్నారు?

నార్ల: 'మిగతా దరిద్రుల మాట నన్నడక్కండి' అన్నారు.

మధుర: మీరున్నకాలం కూడా అల్లాటిది. మీరు సాహిత్య కళా రాజకీయ తదితర రంగాలన్నిటా 'జయింట్స్' మధ్యవున్నారు. ఇప్పుడంతా లిల్లిపుట్స్.

నార్ల: ఈ మాట ఒప్పుకున్నావుగదా! నాపేచీ అంతా ఏమోరల్స్ లేని పరిపాలకులూ రాజకీయాలమీదే.

మధుర : ప్రజాస్వామ్యం పోయి అగ్లీ ధనికస్వామ్యం వచ్చింది. నేటి దినపత్రికలూ రాజకీయ పార్టీలూ; ఆశయాలలో భేదాలవల్ల విడిపోవడంకాక, నిస్సిగ్గుగా కులాల వారీ వర్ధిల్లుతున్నాయి. వార్తల్ని అమ్మకపు దృష్టితో రాయిస్తున్నారు. ప్రకటన కర్తల శాసనం పత్రికల మీద చెల్లుతోంది.

నార్ల: దీన్నే మార్కెట్ ఎక్స్పాన్షన్ అంటున్నారు నకిలీ ఎడిటర్లు.

మధుర: జన్మలో పత్రికల మొహంచూడనివారు పత్రికలు పెట్టి అగ్రశ్రేణిలో వర్ధిల్లుతున్నారు కదా! దీన్ని మీరేమంటారు?

నార్ల: డబ్బు పెట్టి అన్నీ కొనగల్గుతున్నారంటాను. ఏ విలువలూ లేని వినియోగదారుల సమాజం వచ్చింది. సంస్కృతి, కళలు, సాహిత్యం వేటితో దానికి అనుబంధంలేదు. మన మధ్య తరగతి కూడా అమెరికనైజ్డ్ అవుతోంది పూర్తిగా.

మధుర: గిరీశంగారు అమెరికా వెళ్ళి పోతారట.

నార్ల: గిరీశంలాంటివారు అక్కడ లేరాయేమి?

మధుర: గిరీశంగారు ఎడిటరయితే -

నార్ల: గిరీశాలూ వెంకటేశాలూ ఎడిర్లయితే పూటకూళ్ళమ్మ పబ్లిషరవుతుంది.

మధుర: అంతకంటె ఏమీరానివాళ్ళు పత్రికా సామ్రాజ్యాన్ని ఏలుతుండగా గిరీశాని కేమి లోటువచ్చింది?

నార్ల: నువ్వు చెప్పింది అక్షరాలానిజం. కొత్తగా పత్రిక పెట్టిన ఒక శ్రీమంతుడు ''ఎడిటోరియల్స్ సంపాదకుడే ఎందుకు రాయాలి?'' అన్నాడ్ట. కాలేజీ మాస్టర్ల చేత సినిమా రైటర్స్ చేత ఎవరిచేతపడితే వారిచేత రాయిస్తాను ఎడిటోరియల్స్ అని అలాచేశాడ్ట!

మధుర: ధనికస్వామ్యం ప్రతిదాని Sanctity (అంటె పవిత్రతను) ధ్వంసం చేసి ఆనందిస్తుంది. అది దాని శాడిజం.

నార్ల: బైబిల్లో సూక్తివినలేదా?

మధుర: ఏవిటిది?

నార్ల: సూది బెజ్జంలోంచి ఒంటె దూరిపోగలదుకాని భగవంతుని సామ్రాజ్యంలోనికి ధనవంతుడు ప్రవేశింపజాలడు.

మధుర: సెక్సు అమ్ముతుందంటే సెక్సు, షేర్లు అమ్ముతాయంటే షేర్లు, రాజకీయాల మ్ముతాయంటే రాజకీయాలు, సినిమా అమ్మితే సినిమా, ఏది అమ్ముడయితే అది ప్రచురించే పత్రికలు వచ్చి ప్రజాస్వామ్యాన్ని ధనస్వామ్యంచేశాయి.

నార్ల: అందుకే నాలోపాలు కోపాలు ఎలాటివయినా. నా తదనంతరం నా రెలవెన్స్ అధికమయింది, అది నువ్వు తెలుసుకో

మధుర: భోజన సందర్భంలో మీకు యిష్టమైన ఆధరువులు ఏవిటి?

నార్ల: కాల్చిన వంకాయపచ్చడి, పచ్చిపులుసు; ఇవంటే నాకు మహాయిష్టం. బంగాళాదుంప, పచ్చిబటానీ, టొమాటో, క్యారెట్ మొదలైనవి ఎక్కువ రుచిగలవైనా అవి తింటున్నపుడు తృప్తి తప్ప రియాక్షన్ రాదు. ఇవన్నీ ఎందుకిప్పుడు?

మధుర: మీ ఎడిటోరియల్స్ ఒకప్పుడు అల్లాగుండేవి. మరి మీ గ్రీవియన్స్ ఏవిటి?

నార్ల: మహాకవినని, మహా రచయితనని ఇచ్చకానికైనా నన్ను మెచ్చుకున్నవారు లేరు. నా ప్రొఫెషన్‌లోని వాళ్ళే నన్ను కించపరచారు కావాలని.

మధుర: మీకు బాగా నిద్రపడుతుందా? అదే; మీ ఆరోగ్యం బావుండేదా అని!

నార్ల: అదేమి పాపమో, నాకు త్వరగా నిద్రపట్టదు. ఒకసారి పట్టినా ఒకపట్టాన మెలుకువరాదు. అదీ ఓ ఆరోగ్యమేనంటాను.

మధుర: ఎవరి బలహీనతల్ని వారు సమర్థించుకుంటారని గిరీశంగారు అనేవారు. మీరు పరధ్యాసను కీర్తించారు. మీకు అది ఎక్కువా?

నార్ల: ఆలోచనాపరులకి ఏకాగ్రత ఒక Virtue. ఒక విషయం మీద మనస్సు ఏకాగ్రంగావుంటే ఇంకోదాని మీద శ్రద్ధ తక్కువవుతుంది. దాన్నే నువ్వు పరధ్యాస అంటున్నట్టుంది... నిజానికి నాకు పరధ్యాస తరుచుగా సంభవించేదే. సిగరెట్ ముట్టించిన వెంటనే పరాకుగా పారవేసి కొత్తదాన్ని ముట్టించడం, కాల్చుతున్న సిగరెట్టుతో కట్టుగుడ్డలు కాల్చుకోవడం నాకు చాలాసార్లయింది. తిండి తినిందీ తిననిదీ తరచు జ్ఞాపకం లేకపోవడం నాకు చాలాసార్లయింది. కొన్న గంటలోపల గొడుగుపారవేయటం, రోజున్నరలోపల ఫౌన్‌టెన్ పెన్ జారవిడవడం నా రికార్డు. పోస్టుబిళ్ళలను డబ్బాలోవేసి, ఉత్తరాన్ని వెనక్కి భద్రంగా తెచ్చిందిమాత్రం ఒక్కసారే.

మధుర: పోయిన నిన్న గురించి, పుట్టని రేపుగురించి దిగులు పడక నేటి మాధుర్యాన్ని నేడే గ్రోలాలి. మీరు కలుపుగోలుగా వుంటారా?

నార్ల: పలకరిస్తేనే తప్ప పలక్కపోవడం నాకు పరిపాటి. ఇంగ్లీషు చదువులవల్ల కొన్ని ఇంగ్లీషు సంప్రదాయాలు వంటబట్టడం యిందుకు కారణం కావచ్చు.

మధుర : మీరు నాస్తికులూ భౌతికవాదులూ కావడంవలన మీరు నిర్వహించిన పత్రికలు నష్టపోయాయంటారు.

నార్ల: అయినా నేను సంస్కృతికి దూరం కాలేదు. నా భావాలు కొన్నిటిని మాత్రం నాకే పరిమితం చేసుకున్నాను.

మధుర: మీ పేర ఒక స్టడీసెంటర్‌ని నెలకొల్పాలని తెలుగుదేశం ముఖ్యమంత్రి ఒక రాయిపాతారు, హుస్సేన్‌సాగర్ బుద్ధపూర్ణిమ ఘాట్‌వద్ద. అది ఏమయింది?

నార్ల: బుద్ధునికే గతిలేదు. ఇక నా సంగతీ గతీ విచారించే వారెవరు?

మధుర: మీరు ఎడిటర్ గదా - పత్రిక విజయవాడలో వుండగా అక్కడ్నుంచి బిచాణా ఎత్తేసి బంజారాహిల్సులో 'లుంబిని'కి వచ్చేసారుట అవునా?

నార్ల: 'లుంబిని' నేను కట్టుకున్న యిల్లు. సొంత యింట్లో వుండాలని ఎవరికి అనిపించదట?

మధుర: అదే మీరుచేసిన పెద్దపొరపాటు. మీరు లేకుండా పత్రికవస్తుందని యాజమాన్యానికీ సిబ్బందికీ రుజువుచేశారు. ఇక ఎడిటర్ ఒకవయి టెలిఫోంటే కదా -

నార్ల: నా జీవితం చరమాంకం అంతా ఫ్రస్ట్రేషన్‌తో గడిచింది. బాల్యంలో గూడా చాలా బాధలు పడ్డాను. స్వంతంగా కష్టపడి నాస్థితిని నేనే సాధించుకున్నాను.

మధుర : ఉద్యోగ విరమణ గూడా సంతోషంగా జరగలేదుగా?

నార్ల: మేం చేసింది ఉద్యోగంకాదు. నడిపింది ఉద్యమం. మా సేవల్ని ఎవరూ రూపాయ అణాపైసల్లో, కొలవజాలరు.

మధుర: ఇప్పుడు జరుగుతున్నది అదే లెండి. అప్పుడు గనక అలా జరిగింది; - ఈ ఎలక్ట్రానిక్ యుగంలోని జర్నలిజాన్ని చూడకుండా వెళ్ళిపోయిన మీరు ధన్యులు. ★

(మిసిమి - అక్టోబరు, నవంబరు, 1992)

అబ్బూరి వరదరాజేశ్వర రావుతో

కన్యాశుల్కం నాటక ప్రదర్శనకు 'నటాలి' మధురవాణి పాత్రకు ఇంట ర్వ్యూ నిర్వహిస్తోంది. చాలామంది నటీమణులు తమ అభినయాన్ని చూపించి వెళ్తున్నారు. నిజ మధురవాణి సైతం ఆ పోటోలో పాల్గొం టుంది చమత్కారంగా...

వరద: నిజ మధురవాణీ కంగ్రాట్సు. ఇది వరకు చార్లీచాప్లిన్‌కు కూడా ఇటువంటి మర్యాద జరిగింది. చార్లీచాప్లిన్ వేషం వేసి నాయనకు ఫస్టుప్రయిజూ, ఛాప్లిన్‌కు రెండవ ప్రయిజు వచ్చింది.

మధుర: చౌకబారు రచయితలు మహాకవులు లాగా చెలామణీ అవుతుంటే మీలాటివారు నిశ్శబ్దంగా సహించి వూరుకోవడం ఏమీ బాగాలేదు.

వరద: ఫామిలీ ప్లానింగ్ పెట్టినట్లే కవిత్వాలు ఎక్కువగా రాసే జబ్బు వున్నవాళ్ళకి దోయాతీన్ బస్ అనే రూలు పెట్టాలి.

మధుర: (నవ్వి) మహాత్ముడిని మీరు చూశారా?

వరద: 1929లో మహాత్ముడు బెజవాడ వచ్చారు. తన ఖద్దరు నీధికి తోడ్పడమని అన్నారు. వేదిక దగ్గరకు వెళ్ళి నా ఉంగరాన్ని మహాత్మునికిచ్చాను. 'నాకిమ్మని నీకెవరు చెప్పారు' అని వారు ప్రశ్నించారు. 'నాకెవరూ చెప్పలేదు. నా అంతట నేనే ఇస్తున్నానని అన్నాను. మహాత్ముడు నన్ను చేరదేసి 'పిల్లలుభగవత్స్వ రూపులు' అన్నారు. ఆ ఉదంతం అప్పటి ఆంధ్రపత్రికలో అచ్చయింది.

మధుర: మీరు భగవంతుడ్ని ఎప్పుడు శంకించడం ప్రారంభించారు.

వరద: మా మేనత్త బియ్యం చెరుగుతున్నప్పుడు ఓ పద్యం అతి నాజూగ్గా చదవడం విన్నా. తరువాత మా అత్తయ్య చదివిన పద్యం రాసిన ఆయన విశ్వనాథ వారని తెలుసుకున్నా.

మధుర: చిత్రం చిత్రం మహాచిత్రం పరమ ఆస్తికులైనా విశ్వనాథ వారి పద్యం భగవంతుడు ఉన్నాడా లేడా అని శంకించేలా చేసిందా? ఏవిటి ఆ పద్యాలు?

వరద: (ఆలపిస్తాడు) నా కనుల యెట్టయెదుట నా జనకుని
నా జనని కుత్తుకల గోసి నన్నడిగె
నతండు 'నే దయాంబుధినికాదా' యటంచు
ఓ ప్రభూ! అగునంటి నే నొదిగియుండి.

నా కనుల యెట్ట యెదుట నా లతాంగి
ప్రాణములు నిల్వునందీసి యడిగె నను న
తండు 'నేదయాంబుధిని కాదా' యటంచు

అబ్బూరి వరదరాజేశ్వరరావు

ఓ ప్రభూ! యగునంటి నే యొదిగి యొదిగి
నా కనుల యెట్టయెదుట నా యనుంగు
తనుజు కుత్తుక నులిమి తా నడిగెన
తండు 'నేదయాంబుధిని కాదా' యటంచు,
ఓ ప్రభూ! నీవయంటి నే నొదిగి పోయి.

మధుర: వచన పద్యం మీకు నచ్చుతుందా?

వరద: వచన పద్యమేమిటి మిల్లు ఖద్దరులాగ.

మధుర : మీ నాన్న గారి మంగళసూత్రం కథలో ఇతర వ్యాసాలలో అంతర్వాహినిగా ఒక చిన్న విషాదపుజీర ప్రవహించేది. అది ఏమిటి?

వరద: మా చిట్టి చెల్లెలు సుజాత వ్యాధిపీడితురాలయి పోయింది. ఆ విషాదం నుంచి వెంటనే మేమెవ్వరం కోలుకోలేదు. నేను పద్యాలు కూడా రాశా!

నాన్నగారి వేదాంతము నెన్నిసార్లు
వినుచు నోపికపట్టగలవని తలచి
స్వామి గుడి వాకిలిం జేరి ప్రార్థనమ్ము
చేసినా నొకమారు నాచెల్లి కొరకు

ఈ పద్యాన్ని సత్యనారాయణ గారు మెచ్చుకున్నారు

మధుర: కవి కుమారుడు కవి కుమారుడే అవుతాడు. మీరు పండిత పుత్రులు కాలేదు.

వరద: ''నీవు విసరిన పూలమాలిక దైవ సన్నిధి చేరలేక
అపుమాపుము ఆర్తనాదము, ఆలయమునకె పోదము'' అని నేను స్కూల్లో చేరక ముందు రాస్తే పురిపండా, శ్రీశ్రీ అంతాడంగైపోయారు నాధాటికి. మొదట నన్ను అడ్మైర్ చేసి నన్ను చివరి దాకా ఫాలో అయినది మిసెస్ ఏ.వి.ఎన్. కళాశాలకు అనుబంధంగా వుండే స్కూల్లో సహ విద్యార్థి రాచకొండ విశ్వనాథ శాస్త్రి.

మధుర: మీనాన్నగారి వల్ల మీ యిల్లు ఒక కవుల ట్రాఫిక్ ఐలండులా వుండేదనుకుంటా!

వరద: పురిపండాగారి ఖాదీ భాండార్ ఒక ట్రాఫిక్ సాహిత్య జంక్షన్ అయితే మా యిల్లు ఆధునిక కవులకి ఒక కూడలి. యూనివర్సిటీ సంగతి సరేసరి. మూడవ పీఠం, బిరుదు పిండప్రదాత బుర్రాశేషగిరి రావు గారిది, ఆంధ్ర భారతీతీర్థం. ఆ సంస్థస్నాతకోత్సవం విశాఖపట్నంలో జరిగింది. అక్కడికి పురిపండా, శ్రీశ్రీ, తురగా వెంకట్రామయ్య వగైరా నన్ను తీసుకెళ్ళి నాచేత నా అముద్రిత నాటకం 'తపోభంగం' చదివించారు. రతీమన్మథుల కథ అది. అంతా శిష్టవ్యవహారికం. నాముందు కూర్చున్న తెలుగు మాస్టారు గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారు. నానాటకం వ్రాతప్రతిని పంతులు గారు చూసి అక్కడక్కడ సరిచేశారు. ఆయన పరిచయ ప్రభావం వల్లనేను పరీక్షల్లో వ్యాకరణం ప్రశ్నలు ముట్టుకునే వాడ్ని కాదు.

మధుర: మీ మొదటి కథ ఎప్పుడు అచ్చయింది?

వరద: జ్వాల 1934 నవంబరు సంచికలో ప్రథమ యుద్ధం కథపేరు.

మధుర: మీరెవ్వరికీ సాధారణంగా నమస్కారం చెయ్యరని విన్నా.

వరద: దువ్వూరి రామిరెడ్డి గారికి చేశా, ఆయన పద్యాలంటే ప్రాణం.

మధుర: ఇంతకీ మీది ఏ పార్టీ.

వరద: 1940 జూన్‌లో రాడికల్ డెమాక్రాటిక్ పార్టీని ప్రారంభించాం. మా పార్టీలో మిసిమి ఆలపాటి రవీంద్రనాథ్ గారు కూడా వుండేవారు.

మధుర: అన్నట్లు సంపంగితోట ఎవర్రాశారు? తరువాత చాలా మంది వాటాకు తయారయారు, ఎందుకు?

వరద: నేను, శ్రీశ్రీ. మాతో బాటు శ్రీరంగం నారాయణ బాబూ పనిచేశాడు. శ్రీరంగం నారాయణ బాబుకి సంపెంగ తోట కర్తృత్వంతో ఏమీ సంబంధం లేదు. దానికి మ్యూజిక్ బాలాంత్రపు రజనీకాంతరావు చేశాడు.

మధుర: మీకు సూతాశ్రమం తెలీకుండా వుండదు.

వరద: నటాలిని చీరాలనుంచి తెనాలికి మార్చాం. సూతాశ్రమంలో గోపీచందూ ఆయన తమ్ముడు గోకుల్ చందూ వుండేవారు. పి.వి.సుబ్బారావూ, మద్దిపట్ల సూరీ, బైరాగీ నేనూ కలిసేవాళ్ళం. గాంధీ చౌకుదగ్గర గుడ్‌విల్ అండ్ కో అని వుండేది. ఆదుకాణంలోకి సాయంత్రం నాలుగవగానే మాధవ పెద్ది బుచ్చి సుందర రామశాస్త్రి వచ్చేవారు. గాంధీ చౌకులో మరో దుకాణానికి చక్రపాణి వస్తూవుండేవాడు. అక్కడికే ధనికొండ హనుమంతరావు కూడా వచ్చేవాడు.

మధుర: మాయసుందరి గొడవేమిటి? అన్నట్లు మీకెవరో చిన్నపుడే సాష్టాంగపడ్డాడట ఆ విశేషం?

వరద: వాడా? శిష్ట్లా ఉమామహేశ్వరరావు. నన్ను చూసి నేలమీద పడ్డాడు. నవమి చిలుక అదీరాశాడు. ఎక్సెంట్రిక్ ఫెలో - హెరాల్డు బ్రిగ్‌హవుస్ ఇంగ్లీషులో రాసిన 'ది ప్రిన్స్‌హువజ్ ఎఫైపర్' అనే నాటకాన్ని 'ప్రతిమా సుందరి'గా అనువాదం చేశా. ఇదంతా గుంటూరులో. కూర్మావేణుగోపాలస్వామి నాయుడుగార్ని రిహార్సల్సుకి తీసుకొచ్చానేనే. చీటికీ మాటికీ స్టేజి వెనకాలకి వచ్చి ఎవరికీ సంబంధించని సూచనలు యిచ్చేవారు. నేను ఆక్షేపణ చెప్పా. మాయా సుందరి అని పేరు మార్చి అదే నాటకాన్ని నాట్య సమితి చేత వేయించడం ప్రారంభించారు. నా పేరు లేదు.

మధుర: ఇదేమి ఛాంచల్యం?

వరద: అప్పుడు బెజవాడలో మల్లాది వారి అధ్వర్యంలో ప్రతిమాసుందరి అచ్చయి రిలీజయింది. నటాలి అధ్వర్యంలో మానాన్నగారి పర్యవేక్షణలో రెండు వందల నలభై సార్లు తెలుగు దేశం అంతటా ప్రదర్శించారు.

మధుర: వర విక్రయంలో సింగరాజు లింగరాజు వేసిన బలిజేపల్లి లక్ష్మీకాంతం గారు మీకు తెలుసా?

వరద: మానాన్నగారంటే ప్రాణం, మదరాసులో కన్యాశుల్కం వేసినపుడు అగిహోత్రావధాన్లు వేసి అమోఘంగా నటించారు. నేనూ, లక్ష్మీకాంతంగారూ, శ్రీశ్రీ, నళినీ కుమార్ (పూర్వం ఉండవల్లి సూర్యనారాయణ ఆఫ్ విజయనగరం ఫేమ్ లక్ష్మీ కాంతంగారి మేన కోడలు డ్యాక్టర్ వరం తరచు కలిసి తిరిగెవాళ్ళం మాంబళం వీధుల్లో.)

మధుర: ఇలా రోడ్ల మీద తిరగటమేనా, యింకేమైనా చేశారా?

వరద: మొదట ఆంధ్రప్రభలోనూ తర్వాత ఇండియన్ ఎక్స్‌ప్రెస్‌లోనూ సబ్బింగ్‌చేశాక మదరాస్ వార్‌రెవ్యూ అసిస్టెంటు ఎడిటర్‌గా వెలగబెట్టా. శ్రీశ్రీ నేనూ వారం వారం కలిసే వాళ్ళం. శిష్టి, జరుక్ శాస్త్రి వస్తూండే వారు. నేనప్పుడే రుక్కుటేశ్వర శతకం అని ముప్పయ్ పద్యాలు రాసి శ్రీశ్రీ కిచ్చా. వాడెక్కడో పారేశాడు.

మధుర: శ్రీశ్రీ కవిత్వానికి ఒక పత్రిక పెడతానన్నార్ట?

వరద: పత్రిక ముఖ పత్రం మీద చెళ్ళ పిళ్ళ వేంకటశాస్త్రి గారి అరచేతుల్ని ముద్రిస్తాననేవాడు. ఆయన వేళ్ళు బాగా కనపడాలన్నాడు. ఇద్దరం కడియం వెళ్దామనుకున్నాం. ఇద్దరి దగ్గరా డబ్బుల్లేవు, ధ్వని దాని పేరు.

మధుర: (నవ్వి) తరువాత 'కవిత' పెట్టింది మీరేగా?

వరద: నేను, రాయప్రోలు రాజశేఖరు, ఏల్చూరి సుబ్రహ్మణ్యం, బెల్లంకొండ రామదాసు, అజంతా మాతోపాటు శ్రీశ్రీ. ఒకకొత్త మలుపు తేవాలని ఉబలాటపడ్డాం. మల్లాది రామకృష్ణ శాస్త్రిగారు చాలా సంతోషించారు. విశ్వనాథ వారు కవితకు తప్పకుండా రాస్తామన్నారు. సంవత్సరానికి మూడుసార్లు విడుదల చెయ్యాలని.

మధుర: కవితకు సంపాదకీయం మీరురాశారా, నాన్నగారా?

వరద: స్వవిషయ సూచిక అని ఆస్కార్‌వైల్డ్ పిక్చర్ ఆఫ్ డోరియన్‌గ్రేకు రాసినవి అనువాదం చేసి తొలిపుటలో వేశాం. రామణీయకాన్ని సృష్టిస్తాడు కళాస్రష్ట, నీతికరం, అవినీతికరం అంటూ గ్రంథాలు లేవు; బాగా వ్రాసిన పుస్తకాలూ, బాగా వ్రాయని పుస్తకాలూ, అంతే-

మధుర: కవులకొటేషన్లు పట్టు కుంటే కుక్కతోక పట్టుకుని గోదావరి ఈదినట్లు వుంటుంది. అతనేగదా యావత్కళా నిష్ప్రయోజనకరం అంది. కళ విలువను నిర్ణయించాల్సింది దాని రామణీయకతను బట్టికాదు, ఋజుమార్గ ప్రవర్తనను బట్టి అని అతనేగా అన్నాడు?

వరద: టి.యస్. ఇలియట్ వాక్యాలు కూడా కొన్నివేశాం. సరిహద్దులను కరిగించడమే కవిత్వం మాహాత్మ్యం. శ్రీశ్రీ 'నగరంలో వృషభం' తొలిప్రచురణ కవితలోనే. ఆరుద్రగుమాస్తా ప్రేమగీతం, అజంతా ప్రసిద్ధమైనచెట్లుకూలుతున్న దృశ్యం, తిలక్‌గొంగళిపురుగు, పఠాభి మాత్రాఛందస్సులు అచ్చయింది అందులోనే.

మధుర: మీరు నిజంగా పెద్ద సారువారు. మీరుజైల్లో వున్నారట- గిరీశం గారిలా గొడవల్లోపడి నలిగిపోలేదు కద!

వరద: రాజకీయఖైదీగా జులై 1948లో రాజమండ్రి సెంట్రల్‌జైల్లో నిర్బంధంలో వున్నా.

నాపూర్వజీవితాన్నీ హైదరాబాద్ అనుబంధాల్నీ శంకించి నన్ను నిర్బంధంలో వుంచి నాచేత ఆధునిక ప్రారంభకావ్యం 'చిరకాలం' రాయించారు.

మధుర: ఏమిటి కథ?

వరద: జైల్లో ఉరికోసం నిరీక్షిస్తూన్న ఒక ఖైదీ వుంటాడు. అతను కట కటాల మధ్యవున్నా నిరంతరం మృత్యుసన్నిధిలో వుండేవాడు. అతను నిరపరాధి నని చెప్పుకుంటూ తనపై అధికారులు మోపిన నేరం గురించి చెప్పేవాడు. తనకెలాగూ చచ్చిపోవాలనివుంది. తనపై ఆరోపించిన నేరం గురించి బాధ పడేవాడు. అప్పటి రాజకీయ పక్షాలన్నిటిలో పనిచేశాడు. ఎవరూ తనక్కావలసిన సహాయం చెయ్యలేకపోయారు. నిరుద్యోగంలో, కఠిన దారిద్ర్యంలో - కుటుంబం భార్యాపిల్లలూ ఆకలికి తట్టుకోలేకపోయారు. అందరూ కలిసి ఆత్మహత్య చేసుకుందామనుకున్నారు. కత్తితో పొడుచుగున్నప్పుడు పోలీసులు వచ్చి పట్టుగున్నారు. అదీ అతని కథ. ఈ ప్రపంచంలో తనకు ఆధారం లేనపుడు ప్రపంచాన్ని వదిలేసి పోవటానికి తనకు హక్కులేదా అని అతని వాదన! ఇక్కడే బాగుంది, బయట బాధే బాబూ, మాలాటి వాళ్ళు కనేవాడు.

మధుర: చిన్న ఆశాకిరణం కూడా లేని జీవితాన్ని కవులు చిత్రించడం న్యాయమా? నిరాశామయ లోకంలో కదన శంఖం పూరిస్తున్నానన్నాడు మీ పేదలకని.

వరద: కలకాలం చెరకాలం

సిలువై తుది కావ్యమై స్పృశించెను వరదా! అన్నాడు శ్రీశ్రీ. తన తోపాటు తీసుకెళ్ళి నావ్రాత ప్రతిని ఎక్కడో పారేశాడు మావాడు.

ఒకసారి అందులో కొన్ని ఖండికలు తెలుగు స్వతంత్రలో గోరాశాస్త్రి ప్రకటించాడు. ఏవో పోగుచేసి 'అందాక' అని అచ్చువేశా.

మధుర: తిరిగి మళ్ళీ రాయమని ఎవరూ బలవంతపెట్ట లేదా?

వరద: అందులో చాలా వరకు సంప్రదాయ ఛందస్సు వాడా. నాకే, అంతా అడిగినా; మనస్కరించక రాయలేదు. అది రాసినపుడున్న దృష్టివేరు. చాలా వరకు రాసింది వ్యవహారిక భాష. మాత్రాఛందస్సుల ముత్యాల సరాలు కూడా వున్నాయి.

మధుర: మరి మీ స్నేహితులంతా ఛందస్సుల మీద విరుచుకు పడతారేం?

వరద: రాయటం రాక. తెలుగువాడి ఆస్తి తెలుగు పద్యమే గదా! కృష్ణశాస్త్రిగారు కూడా అభినందించారు. ఒకటి గుర్తు.

కారుమబ్బు వానకారు, వాగులుపొంగు
నిండి నదులు, వరద నింగి కెగసి
వాన లోన నీవు వాన కావల నేను!
అంతె బతుకు, చివరికంతె అంతె

మధుర: వానలోన నేను, వాన కావల మీరు చాలా గొప్పగా అన్నారు. మీరు పండిత నెహ్రూని ప్రెస్ మీట్‌లో కంగు తినిపించారట.

వరద: నెహ్రూగారు ప్రజాస్వామ్యపాదుషా. స్వాతంత్ర్యం కోసం పోరాడిన నెహ్రూవేరు, ప్రధాని నెహ్రూ వేరు. అడిగా, దేశమంతటా పర్యటిస్తున్నారు గదా కాంగ్రెస్ విజయావకాశాల గురించి మీ అంచనా ఏమిటి? అని. ఏవో ఒకటి రెండు చోట్ల తప్ప మొత్తం మీద కాంగ్రెసు విజయదుందుభి మ్రోగిస్తుంది, అన్నారు. ఒకటి రెండు చోట్ల మాత్రం కాంగ్రెసు ఎందుకు ఓడిపోవాలి అని అడిగా. దీనికి తికమకపడి జేబులోంచి సిగరెట్ తీసి ఒకటి ముట్టించారు. గాంధీ టోపీ తీసి తలతడుముకున్నారు. కాంగ్రెసు ఎందుకు ఓడిపోతుందంటే ప్రజలు తెలివైనవారు కాబట్టి అన్నారు. అంటూ ఆయన నవ్వేశారు. రెండో ప్రశ్న. కాంగ్రెసులో అవినీతి పెరిగిపోయిందని వినవస్తున్నది. దీనికి మీరేమంటారు అన్నా, నెహ్రూ జవాబు ఈ కూత కూసింది ఎవరు? కాంగ్రెసులో అని నీతి ఉందనడం అసంబద్ధ ప్రేలాపన. నిజానికి అవినీతి విషయంలో ప్రతిపక్షాలు పరమ అధ్వాన్నం. అని ఆయన కోప్పడ్డారు విరుచుకుపడి. నాకేసి తిరిగి మిస్టర్ నీ ప్రశ్న నాకు కోపం తెప్పించింది. నాకోపం నీ మీద కాదు అన్నారు.

మధుర: నెహ్రూగారు హైదరాబాద్ ది మిశ్రమ సంస్కృతి అనీ భాషా ప్రయుక్తరాష్ట్రాలుగా దాన్ని విడదీయడం తగదనీ గొడవ పడ్డారట ప్రెస్‌మీట్‌లో - ఏమాకథ?

వరద: నీవు చెప్పినట్లే సమ్మిశ్రిత సంస్కృతీ కేంద్రం అది అలాగే వుండాలన్నారు. మరి ప్రజలు భాషా ప్రయుక్త రాష్ట్రాలు కోరుతున్నారు కదా అని ఒకరన్నారు. 'ప్రజలు పొరబడితే దిద్దే బాధ్యత మనది' అన్నారు నెహ్రూ. ప్రజలంతా అలా కోరితే మీరు అనుమతించక తప్పదు కదా అని నేనన్నాను. అలాకుదరదు. ప్రతి తలుపూ తట్టి మీరు చేసేది మంచి పని కాదు అని నేను చెబుతా. హైదరాబాద్ రాష్ట్రాన్ని యథాతథంగా వుంచేట్టు ప్రయత్నిస్తాను అన్నారు నెహ్రూ. అప్పుడు నేను కొంచెం ధైర్యం చేసి 'అలా మీరు చేస్తే భారత ప్రధానికీ, వెనకటి నిజాంకు ఏమిటి భేదం' అన్నా. నెహ్రూ మొగం ఎర్రగా మారింది. బల్ల మీది సిగరెట్టు డబ్బా నేలకేసి కొట్టారు. నేను లేచి ఆడబ్బా తీసి ఆయన బల్లమీద పెట్టా, నావంక చూసి గట్టిగా నవ్వుతూ 'నేను చెప్పింది జాగర్తగా ఆలోచించు' అంటూ లేచారు. నేను పక్కన చేరి అన్నా! 'సమ్మిశ్ర సంస్కృతి ఏమైన ధర్మబద్ధమా?' అని. యింకా విపులంగా వివరించా నిజాం చేసినవి. తన ఉద్దేశం అది కాదనీ ఉన్న పరిస్థితి గురించి మాట్లాడుతున్నాననీ పండిట్‌జీ అన్నారు.

మధుర: అయితే హైదరాబాద్ నగర చతుశ్శతాబ్ది ఉత్సవాన్ని జరపాలంటారా? వద్దా?

వరద: ఈ నగరం వయస్సు నాలుగు వందలయితే అందులో రెండు వందల ఏళ్ళకు పైన అసఫ్‌జాహీ వంశస్థుల పాలనలో గదా యీ నగరం వుందీ! ఏనుగుల వీరాస్వామి గారి కాశీయాత్ర కూడా అప్పుడు జరిగింది. ఆయన ఆనాటి రాజకీయ పరిస్థితి కళ్ళకు కట్టేట్టు రాసి చక్కాపోయాడు. మతసామరస్యం అనేది దేవుడెరుగును. శాంతిభద్రత శూన్యం. ప్రజల దోపిడీ ప్రధానం. వారు తెలుగు భాషని ఆదరించారని డబ్బాకొట్టు కోవడం కంటితుడుపే. తెలుగు భాషకి సంస్కృతికీ ఏమీ ఉపకారం జరగలేదు. అసఫ్‌జాహీ వంశస్థులు అధికారంలోకి వచ్చినప్పటి నుంచీ జరిగింది తెలుగుకి అపకారమే. నగరంలో

మరీనూ. కమ్యూనిస్టులూ, కాంగ్రెసువాదులూ, యితర దేశభక్తులూ అసఫ్‌జాహీదుష్ట పరిపాలనకుస్వస్తపలికించేందుకు మహత్తరమయిన త్యాగాలు చెయ్యవలసి వచ్చింది. ఈ నగరానికి చతుశ్శతాబ్ది ఉత్సవం ఎలా చేస్తారో ఎదురుచూస్తున్నాం.

మధుర: కుహనాలౌకిక వాదులవల్లా వారి దురవగాహన వల్లా యిలాటి దిక్కుమాలిన పరిస్థితులు వస్తాయి. ఈ ఊరు కంపునీ దారుల్నీ బాగుచేసి, ట్రాఫిక్‌ను క్రమబద్ధం చేయక దిక్కుమాలిన ఉత్సవాలు ఎందుకు? ఇంతకీ భాగ్మతి అనే ఆవిడ వున్నట్టా లేనట్లా?

వరద: భాగ్మతిగా ఆవిడ్ని ప్రేమిస్తే ఆవిడ సంస్కారాన్ని గౌరవించక పాదుషా యీ వూరిని హైదరాబాదు అనడం ఏం కర్మ? చారిత్రకంగా యీ కథకు దాఖలాల్లేవంటారు విజ్ఞులు.

మధుర: శుభ్రంగా విజయవాడ, గుంటూరుల మధ్య వాంఛూ చెప్పినట్లు ఆంధ్రరాజధానిని కట్టుకుని వుంటే బాగుండేది? ఈ నిజాం బిల్డింగులు వగైరా విసర్జించిన దానికి ఎగబడి తెలుగు వినబడే చోట్ల కట్టుకోకుండా దిగబడ్డారు తెలుగువారు, దీన్ని రాజధాని అంటూ...

వరద: ఇక హైదరాబాధ వదిలేయ్.

మధుర: అకాడమీలు స్థాపించాలని మీనాన్నగార్ని అంకురార్పణ పనులు చేసిపెట్టమన్నార్ట పట్టాభి రామారావు గారు.

వరద: చదలవాడ పిచ్చయ్య ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెస్ ప్రచార కార్యదర్శి, నార్లగారికీ మా నాన్నగారికీ హైదరాబాద్‌లో వున్న సాహిత్య వాతావరణం గురించి తెలీదు. అందుకని నన్ను సంప్రదించారు. ఆంధ్రప్రదేశ్ ఏర్పడ్డాక ప్రకాశం గారిని దింపి నీలం సంజీవరెడ్డి గారు ముఖ్యమంత్రయ్యారు. ఆ తతంగంలో నాదీ వుంది కీలకపాత్ర.

మధుర: మీరు రామప్పంతుల్లా వ్యవహారాల్తో యమ బిజీగా ఉండేవారన్న మాట.

వరద: పబ్లిక్ రిలేషన్స్ మీద ఓ పుస్తకం రాశా. నేను బి.ఏ. ఆనర్సు తరువాత ఎం. ఏ. చేశా. ఆరుద్ర లాగ యఫ్. ఏ. కవినిగాను. దలైలామా తప్పించుకుని ఇండియా వచ్చినపుడు దలైలామా అండ్ ఇండియా, ఇండియన్ పబ్లిక్ అండ్ ప్రైమ్ మినిష్టర్ ఆన్ టిబెటన్ క్రయిసిస్ అనే గ్రంథాన్ని సంకలనం చేసి ప్రచురించా. 1958 నెహ్రూ గారి జన్మదిన సందర్భంగా మోడ్రన్ ఇండియన్ పొయిట్రీ - ఏన్ ఎంథాలజీ' అనే గ్రంథాన్ని సంకలితం చేసి నెహ్రూకి బహూకరించా. 'ఇండో ఆంగ్లియన్ పొయిట్రీ' కవిత క్రింద ప్రచురించా. అస్సామీస్ కవితా సంకలనం, షష్టిబ్రతా అనే బెంగాలీ కుర్రాడి పొయిట్రీ వేశాం.

మధుర: జాగ్రత్తగా ఉంటే గిరీశం గారు కూడా మీ అంత ప్రజ్ఞ ప్రతిభ కలవారు అయ్యేవారనుకుంటా. పూటకూళ్ళమ్మ దగ్గర చేరడం వల్ల అలా అయాడు కాని. ప్చ్!

వరద: నే నెక్కడ వాడెక్కడ. నీకతని మీద వున్న గురికి జాలిగా వుంది.

మధుర: మీరు విస్కాన్సిన్‌లో తెలుగు విజిటింగ్ ప్రొఫెసర్‌గా వున్నారట. అలాటి ఉద్యోగం మా గిరీశం గారికి వస్తే జమాయించేవాడు.

వరద: అప్పుడు తిరుపతి జి. యస్. రెడ్డిగారు, చేరాగారు అక్కడ ఉండేవారు. న్యూయార్క్‌లో మన మందుమిత్రుడు ఎ. ఆర్. కృష్ణ కేరాఫ్‌లో మన మకాం.

మధుర: సాహిత్యంతోనూ సాహిత్యేతర విషయాలతోను రాజకీయాలతోనూ రాజకీయేతర విషయాలతోనూ విద్యారంగంతోనూ మీకు సత్సంబంధాలున్నాయి. మీరు క్రికెట్‌లో ఆల్‌రవుండర్ లాటి వారు.

వరద: నేనేం కపిల్‌దేవునీ, సునీల్ గవాస్కరునీ కాను. నీ గిరీశాన్ని అంతకంటే కాను, నాకు బిరుదులక్కర్లేదు. సన్మానాలు అంతకంటే అక్కర్లేదు.

వరద: చాలాకాలం పీ.వీ. గార్కి, రాజీవ్‌గారి కాలంలో, మీరు పి. ఏ. గా వుండేవారట.

వరద: ఒకప్పుడు, ఇప్పుడు మా ఆవిడకు పి. ఏ.గా ఉంటున్నా.

మధుర: మీరు మల్లాది వారితో 'వరద రాజేశ్వరరావు అంత్యక్రియలు' రాస్తున్నానని చమత్కరించారట!

వరద: ప్రతిపాదాంతంలోనూ క్రియ వచ్చేట్లు చేశా, ఆరుద్ర కూడా చేశాడీపని. ఢిల్లీలో మా నాన్నగారి దర్శకత్వంలో 'కన్యాశుల్కం', 'మృచ్ఛకటికం' వేశాం. అప్పుడు నువ్వొస్తే బాగుండేది కదా!

మధుర: మీ నాటకంలో మధురవాణిగా నేను పనికొస్తానా?

వరద: అయిదు రోజుల పెళ్ళిలా జరిగిందా కార్యక్రమం ఢిల్లీలో.

మధుర: మీరు విశాఖలో సెటిలవక హైదరాబాద్ చేరారేం? కాల్పనిక సాహిత్యానికి పెద్ద భవిష్యత్తు లేదన్నార్ట మీరు?

వరద: లేదు, రాసేవాళ్ళు మానేశారు. రాయగూడని వాళ్ళు విజృంభించిపోతున్నారు. ఆవిష్కర్మలు అంకితాలు, సన్మానాల జోరు ఎక్కువైపోతోంది.

మధుర: మీ నాన్న గారి పద్యాలు పురాణం పట్టుకపోయి వేశాడ్ట ఆంధ్రజ్యోతిలో.

వరద: ఒకటి గ్యాపకం.

చచ్చిపోయి జీవి యెచ్చట కేగునో
ఏమి యగునొ యెవరికెరుగ రాదు
ఎరుకలేని వారలే మేము చెప్పగా
విని తపించు వారు వేన వేలు.

మధుర: తెలుగువాడి గురించి మీ వ్యాఖ్య వినాల నుంది

వరద: తెలుగువాడు దుర్యోధనుడిలాంటివాడు. దుర్యోధనుడు తనకేమీ కావాలనడు. ధర్మరాజుకి మాత్రం ఏమీ ఉండకూడదంటాడు. తెలుగువాడూ అంతే. I had a loving quarrel with the world.

మధుర: మీతో హస్కు కొడుతున్నానని గిరీశం గారు కోపం చేస్తున్నారు. ఛీరియో!

('మిసిమి' అక్టోబర్, 1996)

కొడవటిగంటి కుటుంబరావు తో

(కొడవటిగంటి కుటుంబరావుగారు నేలమీద చాప వేసుకుని పొట్టకింద దిండువేసుకొని, ఒకచేత్తో సిగిరెట్టు కాలుస్తూ, ఒకచేత్తో రాసుకుంటూ వుంటారు - గదిలోకి ప్రవేశం మధురవాణి).

మధుర: చక్రపాణిగారూ మీరూ కరటక దమనకుల్లా కలసీమెలసీ వుండేవారట -

కొ.కు.: అదేం పోలిక.... పాలూ నీళ్లలా కలిసివుండేవారమని అనక - మేం తెనాలి నుంచీ ఫ్రెండ్స్‌మి.

మధుర: తెనాలంటే గుర్తుకొచ్చింది. మీరు రాసిన కథలన్నీ తెనాలి నేపథ్యంలోంచే అని అంటారు. నిజమా?

కొ.కు.: నీకు విజయనగరం, విశాఖపట్నం ఎల్లాగో నాకు తెనాలి, మద్రాసు అల్లాగ.

మధుర: మిమ్మల్ని తెలుగువారి చందమామ అంటారు. అవునా?

కొ.కు.: ఆ టైటిల్ నాకూ చక్రపాణికీ వర్తిస్తుంది. మా వెనక విశ్వం, చందమామ రామారావుకూడా వున్నారు. చందమామ లైబ్రరీ లాటిది ఎవరికీ లేదు.

మధుర: విజయా నర్సింగ్‌హోమ్ మీద మీరేదో జోక్ పేల్చారట!

కొ.కు.: అదా - (నవ్వి) నేనూ చక్రపాణీ నడుచుకుంటూ పేషంట్సుగా వెళ్ళి నర్సింగ్‌హోమ్‌లో వుండి డిస్చార్జి అయినపుడు స్ట్రెచర్‌మీద బయటకు వచ్చాం- అని పురాణంతో అన్నా. నీదాకా వచ్చిందీ!

మధుర: కుటుంబరావుగారు దేవుళ్ళని నమ్మరుగాని దెయ్యాల్ని నమ్ముతారని మీమీద జోక్‌వుంది. ఏవంటారు?

కొ.కు.: (నవ్వి) నా చిన్నప్పుడు తెనాలిలో మాచుట్టాలావిడ ఒకర్తి వుండేది. ఆవిడ ఒంటిమీదకు గాలిసోకేది అనేవారు. ఆవిడ ఆస్థితిలో గాలి పీల్చేది. వదలినపుడు ఎంత గాలివదిలేదంటే అది ఎక్కడనుంచి వచ్చిందా అని ఆశ్చర్యపోయేవాడిని. ఒక మనిషి సాధారణంగా అంతగాలిని నిలిపివుంచడం అసాధ్యం.

మధుర: అంచేత దయ్యాలు వున్నాయంటారు?

కొ.కు.: అదేకాదు. ఆవిడ గాలిసోకినప్పుడు అనేక భాషల్లో మాట్లాడేది. కవిత్వాలు అప్పజెప్పేది. మళ్ళా తెలివి వచ్చాక మామూలు మనిషి. ఏదో ఒకశక్తి లాటిది లేకుండా యిదంతా ఎలా జరుగుతుంది?

మధుర: గురజాడ అప్పారావుగారు దయ్యాల్ని నమ్మలేదు, లుబ్ధావుధాన్లని వూరికే అలా భయపెట్టారుకాని. మీరేవిటి యిలాగ?

కొ.కు.: అప్పారావుగారు హేతువాది అంటాను.

మధుర: మీ కమ్యూనిస్టులు గురజాడ వారినీ వీరేశలింగాన్నీ కామ్రేడితం చేసేశారు కదా!

కొ.కు.: గిడుగువారిని మర్చిపోయావు. అభ్యుదయ కవితోద్యమానికి ఆదిపురుషులన తగినవారు ఆ ముగ్గురూ. తరువాత శ్రీశ్రీ మహాప్రస్థానం దానికి మాగ్నాకార్టా అయికూర్చుంది.

మధుర: మీ కమ్యూనిస్టులు నెహ్రూని నమ్మి చెడిపోయారంటారు నిజమా?

కొ.కు.: నెహ్రూ అతడి సోషలిజం కబుర్లు మేం నమ్మలేదు. నెహ్రూ నిజస్వరూపం తెలంగాణా సాయుధపోరాటం తరువాత బయటపడింది.

మధుర: తెలంగాణాలో పోలీసుచర్య తర్వాత హైదరాబాద్ పారిపోయిన భూస్వాములు వారి తైనాతీలు తిరిగి గ్రామాలలో ప్రవేశించి జాగీర్దార్లు, పటేలు, పట్వారీలు అయి ప్రజలమీద జులుం చలాయించారంటే నెహ్రూ కాంగ్రెస్సే కారణం అంటారు.

కొ.కు.: నీకీ వివరాలన్నీ ఎలా తెలుసు? ఆనంద గజపతి కాలంనాటి వసంతసేనవి కదా!

మధుర: పుచ్చలపల్లి సుందరయ్యగారి లెక్చర్లు విని వచ్చి వెంకటేశం నాతో ముచ్చటించేవాడు. నార్ల చిరంజీవి ప్రజాశక్తి, విశాలాంధ్ర తెచ్చి చదివి వినిపించేవాడు. తుమ్మల వెంకట్రామయ్యగారు అభ్యుదయకాపీలు మా యింట్లో పడేసేవాడు.

కొ.కు.: అయితే మావాళ్ళందర్నీ చెడగొట్టేశావన్నమాట (నవ్వు)

మధుర: బాగుపడాలంటే ముందు చెడిపోవాలి కదా!

కొ.కు.: నీలో సెర్చిలైటు వేసి గాలించినా చెడు అనే పదార్థం లేనేలేదు కదా!

మధుర: అవునూ మీరు కన్యాశుల్కం నోట్సు అని రాశారు, అవి ఏమయ్యాయి?

కొ.కు.: విశాలాంధ్రవాళ్ళూ వెయ్యలేదు. విరసంవాళ్ళూ వెయ్యలేదు.

మధుర: మీ పూర్వీకులు-

కొ.కు.: అల్లపుడెప్పుడో మహారాష్ట్ర నుంచి వచ్చి యిక్కడ సెటిలయిన బాపతు అని విన్నా.

మధుర: మీ అన్నగారుండేవారట వెంకటసుబ్బయ్య గారని...

కొ.కు.: మా అన్నయ్య కొడవటిగంటి వెంకటసుబ్బయ్య కవి, కథకుడు. ఆయన యింట్లోంచి వెళ్ళిపోయాడు. మళ్ళీ తిరిగి రాలేదు. బైరాగుల్లో కలిసిపోయాడంటారు. మమ్మల్ని చూడ్డానికి మారురూపాల్లో వచ్చాడంటారు. వెళ్ళిపోయిన వారిగురించి అదిగో వస్తాడు-యిదిగో వస్తాడని అనుకోవడం ఎదురు చూడటం కుటుంబాల్లో సహజమేగా!

మధుర: మీ అన్నగారి కథలు పోగుచేసి ఒక పుస్తకం వేయలేకపోయారా!

కొ.కు.: ఏమిటో ఆ ఆలోచనే రాలేదు. వైతాళికుల్లో ముద్దుకృష్ణ ఒకటీ అరా పద్యాలు వేశాడు.

మధుర: చదువు నవల మీ జీవిత చరిత్రలాటిది అంటారు. సత్యమేనా-

కొ.కు.: అప్పటి కుటుంబాల స్థితి, నా చిన్నతనం, నాటి వాతావరణం అందులో వున్నాయి.

మధుర: మీరు చిన్నకథను మేడేజీ చేశార్ట - అవునా?

కొ.కు.: కథ రాయడం కష్టమేమీకాదు. ఎవరైనా రాయవచ్చు. కొత్తవాళ్ళు యువకులు బాగా రాస్తారు. యువకుల చేతుల్లోవుంది కథానిక. ఒక రచయిత రాసిన పదికథలలో కన్నా పదిమంది రాసిన పది కథలలో వైవిధ్యం వుంటుంది అన్నాను.

మధుర: ఉం కోటి మంచి ముక్క అన్నారు, ఆడవాళ్ళగురించి - అదేవిటమ్మా-

కొ.కు.: జీవితానికి కేంద్ర బిందువు స్త్రీ, స్త్రీ చుట్టూ విస్తరించి వుంటుంది జీవితం అన్నా.

మధుర: మీకు ఎమోషన్ లేదు, ఉద్రేకం లేకుండా రాస్తారని అంటారు. అదేవిటి?

కొ.కు.: నేను సైన్స్ చదువుకున్నాను కాబట్టి నాది మొదటినుంచీ విశ్లేషణాత్మకమైన మార్గం. కవిత్వం నా వంటికిపడదు. కవిత్వ దృక్పథం లేని వచన రచయితని.

మధుర: పాత రచయితలకి కొత్త రచయితలకి మధ్య అక్షాంశరేఖలా వున్నారంటారు మీరు. అంటే కుటుంబరావు తర్వాత వచ్చిన కథకులూ ముందువచ్చిన కథకులూ అని విడగొట్టి చూడాలంటారు కొత్త విమర్శకులు.

కొ.కు.: ఎవరాకొత్త విమర్శకులు?

మధుర: మీమీద వ్యాసం రాస్తూ సుబ్రహ్మణ్యశర్మ అలాగన్నాడు. అతను మీ వారసుడా?

కుటుంబ: ఇది మళ్ళీఫ్యూడల్ ఆలోచన. జర్నలిజంలో నాతరవాతవాడు పురాణం. కథక చక్రవర్తులు, మహాకవులు, కవి సామ్రాట్టులూ యిదంతా ఫ్యూడల్ సెటప్‌లోంచి వచ్చి మన్నిపట్టుకు పీడుస్తున్న బిరుదుల సంత.

మధు: బిరుదులంటే మీకు గిట్టదా?

కొ.కు.: ఇంగ్లీషులోలాగ మేజర్ రయితలూ, కవులూ, మైనర్ రచయితలూ, కవులూ అని వుంటారుగాని యీ అనవసరపు టైటిల్స్‌ని ఎందుకు మోసుకుంటూ తిరగడం? కీర్తికాయం అసలు శరీరం కన్నా బరువు.

మధుర: మహాకవి శ్రీ శ్రీ అంటే మహాకవి అన్నందుకు శ్రీశ్రీగారు సంతోషిస్తాడు కదా! అలాగే విశ్వనాథ వారు కవిసమ్రాట్ అన్నందుకూ.

కొ.కు.: అవన్నీ వీక్నెస్సులు - శ్రీశ్రీ అంటే చాలదా! విశ్వనాథ అంటే చాలదా?

మధుర: మీ కమ్యూనిస్టులుకూడా యుగకవి, యుగకర్త అని బిరుదులు తగిలిస్తారు కదా; మీరేమంటారు?

కొ.కు.: అవి కమ్యూనిస్టుల్లో కూడా యింకాపోని ఫ్యూడల్ వాసనలు. ఈ సొసైటీ నుంచేకదా వాళ్ళూ వచ్చింది. కమ్యూనిజం దేశంలో రాకముందు కమ్యూనిస్టులు ఊహించుకున్న సిద్ధాంతాల ప్రకారం మసలుకుంటారు. ఏంచేస్తాం? పేపరు టైగర్సు !

మధుర: కమ్యూనిస్టులు దేశభక్తులు కారు; దేశభక్తి అనేది బూర్జువా లక్షణం - అంటారుట

కొ.కు.: నీకు యీ మాటలు ఎవరు నేర్పారు?

మధుర: గిరీశంగారు కొన్నాళ్ళు ఆరెస్సెస్‌లో తిరిగారు. అప్పుడాయన కొంతకాలం యాంటీ కమ్యూనిస్టు కూడా. అవును మీరు చందమామలో రహస్యంగా కమ్యూనిస్టు భావాల్ని ప్రచారంచేసేవారట నిజమేనా?

కొ.కు.: కథల్లో చిన్నపిసరు ప్రజలపక్షం గెలవడం అదీవుంటే, బీదవాళ్ళకు అన్యాయాలు జరిగితే, వాళ్ళు తిరగబడితే అదంతా మార్క్సిజమంటే ఎల్లాగ? నువ్వీ కొత్త తగూ ఓటి తీసుకురాకు. పైగా మాచక్రపాణిగారు యిట్టే కమ్యూనిస్టు వాసన పట్టేసి అల్లాటివేవీ రాకుండా జాగ్రత్తపడతాడు. ఇన్నేళ్ళు చందమామలో 'ప్రేమించాను', 'ప్రేమ' అన్నమాటలు దొర్లకుండా జాగ్రత్తపడ్డాం. పిల్లల పత్రికలో పెద్దవాళ్ళమాట అదెందుకు అని దాన్ని టాబూ చేశాడు చక్రపాణి.

మధుర: చందమామ నేనూ చదువుతూ - అందుకే అడిగా ఏమీ అనుకోకండి. మీకు హార్మనీ వచ్చా? సంగీతం అంటే చాలా యిష్టమని విన్నాను.

కొ.కు.: నేను చిట్టిబాబు వీణకచ్చేరి ఎక్కడ జరిగినా మా ఆవిడతో వెళ్లి విని ఆనందించివచ్చేవాడిని. చిట్టిబాబు నన్ను ముందు వరసలో వచ్చి కూచోమనే వాడు. శ్రోతలతో కలిసిపోయి, వాళ్ళ వ్యాఖ్యానాలు ప్రశంసలు ఒక చెవినా, మీ కచేరీ మరొక చెవినా వింటూంటే గొప్ప థ్రిల్లింగ్గా వుంటుంది. మన స్నేహాన్ని బయటి పెట్టి అదిపాడు చేయకండి - అని చిట్టిబాబును వారించా.

మధుర: నాది బొబ్బిలి వీణ. నేను వాయిస్తూంటే వింటూ తన్మయులైపోయేవారు అప్పారావుగారు. మీకు కర్ణాటకమా, హిందూస్థానీయా ఏది అభిమానం?

కొ.కు.: హిందూస్థానీలో కరీంఖాన్, ఫయాజ్‌ఖాన్, బడేగులాం ఆలీఖాన్ లాంటివారిని ఆరాధిస్తే - కర్ణాటకలో సెమ్మంగుడి, అరియకుడి, సుబ్బులక్ష్మి, చెంబై, మదురమణి, బాలమురళి వగైరాలని అభిమానిస్తా.

మధుర: మరి సినిమా సంగీతంలో.

కొ.కు.: సైగల్ని తప్ప ఎవర్నీ నేనంతగా మెచ్చుకోను.

మధుర: లతామంగేష్కర్ గురించి ఏమంటారు?

కొ.కు.: లతామంగేష్కర్ కంటే ఆశాభోంస్లే గొప్ప గాయని అంటా. సంగీతంలో లత, గానంలో ఆశా ఒకరినొకరు మించుతారు.

మధుర: మీది శ్రావ్యమైన గొంతు అని విన్నా.

కొ.కు.: నన్ను నేను పొగుడుకోను. నాకు హార్మనీ యిష్టం. వాయిస్తా - బొంబాయి వెళ్ళి బాలగంధర్వ, దీనానాథ్, మాస్టరు కృష్ణారావుల పాటలు ప్రత్యక్షంగా వినివచ్చా. మా అబ్బాయి రెండో వాడు రోహిణీ ప్రసాద్ సితార్ బాగా వాయిస్తాడు.

మధుర: పాత రికార్డులున్నాయా మీ దగ్గర.

కొ.కు.: అది నా హాబీ. ఒకసారి చిట్టిబాబును అడిగా - ' ఒకే రాగానికి రెండు వెర్షన్సు వుంటాయా?' అని. వుండవు అన్నాడు. రెండురకాల ట్రీట్‌మెంట్సు వుంటే వుంటాయి అన్నాడు.

మధుర: అయితే మీది విమర్శనాత్మక పరిశీలన అన్నమాట. మీకు సినిమాలతో బాగాపరిచయం వుందిగా, ఎప్పుడైనా సినిమాల్లో నటించారా?

కొ.కు.: నిడుమోలు జగన్నాథ్ అప్పుడు యువక డైరెక్టర్, ప్రొడ్యూసర్. 'తారుమారు' 'భలేపెళ్ళి' అనే రెండు పొట్టి హాస్యచిత్రాలను తీశాడు. అందులో 'తారుమారు'లో వేశాను. సంభాషణలు నేనే రాశా. సంగీతం రజనీకాంతరావ్.

మధుర: కామమ్మ మొగుడ్ని కాకపోతే కర్రబుర్రా ఇవతల పారేయండి. లేచిపోతా - అన్న సామెత థీమ్‌మీద రాశారట ఏమిటి?

కొ.కు.: 'లేచిపోయిన మనిషి' పెద్ద కథ. భారతి రజతోత్సవ సంచికలో వచ్చింది. అది రేడియో నాటకంగాకూడా రాశాను; రజని ప్రోద్బలంతో.

మధుర: కొత్త పత్రికలన్నిటిలో మీరు రాసింది ఏదో వుండేది లాంఛనంగా - వాళ్ళు అడిగేవారా?

కొ.కు.: పోనీ పాపం అని ఏదో ఒకటి రాసి పంపేవాణ్ణి వాళ్ళను నిరుత్సాహ పరచకుండా. నేను దేనికీ పొంగిపోలేదు. కుంగిపోలేదు.

మధుర: శంకరాభరణం గూర్చి మీరేమంటారు?

కొ.కు.: కథలో గొప్పతనం యేమీలేదు. కానీ తీసిన విధానం అందులో యువకుడు కానివాడిని కథానాయకుడుగా తీసుకోడం, నడివయస్సుదాటిన పాత్ర ప్రేమభావన; ఇవి గొప్పవి. అదలా ఉండగా సినిమారంగంలో స్టార్ వాల్యూ సిస్టమ్‌ను శంకరాభరణం ధిక్కరించింది. చవకబారు సన్నివేశాలతో యువతరాన్ని పెడదారులు పట్టించే నిర్మాతలకు షాక్ యిచ్చింది.

మధుర: కమ్యూనిస్టుగా యీ సినిమాని ఒప్పుకుంటారా?

కొ.కు.: అదే ఇందులో ఉన్న పెద్దచిక్కు. భూస్వామ్య విలువలను ప్రతిబింబించి వాటికి హారతిపట్టింది. అదీ గొడవ-

మధుర: సినిమా నిర్మాతాలు సినిమా కథలను తమ చిత్తం వచ్చినట్లు మారుస్తూ వుంటారుకదా! మీరేమంటారు?

కొ.కు.: రచయితలను ఆర్థిక వత్తిడితో అందుకు ఒప్పించడం వ్యభిచారం వంటిది.

మధుర: చైనాలో గ్యాంగ్ ఆఫ్ ఫోర్‌ను నిర్బంధించడం ఎటువంటిది?

కొ.కు.: హువా కువోఫెంగ్, తెంగ్ శియాజ్ ఫెంగ్ నాయకత్వంక్రింద నిర్బంధించడం సరైనచర్య. అయితే, కృశ్చేవ్‌కూ తెంగ్‌శియాబ్ ఫెంగ్‌కూ ఏవీ తేడాలేదు.

మధుర: మీరు విప్లవ రచయితల సంఘం పెట్టడానికి కారణం?

కొ.కు.: స్వాతంత్ర్యం మనకు వచ్చి యిన్ని దశాబ్దాలు దాటుతున్నా ప్రజల ఆర్థికస్థితి,

సామాజిక దురాచారాలు పెరుగుతున్నాయే కాని తగ్గడం లేదు. బీదలను ఉద్ధరిస్తామని వారి ఓట్లతో గెలిచి ఆ తర్వాత భూస్వామ్య, ధనికవర్గాలకే అనుకూలంగా పాలించడం మామూలయిపోయింది. మార్క్సిస్టు సిద్ధాంతాలకు వారసులమనే వారు పంచవర్ష ప్రణాళికారచనకు కూర్చున్న మేధావులవలె - ఏయే చిట్కాలు ప్రచారంలో పెడితే, ఏయే పార్టీలతో పొత్తు కలుపుకుంటే; ఎన్నికలలో అధికంగా లాభిస్తుంది - అన్న చర్చలతో తలమునకలవుతున్నారు. ఇట్టి పరిస్థితిలో పీడిత ప్రజలను చైతన్యవంతులను చేసే ఆశయంతో రావిశాస్త్రి, వరవర రావు, కాళీ పట్నం, కె.వి. ఆర్ మొదలైన రచయితలతో కలిసి విరసాన్ని స్థాపించాం.

మధుర: ఏమండీ మీరు ఒక ట్రక్కుకు సరిపడ్డ రచనలు చేశారుకదా! పదికాలాలు నిలిచే ఒక గొప్ప పాత్రను సృష్టించలేకపోయారే?

కొ.కు.: (నవ్వి) అల్లాటివారు నిజంగా వుండరు నేటి వ్యవస్థలో - ఒకవేళ నా డిటెక్టివ్ కేయాస్ నిలుస్తాడేమో?

మధుర: మీ హాబీలేమిటి?

కొ.కు.: తోటపని, ఫొటోగ్రఫీ ...

మధుర: చందమామను మీరంతా పిల్లలకోసం చేసినా దాన్ని వీరివిగా పెద్దవాళ్ళు చదువుతారని అంటారు - అవునా?

కొ.కు.: ''చందమామను నాచేత కూడా చదివిస్తున్నారు. హాయిగా బావుంటుంది. లేటుగా వస్తే కొట్టువాడితో దెబ్బలాడతా. యింకా రాలేదేమని-'' అన్నారు విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు.

మధుర: మీకు యిష్టమైనవి ఏవి?

కొ.కు.: ప్రముఖ చరిత్రకారుడు కోశంబి పరిశోధనలు, సుమేరియన్, బాబిలోనియన్, సిరియన్, ఈజిప్షియన్, హరప్పా - మొహంజదారో నాగరికతలగురించి, హిందూ సమాజపరిణామాల గురించి మాట్లాడడం యిష్టం నాకు.

మధుర: మీరు ప్రతిదినం డైరీ రాసేవారా? ఏం రాస్తారండీ-

కొ.కు.: సామ్యూల్ పెప్పీస్‌లాగ. ఎప్పుడైనా చూస్తారుగా! (శ్రీమతి వరూధిని, చలసాని ప్రసాద్, యీపనికి పూనుకోవాలి). నేను ఇన్‌వాలిడ్ ని, ఎందుకండీ బ్రదకటం అంటే చందమామ రామారావు 'మీరు కలంవీరులు; వుండాలి' - అలా అనేవాడు (నువ్వు).

మధుర: మీ వ్యక్తిత్వంలోని ముఖ్య లక్షణం?

కొ.కు.: మనస్సుకీ దేహానికి సోమరితనం అనేది లేకపోవడం.

మధుర: మీ అలవాట్లలో ముఖ్యమైనది?

కొ.కు.: ఉత్తరాలకు వెంటవెంటనే జవాబులివ్వడం.

మధుర: చాలామంది రచయితలు తాము చెప్పేది ఒకటీ చేసేది వేరుగానూ వుంటుంది. మీరూ -

కొ.కు.: రచయితగా నాకు ఏ అభిప్రాయాలు వుండేవో వ్యక్తిగా కూడా నావి అవే భావాలు.

మధుర: మీ నిజాయితీ నూటికి నూరుపాళ్ళు అన్నమాట. రామప్పంతులు, గిరీశాల్లా కాదు. పూజల పునస్కారాలు వుండేవా?

కొ.కు.: లేవు. ఒకసారి మా పొరుగువాళ్ళు 'రాధాకళ్యాణం' నిమిత్తమై చందాలు వసూలు చేద్దామనివస్తే - రాధ ఎవరు? ఆమె కళ్యాణం తమరెందుకు చేయాలని అడిగా. వచ్చినవాళ్ళు తెల్లబోయి తిరిగి వెళ్లిపోయారు.

మధుర: మీరు తుడుపులు కొట్టివేతలు లేకుండా ఒక్కసారే ఎలా రాస్తారు?

కొ.కు.: రాసే వేగము, ఆలోచించే వేగమూ సమానంగా వుండాలి. ఏది ఎక్కువైనా కష్టమే. ఇది అభ్యాసంవల్ల సాధ్యం.

మధుర: మీరు డాక్టర్ని ఓసారి మందలించారట కదా?

కొ.కు.: మానసికంగా నాకేవీ 'ముసలి' లక్షణాలుండేవి కావు. 1979లో నాకు బాగా జబ్బుచేసింది. అప్పుడు బ్రెయిన్ స్పెషలిస్ట్ నాకు రోగ లక్షణాలను వివరిస్తే ' ఎప్పటికైనా పోవలసిందేకదా' అన్న ధోరణిలో మాట్లాడితే అతన్ని కోప్పడి - అది కర్మవాదం అవుతుంది వైద్యం కాదన్నాను.

మధుర: మీరు కృష్ణశాస్త్రి కవితను సన్నాయి వాయిద్యంతో, శ్రీశ్రీ కవితను డోలుతోను పోల్చారటకదా! మరి విశ్వనాథ?

కొ.కు.: థణ థంగిణాం,
థథోంగిణ థద్దిణాం
మద్దెలల మ్రోతలై
కిన్నెరటు సోలి యిటు సోలి
తుడుములా కదలాడెనే

అని ఆయనే చెప్పుకున్నట్లు మద్దెలమోతలతో పోల్చవచ్చు.

మధుర: మీరు చందమామకి కథలు చదవటం, ఎంపిక చెయ్యటం బ్రెయిన్ వర్క్ అంటారా?

కొ.కు.: చందమామ ప్రచురణకు వచ్చే కథలు చదవటం కోడిరామమూర్తి గుండెలమీద ఏనుగుని ఎక్కించుకున్నంత పని అది. తేలికైందికాదు.

మధుర: జర్నలిజంలో మీ స్వానుభవం కొద్దిగా చెప్పండి?

కొ.కు.: ఇన్నేళ్ళు జర్నలిజంలో నానివుండి నేను నేర్చుకున్న దేమిటంటే వైజ్ఞానిక విషయాలు ఆకర్షించేది నూటికొక్కడినే. అటువంటి వాటితో సర్క్యులేషన్ పెరగదు. కాని కీర్తి వస్తుంది. కీర్తి మామూలు పాఠకుల పత్రిక్కి ఏనాడూ కట్టబెట్టలేరు. డబ్బు లిచ్చుకుంటారు. సర్క్యులేషన్ పెంచుతారు. కొంత అప్రతిష్ఠకూడా తెస్తారు. అదీ సంగతి.

మధుర: పత్రికల సర్క్యులేషన్ పెరగాలంటే ఏం చేయాలి?

కొ.కు.: రావిశాస్త్రి రచనలకు మాస్ రీడర్ రెస్పాండు కాడు. మనవాళ్ళుత్త వెధవాయిలోయ్ అన్నట్లు - వాడికి పట్టదు. సర్క్యులేషన్ పెరగాలంటే కాస్త శృంగారం గురించి, సర్కారు సారా లాంటిది పడాలి. జన బాహుళ్యానికి బేనాలిటీ యిష్టం.

మధుర: షష్టిపూర్తి జరిగాక ఎలావుంది మీకు?

కొ.కు.: అక్కడక్కడ వచ్చిన నామీది వ్యాసాలు నన్ను చాలా డిప్రెస్ చేశాయి. ఏళ్ళు రాగానే సరా-

మధుర: మీ తృతీయ వివాహం విశేషాలు చెప్పండి.

కొ.కు.: 1945లో మద్రాసులో కొమ్మూరి పద్మావతి ప్రథమ పుత్రిక వరూధినితో రిజిస్టరు పెళ్ళి జరిగింది. శ్రీశ్రీ, మా గోఖలే సాక్షి సంతకాలు చేశారు. బళ్ళారి రాఘవగారి నుండి శుభాశీస్సులొచ్చాయి.

మధుర: మీ అభ్యుదయ భావాలు మీ ఉద్యోగాలు ఊడేందుకు చాలా దోహదం చేసినాయట కదా!

కొ.కు.: అవును. శంభుప్రసాద్ గారితో ఆంధ్రపత్రికలోంచి ఉద్యోగం మానేసి వచ్చేప్పుడు యిలా అన్నా: ఆంధ్రసచిత్ర వారపత్రికను మూడువేలనుంచి పాతికవేల దాకా తీసికెళ్ళాను. మీకు నా మీద ఎంతకోపంవున్నా తిరిగి పాతికవేల నుంచి మూడు వేలకు తీసికెళ్ళడం మీతరం కాదు అని.

*　　　*　　　*

మధురవాణి: (వీణమీద సంగీత సాధన చేస్తూ వుంటుంది.) బుద్ధితక్కువ వాదం ఏమిటి కుటుంబరావు గారూ?

కొ.కు.: వాద్యంబులలోన వీణా 'సరస్వతిలా వీణ వాయించుకోక నీకు ఆ సైన్సు గొడవ ఎందుకు? బుద్ధి తక్కువవాదం కాదు. 'బుద్ధికొలత వాదం, అసాధారణ అనుభవం' అని రాశాను.

మధుర: అసాధారణ అనుభవాలేమిటి? అంటే మీరు మూఢ నమ్మకాలను సమర్థిస్తున్నారా!

కొ.కు.: బుద్ధికొలతవాదం భౌతికవాదమే. నేను ఏ మూఢనమ్మకాలనూ సమర్థించటం లేదు.

మధుర: మీరు చనిపోయినపుడు జరిగిన సంతాపసభలో ఏదో గొడవ జరిగిందటకద? అభ్యుదయ సాహిత్యానికి భౌతిక కృషిగా నివాళులు అర్పించారు. ఐతే చివరలో మీరు స్యూడోసైన్సు భావాలను గుర్తై అశాస్త్రీయ భావాలను ప్రచారం చేయటం శోచనీయమని జన. సాహితీ, సాంస్కృతిక సమాఖ్య అభిప్రాయపడింది.

కొ.కు.: ఏడిసింది.

మధుర: మీరన్నట్లే సత్తెనపల్లినుంచి డా.పి. గిరిజగారు జనసాహితీ ఒక తుక్కు సంస్థకదా! కొ.కు.వంటి వ్యక్తినే మన్నించి, వీరిమీద కొరగాని విమర్శలు చేసినవారు, మీ అశాస్త్రీయ ధోరణిని ఖండించారు.

కొ.కు.: బుద్ధికొలత అనేది నాల్గవ పరిమాణం అని నా ఉద్దేశ్యం. భౌతికవాదులు బుద్ధికి ఇవ్వాల్సినంత ప్రాముఖ్యం ఇవ్వలేదు.

మధుర: త్రిపురనేని మధుసూదనరావు, కె.వి.రావు ఒప్పుకుంటే బుద్ధికొలత ఉన్నట్లేనా! వాళ్లెంత అభ్యుదయవాదులో అంతతీవ్రంగా కొత్తను ద్వేషిస్తారు. విశ్వేశ్వరరావుగారు ఒక పుస్తకం వేసి మిమ్మల్ని సమర్థించారు. బుద్ధికి ప్రాధాన్యం ఇవ్వం అని కమ్యూనిస్టులు బుద్ధి గురించి అది లేనట్లు మాట్లాడటం వింతగా వుంది.

కొ.కు.: గురజాడ 'మనవాళ్ళు ఉత్తవెధవాయిలోయ్' అన్నారు. బహుశా వీళ్ళేగావోలు. డా.బి.సూర్యనారాయణరెడ్డి ఆక్షేపిస్తూ ఒక వుత్తరం రాశాడట. నేను కోరింది కూడ విపులంగా చర్చజలగాలనే.

మధుర: మిమ్మల్ని విమర్శించినవారు చాలా జ్ఞాన దారిద్ర్యంలో కొట్టుకుంటున్నా, అదీ అనుభవమే కదా!!

కొ.కు.: అన్నింటినీ శంకించడం అనేది జ్ఞానదారిద్ర్యమేగాని శాస్త్రీయ పరిజ్ఞానం కాబోదు.

మధుర: వేరు భావాలలోకి జారుకుంటున్నారని వారి భయం.

కొ.కు.: ఏదో విమర్శ చేయడం మన భౌతికవాదం, సోమరితనం అవుతుంది. మాటవరసకి శాస్త్రస్థాయి రాలేదని పేరా సైకాలజీని కొట్టిపడవేస్తారా?

మధుర: సామాన్య ప్రజలకి తిండి, గుడ్డ, వినోదం తప్ప మరేమీ అక్కరలేదు. మనం మరొకవిషయం ఆలోచిస్తే అది సాంఘిక అపచారం అవుతుందా!

కొ.కు.: అవుతుందో అవదో తెలియదు కాని నీది కడుపు నిండినవాళ్ళ భాష.

మధుర: ఏ భావజాలమైనా ప్రజల కడుపు కొట్టడానికి ప్రత్యక్షంగాను, పరోక్షంగాను దోహదం చేసితీరుతుంది.

కొ.కు.: వాళ్ళకి కడుపు నింపుకోటానికి అవసరమైన పోరాటచైతన్యం ఇస్తే చాలని కమ్యూనిస్టుల అభిప్రాయం. బుద్ధికొలత వ్యాసాలు బీదప్రజలకి తోడ్పడవు.

మధుర: సామ్రాజ్యవాదుల, భూస్వాముల, కాంగ్రెస్ వాళ్ళ దోపిడీని నిర్మూలించడానికి బుద్ధికొలత వ్యాసాలు తోడ్పడతాయా?

కొ.కు.: నేను అశాస్త్రీయ నిర్ధారణను చేశానని అంటున్నారు. నాబుద్ధి కొలతవాదం గురించి మేధావులు కావాల్సినన్ని పరిశోధనలు చేసుకోవచ్చు. నాప్రతిపాదనలని తిరస్కరించినా సంతోషమేగాని భరించలేని మేధావుల సోమరితనానికి నా జోహారులు.

మధుర: మార్క్సిస్టులనుకున్న వాళ్ళు సంశయవాదులు. మీ బుద్ధికొలత వ్యాసాలు భావవాదాన్ని, మాంద్యాన్ని సమర్థిస్తాయని మార్క్సిస్టులు అంటున్నారు.

కొ.కు.: అవును నేను నా బుద్ధికొలత వాదంతో మార్క్సిజాన్ని సమర్థిస్తున్నాను.

మధుర: మీరు ప్రజలను తప్పుదారిన పట్టించి వారిపోరాటాన్ని, చైతన్యాన్ని నిర్వీర్యం చేసేరంటున్నారు. అతీత శక్తులనేవి ఎండమావులు. పేరాసైకాలజీ కుహనాశాస్త్రం. మీరు వాటిని నమ్ముతారు. వాటికి శాస్త్రీయమైన తొడుగు తొడుగు తారు.

కొ.కు.: అసలు బుద్ధి అనేది జగత్తులో ఒక ప్రత్యేకవిభాగం అన్నదాంతో మీరందరూ ఏకీభవించాలి.

మధుర: శాస్త్ర నియమాలుకొన్ని శాస్త్ర ప్రగతికి అడ్డుగా వుంటాయేమో?

కొ.కు.: శాస్త్రజ్ఞానంలో చరమసత్యం అంటూ ఏదీ లేదు. ప్రతీదీ తాత్కాలికమే. జ్ఞానవృద్ధి అయ్యేకొద్దీ సదసత్ సంశయాలు బలమైనవి. కాలము, స్థలము అనేవి సాపేక్షకాలు.

మధుర: శాస్త్రజ్ఞులు తెలుసుకొన్నవి పాక్షిక సంశయాలే.

కొ.కు.: శాస్త్రజ్ఞులకు సత్యాలలో నమ్మకముంటుంది. కాని పూర్తి సత్యాలు వాళ్ళకి తెలియవు.

మధుర: ఎడింగ్‌టన్, జీన్స్, ఐసన్ బర్గ్‌లను మీరు ఏమంటారు?

కొ.కు.: అజ్ఞేయతా వాదానికి గురైన శాస్త్రజ్ఞులు అంటారు.

మధుర: సోషల్ సామ్రాజ్యవాదం అంటే ఏమిటండి?

కొ.కు.: మాటలలో సోషలిజం, చేతలలో సామ్రాజ్యవాదం అనుసరించటాన్నే సోషల్ సామ్రాజ్యవాదం అని అన్నారు.

మధుర: మీరు విరసంలో వుంటూనే రష్యా, తూర్పుయూరప్ దేశాలను సోషలిస్టుదేశాలుగా ఎలా భావించారు. సోవియట్ శాస్త్రవేత్తలు పచ్చి భౌతికవాదులు. అసాధారణ అనుభవాలను భౌతికవాదం దృష్ట్యా మార్క్సిస్టు దృక్పథంలో సమన్వయింప యత్నిస్తారు. మార్క్సిజం, లెనినిజం, మావో ఆలోచనా విధానం అంటూ గంతులు వేస్తుంటారు మీ విరసంవాళ్లు. వాళ్ళు మీ బుద్ధికొలత వాదాన్ని వ్యతిరేకిస్తున్నారు.

కొ.కు.: మార్క్సిజం పిడివాదం కాదు. కార్మికవర్గం వృద్ధిచెంది పెట్టుబడిదారీకి వ్యతిరేకంగా వుద్యమించటంలో ఇది వచ్చింది.

మధుర: మార్క్సిజాన్ని బుద్ధికొలతలో ఆచరించటం అంటే దాన్ని పిడివాదం చేయడం కాదా!

కొ.కు.: మనం తప్పులనుండి లోపాలనుండి నేర్చుకుంటాము. దీనినే ఆచరణ అంటారు.

మధుర: మీరు దయ్యాలున్నాయని అంటారు.

కొ.కు.: చచ్చిపోయిన మనిషివచ్చి సోదిలో మాట్లాడటం నేను స్వయంగా ఎరుగుదును. సైకోయనాలసిస్ పూర్తిగా రుజువు అయ్యింది. చాలా విషయాలు విజ్ఞాన శాస్త్రంలో భాగంగా పరిగణించబడలేదు. అదే నాదుగ్ధ.

మధుర: మరణానంతరం మనిషి ఏదో రూపంలో వుంటాడని మీకు నమ్మకం వుందా?

కొ.కు.: ప్రపంచమంతటా అనేకచోట్ల ఆయుధాలను, దాసీలను, నగలను, పెళ్ళాలను పాతిపెట్టడాలు చూస్తూ వుంటే చచ్చినవాళ్ళు బతికివున్నప్పటి మనస్తత్వంతో జీవించి వుంటారని నమ్మటానికి వీలవుతుంది.

మధుర: మరణానంతర జీవితాన్నీ మీడియంలనూ నమ్ముతూ నానాగొడవ చేశారు. అంటే అశాస్త్రీయమైన నమ్మకాలకు మేలిముసుగు తొడిగినట్లు కాదా!

కొ.కు.: హేతువాదం భౌతికవాదం సత్యాన్వేషణ అని ప్రగతి నిరోధకులుగా శాస్త్రవిజ్ఞానం విస్తరించకుండా అడ్డు పడుతున్నారు మూఢ మార్క్సిస్టులు. అదే నా బాధ.

మధుర: సామాజిక ప్రోద్బలంతో తద్దినాలు పెట్టి సత్యనారాయణ వ్రతాలు చేసే మార్క్సిస్టుల్ని మీరేమంటారు? చూసీ చూడనట్లు ఊరుకోవచ్చా?

కొ.కు.: వారు ఆపనులు చేయరాదు. బుద్ధికొలతలు సరియైన పొలిమేరల్లో లేక వాళ్ళు ఆపనులు చేస్తున్నారంటాను.

మధుర: అవన్నీ వ్యక్తిగత బలహీనతలు. బుద్ధికొలత అనేదాన్ని ఒక తిట్టుగా అభివృద్ధి చేశారంటున్నారు.

కొ.కు.: విరసం సభ్యులకి కూడా భార్యలుంటారు కాబట్టి వారి విశ్వాసాలను పాటిస్తే తప్పులేదనుకొంటాను. బుద్ధిని మెదడుకు అతీతం చెయ్యడం భావవాదం కదా?

మధుర: బుద్ధిస్థలం కలల మాదిరే అనాదిది. జ్ఞానేంద్రియాలు లేనిచోట బుద్ధి వుండదుకదా!

కొ.కు.: అంటే స్మరణ కోల్పోయినపుడు; నేను అనే జ్ఞానం కోల్పోయిననాడు సామాజిక స్పృహ కోల్పోయిన వాడితో సమానం కదా!

మధుర: భిన్న వ్యక్తిత్వం అంటే ఏమిటి?

కొ.కు.: అనేక రకాల వ్యక్తిత్వాలు ప్రదర్శించడం. ఒకటి చేస్తున్నప్పుడు మరోటి గుర్తువుండకపోవటం. ఇలాంటివాటిని స్ప్లిట్ పర్సనాలిటీలు అని అంటారు.

మధుర: మీ బుద్ధికొలతవాదం చూసి విరసంవాళ్ళు మీరు వాళ్ళని భావవాదుల లోకి జరిపిస్తున్నారని భయపడుతున్నారు. ఆవాదం అక్కడ వదిలేసి మరో విషయం ఎత్తుకుందాము.

కొ.కు.: కొత్త అంటే జడుపు, భయం, అనుమానం; కదా!

మధుర: మీరు చందమామలో ఎలకల కథలు బస్తీవి, పల్లెటూరివి రాశారు గుర్తుందీ?

కొ.కు.: రాశాను. పల్లెటూళ్ళ నుండి వచ్చిన వాణ్ణినేను. అది యింకా నీకు గుర్తుందే!

మధుర: బకాసురుడి కథ కూడా గుర్తుంది.

కొ.కు.: మహాభారతంలో బకాసురకథను నాభావాల కనుగుణంగా మార్చిరాశా.

మధుర: నన్నయ్య లాటివాళ్ళు యీ కాలంలో వుంటే వాళ్ళని కూడా ఎక్కిరించారు. బ్రాహ్మణుల జోలికి పిశాచాలు రాకూడదని రూలు కాబోలు.

కొ.కు.: అందులో బకాసురుడ్ని రాజు స్వార్థానికి వాడుకుంటాడు. బండివాడి మాటలకు మంత్రి తట్టుకోలేకపోతాడు.

మధుర: బకాసురుని కథ రీతిలో పురాణకథల్ని కొన్ని తిరిగిరాయాల్సి వుంది.

కొ.కు.: పాతకథల్ని కొత్త రీతిలో చెప్పాలి.

మధుర: మధ్య తరగతి జీవితాలను మీరు బాగా చిత్రించారంటారు.

కొ.కు.: మధ్య తరగతి సమస్యలను వాస్తవంగా చిత్రించడం 'బెదిరిన మనుషులు', 'బ్రతుకు భయం', 'కొత్తకోడలు' కథల్లో చెప్పాను.

మధుర: పై కులాలవాళ్ళలాగ వుండాలని క్రిందకులాల వాళ్ళు ప్రయత్నిస్తారని మీరు ఎందుకనుకుంటారు?

కొ.కు.: హరిజన యువకుల ప్రవర్తనచూసి - పైకులాలవాళ్ళలాగ కనపడాలని హరిజనులు వారిని అనుకరించబోయి అభాసుపాలవుతారు.

మధుర: మీరు సినిమారంగాన్ని సజీవంగా ఎలా చిత్రించగలిగారు?

కొ.కు.: మద్రాసులో వుండబట్టి!

మధుర: మీరు డిటెక్టివ్ నవలలు రాశారా?

కొ.కు.: డిటెక్టివ్‌లను ఎక్కిరిస్తూ కేయాస్ కథలు రాశాను. అవి చాలా పాపులర్.

మధుర: మంచి జర్నలిస్టు ఎలా వుండాలి?....

కొ.కు.: ఇల్లాలి ముచ్చట్లు ఇంట్లో అన్నట్లు సోషల్ ఇన్‌హిబిషన్సుకు గొడ్డలిపెట్టుగా వుండాలి.

మధుర: ఆ సౌజన్యారావు పంతులుగాక మీరు గాని నాకు తగిలివుంటేనా!....

కొ.కు.: ఆః; తగిలివుంటే? ఏం చేసేదానివి?

మధుర: శుభ్రంగా మిమ్మల్ని పెళ్ళాడేదాన్ని. నన్ను వుంచుకోవడానికి అభ్యంతరమా?

కొ.కు.: అది ఫ్యూడల్ వాసన. పనికిరాదు.

మధుర: మిమ్మల్ని పెళ్ళాడితే మీతో వుండి జననాట్య మండలిలో గద్దర్ పాటలకు డాన్సు చేసేదాన్ని.

కొ.కు.: నువ్వు నువ్వులా వుంటేనే అందం.

మధుర: నేను నేనులావుంటే, వుండనిచ్చే సమాజం రావాలికదా!

కొ.కు.: బూర్జువా సమాజం పోయాక వస్తుందిలే.

మధుర: మంచిది.

(మిసిమి, సెప్టెంబర్, నవంబర్ 1993)

శ్రీశ్రీ తో

మధురవాణి: శ్రీశ్రీ గారూ! మీరు వెజిటేరియనా, నాన్ వెజిటేరి యనా?

శ్రీశ్రీ: ఫస్ట్ థింగ్స్ ఫస్ట్. వేరీజ్ మై డ్రింక్? అసిరిగాడ్ని బజారుకి పంపించి ఇన్‌స్ట్రుమెంట్స్ అన్నీ రెడీ చెయ్యి-

మధుర: అంటే-

శ్రీశ్రీ: చికెన్ బిర్యానీ, మటన్ ఫ్రయ్, ఆమ్‌లెట్ తెప్పించు. రైస్, రెండు కప్పుల కర్డ్ చాలు సరిపోతాయి అవి ఇవి కలిసి.

మధుర: చలసాని ప్రసాద్ గారొచ్చారు. అసిరిగాడ్ని పంపద్దు. అన్నీ ఆయనే తెస్తానంటున్నాడు.

శ్రీశ్రీ: ఏం?

మధుర: అసిరిగాడు కొంతమందు తను తాగేసి మిగిలినదాంటో నీళ్ళు కలిపేస్తాడ్ట. పైగా ఫుడ్‌లో కొంత లాగించేస్తాడని భయంట. ఆ తరువాత బిల్లు లెక్కలో కమీషన్ కింద ఒకటీ రెండూ మింగేస్తాడ్ట.

శ్రీశ్రీ : సరే - నామందు నన్ను త్రాగనివ్వరు. నా కవిత్వం నన్ను రాయనివ్వరు. ఏవంటాడు ప్రసాద్?

మధుర: నిన్న మీరు, ఫుడ్ మరకలూ డ్రింకు మరకలు చేసుకున్నవీ; మాసిపోయి డాగులు పడ్డవీ; లాల్చీ పైజమ్మాతో వచ్చార్ట. కొత్త బట్టలు తెచ్చాడు. మీరు నిన్నా మొన్నా స్నానం చేయలేదట. మంగల్ని పిలిచి మీకు శుభ్రంగా తలంటోసి స్నానం చేయించి కొత్త బట్టలు కట్టించి ఆ పిమ్మట ఇంటర్వ్యూ తతంగం సాగించమంటున్నాడు.

శ్రీశ్రీ: కవికి స్వేచ్ఛ లేకపోవడమంటే యిదే. తలంటూ గిలంటూ జాంతానై. నేనిలాగే వుంటాను.

మధుర: పోనీ గిరీశంగారి నైట్‌డ్రస్ వుంది అది ధరిస్తారా?

శ్రీశ్రీ: వాడి నైట్ డ్రస్ నేనా? నీకిది న్యాయమా మధురవాణీ - ఇవాళ గిరీశం గుడ్డలు తొడిగి రేపు మీరే నా గిరీశం అందామనా?

మధుర: ప్రతి వ్యక్తిలోనూ ఒక గిరీశం దాక్కొని వుంటాడు - కనుక్కోవాలి అంతే.

శ్రీశ్రీ: నీ పెంకి నవ్వు కన్యాశుల్కం సినీమాలో సావిత్రి ట్రయ్ చేసింది. ఎలావుంది?

మధుర: నానవ్వు పట్టుపడాలని కరటక శాస్త్రి శిష్యుడు ట్రయి చేశాడు ఆఁ, అవునూ; సినీమా మధురవాణి చేత 'ఆనందం అర్ణవమైతే' పాడించారు, అదేవిటండీ?

శ్రీశ్రీ: నామీద గౌరవం కొద్దీ వాళ్ళాపాట పెట్టారు.

మధుర: అంటే, నా మీద గౌరవం లేకా?

శ్రీశ్రీ: లుబ్ధావధాన్లు పెళ్ళిలో నువ్వయితే ఏం పాడేదానివి?

మధుర: అదేవన్నా నిజం పెళ్ళా - ఏ పాట పాడితే నేవిటి? అబద్ధపెళ్ళికి అదేదో వాయిద్యం అని మనవేపు ఓమోటు సామెత.

శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు

శ్రీశ్రీ: బతికించావు. అబద్ధ ప్పెళ్ళిలో ఆనందం అర్థమైతే పాడితేనేవిటి, అపనా తనా మనా పాడితేనేవిటి?

మధుర: తరంగమో, అష్టపదో, జావళీయో అందుకునేదాన్ని నేనైతే - మరి, పులి చంపిన లేడి నెత్తురు అంటే ఏవిటండీ?

శ్రీశ్రీ: వెరీ సింపుల్ - యిందులో అర్థం కాకపోవడానికేం వుంది?

మధుర: మీ కవిత్వానికి పులి చంపిన లేడి నెత్తురు కావాలన్నార్ట! అదేం కోరిక?

శ్రీశ్రీ: ఎవడా పుండాకోర్ - నీచేత యిటువంటి ప్రశ్నలడిగిస్తున్నది - వాడిపేరు చెప్పు?

మధుర: మీ కామ్రేడే. నిత్యకవి! 'పులి చంపిన లేడి నెత్తురు కావాలోయ్ నవకవనానికి అన్నాడు మీ మహాకవి; పులి లేడిని చంపడం హృదయవిదారకమైన సంగతి కదా - అటువంటి నెత్తురు కావాలనడం బీభత్సం. నేనైతే యిలా రాస్తానా?' అని వాపోయాడు పాపం!

శ్రీశ్రీ: నేనూ అర్థం కాలేదు, నా మహాప్రస్థానం అర్థం కాలేదు; వాడికి. పోనీ నువ్వు చెప్పు-

మధుర: ఏవుంది, తెల్లబియ్యం పాటి మానికా-పులిచంపిన లేడి నెత్తురు పులిమీద తిరగబడమని లేళ్ళకు చెబుతుంది. కార్మికులు పులుల్లాటి యజమానుల మీద తిరగబడాలి అని సందేశం.

శ్రీశ్రీ: నా పద్యం ఓటి జ్ఞాపకం వస్తోంది విను.

కుకవియన నా మతంలో
ఒకడే, తన గొప్ప యెదిరి న్యూనత చూసే
వికలమతి! వానిపై నా
చికటారిని నూరదలతు సిరిసిరిమువ్వా!

మధుర: మీరు సినిమా పాటలు చక్కగా రాశారు గదా - అందులో 'నా హృదయంలో నిదురించే చెలీ' అంటే ఎవరని అడిగితే మీరుచెప్పిందేమైనా బాగుందీ?

శ్రీశ్రీ: కమ్యూనిజం - అని జవాబు చెప్పాను. ఏం తప్పా?

మధుర: నా మొహంలా వుంది (నవ్వుతుంది). నోటికి ఏది వస్తే అది మాట్లాడే సెయ్యటమేనా?

శ్రీశ్రీ: నీ మొహానికేం, నీది మధురవాణి మొహం-!

మధుర: కమ్యూనిజం మీ హృదయంలో నిదురించే చెలి అన్నారే, ఆ మాట ఎంత అనాగరికంగా వుందో ఆలోచించారా? మీ కమ్యూనిస్ట్ కవుల్లో ఆవేశమే కాని ఆలోచన తక్కువనుకుంటా. ఒకవేళ వున్నా దాన్ని అదిమి చిదిమేసి నాశనం చేసుకుంటారు.

శ్రీశ్రీ: నన్నంటే పడతా. నా ఆదర్శాల్నంటే మాత్రం తిరగబడతా - నేనంటే ఎవరనుకున్నారో, ఇలా వక్రభాష్యాలు చెప్పేవాళ్లు! - హుం!

నేను ముసలివాణ్ని
కాను అసలువాణ్ని
పడగెత్తిన తాచుపాము బుసలవాణ్ని
పీడితుల్ని వెంటేసుకు మసలువాణ్ని
అందుకున్న ఆకాశపు కొసలవాణ్ని

మధుర: కమ్యూనిజం రష్యాలో కునికేసిందని గిరీశంగారు మొన్న చెబుతూంటే విన్నా. మీరింకా 'లేలేలే రష్యా, రారారా రష్యా' పాటే పాడుతున్నారు. స్టాలిన్ కళ్ళజోళ్ళు తీసేసి ప్రపంచాన్ని చూడండి. కామ్రేడ్.

శ్రీశ్రీ: నీకీ భోగట్టాలన్నీ ఎవరు చెబుతున్నారో అర్థం గాకుండా వుంది. రావప్పంతులికా యింగ్లీషు రాదు. పోలి సెట్టి, సిద్ధాంతి బేస్తు ఆడ్డానికి తప్ప పనికి రారు. గుంటూరు శాస్త్రుల్లు ఏవన్నా నీకు పేపరు చదివి వినిపిస్తున్నాడా? అటువైపు వాళ్ళకి తెల్లారి లేస్తూనే కాఫీతో పాటు పేపరుండాలి చేతిలో-

మధుర: 'నిన్నటి కమ్యూనిస్టులు
నేటి మర్యాదస్తులు
ఉదారవాదులు సంపన్న గృహస్థులు
వ్యాపారైక దృష్టులు
తపోభ్రష్టులు -'

అన్నారా లేదా? వుండండి-

'తెల్ల కమ్యూనిస్టులు
రక్తపాతాని కనిష్టులు
విప్లవానికి బహిష్టులు
ఇందిరారాధనలో శ్రేష్ఠులు
నవభారత ధార్తరాష్ట్రులా రివిజనిస్టులు!'

అని వాళ్ళని తిట్టి యింగ్లండు నుంచి ఫామిలీతో సోవియట్ రష్యా వెళ్ళడానికి ట్రయిచేస్తే - మీరు మమ్మల్ని తిట్టారు, మీ చేత తిట్టించుకుని మిమ్మల్ని మా దేశానికి ఆహ్వానించ గలమా అని మెత్తగా చివాట్లేశార్ట మీకు. నిజమా?

శ్రీశ్రీ: ఔరా నీకు యీ స్టుపిడ్ భోగట్టా అంతా ఎవరు జేరేశారు?

మధుర: చెప్పుకోండి చూద్దాం, జనాబ్ శ్రీశ్రీ అలీషాగారూ!

శ్రీశ్రీ: నా లిమరిక్కులు నీకు తెలుసే - ఆశ్చర్యం! ఎప్పుడు చదివావు?

మధుర: అసిరిగాడిచేత అప్పలస్వామిగారి లైబ్రరీ నుంచి తెప్పించుకున్నా.

శ్రీశ్రీ: ఏడీవాడింకా రాలేదే - ఆ డబ్బులట్టుకు వాడు ఏ కల్లు కొట్టుకేనా ఛపాయించేశాడేవిటి చెప్మా?

మధుర: వెళ్ళింది వాడు కాదే! సౌజన్యారావు పంతులుగారిచ్చిన ఫ్లాస్కులో కాఫీ వుందో లేదో చూసి తెద్దునా?

శ్రీశ్రీ: కాఫీ - కాఫీ - కాఫీ! నాలుక పీక్కుపోతుంటే - ఫస్ట్ థింగ్స్ ఫస్ట్! అన్నానా, లేదా? వేరీజ్ మై డ్రింక్?

మధుర: ముందు మందిస్తే మాట విన్రని మీ శిష్యుడు వార్నింగిచ్చాడు.

శ్రీశ్రీ: ఆహ్లో యీ శిష్యులకి విసిన కర్రలకీ (ఫాన్స్) బందీనైపోబట్టి గదా నాకీ ఆవస్థ - హా హతవిధీ....కటకటా....లొటిపిటా...

మధుర: మీరు కన్యాశుల్కం బీభత్సరస ప్రధానమైన నాటకం అని ఎందుకన్నారు? మా గురువుగారు సరసులే గాని బీభత్సపుమనిషి కారే?

శ్రీశ్రీ:

బీభత్సం రసరాట్టు
దానిస్థాయి జుగుప్స
అజీర్ణాని కౌషధమది
అనవసరం విచికిత్స

అసహ్యాన్ని పుట్టించడ
మన్నదె నా హిత భావన
ఎవరిమీద ఎందుకోస
మన్నది మీ అవగాహన
కరుణరసం శృంగారం
వాడిన పూరేకులు
వీరరసం బీభత్సం
ఈనాటి తుపాకులు.

మధుర: మీ కమ్యూనిజం కూడా యిప్పుడు వాడిన పూరేకుల్లో కలిసిపోయింది. గురజాడ వారికీ మీకూ కళ్ళజోళ్ళు వేరు వేరు.

శ్రీశ్రీ: మా గురువుగారు మనుషుల్లో చూడమన్నాడు. నేను నిలబడి మనుషుల్లో చూస్తున్నాను. కన్యాశుల్కం చూశాక నా కనిపిస్తుంది-

నేనూ ఒక మూర్ఖుణ్నే
ఐనా నాకన్న మూర్ఖులగపడుతుంటే
ఆనందపారవశ్యము
చే నవ్వక తప్పలేదు సిరిసిరిమువ్వా.

మధుర: పద్యాలకి పళ్ళు రాలవు, చింతకాయలు చెట్టుమీదే వున్నాయి, ఏవంటారు?

శ్రీశ్రీ: తెలుగు స్వతంత్రలో 'విషాదాంధ్ర' పొట్టి శ్రీరాములు గారు పోకముందు రాశా- ఇవన్నీ నీకెవరు చెప్త....

మధుర: ఇంకెవరు - కె.వి.రమణారెడ్డి గారు కొన్నాళ్ళు మా యింట్లో 'శ్రీశ్రీ లెక్చర్లు' యిచ్చారు.

శ్రీశ్రీ: మీ యింటికాయన ఎందుకొచ్చాడు?

మధుర: మహోదయం అని గురజాడ వారిపై పెద్ద పుస్తకం రాస్తూ ఏవో సందేహాలుంటే అడగటానికి వస్తానంటే గిరీశం గారు తీసుకొచ్చారు.

శ్రీశ్రీ: వాళ్ళిద్దరూ ఫ్రెండ్సా-

మధుర: వెంకటేశానికి కావలి కాలేజిలో యింగ్లీషు ట్యూటర్ పోస్టుకావాలి. రమణారెడ్డి గారితో చెప్పి యిప్పిస్తావని గిరీశంగారు తీసికెళ్ళి పరిచయం చేశార్ట!

శ్రీశ్రీ: నా అనుభవంలో శత్రువుల కంటె మిత్రుల వల్లే ఎక్కువ డామేజి జరుగుతూ వుంటుంది.

మధుర: మీ కవిత్వం అర్థం గాకపోయినా మిమ్మల్ని ఆకాశానికెత్తేసి ఆరాధించడం యువకుల్లో ఫాషనైపోయిందనీ, అజ్ఞానుల ఆరాధన మిమ్మల్ని మహాకవి చేసిందనీ, ఓ విమర్శ వుంది. దానికి మీరేమంటారు?

శ్రీశ్రీ: పుంస్త్వమైన తనూ సౌందర్యం నా కవిత్వానిది. వీరేశలింగం తరవాత నా అంత సువిఖ్యాతుడూ సంస్థా కల్పుడూ అయిన కవి - వ్యక్తి మరొకడు లేడని నేను కె.వి.ఆర్.ని అనమనలేదే? ప్రపంచం; ముఖ్యంగా యువతరం, నా వెంట వచ్చిందని అసూయపడే వాళ్ళకు నేనేమని జవాబు చెప్పాలి? ఎందుకు చెప్పాలి?

మధుర: తూర్పు గాలి కంటె పడమటి గాలికి మీరు ఎక్కువ స్పందించార్ట. సాహిత్య అంతర్జాతీయత ముందు వచ్చి రాజకీయ అంతర్జాతీయత తరవాత ఏర్పడిందట తమకు.

సరిహద్దులు లేని
సకల జగజ్జనులారా!
మనుష్యుడే నా సంగీతం,
మానవుడే నా సందేశం!

అనగలిగారు గనకే కుర్రకారు మీకు బ్రహ్మరథం పట్టింది. అందుకు, ఆయనకాలసూయ. ఆకాశమంత యెత్తు ఎదిగిన వాడ్ని అంగుష్ఠమాత్రులు వెక్కిరిస్తూంటారు.

శ్రీశ్రీ: మహాకవి అయ్యాక మర్యాదలకి అలవాటు పడతాం. ఎంత చిన్న అమర్యాదనైనా భరించడం కష్టం.

మధుర: ఎవరైనా యీ యిల్లు నాది, యీ తోట నాది, యీ ఆస్తి నాది, యీ డబ్బు నాది అనే వాళ్ళను చూశాము గాని యీ యుగం నాది అన్నవాళ్ళను చూళ్ళేదు. ఎందుకలా అన్నారు?

శ్రీశ్రీ: అదా - దాని గురించి ఓసారి ఎవరితోనో అన్నా. యావదాంధ్ర దేశంలో ఏ యింటికైనా వెళ్ళి అమ్మా నేను శ్రీశ్రీని నాకాకలేస్తోంది అంటే ఏ తల్లి అయినా పిల్చి నాకింత అన్నం పెడుతుంది. అంతకంటె నాకేం కావాలి?

మధుర: మీరింత సింపుల్ మనిషి గనకే మీరు యువతరాన్ని యిట్టే ఆకర్షిస్తారు. 'నీ

గళగళన్మంగళ కళాకాహళ హాళాహళిలో' - యిది కుఱ్ఱాళ్ళు కెంతమందికి అర్థం అయిందని వాళ్ళు మీ వెంట బడుతున్నారని కొందరు కవులడుగుతున్నారు.

శ్రీశ్రీ: ఎవరా కవులు?

మధుర: తమని మీతో పోల్చుకుని మిమ్మల్ని తక్కువ చేసేవాళ్ళ నేమనాలి?

శ్రీశ్రీ: నాకేమో లోకంలో

కాకవులే కానరారు, కవిదూషణ న

న్నాకర్షించదు, రచనో

త్సేకాన్నే మెచ్చుకొందు సిరిసిరిమువ్వా.

మధుర: మరి లిమరుక్కుల్లో కళాకాళీ, మిల్క్ ఆఫ్ మెగ్నీషియాలు రాయకుండా వుండాల్సింది. ఇహిహీ, తెలుసా, కిరాణాకొట్టు కూడా మీరు రాయాల్సినవి కావు. పైగా నక్సలైట్ల విధ్వంసకాండకు మీరిచ్చిన బ్లాంక్ చెక్కు అస్మదీయులకోరకం సర్టిఫికెట్టు తస్మదీయుల కింకోరకం అన్నట్లు లేదా?

విప్లవకారుల విధ్వంస
బీభత్సకాండకు నా ప్రశంస
అదెన్నడూ కానేరదు హింస
అది నూతన చేతనారిరంస
మానవ మానస మానసరోవర హింస

హింసకు యోగ్యతా పత్రాలివ్వడం చాలా డేంజరు గురువుగారూ!

శ్రీశ్రీ: అది నీ అభిప్రాయం. కవుల నీడ ప్రపంచం మీద పడుతుంది. ప్రపంచం కవుల మీద తన ప్రేరణ ముద్రిస్తుంది. గతంలో జీవించే శాస్త్రీలు మాత్రమే వర్తమానానికి స్పందించటం మానేస్తారు. ఇంతకీ, కబుర్లు చెప్పించేస్తున్నావు; కాని, వేరీజ్ మై డ్రింక్? ద్రవాలూ లేవు, ఉపద్రవాలూ లేవు.

మధుర: పక్క గదిలో అన్నీ రెడీ చేసి వుంచాం. మీతో ఎవరు కంపెనీ?

శ్రీశ్రీ: శ్రీశ్రీకి శ్రీశ్రీయే కంపెనీ.

మధుర: చేదు విషం జీవఫలం కవిత కరక్కాయ సుమీ అన్నారు (నవ్వు).

శ్రీశ్రీ: ఎందుకు నవ్వుతావు?

మధుర: పూర్వ కవులెవరూ కరక్కాయలు వాడలేదు. ద్రాక్షపళ్ళూ, కొబ్బరికాయలూ, దొండపళ్ళూ వాడారు కాని-

శ్రీశ్రీ: కవిత దబ్బకాయలు సుమీ, చింతపండు అనికానీ దోసపండు అని కానీ ఎందుకు వాడతారంటావు?

మధుర: నాటెటాల్ శ్రీశ్రీగారూ! కరక్కాయ ఎలా వచ్చిందని నా బాధ.

శ్రీశ్రీ: అలా అడిగావు, బాగుంది. నాఫస్ట్ డ్రింకు గురించి చెబుతాను విను.

మధుర: మహానుభావా! నేనడిగింది కరక్కాయ గురించి.

శ్రీశ్రీ: వన్ థింగ్ లీడ్స్ టు ఎనదర్. మొట్టమొదటిసారి మద్రాసు పోర్టులో పనిచేసే ఫ్రెండ్ ఒకతని రూమ్‌కి వెళ్ళాను నేను. అతను పోర్టు నుంచి చవగ్గా ఒక రమ్ బాటిల్ తెచ్చి రూములో దాచాడు. అంతకు ముందు నేను డ్రింక్ ముట్టుకోలేదు. పైగా, నా ఫ్రెండ్; నేను మందు ముట్టనని నా మీద నమ్మకంతో డ్యూటీకి వెళ్ళాడు. నాకెందుకో రమ్ము రుచి చూడాలనిపించింది. అంతే-సీసా ఓపెన్ చేసి గటగట మంచి నీళ్ళు త్రాగినట్లు తాగేశాను పూర్తిగా. తరవాత మూడు రోజులకు గాని తెలివి రాలేదు.

మధుర: గొప్ప పనిచేశారు. ఏకేశ్వరోపాసన కొంప ముంచేది. ఇంతకీ మీ ఫస్ట్ డ్రింక్ గురించి ఎందుకు చెప్పినట్లు?

శ్రీశ్రీ: ఆ డ్రింకు మైకంలో మద్రాసు పోర్టులో ఎగుమతి అవుతున్న కరక్కాయ బస్తాలు చూశాను. డ్రింకు మీద నాకు 'చేదు విషం జీవఫలం కవిత కరక్కాయ సుమీ' అన్న మాటలు పలికాయి.

మధుర: 'చిత్రం చిత్రం, మహా విచిత్రం' అన్నట్లు వున్నాయి, మీ మాటలు.

శ్రీశ్రీ: నేను మితభాషిని.

మధుర: (నవ్వుతుంది) అంటే అమితంగా డ్రింకు పుచ్చుకునే వారని కాబోలు. (మళ్ళీ నవ్వు). అవునూ, 'దొంగ లంజకొడుకు లసలే మెసలే యీ ధూర్తలోకంలో' అని మహాప్రస్థానం అంకితం పద్యంలో రాశారు. అంటే ఎవరని-?

శ్రీశ్రీ: నువ్వు ఎవరనుకుంటే వారే - అసలు వాళ్ళ గురించి నా కంటే నీకే ఎక్కువ తెలిసుండాలి.

మధుర: మీ ఎర్ర చెడ్డీల వాళ్ళు; కేపిటలిస్టుల్ని, ముఖ్యంగా అమెరికా వాళ్ళని, తిట్టారని మురిసిపోతుంటేనూ -

శ్రీశ్రీ: కొంపెల్ల జనార్దనరావుని హింసించి అతని దారిద్ర్యానికీ మృత్యువుకీ కారణమైన వాళ్ళని కాబోలు అందులో తిట్టాను-

మధుర: పూటకూళ్ళమ్మని సాయం తీసికెళ్ళాల్సింది మీరు... తిట్లింకా ఘాటుగా వొచ్చుండేవి.

శ్రీశ్రీ: ఆదండు ముండ గిరీశానికి సూటయినట్లు నాకు సూటుగాదు. యింతకీ ఎవరంటే-చందాలు కట్టని పాఠకులు, సహకరించని పత్రికలవాళ్ళు యింకా యితర శాల్తీ లయివుంటారు. నేను మహాప్రస్థానంలో వాడిన దొంగలంజకొడుకులనే మాట ఎంత విస్తృత మయినదంటే ఎవరికి కావలసిన వాళ్ళని వారు చేర్చుకోవచ్చు. 'తిట్టు' అనేది మనకు కొత్తదేమీ కాదు గదా!

మధుర: మీ మొహం చూస్తే మీరు నాస్తికుళ్ళా పైకి కనపడరు. మీరు తెచ్చే విప్లవానికీ నాస్తికత్వానికీ ఏదైనా దగ్గర చుట్టరికమా?

శ్రీశ్రీ: దొంగభక్త పరాధీనుడైన భగవంతునికీ, గాంధీగారి రామరాజ్యానికీ, కాంగ్రెస్ రాజకీయాలకీ వున్న చుట్టరికమే మాకు యిన్స్పిరేషన్. మాదీ అదే చుట్టరికం మేడం!

మధుర: చాల్చాలు! ఏమి నేర్చుకుపోయారు? మీకేనా భగవంతుడు తెలివితేటలిచ్చింది? మీవి పాదరసాలూ మావి మట్టి బుర్రలూనా?

శ్రీశ్రీ: ఎందుకలా బెజవాడ ఎండల్లా రెచ్చిపోతున్నావు?

మధుర: మీవాళ్లు నవజీవన బృందావన నిర్మాతలూ మావాళ్లు కీటక సన్యాసులూనా? పండితాఃసమదర్శినః అన్నారు గీతలో - కమ్యూనిస్టులేవన్నా అవతార పురుషులా?

శ్రీశ్రీ: నా మరో ప్రస్థానంలో నువ్వు చూడలేదా?

మధుర: ఏముందక్కడ మీప్రగల్భాలు తప్ప-

శ్రీశ్రీ: చెప్పుకో చూద్దాం. అవే అవే మాకవులకు కర్ణాభరణాలు.

మధుర: గుర్తొచ్చింది - నువ్వు మధురవాణివి కావాలంటే ముందు కమ్యూనిస్టువి కావాలి. నువ్వు కన్యాశుల్కం చదవాలంటే ముందు కమ్యూనిస్టువి కావాలి. నువ్వు సాంబారు తాగాలంటే ముందు కమ్యూనిస్టువి కావాలి. యిదేనా మీ కల్లోల-నక్సల్బరీ-విరసం దశాబ్దం?

శ్రీశ్రీ: నన్ను రావప్పంతుల్ని చేసి ఆట పట్టిస్తున్నావు. నన్నేవన్నా అన్నావంటే మావాళ్లు మధురవాణికి సామాజిక స్పృహలేదని వ్యాసం రాసి నిన్ను మీవూరు బండివాడ్ని తోడిచ్చి కాంగ్రెసులోకి తోలేస్తారు జాగ్రత్త!

మధుర: దేశమంటేమనుషులోయ్ అని గురజాడ రాస్తే మీరు దేశమంటే ఒక మురికి లాండ్రీ అన్నారు గుర్తుందా? తప్పులెన్నువారు తమ తప్పులెరుగరు అవునా?

శ్రీశ్రీ: ఏమి చెప్పుతున్నావు! కానీ, నువ్వు నన్ను తలవాచేలా తిడుతున్నా నాకు అమ్మవారొస్తే వేపమండలతో విసిరినంత హాయిగా వుంది.

నీవు చూపిస్తున్న బాట
యథాస్థితి కొక కంచుకోట
హింసతోనే సృష్టి పుస్తది
హింసతోనే మార్పు వస్తది

మధుర: పుస్తది వస్తది అంటూ ఏవిటా దిక్కుమాలిన భాష? వేమనగారు కూడా తమరు రాసిన 'నిన్నటి జట్కావాలా' చూసి కళ్ళు తిరిగి పడిపోతారు సామాజిక స్పృహ తప్పి.

శ్రీశ్రీ: అంటే ఆనంద పారవశ్యం చేతా?

మధుర: నవయుగ భగవద్గీతా ఝుంఝుని ప్రసరిస్తాను, హరోం హరా కదలండీ అని రాసిన 'మహానుభావుడివి' 'గుర్రానికి రెండేపులా రగతం' అంటూ 'మరో ప్రస్థానం'లో రాయడం సవబా కామ్రేడ్?

శ్రీశ్రీ: ఎటువంటి వాళ్ళు నాపక్కన వుంటే అటువంటి వాళ్ల ప్రభావం నామీద పడుతుంది. ప్రజల భాషలో రాయడం ప్రాక్టీసుచేస్తే తప్పా?

మధుర: ఆగవయ్యా యెర్రి బ్రేమ్మడా! అన్నట్టు; నువ్వు బ్యామ్మణ్ణను కోవడం మానేశావటగా! అది మీకు మీరే కితాబిచ్చుకోవడం, తనే తుమ్ముకుని తనే శ్రీరామరక్ష అనుకోడం కాదా! కుర్రాళ్ళతో పోటీ పడాలని తవరు గుర్రందిగి గాడిదెక్కినట్లుగా వుంది.

శ్రీశ్రీ: మావాళ్లను దొంగదెబ్బలు కొడుతున్నావు. విరసం అంటే నీకెందుకంతలోకువా?

మధుర: మనం ఎవరిని ప్రేమిస్తున్నామో వారినే విమర్శిస్తాము. ఆమెన్!

శ్రీశ్రీ: ఇది విప్లవ విజయవేళ, ఎవరూ కాదనలేరు! అథవా బధిరాంధులు కాదంటేఅవుతారు!

మధుర: కోతల్లో గిరీశంగారిని మించిపోయినట్లున్నారు. ఎంతసేపూ మీకు ఆత్మస్తుతీ పరనిందా; సిగ్గులేకుండా!

శ్రీశ్రీ: మహాకవిని తిడుతున్నావ్. చరిత్ర నిన్ను క్షమించదు.

మధుర: నువ్వు కమ్యూనిస్టువి కావాలంటే
మనిషిగా జీవించాలంటే
ఇప్పుడే ఎర్రసేనలో కలియాలి
నువ్వు ఎర్రసేనలో కలియాలి - ఎక్కడుందండీ మీ ఎర్రసేన?

శ్రీశ్రీ: ఎర్ర సేనకాదు. మాది లోకానికి కన్నెర్ర సేన.

మధుర: ~~ఈ~~ శబ్దచాంచల్యమే మీకొంప ముంచింది. మాటల్ని పేల్చి అన్నీ సాధించామను కుంటారు. మీది విప్లవ కవితా చాంచల్యమే కాని చైతన్యం కాదు.

శ్రీశ్రీ: పొద్దున్నే లేచి ఎవరి మొహం చూశానో...మంచంకింద దాక్కున్న రావప్పంతుల్లా అయిపోయాను.

మధుర: ప్రతి కవికీ జీవితంలో ఓ చీపురుకట్ట సరసం వుంటుంది. తప్పదు.

శ్రీశ్రీ: ''ఏం యిలవైన మాటలు యింటున్నాం!'' లోకం పూటకూళ్ళమ్మ, మరియు ఆమె చేతిలో చీపురుకట్ట. జీవితం అంటే ఎస్కేపు - మధురవాణి మంచంక్రింద దాక్కోవడం.

మధుర: విప్లవ మహాకవికైనా - సరసము విరసము కొఱకే!

శ్రీశ్రీ: బాబ్బాబు నీకు పుణ్యం వుంటుంది. విరసం హాంగోవర్ మానేసి యింకేదైనా మాట్లాడరాదూ?

మధుర: కరటక శాస్త్రి వేయిపడగల్ని తెలుగులోకి ట్రాన్స్‌లేట్ చేస్తున్నాడ్ట!

శ్రీశ్రీ: వేళాకోళానికైనా హద్దూ పద్దూ వుండాలి.

మధుర: మీ మరో ప్రస్థానం చైనీస్‌లోకి గిరీశంగారు అనువదించగా లేనిది వేయిపడగల్ని కరటకశాస్త్రి శిష్యుడు...

శ్రీశ్రీ: స్టాపిట్. నాకు కోపం వస్తే మనిషిని కాను.

మధుర: అల్లాగే కనిపిస్తోంది. మీ ఇన్‌స్ట్రుమెంట్స్ అన్నీ రడీ - మీడ్రింకు రడీ. మీకు మీరే కంపెనీ. పక్క గదిలో అన్నీ అరేంజి చేశాను. పుడ్డు సంగతి సరేసరి.

శ్రీశ్రీ: (తనలో) గానుగలో తెలకపిండి ఆడించినట్లు నన్నాడిస్తోంది. మధురవాణితో మాట్లాడి జయించుకు రావడం సులభం కాదు. (పైకి) నువ్వు వచ్చి పక్కన కూర్చుని కంపెనీ యిస్తే అరిగిపోతావా?

మధుర: నేనూ యీ వృత్తి మానేసి చాలా కాలం అయింది. భగవద్గీత తెస్తాను పుచ్చుకుంటారా?

శ్రీశ్రీ: ఓ సిజర్ సిగరెట్ కాల్చుకుంటా. పోనీ అగ్గిపుల్లకైనా నోచుకోలేదా? (అగ్గిపుల్ల గీస్తుంది మధురవాణి. శ్రీశ్రీ సిగరెట్ ముట్టించుకుని అతని స్టయిల్లో పీలుస్తూ వుంటాడు) ఆశయాలు సంఘర్షించే వేళ ఆయుధం అలీనం కాదు. (మత్తులో) నవధర్మం మానవధర్మం, అణవశక్తి కన్న మానవశక్తి మిన్న (అగ్ని కవిత్వం చదువుతాడు).

ఔను మరి బూర్జువా వర్గాలన్నా
పోలీసు రాజ్యం
పూజారి రాజ్యం అన్నా
నాకు విపరీమైన ద్వేషం...

మధుర: కాస్త చల్లని మజ్జిగ పుచ్చుకోండి. పైత్యం దిగుతుంది. వద్దు, యింక మానరా? - నామీదొట్టు. అమృతం - పుచ్చుకుని దేవతలూ, పుచ్చుకోక రాక్షసులూ చెడ్డారు.

శ్రీశ్రీ: శుక్రాచార్యుల వారిమాటేవిటి? కచ దేవయాని కథ నీకు నృత్య నాటిక రాసిస్తా. (మత్తెక్కి) జరత్కారుని చమత్కారంలాగు నన్ను నేను తిరగేసి తొడుక్కున్నాను....అర్థం లేదు ఆలాపన - అయితే - అబద్ధం కాదు ఆశ్చర్యం. (తనలో) ఆఖరిమాట మొదటిమాట ఆశలకే అనంతం, అప్పారావు నానేస్తం. ఆంధ్రత్వం నాశాపం. (గ్లాసు గోడకేసి కొడ్తాడు.) తెలుపురంగు సత్యానిది, పసుపురంగు పైత్యానిది, నలుపురంగు చీకటిది, ఎరుపురంగు ఆకలిది!

మధుర: మరో ప్రపంచం పిలిచింది, మరో ప్రపంచం పిలిచింది, అని మీరు మాత్రం మరో ప్రపంచంలోకి వెళ్లిపోయారు; మమ్మల్ని యిక్కడే వదిలేసి.

* * *

శ్రీశ్రీ మధురవాణీ క్యారమ్ బోర్డ్ ఆడుతూ వుంటారు. మధ్య మధ్య శ్రీశ్రీ మధురవాణికి క్యారమ్స్ ఆట బోధిస్తూ వుంటాడు. మధురవాణి మైనస్ చేస్తుంది.

శ్రీశ్రీ: మధురవాణికి మైనస్సా? మరో మైనస్సు చెయ్యి. రెండు మైనస్సులూ ప్లస్సవుతాయి.

మధుర: అదుగో రెడ్ మళ్ళీ మీదే. రెడ్ కీ ఫాలో అప్ వుందా?

శ్రీశ్రీ: రెడ్ ఎప్పుడూ నాకే...రెడ్ కి ఫాలోయింగ్ ఎందుకు లేదు? వుండబట్టే కదా, అంతా మన్ని ఫాలో అవటం-

మధుర: క్యారంబోర్డులో రెడ్డూ అరుణోదయంలోని ఎరుపూ రెండూ ఒకేలా కనిపిస్తాయా మీకు?

శ్రీశ్రీ: నాకంతా ఎర్ర బావుటా నిగనిగలూ హోమజ్వాలల భుగభుగలే కదా! కొందరికి ఎరుపంటే భయం, భయం! నీకూనా?

మధుర: ఆట రాక - మీతో తూగలేక (నవ్వు). అన్నట్లు క్రితంసారి మన మాటల్లో వరస తప్పి మీకు ఎక్కువ మైనస్సులే పడ్డాయి. క్షమించాలి. రెండు శ్రీలు ధరించి రెండు పెగ్స్ బిగించి వరలు శబ్దం విరించి అన్నారు కాని....

శ్రీశ్రీ: సందేహించకు...నువ్వడగదల్చుకున్నది అడిగేసెయ్. మై లైఫ్ ఈజెన్ ఓపెన్ బుక్.

మధుర: రెండు శ్రీలతో బాటు రెండు స్త్రీలు ధరించి అని కూడా అనుంటే బావుండేందేమో...

శ్రీశ్రీ: నీ చమత్కారానికి నా త్రీఛీర్స్. కవులకి అన్నీ ఎక్కువే - ఆయావ అలాంటిది. అదొక జవాబులేని ప్రశ్న. నా ఆత్మ చరిత్రాత్మ కథ చదవ లేదా?

మధుర: కమ్యూనిస్టులకి కూడా ఆత్మలుంటాయా ?

శ్రీశ్రీ: వేళాకోళానికైనా హద్దూ పద్దూ వుండాలి. ఈ ఆత్మానాత్మ విచారం ఎందుకొచ్చింది నీ కిపుడు?

మధుర: (నవ్వి) నేను మిమ్మల్ని ఇంటర్వ్యూ చేస్తున్నానా, మీరే నన్ను ఇంటర్వ్యూ చేస్తున్నారా, తెలీటం లేదు గనుకా.

శ్రీశ్రీ: ఎవ్వరని యెంతురో నన్ను - శ్రీశ్రీ అలుపులేని అన్వేషి, వెనుదిరగని సాహసి, నిరంతర ప్రయాణీకుడు, ఏ మజిలీ దగ్గరైనా ఆగుతాడు కాని ఎక్కడా ఆగిపోడు.

మధుర: అని మీకు చలసాని యోగ్యతా పత్రం యివ్వాలా? ఎవ్వరూ మీ వీపుతట్టి ఫూల్స్ కాకూడదని చలంగారే అన్నారు. సర్టిఫికెట్లకు అందనంత ఎత్తుకు ఎదిగిన మీకు నిజంగా మెప్పులూ మెహర్బానీలు కావాలా? నా కనిపిస్తుంది పాండురంగ మహాత్మ్యం రాసిన తెనాలి రామకృష్ణుడే యీ జన్మలో శ్రీశ్రీగా మళ్ళీ పుట్టాడేమోనని - కామ్రేడ్స్ కి పునర్జన్మలుండవు కానీ.

శ్రీశ్రీ: మహర్షి చలంగారు కాబోలు - యీ జన్మలో ఫలానా ఫలానా కవులు క్రితం జన్మలో ఎవరై వుంటారని సొరీస్ నడిగి జన్మాంతరాలలో కెళ్ళి కనుక్కోవడానికి ట్రయి చేశారు. నీ మాటలలాగున్నాయి. రుక్కాయి నీకు తెలుసా?

మధుర: సిజర్ సిగరెట్లమీద పద్యాలు చెప్పిన శాస్త్రి గారేనా - ఎందుకు తెలీదు? నండూరి సుబ్బారావుగారు పూర్వజన్మలో క్షేత్రయ్య అనీ... విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు క్రితం జన్మలో భవభూతి అని, జరుక్ శాస్త్రిగారనే ఆయనేమో గత జన్మలో తిక్కన అని; ఈశ్వరుడు చెప్పారటగదా!

శ్రీశ్రీ: మరి చలం గారెవరట?

మధుర: చలం గారి గత జన్మలన్నీ స్త్రీ జన్మలేనట వరసగా. మిమ్మల్ని కూడా అరుణాచలం రమ్మని బ్రతిమాలార్ట చలం. నిజమా?

శ్రీశ్రీ: అవును. నాకు జబ్బు చేసినప్పుడు రమ్మన్నారు. అప్పుడు నాకెలా తెలుస్తుంది?

మధుర: మీ మహాప్రస్థానానికి చలం పీఠిక-

శ్రీశ్రీ: నాకేం తెలీదు. జరుక్శ్ రాయించాడు.

మధుర: అది కాదు. అందులో ప్రపంచం బాధ అంతా శ్రీశ్రీ బాధ అన్నారు చలం.

శ్రీశ్రీ: ఏమిటి దానికి నీ అభ్యంతరం?

మధుర: అప్హా - అందరి బాధ మీ బాధెందుకయింది. అందులో కొందరి బాధ మీ బాధ.

శ్రీశ్రీ: ప్రపంచం బాధంతా నా బాధని నేనన్నానా? అలా అన్నది చలంగారు. నన్ను మీరంతా నేను అనని వాటికి యిలా నిలదీస్తే ఎట్లా?

మధుర: అది నా మాట కాదు. అన్నది ఒకానొక నారాయణరావు

శ్రీశ్రీ: అమ్మ దొంగా - అతను నీకెలా తెలుసు?

మధుర: అది నా వృత్తిధర్మం. హెడ్ కానిస్టేబులు, సిద్ధాంతి, కొండభొట్లు రామప్పంతులు ఎట్లా తెలిసారో వీళ్ళంతా అట్లానే తెలిశారు. అన్నట్లు ఆరుద్ర ఫాదరో ఎవరో మిమ్మల్ని కిడ్నాప్ చేశార్ట మీ పెళ్ళికి ముందు ? (నవ్వు)

శ్రీశ్రీ: నువ్వే రాయ కూడదా, నా చరిత్రాత్మ చరిత్రాత్మక జీవిత చరిత్ర - నన్నిలా ఏడిపించకపోతే....?

మధుర: ఎవరు వద్దన్నా కె.వి. రమణారెడ్డి గారు రాయక మానడు. మరోళ్ళా మరోళ్ళా మీ బయాగ్రఫీ ముట్టుకుంటే పాపం విరసం వాళ్ళు ఉరోసుకోరూ.

శ్రీశ్రీ: నీకు అతనంటే పడదా? విరసం ప్రథమ సెక్రట్రీ.

మధుర: మీది విరసం చిరునామా కదా!

శ్రీశ్రీ: నా మరణాంతర జీవితం గురించి, చచ్చి స్వర్గాన - కాదు కాదు; - నరకాన-వున్న నాకేం తెలుస్తుంది?

మధుర: మీకూ ఆరుద్రగారికీ గొడవలెందుకు వచ్చాయి?

శ్రీశ్రీ: నన్నడుగుతావేం. ఆరుద్రనే అడుగు, నీకంతగా కావలిస్తే !

మధుర: చుట్టాల్లో మీకు సహజంగా పరపతి తక్కువ. అసలు ఆలోచిస్తే మీ బాధే ప్రపంచపు బాధ అయింది (నవ్వు)

శ్రీశ్రీ: నవ్వు, నవ్వూ, నీ వెటకారం పడడం కూడా నాకో ఎడ్యుకేషన్-

మధుర: ఎంత మాట! అడుగు జాడ గురజాడది, నాది భావికి బాట అన్నది మీరే కదా - అయితేను, మీ జీవిత చరిత్ర రాసేవారికి మీరిచ్చే సలహా ఏమిటి?

శ్రీశ్రీ: జీవిత చరిత్ర రాయొద్దని-

మధుర: ఏం?

శ్రీశ్రీ: జీవిత చరిత్రలంటే అబద్ధాలూ అతిశయోక్తులే కదా!

మధుర: అలాగంటే మరి మీ కవిత్వాల మాటేవిటి?

శ్రీశ్రీ: నా జీవితం సాహిత్యం రెండూ ఒకటే - మహాప్రస్థానానికి ముందూ, మహాప్రస్థానం తరువాత!

మధుర: భజగోవింద శ్లోకాలు మిమ్మల్ని చాలా ఉత్సాహపరిచాయని విన్నాను. నిజమా?

శ్రీశ్రీ: వాట్లో ఛందస్సు చూసేవామరి! తెలుగు వ్యవహారికం అన్ని రకాల ఛందస్సులనూ - భజగోవిందం నుంచి భుజంగ ప్రయాతాల నుంచి లిమరిక్కుల దాకా లొంగ దీసుకుని స్వారీ చేయగలదని నిరూపించానా లేదా? అదే నా గురజాడ అడుగుజాడ - నడకలో అందాలంటే నీవీ నావే.

మధుర: మీది నడకా? మీరు విమాన వేగంతో ప్రయాణిస్తూంటే వాళ్ళు మిమ్మల్ని వెనకనుంచి పల్లకీలో వెంబడిస్తున్నారు. అవునా?

శ్రీశ్రీ: వాళ్ళు అంటే-

మధుర: మీకు గిట్టనివాళ్ళు

శ్రీశ్రీ: విలయాన్నీ ప్రళయాన్నీ తుపాను బీభత్సాన్నీ ప్రాచీన అలంకార శాస్త్రాలతో తూచి యిది సాహిత్యం కాదంటారు, యిది సంప్రదాయం కాదంటారు. వాళ్ళు కవిత్వాన్ని - అందులో నా కొత్త కవిత్వాన్ని - ఫాలో కాలేని-

మధుర: తెలిసిందెత్తెలిసింది.

శ్రీశ్రీ: ఏమిటి?

మధుర: ఆ కడప రారాగారంటారే, ఆయన వీళ్ళని ఓ ఉతుకు ఉతికేడట కదా!

శ్రీశ్రీ: ఈ బాధలేవో పడలేక చలం శ్రీశ్రీ కవిత్వాన్ని తూచేందుకు తూనిక రాళ్ళు నావద్ద లేవన్నాడు. అది గ్రహించలేక అలాంటి రాళ్ళు నా వద్ద చాలా వున్నాయన్నాడు మీ.రారా. యూనివర్సిల్ పండితుడు-

మధుర: అదిసరేగాని, ఆ మిరియాల కషాయాన్నంతా ఎలా మింగారు ప్రభువా?

శ్రీశ్రీ: 'మ్రింగు మనె సర్వమంగళ, మంగళసూత్రమ్ము నెంత మది నమ్మినదో'- అనికదా, ప్రమాణం!

శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు

మధుర: ఆ ఛాందసులకు భావ కవిత్వమే మ్రింగుడు పడలేదు. కృష్ణశాస్త్రే అర్థంకాని వాళ్ళకు శ్రీశ్రీ ఎలా అర్థం అవుతాడు?

శ్రీశ్రీ: పాతది పోయి కొత్తది వచ్చినపుడల్లా వీళ్ళు సంప్రదాయమో, సంప్రదాయమో అని గోలెత్తుతూ వుంటారు. రావి శాస్త్రి సారాకథలు రాసినపుడు నెగటివ్ రియాక్షన్ మొదట సంప్రదాయ వాదులనుంచే కదా వచ్చి రచయితను నిరుత్సాహపరిచింది. నాలాంటి వాడు వెన్ను తట్టి ఏకకాలమందు నవ్వూ కన్నీళ్లూ తెప్పించే టానిక్కీ సారాకథలు, అని గుర్తించి ప్రోత్సహించక పోతే రావిశాస్త్రి ఏమయ్యే వాడు?

మధుర: అది సర్లెండి కాని-మీరు 'రాజు-మహిషి'ని గురించి కాబోలు అదిపూరీ-జగన్నాథస్వామి విగ్రహంలో అసంపూర్ణంగా వున్నప్పటికీ పూజలందుకుంటుంది అన్నారు-అలా ఎందుకన్నారో తెలుసుకోవచ్చా?

శ్రీశ్రీ: వెర్రిదానా, జగన్నాథస్వామే నా చేత అలా పలికించాడు అని ఎందుకనుకోవు?

మధుర: అదల్లావుంచితే, మీరిద్దరూ చలంతో కలిపి బెటర్ దాన్ గురజాడ అంటారు దానికి మీరేమంటారు?

శ్రీశ్రీ: గోదావరి చూసిన వారికి నాసికాత్రయంబకం వద్ద కంటే రాజమండ్రి వద్ద దాని విశ్వరూపం కనిపిస్తుంది. గురజాడకీ మాకూ అదీ తేడా-అది ఎల్లాంటిదంటే నువ్వు రామప్పంతులికి గుండుమీద రాసి ముద్దు పెట్టుకున్న సీనుకీ సౌజన్యారావు పంతుల్ని 'ఓ చిన్న ముద్దుకి కరువో!' అని అడిగిన సీనుకీ వున్న అంతరం లాంటిది. ఇక్కడ రామప్పంతులూ సౌజన్యారావూ ప్రధానం కాదు, ముద్దూ మధురవాణీ మాకు ప్రధానం.

మధుర: ఎంత చక్కగా చెప్పారండీ! 'రత్తాలు-రాంబాబు'లో రావిశాస్త్రి ఒకానొక ప్రొలిటేరియన్ మధురవాణిని సృష్టించారు. ఆవిడ 'ముత్యాలు' అనుకుంటా- ఐలైక్ హర్.

శ్రీశ్రీ: రావిశాస్త్రి రాతలన్నీ నువ్వూ చదివావా?

మధుర: అన్నీ చదవాలా ఏమిటి? నాక్లయింట్సంతా నేను వృత్తి మానేశాక వారి దగ్గర చేరారు. పైగా నాకు వారి 'నిజం' నాటకంలో శ్యామల వేషం వేద్దామని ఎంతో సరదాగా వుండేది. దట్సాల్!

శ్రీశ్రీ: అప్పారావుగారు కోకోవైన్ లాటిది తీసుకునే వారట. పురిడి పిట్ట మాంసం కూడా వారికి ఎంతో యిష్టంట - యివన్నీ వారి డైరీల్లో వున్నాయి. నీవు ఎప్పుడయినా కించిత్తు 'వైన్' సేవించావా?

మధుర: అటువంటివి మీరు అడక్కూడదు, నేను చెప్ప కూడదు. అన్నట్లు మీరు నజ్రుల్ ఇస్లాం బిద్రోహ కవిత విని మరో ప్రపంచం - జగన్నాథ రథచక్రాల్ రాశారంటారు అవునా?

శ్రీశ్రీ: ఒక పద్యం రూపుదిద్దుకోవడానికి వెనుక నేపథ్యంలో ఎన్నో ఆకార వికారాలుంటాయి. అవన్నీ చెప్పడం కష్టం. మాట వరసకి - నేనో మాటు విశాఖపట్నంలో లైట్ హవుస్

ఎక్కి సముద్రం చూశాను. అప్పుడు అక్కడ్నుంచి సముద్రం కెరటాలు నాకెలా కనిపించాయంటే ఉరకండీ ఉరకండీ ముందుకు' అని అంటూ రాసేందుకు నన్ను ప్రేరేపించాయి. దానికే మంటావు?

మధుర: అద్భుతం అంటాను. యింకేమంటాను? మీ సర్రియలిస్ట్ కవిత్వంట, అదేదో కాస్త వినాలనుంది.

శ్రీశ్రీ: దానికేవిటి?

మింగితిమింగిలంగిల తమిస్ర గుహాంతర మీన మేషపా
రంగతులైన బొంగరములార, యెజెంగిన తెల్పుడీ పరి
ష్వంగము లాడు టెందుకు? విపంచికి కంచికి దూరమెంత? వ
ఙ్రంగుల రంగులా? గులక రాళ్ళగు మా గుడిలోని లింగముల్ ?

మధుర: భేష్ భేష్ (నవ్వి) - యీ ఆడుచున్న మాటలకి అర్థం ఏవిషండి?

శ్రీశ్రీ: నీ గిరీశం గార్నడుగు-

మధుర: నీ గిరీశం అంటున్నారు. ఏమిటి కథ?

శ్రీశ్రీ: గిరీశం మీద ఈగ వాలనివ్వవు కదా!

మధుర: మీరేమో అన్నీ చక్కగా చదువుకున్నారు; కుర్ర వాళ్లని మాత్రం ఛందో బందో బస్తుల్ని చట్ ఫట్‌మని తెంచమన్నారేవిటి?

శ్రీశ్రీ: అంటే ఏం ప్రమాదం?

మధుర: ప్రమాదమా ప్రమాదంన్నరా? వాళ్లందరూయిప్పుడు భాషానియమాల్ని కూడా లెక్క చేయకుండా వచన కవిత్వాలంటూ వెర్రి మొర్రి రాతలు రాస్తున్నారు. అందుకే అజంతా 'శ్రీశ్రీ తరువాత అంతా శూన్యం' అన్నది. ఛందస్సుండడం వల్లే మీ కవిత్వం ఎంతో మందికి కంఠస్థం వొచ్చింది. ఇప్పటి వచన కవులకి ఎవరిది వారికే పదిలైన్లు గుర్తురాడం లేదు; వెధ్వల్.

శ్రీశ్రీ: వెధవలంఘున్నావ్ ?

మధుర: (నవ్వి), అది లాటిన్ టెర్మ్- వెధ్వల్ అంటే విస్కీసీసాలు.

శ్రీశ్రీ: చివరికి నన్ను కూడా ఓ గిరీశాన్ని చేసి ఆటలాడిస్తున్నావా?

మధుర: నాచ్చి కొశ్చెన్, సోషల్ రిఫార్మ్; రెంటినీ భ్రష్టు పట్టించిన గిరీశం గారితోనా, మహాకవికి పోలిక? అపరాధం! అపరాధం!

శ్రీశ్రీ: మొత్తానికి నన్ను మహాకవి అని అంగీకరించావన్న మాట!

మధుర: మీ తరవాత మీ అంతగాకపోయినా చెప్పుకో తగ్గ ఫాలోయింగ్ లేకపోవడానికి మీరా కమ్యూనిజమా కారణం?

శ్రీశ్రీ: నువ్వూ, నా కవిత్వాన్ని మెచ్చుకుంటూ కమ్యూనిజాన్ని తిట్టే వాళ్లలో నువ్వూ చేరి పోతున్నావా ?

మధుర: కన్యాశుల్కంలోని ఏ పాత్రా తదనంతరం కమ్యూనిస్టుగా మారడానికి వీల్లేదు. జాగ్రత్తగా చదివి చూడండి.

శ్రీశ్రీ: వాటీజ్ దిస్?

మధుర: మీ కమ్యూనిస్టులకి సమాజం అంతా అక్కర్లేదు. అందులోని కొంత భాగంతోనే వారికి ప్రమేయం. లోకాస్సమస్తా స్సుఖినోభవంతు వారి ధ్యేయం కాదు అందుకే ప్రజల్లో కొందరికే మీరు మహాకవి. మీరు రాణించింది మీ స్వార్థవల్ల - గురజాడ యుగకర్త కాదు. ఈ యుగం నాది అంటూ తగూ దేనికి మీకు?

శ్రీశ్రీ: ఆ మైకంలో అలా అనాల్సొచ్చింది.

మధుర: సినిమా మీ అశాశ్వత, శాశ్వత చిరునామా కాదా!

శ్రీశ్రీ: వేళాకోళానికైనా తగదు, నీవా మాట అనడం. అయితే కృష్ణశాస్త్రి కూడా సినిమా కవేనా?

మధుర: మిమ్మల్ని బతికించిన దాని మీద మీకు గౌరవం లేదు. కమ్యూనిస్టులు కదా. నమ్మరు దేన్నీ - కవిత్వాన్ని ప్రజలలోకి తీసుకెళ్ళింది సినిమా అని ఒప్పుకుంటారా, ఒప్పుకోరా? శ్రీశ్రీ శ్రీరామాంజనేయ యుద్ధం ఫేమ్ అని ఎవడో సినిమావాడు పోస్టరు మీద రాసినందుకు చేరా గారు గింజుకోలేదా? అంతే-

శ్రీశ్రీ: చేరా కూడా నీకు తెలుసా? మహాపాపం. వృత్తి మానేశాక నీలో సరసం కూడా మృగ్యమయినట్లుందే? భగవద్గీత చదివి యిలా తయారయావన్న మాట.

మధుర: (నవ్వి), అదంతా సౌజన్యారావు పంతులు దయ. అవును మీరు తెలుగు కవిత్వానికి ఏకలవ్యుడి బొటనవ్రేలులాటి వారట కదా?

శ్రీశ్రీ: శ్రామికోద్యమం నేనూ సహచరులం. అందుకే ఆ మాట అంటారు నన్ను.

మధుర: మీ కవిత్వం ప్రభావమయింది మధ్య తరగతిలో - మీ ప్రేమ మొగ్గు అటువైపు. శ్రామికుల్లో మీ కవిత్వం ఎంతమంది జుర్రుకున్నారు?

శ్రీశ్రీ: జుర్రుకోవడానికి పాయసమా, పెరుగా? కనీసం విస్కీ అన్నా అయితే-

మధుర: మీ శ్రామికులు నాలిక తడుపుకునే వారేమో. మీరంతా దొంగలు. మిమ్మల్ని అసలే గుర్తించని శ్రామికవర్గం మీదనే మీకు మోజు. మీ కవిత్వాన్ని గుర్తించిన చైతన్యం మధ్య తరగతిలో వున్నా సరే వాళ్లంటే మీకు పడదు; చిన్నచూపు. ఈ ట్రాజిడీ మీరు కల్పించుకున్నదే-

శ్రీశ్రీ: అధోజగత్సహోదరులు మేల్కొనాలని అలా అరిచీ కేకలేశాను. అది తప్పా?

మధుర: వరకట్నం, వేశ్యా సమస్య, యింకా చాలా సంఘ సంస్కరణల్ని పుస్తకాల్లో

పరిష్కరించేసినా జీవితంలో అవి ఎదురు ప్రశ్నల్లా అలా వుండి పోయాయి చిత్రంగా. కవులు ముందుండడవంటే యిదే యిబ్బంది కాబోలు.

శ్రీశ్రీ: కవులు ముందుండ కూడదా?

మధుర: ఏం ముందుండడమో - మీరు విరసం పెట్టి పోలీసువాళ్ళ పని సుళువు చెయ్యలేదా?

శ్రీశ్రీ: పోలీసుల పని సుళువు చెయ్యడవేమిటి?

మధుర: విప్లవోద్యమం రహస్య స్వభావాన్ని మీ కవిత్వాలు రాతలు ఉపన్యాసాల్లో బట్ట బయలు చెయ్యలేదా? మీరు కంపెనీ పెట్టి పోలీసుల పని మేడీజీ చేశారు కుర్రాళ్ళని అప్పగించి.

శ్రీశ్రీ: నక్సలైట్ అన్నమాట డిక్షనరీల కెక్కిన పదం. ఈ భూస్వామ్య పెట్టుబడిదారీ ధనిక స్వామ్యం పోవాలంటే ఎన్ని శ్రీకాకుళాలు రావాలో? ఎన్ని నక్సల్‌బరీలు రావాలో? నీకేం తెలుసు.

మధుర: చదువులు పాడు చేశారు. బంగారం లాంటి కుర్రాళ్ళని పోలీసుల కప్పజెప్పి చంపించేశారు. కవులేం యుద్ధాలు చేస్తారు? మీ కవిత్వాలవల్ల ఏం జరుగుతుంది? విప్లవం అంటే ఆడపిల్లల బడిలో అటెండెన్స్ రిజిష్టరు తస్కరించడమనుకున్నారా?

శ్రీశ్రీ: అది చిన్నప్పటి మాట. సరదాకొసని కొరడా, కొరడా కొసని సరదా. నీ ఆలోచన ఆయస్కాంతం. ఓ పద్యం విసురుతా విను.

''వచ్చెడు వాడు ఫల్గుణుడు వార్ధి తరంగ మృదంగ ఘోషలో
వచ్చెడు మచ్చు మందు పలవించెడు కించి దుషస్తుషారముల్
పచ్చిక మచ్చికైనది ప్రపంచపు నెత్తురు మంట పాటలన్
మెచ్చునివాడ నీ మెడల మీద నివే ఉదయాద్రి రౌద్రముల్''

మధుర: మీ కవితల నిండా పురుషాహంకారమే. మీరే అసలు సిసలైన మగ కవులు. ఫ్యాక్టరీలు లేకపోతే కవిత్వం రాయలేను అన్నారుగా?

శ్రీశ్రీ: అంటే మిగతావారు కారనా?

మధుర: ప్రేయసి మెల్లకన్ను మీద పద్యాలు చెప్పేవారితో మీకు పోలికా?

శ్రీశ్రీ: ప్రేయసి కోకన్నుంది, అది మెల్లో, గిల్లో; ప్రబంధ సుందరికంటే నయమే కదా!

మధుర: కాని, నినాదశక్తిని నాదశక్తిగా కూర్చగల కవిత్వ మహత్వ పటుత్వ సంపదలు మీవి. భువన భవనపు బావుటా ఎగరేసింది మీరు. జండా లాంటి వారు. జండా యుద్ధం చెయ్యదు.

శ్రీశ్రీ: సరసుల్ని కనిపెట్టడంలోనే నీకు నేర్పు వుందనుకుంటే కవుల్ని కూడా కరక్టుగా పోల్చగలవే.

మధుర: అవునూ - మానవుడే నా సంగీతం, మానవుడే నా సందేశం అన్న మిమ్మల్ని దేవుని వితంతువు అని అనడం ఏం బావుంది?

శ్రీశ్రీ: భర్తలేడు అన్నాక లేనట్టేకదా. అప్పుడు భర్తలేనిభార్య వితంతువు అయినట్లే సదసత్సంశయాన్ని వీడి, దేవుడు లేడు అని తెలుసుకున్నాక శ్రీశ్రీ దేవుని వితంతువయ్యాడని వేళాకోళం.

మధుర: అంటే కామ్రేడ్స్‌తో పాటు నాస్తికులు హేతువాదులు అంతా దేవుని వితంతువులైతే - మరి ఆ బాపతు స్త్రీలు ఏమవుతారు?

శ్రీశ్రీ: భక్త మీరా చెప్పినట్లు ఆ జగద్రక్షకుడొక్కడే పురుషుడు; మిగతా వారంతా స్త్రీలే అన్నట్లు చెప్పుకోవాలి. ఎమర్జెన్సీలో ''ఇందిరాగాంధీ ఇండియాలో ఉన్న ఒకే ఒక పురుషుడు'' - అని ఎవరో అన్నట్టు !

మధుర: మీరు ఆ ఉగ్రశైవులతో ఎలా వున్నారో అని ఆశ్చర్యం.

శ్రీశ్రీ: ఉగ్రశైవులేమిటి?

మధుర: మీరన్న మాటలే మీకు గుర్తుండవు. మీకు సాహిత్య అకాడమీ ఢిల్లీ అయిదు వేల రూపాయల బహుమతి యిచ్చినపుడు మీరేమన్నారు?

శ్రీశ్రీ: ఓహోఅదా - తిడుతూ ప్రకటన యివ్వమనీ, అవార్డు తిరస్కరించ మనీ ప్రసాదూ, రమణారెడ్డీ నా వెంట తగిలారు. డబ్బూ నోరూ రెండూ పారేసుకోవడం తప్ప దీనికింకో ఫలితం వుండదు.

మధుర: యింకా మీరేమన్నారో ఓసారి గుర్తుకు తెచ్చుకోండి.

శ్రీశ్రీ: సెన్సారు నిబంధనల్ని సరిగా అమలుచేస్తే ఒక్క పిక్చరు తీయడం కూడా ఎలా అసాధ్యమో - విరసం నిబంధనలూ అలాటివే అన్నాను. వాటి ననుసరిస్తూ అడవుల్లో బతకాలే తప్ప, నేటి పెట్టుబడిదారీ సమాజంలో బతకలేం అన్నాను.

మధుర: అలా కాదు, పాపిష్టి సొమ్ము. అందుకే మాలవిడ బతక లేదన్నారు. ఈ సంగతి తెలుసా? గిరీశం గారు ప్రత్యేక తెలంగాణా కావాలనీ వారి శిష్యుడు వెంకటేశం సమైక్య ఆంధ్రం వుండాలనీ విడిపోయి దెబ్బలాడుకున్నారట.

శ్రీశ్రీ: అప్పుడు నువ్వే మన్నావుట?

మధుర: నేను మీ పక్షమే - లాంగ్ లివ్ తెలుగు ప్రజల యూనిటీ అన్నాను. ఈ పాయింటు మీద మీరు విరసంతో విభేదించడం శ్రీశ్రీ యిమేజ్‌ని పెంచింది.

Unity of all Andhra is an article of faith with me. అయితే వాళ్ళు కాళ్లా, వేళ్లా బతిమాలి నా రాజీనామా ఉపసంహరించుకునేట్లు చేశారు.

మధుర: ఎందుకలా చేశారు?

శ్రీశ్రీ: నాపేర్లోనే రెండు యస్‌లున్నాయి. దేనికైనా 'నో' అనడం నావల్ల కాదు.

మధుర: మిమ్మల్ని ఎవరు డిస్కవర్ చేశారు మొదట?

శ్రీశ్రీ: పురిపండా అప్పలస్వామిగారు. తరవాత ఆయన్ను నేను రీడిస్కవర్ చేయాల్సి వచ్చింది; 'సౌదామిని అండ్ అదర్ పోయెమ్స్' యింగ్లీషులోకి తర్జుమా చేసి.

మధుర: అన్నట్లు నారాయణబాబుకీ మీకూ ఏమిటి గొడవ?

శ్రీశ్రీ: వాడూ శ్రీరంగం వాడు కావడమే. అది వాడి బ్యాడ్‌లక్

మధుర: ఆ సంపెంగ తోట తగువేమిటి?

శ్రీశ్రీ: అది నటాలి వాళ్ళడిగితే నారాయణబాబు ముందు చేశాడు. అది అబ్బూరి రామకృష్ణారావు గారికి నచ్చలేదు. వరద చేతా నా చేతా మళ్ళీ అంతా రాయించాడు. అబ్బూరి వారన్నట్లు కీర్తిగాని అపకీర్తికాని స్వతంత్ర రచనలద్వారా ననుసరించి వుంటుందికాని అనువాద రచనల్తో కాదు గదా!

మధుర: మొత్తానికి విజయనగరం వాడైనందుకు రావిశాస్త్రి చెప్పినట్టు రామప్పంతులని పించుకున్నాడు నారాయణబాబు. ఊరుకున్నాడా ఊరుకున్నట్టే. అంటుకుంటే మాత్రం ఆ పరమేశ్వరుడు కూడా అర్పలేడు. యుద్ధంలోనూ కోర్టుల్లోనూ వాని వరసలు లెక్కకు రావు.

శ్రీశ్రీ: కీపిట్ ఎసైడ్. నేను పుట్టీ పెరిగింది విశాఖపట్నంలో అందుకే శ్రీశ్రీ కేరాఫ్.... విశాఖపట్నం నా ఒకప్పటి చిరునామా.

మధుర: మిమ్మల్ని కొత్త దారులంట పరిగెత్తించిన శక్తి ఏమిటో?

శ్రీశ్రీ: మొదటిది నే ననుభవించిన దుర్భరమైన దారిద్ర్యం. రెండోది విశాఖపట్నం వాతావరణం. మూడోదీ ముఖ్యమైనదీ, నాకు వచ్చిన టైఫాయిడ్ జ్వరం. ఈ అవస్థల్లోంచి నన్ను నేను వెతుక్కున్నాను. నాకు పట్టు దొరికింది.

మధుర: మీ తరువాత వాళ్ళకి యీ మూడూ లేక పోవడమే వాళ్ళరాతలు వెలవెలపోవడానికి కారణం. అవునా?

శ్రీశ్రీ: కొంతమందికి ఉత్సాహం ఉన్నంతగా నైపుణ్యం వుండదు. కొత్తశక్తులు కొత్త రూపంలో సాక్షాత్కరించాలి. ఒకప్పుడు కర్ర దొరికితే కుక్క దొరకదు. కుక్క దొరికితే కర్ర దొరకదు అన్నట్లు వుంటుంది. ఇది చిక్కే - ఏం చేస్తాం?

మధుర: అన్నట్లు మీరాక కోసమే మా గురువుగారు గ్రాంథిక భాషారణ్యాన్ని కొట్టివేసి దారి సుగమం చేశారు. కాని, అది తెలుసుకోవడానికి మీకు టైఫాయిడ్ రావలిసొచ్చింది. ఆశ్చర్యం-

శ్రీశ్రీ: నువ్వు మటుకు సుఖపడ్డావా? నీ దగ్గర కొచ్చేవాడు దేని కోసం వస్తాడు? దేని కోసం వచ్చాడో అది యివ్వడం వాడికి సుఖం నీకు నరకం కాదా?

మధుర: చిత్రం, నా గురించి ఎందుకాలోచిస్తారు? సానిదానికి సుఖంతో పనేమిటి?

శ్రీశ్రీ: సుఖం అనేది పొట్లపాదు మీది గొంగళి పురుగు. కవిత్వం ఉగ్రతపశ్చర్య. నీలాగే కవీ సుఖపడతాడు.

మధుర: నాలాగే అంటే-

శ్రీశ్రీ: ఆడవాళ్ళ గురించి 'దివా కాకరుద్భీతా రాత్రౌతరతి నర్మదా' అన్నారు. రాత్రి నెదుర్కొనే శక్తి ఆడవాళ్ళకి వుంటుంది కాని నువ్వు పగళ్ళనూ రాత్రుళ్ళనూ కూడా ఎదుర్కోగల జాణవి. అందుకో, నా ''రెడ్ శాల్యూట్''!

మధుర: (నవ్వి) మీరు నన్ను చెడగొడుతున్నారు. మీరేం చేశారో తెలుసా?

శ్రీశ్రీ: చెప్పు ఏం చేశాను? భద్రత కోసం బాధ్యతల్ని మరిచా నంటావా?

మధుర: అలా అనను. మా గురువు గారు దివిజ గంగను భువికి తెస్తే. మీరు తెలుగును పోరాటానికి అనువయిన భాషగా మార్చారు. మార్చి ప్రజల చేతిలో ఆయుధమై నిలిపారు.

శ్రీశ్రీ: 1915లో గురజాడ నిర్యాణంతో ఆగిన ఉద్యమాన్ని - (అంటే నాది ప్రజల ఉద్యమం; నేను దేని కోసం దీన్ని వదులుకోను.' అని మహాకవి చేసిన ప్రకటనను) ఆయన తర్వాత చేపట్టి భూమార్గం పట్టించి భూకంపం పుట్టించాను. జీవన సౌఖ్యాన్ని కంటగించుకోకపోతే యివేమీ సాగేవి కావు.

మధుర: నరకంలో టీవీ వుందా? మీకు పేపర్లన్నీ అందుతూ వుంటాయా?

శ్రీశ్రీ: ఏం అలా అడిగావు? నరకం అంటే వేళాకోళంగా వుందా?

మధుర: ఈ మధ్యన గిరీశంగారు అయ్యో శ్రీశ్రీ-పాపం శ్రీశ్రీ అంటూ మీ కోసం కంగారుగా తిరుగుతున్నారు.

శ్రీశ్రీ: నాతో పనేమిటి?

మధుర: మీకు యినుప తెరలు కూలిపోవడం, సామ్యవాదానికి నూరేళ్ళు నిండడం; ఇవేవీ తెలియవా?

శ్రీశ్రీ: అబద్ధం! ఇదేదో అమెరికా సామ్రాజ్యవాదుల కుట్రో, సిఐఏ కల్పనో అయివుంటుంది.

మధుర: గోర్బచెవ్ పేరు విన్నారా? పెరిస్త్రోయికా, గ్లాస్‌నోస్త్ తెలుసా?

శ్రీశ్రీ: నాకేదో షాక్ ట్రీట్‌మెంటు యివ్వాలని నువ్వు ట్రై చేస్తున్నావ్. ఇదివరకే ఒకటి రెండు సార్లు...

మధుర: అందుకే మీరంటే జాలి నాకు. ఎలా చెప్పాలా అని చూస్తున్నా.

శ్రీశ్రీ: స్వయంగా అపాయాల్లో కెళ్ళడం నా కలవాటే. చెప్పు భయం యిల్లై.

మధుర: రెండో రకం పద్యం బాధ పెట్టినట్లు మిమ్మల్ని బాధపెడుతున్నానా? అదుగో గిరీశం గారు వస్తున్నారు.

(గిరీశం 'వెల్ మై డియర్ ఎంప్రెస్' అంటూ ప్రవేశం)

శ్రీశ్రీ: గిరీశాన్నెందుకు రప్పిస్తున్నావు నా ప్రాణం మీదికి. వద్దు.

మధుర: సామ్యవాద స్వప్నం భగ్నమయిందనీ, ఇండియాకి బిగ్ బ్రదర్ మరి లేడనీ, చైనాలో ప్రజాస్వామ్యం కావాలన్న కుర్రాళ్ళని బీజింగ్‌లో అదేదో స్క్వేర్‌లో కాల్చి ఊచకోత కోశారనీ, అక్కడ ఆడవాళ్ళని అమ్ముకుంటున్నారనీ, మావో భార్య ఆత్మహత్య చేసుకుందనీ యివన్నీ గిరీశం గారు మీకు నమ్మకంగా చెప్తారనీ...

శ్రీశ్రీ: నాకెవరూ చెప్పనక్కర్లేదు. అప్రియ సత్యాలు నేను వినదల్చుకోలేదు.

మధుర: అయితే హిందూ పత్రిక తెస్తాను. చివరి పేజీలోని క్రాస్‌వర్డ్ పజిల్ పూర్తిచేసు కుంటూ కూర్చుందురు గాని

శ్రీశ్రీ: మా వాళ్ళెవరైనా వస్తే-

మధుర: మీ వాళ్ళెవరూ రారు. వారంతా యింకా స్టాలిన్ యుగంలో వున్నారు. స్టాలిన్ శరణం గచ్ఛామి! మావో శరణం గచ్ఛామి!

శ్రీశ్రీ: కమ్యూనిజం గురించి చెడు వినను, చెడు చూడను, చెడు మాట్లాడను.

మధుర: డామిట్! కథ అడ్డంగా తిరిగింది!

శ్రీశ్రీ: తిరిగినా సరే - ఫస్ట్ థింగ్స్ ఫస్ట్. వేరీజ్ మై డ్రింక్?

(మిసిమి - జూన్, ఆగస్టు 1991)

1790

చాగంటి సోమయాజులుతో

చుట్ట వెలిగించుకుంటూ ఇంటి మొగదల ద్వారం దాటుతూ వుంటారు చాసో, ఇంతలో ఒక శాలువా కప్పుకుని మధురవాణి ఇంట్లోకి వస్తూ ఎదురవుతుంది.

చాసో: ఎవరూ, మధురవాణిలా వుందే!

మధుర: అవును, మధురవాణినే,

చాసో: ఏమిటి, వేళగాని వేళప్పుడొచ్చావు? నేను ''షైరు''కి వెళుతున్నాను.

మధుర: మీరు రెండుపూట్లా రెండేసి మైళ్లచొప్పున షైరుకి వెళతారన్నారెవరో, నిజమే అన్నమాట.

చాసో: నాగురించి నిజమే చెప్తారు. నేనూ నిజమే చెప్తాను, ఇంతకీ, ఏమిటి; ఇలా వచ్చేవు? పద; షైరుకెళ్తూ మాట్లాడుకుందాం.

మధుర: మీ దేవిడీ వరండా లోనూ ముందుహాల్లోనూ అయితే మనం చెప్పుకునే లాంటి కబుర్లు బాగావస్తాయి.

చాసో : నీకెవళు చెప్పేరు?

మధుర: అయ్యో, చెప్పని వాళ్లంటూ ఎవ్వరైనా ఉంటే కద! రోణంకి అప్పలస్వామి గారు, శ్రీశ్రీగారు, ఆరుద్రగారు, నారాయణ బాబు గారు, ఆ నాశర్మగారు యిలాంటి వాళ్లు ఎంతమంది మీ సావిట్లో మీతో కూర్చుని కబుర్లు చెప్పేరోట.

చాసో: అవును. నాకూ పన్లేదు; వాళ్లలో కూడా కొందరికి పన్లేదు.

మధుర: కానీ, అవన్నీ పనిలేని వాళ్ల కబుర్లు కావు కదా!? 1938-50 ప్రాంతంలో మీ ఇంట్లో సాగిన సాహితీ చర్చలు యవరయినా రికార్డు చేసుంటే ఒక అద్భుతమైన పుస్తకం అయ్యుండేదిట.

చాసో: ధనమాంద్యం భయంకరంగా ఉండిన కాలం. మాకబుర్లలో కొంత నిరాశ, కొంత చిరాకూ ఉండేవి. అంచేత ఆపుస్తకం ''అద్భుతంగా'' వుండకపోగా అసహ్యంగా కూడా వుండేదేమో.

మధుర: అసహ్యంలోంచి కవితా వొస్తువుల్ని సాధించడం మీతోనే ప్రారంభమైందేమో? మీ కవితల్లో ఆ ప్రయత్నం కొంత జరిగిందిట.

చాసో: నేను కవితలు రాసేనని నీ కెవళు చెప్పేరు?

మధుర: దబాయించకండి, మీరు మొదట కవిత్వమే రాసేరు. అది గిట్టుబాటుకాక కథల్లోకి దిగేరు-కథలు రాసి మీరు ప్రపంచస్థాయి కథకుల్లో వొకరయ్యేరు. కవిత్వమే కంటిన్యూ చేసుంటే శ్రీశ్రీకి నెంబరు టూగానో లేకపోతే ఆరుద్రకి నెంబర్ త్రీగానో సెటిలైపోయుందురు. మీకు మాటల్లో గిమ్మిక్కులు చెయ్యడం, అనుప్రాసలూ తెలీవు, మీదంతా చెట్టుకోనరుకూ, చెంపకో దెబ్బా.

దాసో: ఐతే, నా కవితలు నీకు నచ్చలేదన్నమాట?

మధుర: అదేం మాట? మీ కవితలూ కథలే, మరింత పవర్‌ఫుల్‌గా చెప్పేరు. పవర్ ఫుల్ రచనకి ఫ్లవర్‌ఫుల్ రీడర్సు పనికిరారు. బెర్నాడ్‌షా గారన్నట్టు మీ కవితలు సక్సెసేగాని రీడర్సే ఫేలయ్యేరు.

దాసో: ఏమిటి, నా కవితల్లో నువ్వుచూసిన పవరు?

మధుర: నే నన్నీ కంఠతా పెట్టలేదుకాని, ''కాందిశీకుడు'' అన్న మీ పోయెం నేనప్పచెప్పగల్ను.

బతకాలని వెళ్లావు * బాబుల్లో పడ్డావు
బతికొచ్చినావా * నానాయనా
నిరుడెల్లిపోనావు * నేడొచ్చినావు
నడిసొచ్చినావా * నా నాయనా
కొండలెక్కొచ్చినా * కానల్లో నడిసినా
కట్టైతోటొచ్చావ * నానాయనా
మారురైతుకు పోయె * మనసాగు భూమిరో
మారుమనుముకుపోయె * నీ బిడ్డ తల్లిరో
నేనేమిసేతురా * నానాయనా
నిన్నునమ్ముకు మేము * నిలబడివున్నాము
నిప్పునేకున్నాము * నీకేటి పెట్టేది

ఇది కథకాక మరేమిటి?.... ఈ కథ ఛాయకొంత మీ '' ఆమెత'' అనే కథలో వుంది.

దాసో: రైటే కాబోల్లే.

మధుర: మీరు మంచి శ్రీమంతుల కుటుంబానికే చెందినా పేదవాళ్ల బతుకుల్ని గురించి చాలా కరక్టుగా రాసేరు, ఇదెలా సాధ్యపడిందో?

దాసో: నేను పుట్టుకతో శ్రీమంతుణ్ణికాను, దత్తుడినయ్యాక శ్రీమంతుల లిస్టులో చేరిపోయేను. లచ్చుమ్మపేట అగ్రహారంలో మా చాగంటి వారికి బోల్డు భూమి, ఒక్కొక్కకుటుంబానికీ వందేసి యకరాలూ ఆ లెక్కలో ఉండేది. శ్రీమంతమా అంటే అది శ్రీమంతమే. కాని, ఆ భూములన్నీ ఒక్క సెంటుకూడా మిగలకుండా సాగుహక్కుల చట్టంద్వారా పోయాయి.

మధుర: మీరు వయసులో ఉన్న కాలంలో పల్లెటూరికి చెందిన బ్రాహ్మణ ఇనాందార్ల

అబ్బాయిలు బాగా చదువుకుని పట్టణాలలో ఉద్యోగాలకి వెళ్లేవారు. కానీ మీరు వెళ్లలేదు. అటు ఉద్యోగమూ లేకపోగా, ఇటు భూములూ దక్కకపోగా, మీమీద అప్పట్లో ఆర్థిక మాంద్యం దెబ్బ, చట్టందెబ్బ, నిరుద్యోగం దెబ్బ బలంగాపడ్డాయి.

దాసో: పడితే పడ్డాయిగాని, పల్లెటూర్లో నిమ్నకులాలవాళ్లు, పేదవాళ్లు, ఎలావుండేవారో దగ్గిరిసా చూడ్డానికి నాకు వీలయింది.

మధుర: పోయిన ఆస్తి పోతే పోయింది గాని, సివిల్ లా అంతా అరిటి పండొలిచినట్టు బోధపడ్డాది-అన్నాట్టైవడోను. పల్లెటూళ్లలో పేదవాళ్లని బాగా అబ్జర్వ్ చెయ్యడం వల్లనే ''కుంకుడాకు'' కథ అంత **accurate**గా వచ్చింది.

దాసో: అలా అని పట్నంలో పేద వాళ్లనీ నేను వదిలీ లేదు. జంతువులూ, మనుషులూ- ఏదీ కూడా నా కథల్లో స్వభావానికి అణుమాత్రం విరుద్ధంగా రాదు. గురివింద పొదకింద గోరు వంక పలికిందనీ, గోరింట చెట్టు కొమ్మలేకుండా పూసిందనీ, గోరింట కొమ్మల్లో కోయిల కూసిందనీ కవితాన్యాయంకోసమైనా రాయలేని వాణ్ణి. మనుషులైనా అంతే. ఏ స్థాయివాళ్లని ఆ స్థాయిలో ఆస్థలాల్లో పరిశీలించి కథలు రాసేను.

మధుర: అవును. మీరు రాసిన '' ఎంపు'' కథకి స్థానం మనవూళ్లో కైరేతీ సత్రవు అని స్పష్టంగా తెలుస్తుంది. అమ్మబాబోయ్!'' ఎంపు'' కథలో ముష్టివాళ్లద్వారా మీరు చెప్పిన **Economic Theory**కి సాటి మరెక్కడా లేదు. అది వొక పవర్‌ఫుల్ హ్యూమన్ డాక్యుమెంట్ కూడాను.

దాసో: అట్టే పొగిడీకు

మధుర: ముష్టివాళ్లనేకాదు, దిగువమధ్యతరగతి కుటుంబాల వాళ్లనీ, ముఖ్యంగా బ్రాహ్మల్నీ మీరు స్టడీ చేసినంత బాగా యవ్వరైనా చెయ్యగల్రా? ధనమాంద్యకాలంలో స్కూలు ఫీజులు కట్టుకోలేక చదువులు మానేసిన బ్రాహ్మల పిల్లలు పట్టణాల్లో యెంతమందో! మీరు రాసిన '' ఎందుకు పారేస్తాను నాన్నా!?'' చదివి ఆర్థిక మాంద్యం లేని ఈ కాలంలో కూడా కళ్లనీళ్లు పెట్టుకునే వాళ్లెదర్నో నేను చూసేను.

దాసో: అప్పట్లో బ్రాహ్మల కుటుంబాలకి బతుకుతెరువుకి చదువొక్కటే శరణ్యం. మన చాతుర్వర్ణ్య వ్యవస్థలో బ్రాహ్మడికి నిర్దేశించిన ధర్మం చదువే. ధర్మం చదువయి,యాచన కులవృత్తి అయింది. క్రమంగా పండితసత్కారాల ద్వారా రాజులు, ధన కనక వస్తువాహనాలని మనం చెప్పుకుంటున్న వాటిల్లో ఆవులో బట్టలో భూమో బ్రాహ్మలకి దఖలు పడేవి. కడుపు మాడకపోతే కవిత్వంకూడా అడుగంటి పోతుంది. కూర్చుని తింటే కొండలు కూడా కరిగిపోతాయి. అధునాతనమవుతున్న సంఘంలో; ముఖ్యంగా నగర జీవితంలో ఒకప్పటి కులవృత్తి అయిన యాచనకి అవకాశాలు తగ్గిపోయాయి. అంచేత చదువుకుంటే తప్ప మనుగడలేదు. ఇది ఇరవయ్యవ శతాబ్దపు రెండవ పాదం కాలంలో బ్రాహ్మల్లో ఉన్న పేద వాళ్లకే కాక అన్ని కులాల్లో పేదలకీ కూడా సామాన్య సూత్రం అయి వర్తించింది.

ఎలాగోలా చదువు పూర్తి చేస్తే ఏదోవొక ఉద్యోగం సంపాదించుకొని బతుకుబండి ఈడ్చగలుగుతాము-అనే ఆశతో; సేద్యం చెయ్యలేక కౌలు కిచ్చిన భూముల్నీ, ఏడాది కోసారి తాటాకు మార్పించుకోడానిక్కూడా సావకాశంలేని ఇళ్లనీ కూడా అమ్మేసుకున్న బ్రాహ్మణ కుటుంబాలు ప్రతీ అగ్రహారం లోనూ ఉండేవి.

మధుర: అల్లుడి చదువు ధ్యేయంగా పెట్టుకుని కూతుర్ని వ్యభిచారంలోకి దింపిన తండ్రీ, పిల్లల చదువులు ధ్యేయంగా పెట్టుకుని తనే వ్యభిచారంలోకి దిగిన తల్లీ మీ కథల్లో ఉన్నారు. ఆ కథలు రాసినప్పుడు మీ రెంతమానసిక వ్యథకి గురై ఉంటారోకదా?

దాసో: అలాంటి సెంటిమెంట్లు తీసుకురాకు. వ్యవస్థమీద చిరాకుపడ్డం, వ్యవస్థ మీద తిరుగుబాటు చెయ్యొచ్చునని సూచించడం రచయిత కర్తవ్యాలు. ఈపన్లు సెంటిమెంటు పెట్టి జాలి జాలిగా రాసే కథల్తో చెయ్యొచ్చు. అసహ్యంతోనూ ఆగ్రహంతోనూ కూడా చెయ్యొచ్చు. సెంటిమెంటుతో కన్నా అసహ్యంతో పవర్‌ఫుల్‌గా చెప్పొచ్చు. అదే నేను చేసిన పని.

మధుర: మరి ''ఏలూరెళ్లాలి'' మాత్రం అలా లేనట్టుంది, ఏం?

దాసో: ఏమీ? దాంట్లో ఏమిటొచ్చింది నీకు ఇబ్బంది?

మధుర: వారసుల్లేకపోతే విధవరాల్ని ''ముండని చేసి మూలని కూచోబెడుదురు.'' శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి కథలలో లాగ విధవరాలన్నది పుట్టింటికి చేరినా అత్తమామల దగ్గరే వుండిపోయినా, ఇంటెడు చాకిరీ ఆవిడమీదపడి ఏ అర్ధరాత్రి దాటాకో గుప్పెడు ఉప్పుపిండి నోటకొట్టుకుని గోడవార కొంగేసుకుని పడుకునే దురవస్థ. వారసుడు ఏర్పడ బట్టి మాణిక్యమ్మగారు ఏలూర్లో సొంత ఇల్లు కలిగి, వెయ్యిరూపాయల కంగోరాల మీదవడ్డీలతో సుఖంగా కాలక్షేపం చేస్తూ పిల్లాడికి కాన్‌వెంట్‌లో చదువు చెప్పించుకుంటోంది. తొమ్మిదేళ్ల కిందట మాణిక్యమ్మగారు ఆ పొరుగు స్టూడెంటు కుర్రాణ్ణి మచ్చిక చేసుకునుండక పోతే ఆవిడపనీ అంతే.

దాసో: అదే కదా, నాకథ!

మధుర: కథయితే అదే-కాని, నా కోచిన్న డవుటుంది.

దాసో: ఏమిటది?

మధుర: '' ఏలూరెళ్లాలి'' అనే కథ శృంగారానుభవస్మృతి వీచిక- అన్నారు మీ సోమసుందర్‌గారు. అంటే ఏమిటి? అది వొక శృంగార కథేనా, కాదా?

దాసో: కాదు. అది ఒకానొక జీవనపోరాటం కథ. మాణిక్యమ్మ ఆ ఒక్కతప్పూచేసి తన జీవితాన్ని అడవా చాకిరీ నుంచీ హైన్యం నుంచీ రక్షించుకుంది. అదే, ఆ కథ.

మధుర: ఉద్దేశం అదే. కాని వ్యక్తీకరణ కొంచెం తేడాగా వొచ్చినట్టున్నాది, మాగురుజాడ వారు కూడా వొక సందర్భంలో ''Did I make Vice attractive?'' అని

పునర్విమర్శచేసుకున్నారు. మీరు '' ఏలూరెళ్లాలి'' కథకి అలా పునర్విమర్శ చేసుకోలేదు.

దాసో: చేసుకో అక్కర్లేదు. విధవరాళ్లయిన ఆడవాళ్లకి వారసుడు ఉంటేతప్ప ఆస్తిమీద హక్కురాదని ఏర్పడిన చట్టాన్ని ప్రతిఘటించడం కోసం మాణిక్యమ్మ, కుంతీదేవి లాంటి మహాపతివ్రతలు చేసిన తప్పేచేసింది. ఇందులో కొత్త తప్పేమీ లేదు.

మధుర: అక్కడిదాకా రైటే- కథమధ్యలో మాణిక్యమ్మగారికీ పొరుగింటి స్టూడెంట్ కుర్రాడికీ మధ్యనడిచిన ''తతంగపు'' వివరణ పద్ధతి, కథ చివర్లో '' ఆ'' కథానాయకుడు ''ఏలూ రెళ్లాలి!'' అని ముక్తాయించుకొనే విధంగా పునఃకల్పించిన ఆత్మీయత (ఆకర్షణ) బట్టి చూస్తే అప్పారావు గార్లా పునర్విమర్శ చేసుకోవలసిన అవసరం ఉందో లేదో మీకే తెలుస్తుంది.

దాసో: నువెన్ని చెప్పు; '' ఏలూరెళ్లాలి'' నా మంచి కథల్లో వొకటి.

మధుర: ''ఊహ్ ఊర్వశి'' మీ మరో మాస్టర్ పీస్. ఆ కథలో మీరు ప్రదర్శించిన కళాత్మకత ప్రపంచ కథానికాపటంలో మీకొక స్థానం చూపించ గలిగినంతటిది. మీ ''వాయులీనం'' ఆనాటి తెలుగు వాళ్ల ''నిస్సహాయ-బలాత్కార'' సంగీతాభిరుచికి ఒక నికషోపలమైన నిదర్శనం. మధ్యతరగతి ఆడపిల్లలు ''పెళ్లిటెస్టు''లో నిలదొక్కు కోడానికి మాత్రమే నేర్చుకునే (వయొలిన్) సంగీతం క్రమంగా యెలా వాయువులో లీనం అయిపోగలదో ఆ కథ అత్యంత విషాదాత్మకంగా చెప్పింది. ఇవే పరిస్థితులు ఇంకేదేశంలోనూ ఉండకపోవచ్చు; కాని, ఇదే కథ ఇంకొక దేశంలో రాసివుంటే ఆ రచయిత యావత్ప్రపంచం నుంచీ నివాళులందుకుని ఉండేవాడు.

దాసో: సౌజన్యారావు పంతులు గారన్నట్టు ఎవరోనా శత్రువులు నిన్ను నాదగ్గరికి పంపించి నట్టున్నారు. అన్నీ నాకు నచ్చని విషయాలే మాట్లాడుతున్నావు.

మధుర: మీకు సాధారణంగా ఎవరి కథలూనచ్చవట. ఒక్కొక్కప్పుడు మీవే మీకు నచ్చవట- అలాగని మీ సప్తతి సంచికలో సంపాదకీయంలో మీ శిష్యుడు రాసేడు

దాసో: నాకెవరూ శిష్యుల్లేరు. వారసులు మాత్రం ఉన్నారు.

మధుర: ఐదుగురు పిల్లలు పుట్టేరు, మీకు వారసుల్లే రని యవరంటారు?

దాసో: ఆ వారసుల మాటకాదు, నేనునేది! నేను ఆస్తులు సంపాదించనూ లేదు; అంతకి ముందున్న ఆస్తిని కాపాడుకోనూలేదు; వారసల కప్పజెప్పడానికి....నేనన్నది సాహితీ వారసులమాట. మా అమ్మాయి తులసీ, మా అబ్బాయి శంకరం; నా సాహితీ వారసులు.

మధుర: మీరు ఒప్పుకున్నా ఒప్పుకోకపోయినా పూసపాటి కృష్ణం రాజుగారు, రామగోపాలం మీ శిష్యులమని చెప్పుకున్నారు. కృష్ణంరాజైతే మీ సాహితీ వారసుడని రామగోపాలం అంటున్నాడు.

దాసో: ఎవరభిప్రాయం వాళ్లది. కృష్ణంరాజు నాసాహితీ వారసుడేమిటి, గోపాలానికి మతిలేక గాని!

మధుర: కృష్ణంరాజు కథాకథనశైలి మీ నుంచి పుణికి పుచ్చుకున్నట్టు ఉందిట; రామగోపాలం రాసిన కథల్లో మూడు డజన్లదాకా బావులేవని చెప్పి మీరు చింపేసేరుట.

చాసో: అలా చింపీకపోతే అతను ఈ మాత్రం రైటరుకూడా అయ్యుండేవాడుకాదు. వీళ్లిద్దరూ కూడా మా తులసి రాసిన ''బొమ్మ రూపాయి'' తో పోల్చదగిన కథ రాయలేదు.

మధుర: ఎటువంటి కథైనా సరే నచ్చని మీకు, మీ అమ్మాయి కథ నచ్చడం లో ఏదో విశేషం వుంది.

చాసో: నువ్వంటున్న దేమిటో నా కర్థమైంది. తులసి మా అమ్మాయి కాకపోయినా నేనీమాట అంటాను. నాకు నచ్చిన కథల్తో నేను ''కళింగ కథానికలు'' అని ఓ పుస్తకం వేసేను. అందులో కూడా ఇదే సూచన చేసేను.

మధుర: మీకు ఆస్తిమీద లేనట్టే కుటుంబం మీద కూడా అంతశ్రద్ధ లేదని అంటారు. ''ఊహ ఊర్వశి'' కథలో కాబోలు ''రాత్రికి ఏం వండమంటారు?'' అని భార్య అడిగిన ప్రశ్నకి భర్త చెప్పిన జవాబు అక్షరాలా మీ నోటి వెంట ఊడిపడిందని మనవాళ్లో చాలా మంది చెప్పేరు.

చాసో: మరి వాళ్లు ''చిన్నాజీ '' కథలో నా **Fine feelings** గురించి చెప్పలేదుకాబోలు. మా అమ్మాజీ, చిన్న, బాబి, పాపాయి, శంకరం వీళ్లందర్నీ నేను ప్రేమించినట్టూ దగ్గరికి తీసుకున్నట్టూ సాహిత్యమే జీవితంగా గడిపిన ఎవ్వరూ కూడా చెయ్యలేదు. ఆసంగతి నీతో యెవళూ అన్లేదా? నా పిల్లలు గాని మా ఆవిడగాని నా **absence** బాగా అనుభవించినా నన్ను వాళ్లు ఎప్పుడూ **miss** కాలేదు. నెలలతరబడినేను సాహిత్య యాత్రల్లో గడిపేను.

మధుర: మీరు సాహితీ యాత్రలన్నవి నిజంగా సాహితీ యాత్రలు కావుట.

చాసో: అదేమిటది, మల్లాను?

మధుర: ఏదో ఫలానా సాహిత్య సభలవుతున్నాయనో, లేకపోతే మీకే ఏదైనా సన్మానం చేస్తారనో ప్రకటించకపోయినా మీరు ఇల్లు విడిచి బైలుదేరడం చాలా సార్లు జరిగిందిట. ఏమీ తోచక పోతే ఏదో నెపం పెట్టుకుని ఎక్కడికో వెళిపోయేవారుట.

చాసో: అలా వెళ్లిన సందర్భాలూ వున్నాయి. అలాంటి వో సందర్భంలో మెద్రాసు వెళ్లినప్పుడు వుప్పులూరి కాళిదాసుగారు నన్ను '' ఆనందవాణి'' (వీక్లీకి) ఎడిటర్గా పెట్టేసుకున్నాడు. ఏపూట ఎక్కడ భోజనమో ఏరాత్రి ఎక్కడనిద్రో ఏమీ తెలీకుండా గడిపేను. కొన్నాళ్లు శ్రీశ్రీ ఇంట్లో గెస్టుగా వున్నాను. అది లేమికాదు. సరదా. ఇష్టమైన పనిచేస్తున్నాం కదా అన్న తృప్తితో చారూ అన్నం తింటూ చాపమీద పడుకుంటే కూడా తేడా తెలిసేది కాదు. చుట్టలూ కాఫీటిఫిన్లూ కాళిదాసే ఏర్పాటు చేసేవాడు.

మధుర: చాలారోజులు సినిమా కంపెనీల వాళ్లూ అలాగేటగా? రూమ్ రెంటూ, కేరియరూ, సిగరెట్లూ; ఇంకా కావల్సిన వాళ్లకి మందూ-సరఫరా చేసి డబ్బు అసలేమీ యివ్వకుండా

స్క్రిప్టులు రాయించేసుకొనేవారుట. వారందరూ కాళిదాస శిష్యవర్గం అయ్యుంటారు. అది సరే; అదంతా 1950నాటి మాట. 1967-68లో కూడా మీరు బెజవాడెళ్లి వారాలతరబడి ఉండిపోయే వారుట.

దాసో: అప్పుడు బెజవాళ్లో పురాణం, నండూరి రామ్మోహన్రావు, రాఘవయ్య, మారుతీ రావు, వీరాజీ ఇలా ఎందరో ఉండేవారు. వాళ్లకోసం పైవూళ్లనించి బోల్డు మందొచ్చేవాళ్లు.

మధుర: బోల్డు 'మందు' కూడానా?

దాసో: అప్పుడు మందు లేదు. నిషేధం వుంది.

మధుర: నిషేధం ఎత్తేసేక కూడా మీరు మందు ముట్టుగోలేదుట కదా.

దాసో: నాచుట్టూ నా అభిమానులూ, నా సహచరులూ ఎందరోకూర్చుని ఏమిటేమిటో తాగినా నేను చుట్ట మాత్రంతాగి సంతృప్తి పడే వాణ్ణని ఎవరో ఎక్కడో రాసేరు.

మధుర: మీ కబుర్లు నిష్కర్షగా వున్నా వినడానికి అందరూ యిష్టపడేవారుట.

దాసో: నాకబుర్లు సాహిత్యాభిమానులకీ రచయితలకీ ఎడిటర్లకీ ఇష్టంగానే ఉండేవి. కాని నా పిల్లలకి మరీ యిష్టంగా వుండేవి. నా పిల్లలు నాదగ్గిర బతికారు గాని వాళ్ల తల్లిదగ్గిర పెరిగిన వాళ్లు కారు. నా సంసారం ఒకనదిలా నిశ్శబ్దంగా ప్రవహించుకుంటూ పోయింది. నేను ఇంట్లో వున్నప్పుడు మాత్రం ''కొండగెడ్డ'' లా చప్పుడు చేస్తూ నడిచింది.

మధుర: కానీ, మీ కుటుంబ చరిత్ర గొప్ప గొప్ప ట్రాజెడీల సమ్మేళనమైపోయింది

దాసో: భౌతిక వాదులు జాతి విపత్తులకీ లోక విపత్తులకీ స్పందించినంతగా వ్యక్తి విపత్తులకీ కుటుంబ విపత్తులకీ స్పందించరు.

మధుర: మీరు భౌతిక వాది కాబట్టే మీ కళ్లు దానం చేసి మీ శరీరాన్ని మెడికల్ కాలేజీల్లో వుపయోగించడం కోసం వుంచమన్నారు.

దాసో: శ్రీశ్రీకూడా అలాగే ఉద్దేశించాడు. కాని, కుటుంబ సభ్యులూ విప్లవం వాళ్లూ కలిసి; పడకుండా చేసేరు.

మధుర: మీకు విప్లవం వాళ్లంటే పడదా?

దాసో: విప్లవం వాళ్లకే నేనంటేపడదు

మధుర: ఎంచేతో?

దాసో: నా రచనల్లో స్లోగన్లు ఉండవు. నేను బోధించిన తిరుగుబాటులో డైరెక్ట్ యాక్షన్ కన్నా ఆలోచనకి ఎక్కువ ప్రాధాన్యం. ఆ విభేదం సిద్ధాంత పరమైంది కాదు; మనోగతమైనది. తీవ్రవాదం, తీవ్రచర్య; చాలాసందర్భాల్లో విధ్వంసానికి దారితీసి, వాటివల్ల సంభవిస్తుందనుకున్న మేలు మరుగుని పడిపోతుంది. అంచేత తిరుగుబాటు ధోరణులలో అభ్యుదయ-విప్లవ-అని రెండు ఏర్పడ్డాయి.

మధుర: కాని, అభ్యుదయ వాదులు మితవాదులుగా ఉండిపోయి చివరికి శుష్కవాదుల య్యారని వాళ్లంటారు.

దాసో: నీదంతా కాష్టవాదం.

మధుర: చుట్టకాల్చడం కూడా కాష్టవాదమే కదా. గిరీశంగారు కూడా చుట్టలు లావుగా కాల్చేవారు.

దాసో: గిరీశానికి చుట్ట కాలక్షేపమే. కానీ నాకు మాత్రం చుట్ట అనేది వొక సంకేతం; ప్రతీక. నావి కొన్నివందల ఫోటోలు తీసేరు; కాని చుట్టలేకుండా ఒక్కటీ వుండదు చూసుగో.

186

ఆలపాటి
రవీంద్రనాథ్ తో

(మిసిమి సంపాదకులు ఆలపాటి రవీంద్రనాథ్ చౌదరిగారు గదిలో కొన్ని ప్రాచీన వస్తువుల్ని సర్దుతూ, మొక్కల్ని సరిచేస్తూ, చేతిలో పత్రికతో పచార్లు చేస్తూ వుంటారు. ప్రవేశం మధురవాణి)

మధుర : కన్యాశుల్కం లోంచి నన్ను బయటకు లాగి నలుగురిలో పడేట్లు చేశారు. మీరూ, మీ స్నేహితుడూ.

రవీంద్ర: నిన్ను ఒక వేశ్యాగాకాక పెద్ద పండితురాలిని చేశాము గదా!

మధుర: నాకేం ఒరిగింది? మీ కోరిక తీరింది తప్ప.

రవీంద్ర: మధురవాణి ఒక చతురవాణిగానే కాక మేధావి గావటం నీకిష్టంలేదా!

మధుర: లోపల సంతోషమే మీ చిలిపితనానికి. చాలామందిని నా చేత అల్లరి పెట్టించి మీరు ఆనందించినట్లున్నారు.

రవీంద్ర: కాదు; గర్వించాను; 'మిసిమి' స్థాయి నీవల్ల పెరిగినందుకు.

మధుర: దీనివల్ల మీరే తగువులు పడతారో?

రవీంద్ర: అవన్నీ శర్మగారివి. కీర్తి 'మిసిమి'ది.

మధుర: తడిక తోసినవాడిది తగూ అని. దెబ్బలు మంచానికి.

రవీంద్ర: శీర్షికా నిర్వహణం ఒక ముళ్ళ కిరీటం.

మధుర: జీవితం ఒక శిలువ, ప్రతివాడూ ఒక క్రీస్తు అని అన్నాడో ఆధునిక కవి.

రవీంద్ర: చూశావా, నువ్వు కూడా కవిత్వాలు వల్లిస్తున్నావు. అంతా 'మిసిమి' మహిమ.

మధుర: కన్యాశుల్కం లోంచి నన్నుబయటకు లాగి మాట్లాడించాలని మీకెలా తట్టింది?

రవీంద్ర: అది అసలు గురజాడ వారి అయిడియా. ఆయనెక్కడో ఒక ఇటాలియన్ పుస్తకంలో చూశాట్ట.

మధుర: ఏమిటి ఆయన చూసింది?

రవీంద్ర: ఒక వేశ్య చేత ఆకాలంలోని సమకాలీన మహానుభావుల్ని ఊహాజనితంగా ఇంటర్వ్యూ చేయించి ప్రకటించాలని. ఆ ఇటాలియన్ కర్త కోరిక గురజాడ వారు గమనించి అలాటిదేదో చేయాలనుకున్నారు.

మధుర: అటు తిరిగీ ఇటు తిరిగీ, ఆ కోరిక తీర్చడానికి మీరూ మీ స్నేహితుడూ నడుం కట్టారన్నమాట.

రవీంద్ర: మేం ఆ అయిడియా మీద పనిచేశాం గాని గురజాడ వారి ముందు మేవెంత?

మధుర: నృత్య సంగీతాల్లో పడికొట్టుకునే మమ్మల్ని సాహిత్య మేధావుల ప్రపంచంలోకి లాగారు. నక్క ఎక్కడ? నాగలోకమెక్కడ?

రవీంద్ర: సంభాషణా చాతుర్యం అంటే నీదే.

మధుర: చమత్కారానికి కాదు, మాధుర్యానికి నాకా ప్రసిద్ధి.

రవీంద్ర: మనపూర్వ సాహిత్యంలో విప్రనారాయణుడు మోహించిన వేశ్య దేవదేవి; ఆవిడ అక్కగారు మధురవాణి. వసంతసేనను చూసి గురువుగారు నిన్ను దిద్దారు కాబోలు.

మధుర: ఆవిడకు చారుదత్తుడు దొరికితే నేను గిరీశం గారి పాలబడ్డాను. తర్వాత రామప్పపంతులు. సరే పేకాటలో అంతా.

రవీంద్ర: నీతో పేకాడిన వారు ధన్యులు.

మధుర: రామప్పపంతులు కమాను మీద వెళ్ళినపుడు మరి నాకు కాలక్షేపం కావడమెల్లాగ?

రవీంద్ర: నీ కాలక్షేపానికే కదా ఇంతమందితో ఈ కబుర్లు !

మధుర: ఏమి చమత్కారమండీ? మీ గర్ల్ ఫ్రెండ్ కోసం మీరు చేసినవన్నీ నా కోసం అంటారే?

రవీంద్ర: 'మిసిమి' నా గర్ల్ ఫ్రెండని నీకెల్లా తెలిసింది.

మధుర: సానివాళ్ళకు కర్ణపిశాచి వుంటుంది.

రవీంద్ర: విజయనగరంలో ఆనందగజపతి మహారాజు కాలంలో మద్దెల మహాలక్ష్మి అనే వేశ్యా రత్నం వుండేదట. ఆవిడ మహా గొప్ప సంగీత విద్వాంసురాలు. ఆవిడ అలవోకగా ఒక రాగం విసిరితే విని పట్టుకుందామని నారాయణదాసు గారిలాంటి హరికథా పితామహులు చూసేవారట. గురజాడ వారికి అవిడ నీ పాత్రకి ప్రేరణ అంటారు పెద్దలు.

మధుర: మొట్టమొదటి కన్యాశుల్కంలో నేనున్నానండోయ్.

రవీంద్ర: కాని అందులో నీ రూపం 'కలర్‌లేస్ ఇన్‌క్విటీ' అన్నారు గురజాడ.

మధుర: రెండోకన్యాశుల్కంలో నన్ను ఎంతగా పెంచారంటే మాగురువుగారు...(సిగ్గుపడును)

రవీంద్ర: నిన్ను మోహించేటంత! దాపరికం అక్కర్లేదు, అప్పారావుగారు ముని సుబ్రహ్మణ్యం గారికి రాసిన ఉత్తరంలో I am enamoured of her అన్నారు. కవి తన సృష్టిని తానే మోహించడం అపూర్వం. నిన్ను మోహించకుండా ఎవరుండగలరు? (నవ్వు)

మధుర: ఆపండి. "You too, Brutus?" అన్నట్టు మీరుకూడానా ? (అలక)

రవీంద్ర: 'మిసిమి' నువ్వు చదివావా?

మధుర: నిజం చెప్పమంటారా, అబద్ధం చెప్పమంటారా?

రవీంద్ర: నిజం ఎవరిక్కావాలి? అబద్ధమే చెప్పు. (ముసి ముసి నవ్వు)

మధుర: ఆ వ్యాసాలు మీకు మట్టుకు అర్థం అవుతాయా? నిజం చెప్పాలి.

రవీంద్ర: అలా ఎందుకనుకున్నావు?

మధుర: ఒక్కొక్కళ్ళు ఒక్కొక్క భాషలో రాస్తారు పెద్దపెద్ద విషయాలు, అవి అర్థమై చావవు ఓ పట్టాన.

రవీంద్ర: అటువంటి విషయాలు, సంగతులు వున్నాయని కనీసం మనవాళ్ళకు తెలియచెప్పటం మిసిమి డ్యూటీ. మచ్చుకి అంబేద్కర్‌ని ప్రేరేపించినది ఒక తెలుగు వాడి పుస్తకమని మేం బైట పెట్టామా లేదా?

మధుర: అలాగే వీరేశలింగంగారిని ఉత్సాహపరిచింది సామిధేని ముద్దుకృష్ణమనాయుడని తెలిసిందీ 'మిసిమి' వల్ల నే కదా!

రవీంద్ర: దొంగా, దొరికావు! నువ్వు చదువుతావు 'మిసిమి'ని. అర్థంకాదని పైకి దొంగ కబుర్లు చెబుతావు తెలివిగా.

మధుర: మీ పత్రికలో చాలా వ్యాసాలు కుప్పు సామయ్యరు మేడ్ డిఫికల్టు, అవునా, కాదా?

రవీంద్ర: ఆ విషయాలు అలాటివి. శాస్త్ర విషయాలు సులభంగా పకోడీల్లా ఎలా వుంటాయి?

మధుర: అయితే మీ 'మిసిమి'కి స్త్రీలు పాఠకులు కాలేరు.

రవీంద్ర: తెలుగు వారు ఎప్పుడూ ఎదగకుండా చచ్చు కథలూ, పుచ్చునవల్లూ, పిచ్చి కవితలూ చదువుకుంటూ స్థిరోభవ వరదోభవ అని అల్లాగే వుండాలనా? మిసిమి చదివిని కొందరు స్త్రీలు నువ్వేమీ అనుకోనంటే 'విదుషీ మణులు' అంటాను - తోటి స్త్రీలకి చెబుతున్నారు. కొందరైతే వ్యాసాలు పంపేరు కూడా. ముదితల్ చదవగలేని పత్రిక కలదే? - అనొచ్చు.

మధుర: తెలుగువాళ్ళకి ఓ పట్టాన అర్థం కాని పత్రిక నిర్వహించినందుకే మీకు ఆ అమెరికా వాళ్ళేదో పురస్కారం ఇచ్చారట - డ్రాక్టరేటు.

రవీంద్ర: నీ వేళాకోళానికేం గాని, ఒకళ్లు మెచ్చి మేకతోలు కప్పుతారనీ, ఒకళ్ళు తెగడుతారనీ నేను 'మిసిమి'ని నడపలేదే? నా ఆనందం కోసం, నా తృప్తి కోసం. నేను ఖాళీగా వుండకుండా ఏదో ఒకటి చెయ్యాలి కదా!

మధుర: మీ తాలుకా వారంతా సినిమాలు తీశారుగా. మీరూ ఓ సినిమా తీసి వుండాల్సింది. తెలుగువారికి సినిమా పిచ్చి తప్ప మరేమీ లేదు.

రవీంద్ర: సినిమాలు నా ఒంటికి పడవు. అయినా నన్ను ఆటపట్టించడానికి కాకపోతే నీవా ప్రశ్న నన్ను అడగడానికి నేను నీకంటికి అలా కనిపిస్తున్నానా? జీవితం గంభీరమైనది. కాలం అంతకన్నా విలువైనది కదా!

మధుర: అన్నట్లు ఓ మాట అంటాను కోపం తెచ్చుకోరు గదా!

రవీంద్ర: కోపం దేనికి? అందునా నీ మీదా ?

మధుర: మీరు మిసిమి బంగరు రంగులోవున్నారు. మీ బాడీ కలర్‌కి సూటవుతుందని 'మిసిమి' అని పేరెట్టారేమోనని మీ పత్రిక్కి.

రవీంద్ర: 'ఫిమినైన్స్ ఆర్‌ఫూల్స్' అన్నాడు గిరీశం.

మధుర: ఆరోజుల్లో ధనికొండ హనుమంతరావు నడిపిన 'రేరాణి' పత్రిక వెనక మీరేనటగా సారథ్యం?

రవీంద్ర: అందుకనేగా, ఒక మారు మేజస్ట్రేటు కోర్టులో శిక్ష కూడా పడింది నాకు. ఫైన్ వేశారు.

మధుర: తెలుగు జర్నలిజంలో మేగజైన్ జర్నలిజానికి పునాదులు వేసిన వారిలో మీరొకరను కుంటా. అవునా?

రవీంద్ర: 'జ్యోతి' నడిపినా ఆ వెనక 'రేరాణి' నడిపినా నా ఒరవడి నాదే. సంచలనం రేపితే భావజడత్వం బద్దలయి తీరుతుంది.

మధుర: మీరు రాయిస్టులనుకుంటా. ఆమ్లెట్లు వేయాలంటే గుడ్లు బద్దలు కొట్టాల్సిందే శ్రీశ్రీ చెప్పినట్లు.

రవీంద్ర: ఫ్యామిలీ ప్లానింగ్, జనాభా సమస్య మీద వ్యాసం వేస్తే నార్లవంటివారు ఇది ఎందుకు వేశారు అని అభ్యంతరం చెప్పారు.

మధుర: ఎన్.టి. ఆర్.గారు ఫ్యామిలీ ప్లానింగ్ ఉపన్యాసాలు చెబితే బాగుండదు కదా!

రవీంద్ర: వారి కుటుంబ సమస్యలే రాష్ట్ర జీవన్మరణ సమస్యలయాయి. రాజకీయాలు మనకెందుకు గాని నేను అందరు తత్వవేత్తల్నీ ఆకళింపు చేసుకున్నా. అబ్బూరి రామకృష్ణారావు గారు, చలం అంతా రాయిస్టు వాసన చూసినవాళ్ళమే.

మధుర: మీరేదన్నా 'నో' అంటే, చౌదరి గారు నో అన్నారు ఏముందోనని రచయితలు పునరాలోచన చేసే స్థితి వుంది.

రవీంద్ర: మరి ఇప్పటిలా కాక ఎడిటర్ ఎవరికీ తల వంచకూడదు. పోతన గారిలా 'ఇమ్మనుజేశ్వరాధములకిచ్చి...!'

మధుర: బౌద్ధం పట్ల మీకు ఆసక్తి హెచ్చునుకుంటా.

రవీంద్ర: ''బౌద్ధమతాన్ని తన సరిహద్దుల నుంచి తరిమేసి ఇండియా ఆత్మహత్య చేసుకుంది''. అన్నారు గురజాడ.

మధుర: వీరేశలింగం, నాయుడుగారు, కృష్ణశాస్త్రి ఇలా అంతా హిందూ వైదికమతం నుంచి దూరమైన వారే. మిమ్మల్నీ మీ తపసనీ తెలుగువారు గుర్తించలేరు కదా!

రవీంద్ర: నేను సైలెంట్ వర్కర్ని. ఆరోక్లాసు దాకా మాత్రమే చదువుకున్నవాడ్ని. నాకు పుష్పగుచ్ఛాలు అక్కర్లేదు. పన్నీటి జల్లులూ అవసరం లేదు.

మధుర: అవును, సూర్యచంద్రుల్ని ఎవరు గుర్తించాలి.

రవీంద్ర: నన్ను ములగచెట్టు ఎక్కించకు నేను మామూలు మనిషిని ప్లీజ్!

మధుర: మామూలు మనిషీ జిందాబాద్! పునర్జన్మ లేదన్న 'మిసిమి' జిందాబాద్.

అసతోమాసద్గమయ, తమ సోమా మిసిమిర్గమయ.

(సుప్రభాతం 20 మార్చి 1996)

ఆలపాటి రవీంద్రనాథ్

రాచకొండ
విశ్వనాథశాస్త్రి తో

రావిశాస్త్రి: (కంగారుగా) కోర్టుకి వేళయిపోతూంది. క్లయింట్లు 'అలోచాౖతిబాబూ' అనుకుంటూ ఎదురుచూస్తూంటారు. ఇంకా వన్‌టౌన్ పోలీసు స్టేషనుకు వెళ్ళాలి. యూనివర్శిటీలో తువమ్మల వేణుగోపాల రావుగారింటికెళ్ళాలి. మాచెల్లెలి దగ్గరకెళ్ళి ఇంజెక్షన్ తీసుకోవాలి. ఇంకా స్నానమూ లేదు ఏ గుడ్డూలేదు.

మధురవాణి: (నవ్వుతూ) శాస్త్రిగారూ మీరింకా విశాఖపట్నంలో వున్నామనుకొంటున్నారు. ఇది ఆ భూలోకం కాదు. మీరు ఆ భౌతిక దేహాన్ని విసర్జించారు. (నేపథ్యంలోంచి అబ్బూరి వరదరాజేశ్వరరావు గొంతుకలో పద్యాలు వినిపిస్తాయి.)

''అల విశాఖ పురసాగరంబు తప్త
సైకతమ్ముల బహుదిన సాంధ్యవేళ
కలువరింతల మనసారకట్టుకొన్న
గాలి మేడలే మనకు దిక్కయ్యెనేడు''

మధుర: వింటున్నారా ఈనాడు మన తెలుగు దేశం ఎలా వుందంటే-

''స్వీయకృతి నొకదాని చే ధరించి
పదవులకయి నానా మంత్రిపదములంటు
పద్యకర్తలు సాహిత్యవర్తకులును
వేనవేలు త్రిలింగదేశాన నేడు!''

రావి: వ్యవస్థకి కొమ్ముకాసే రావప్పంతుళ్లెప్పుడూ వుంటారు. ఇప్పుడు మనం విశాఖపట్నంలో లేమా?

మధుర: మీరు స్వర్గానికి వెళ్ళనంటే సరే కదాని యిక్కడకు తీసుకొచ్చాను.యింకా వరద ఎమంటున్నారో విన్నండి.

''ఆశలే చివురించని శైశవాన
అక్షరాభ్యాస బాధా మహాబ్ధిలోన
కాలిడిన యంత నీవె నా కంటబడితి
వా విశాఖ నగరవీధులందు మొదల!
నన్నుజూచిన యంత నీ కన్నులెంత
విరిసిపోయినవో నాడు విదితమయ్యె
లోన నీలోని నిద్రాణి వాణి నీకు
తెలియరాక మేల్కొని నన్ను పలుకరించె!''

రావి: నామీద పద్యాలు చదువుతున్నాడు రాజేశ్వరరావు కాబోలు. అన్నట్టు వాడు కూడా వచ్చాడు కదూ, నాకన్నా ముందు యిక్కడకు !

మధుర: రాజేశ్వరరావు గారు మీ చిన్ననాటి నేస్తమూ లీడరూ కదా!... రండి రండి వరద గారూ. మీ శిష్యులు రావిశాస్త్రిగారు మీకోసం కలవరిస్తున్నారు...

రాజేశ్వరరావు:

నాడు నీ వెరుంగవు విశ్వనాథశాస్త్రి
నేనెరుంగుదు నీ వర్ధమాన పథము
తెలుగు సాహితీ జగతి ప్రదీప్తమవును
నీవలన ముందు కాలాన నీకలాన!

రావి: నన్నేదో గొప్పచేస్తూ మీరు మాట్లాడటం రాయడం చేస్తారుగాని, నేను పెద్దగా చేసిందేమీలేదు. ఇంట్లో పడికొట్టుకొంటూన్న కథని బయటకు తీసుకొచ్చేననుకొంటున్నాను. సెక్సులోను, సంసారంలోను పడికొట్టుకొంటున్న కథకి కొత్త ఒరవడి పెట్టానని నమ్ముతున్నాను.

వరద:

ఏ జన్మాంతర బాంధవమ్మొ నవసాహిత్య ప్రపంచమ్మునన్
తేజోమూర్తులమై చరించితిమి, అంతేచాలు, ఈలోన నా
యీ జీవప్రద గాథలందు భవదీయేచ్ఛా కృతిన్ నిల్పితిన్
రోజుల్మారిన కాలమందు కవి మిత్రుల్ నిన్ను శ్లాఘింపగన్ ... (నిష్క్రమణ)

మధుర: అదిసరే, మీరు మరో మధురవాణిని సృష్టించారట నాకు పోటీగా, అహఁ నాకుకాదు, గురజాడ వారికి పోటీగా - (నవ్వుతుంది)

రావి: అదా...? 'రత్తాలు - రాంబాబు'లో ప్రోలిటేరియన్ మధురవాణిగా 'ముత్యాలు' అని వుంది. ఈ ముత్యాలు పేదల మధురవాణి. గురజాడకి కృతజ్ఞతతోనే; పోటీ ఏంకాదు.

మధుర: చెడులో మంచి వుంటుంది. బురదలోంచి పద్మం పుట్టినట్లు కల్మషమైన జీవితంలోంచికూడా మంచి వాళ్ళు పుట్టుకొస్తూవుంటారు. మీ గురించి మీ నోటే చెబితే వినాలనుంది. ఎప్పుడు ఎక్కడ పుట్టారోగదా!

రావి: నేను పుట్టింది మా మేనమావల యింట్లో. ఆ ఇల్లు శ్రీకాకుళంలో వుంది. మా మేనమావల యింటిపేరు తెన్నేటి వారు. నేను పెరిగింది అనకాపల్లి దగ్గరున్న తుంపాలలో.

మధుర: మీ నాన్నగారేం చేసేవారు?

రావి: మా నాన్నగారు ప్లీడరుగా వుంటే అబద్ధాలు మాట్లాడవలసి వస్తోందని 1932లో ఆప్రాక్టీసు మానేసి తుంపాలలో వ్యవసాయం పెట్టేరు. ఎక్కువగా నేను తుంపాలకి నడిచి వెళ్ళేవాడిని.

మధుర: మీకు పుస్తకాలు చదివే అలవాటు ఎలా వచ్చింది?

రావి: చిన్నప్పుడు పుస్తకాలు చదివే అలవాటు మా అందరికీ మా అమ్మనుంచే వచ్చింది. మా అమ్మ చాలా పుస్తకాలు చదివింది సుమా. అంచేత నా చిన్నతనంలో శ్రీకృష్ణకర్ణామృతం, రఘువంశం చదవగలిగేను.

మధుర: మీ విద్యార్థి జీవితం ఎలా సాగింది?

రావి: నేను ఏ.వి.ఎన్. కాలేజి హైస్కూల్లో చదివినప్పుడు మామూలు విద్యార్థిని. మా తమ్ముడు బ్రిలియంట్. నేను సెకండ్ ఫామ్ తప్పేను గూడా. సైన్స్ సబ్జెక్టులు పట్టేవి కావు. కరెక్టు ఇంగ్లీషు రాయగలనే కాని మంచి ఇంగ్లీషు రాయలేను. సంస్కృతం చదివాను కాని అబ్బింది కాదు. ఇంటర్‌లో హిస్టరీ తీసుకుని చదివేను.

మధుర: మీరు ఫిలాసఫీ ఆనర్స్‌లో ఎలా చేరారు?

రావి: నేనో క్రాక్‌ననీ, సైకాలజీ చదివితే బాగుపడతాననీ మా నాన్న నన్ను ఫిలాసఫీ ఆనర్స్‌లో చేర్పించేరు.

మధుర: మీరు చిన్నప్పుడు ఏమైనా రాశారా?

రావి: 1935లో- అంటే నాకు పదమూడేళ్ళ వయసప్పుడు - గలివర్స్ ట్రావెల్స్ చదివేను. అప్పుడే నేను నవల రాయాలనుకొని మరుసటి రోజు మొదలు పెట్టేను. ఆ తర్వాత సెలవలు వచ్చినపుడు నవల పూర్తి చేసెయ్యాలనుకొనీకూడా, ఆతర్వాత సెలవల్లో అసలా నవల రాయడమే మానెయ్యాలనుకొని మానేసాను.

మధుర: రచనల్లో పాత్రల్ను సృష్టించడమేనా, లేక గంగరాజు హెడ్డులాగ మీకు చిత్రకళలో కూడా ప్రవేశం వుందా?

రావి: చిన్నప్పుడు గురుగోవిందసింగు, కూర్మావతారం, గుడ్డి బిచ్చగాడు, ఏనుగు, కృష్ణుడు మొదలైన బొమ్మలు వేశాను.

మధుర: చిన్నప్పుడే మీకు రాయాలని అనిపించిందన్నమాట.

రావి: దాన్ని రైటర్స్ ఇచ్ అంటారు. స్పేనిష్ గోల్డ్ లాటి పుస్తకాలు తెలుగులో రాయాలని చిన్నప్పుడు చూసేను. చిన్నతనంలో సరస్వతీపూజ కూడా చేసేవాడ్ని సుమా.

మధుర: మీరు కూడా చిన్నప్పుడు ఆర్థికంగా యిబ్బందులు పడ్డారా?

రావి: రెన్ అండ్ మార్టిన్ గ్రామరు పుస్తకం లేక కొన్నిసార్లు, నిక్కరు లేక కొన్నిసార్లు స్కూలు కెళ్ళడం మానేసేను., కత్తా-కలమా అన్న డిబేటులో చిన్నప్పుడు కలం పక్క-వాదించేను.

మధుర: చిన్నప్పుడు మీకు కాస్త బుర్ర తిరుగుడు వుండేది అనుకుంటా.

రావి: (నవ్వి) చిన్నతనంలో నా పెంకెతనం ఎలా వుండేదంటే- ఇంట్లో వాళ్ళ మీదకోపం వచ్చినపుడు, వీళ్ళమీద పగతీర్చుకోకపోతే నా పేరు రాచకొండ విశ్వనాథశాస్త్రి కాదు అని తీవ్రంగా అనుకునేవాడ్ని, మా చెల్లెలు బుల్లిపాపను కొట్టేవాడ్ని. అప్పుడప్పుడు మా అమ్మని

కూడా బెదిరించేవాడ్నుట! మరోసారి నా రక్తంతోటే నేను బొట్టుపెట్టుకుంటే చూసి అందరూ నవ్వేసరికిచెరిపేసేను. చిన్నప్పుడు తెలిసిన కుర్రాళ్లు కొంతమంది సూటూ హేటూ బనాయించి బజార్లో తిరుగుతూంటే చెడ్డ అసహ్యంవేసి - నేను పంచె, గాంధీ టోపీ వేసుకుని ఎందుకు తిర్గకూడదనిపించి అలా తిరిగేను కొన్నాళ్ళు.

మధుర: చిన్నపుడు మీకేమైనా బహుమతులు వచ్చాయా చదువుల్లో...

రావి: 1938లో కాలేజీ వార్షికోత్సవంలో హిస్టరీలో వచ్చిన బహుమతి వేదిక మీదికి వెళ్ళి పుచ్చుకోవడం యిష్టం లేక, తరువాత మేస్టర్నడిగి పుచ్చుకున్నా.

మధుర: మీరు చిన్నప్పుడు గాంధేయవాదా? కాంగ్రెస్సా?

రావి: రాట్నం చేయించి, దారంతియ్యాలని కూడా అనుకుని, సోదరసమితిలోకెళ్ళి, దారంతీసేను. ఖాదీభాండారానికెళ్ళి రెండు చొక్కాలకి గుడ్డ కొనీసేను కూడా. నేను చిన్నపుడు గాంధీయిస్ట్నే అనుకునేవాడ్ని.

మధుర: మీకు చదువుమీద విరక్తి కలిగిందా ఎప్పుడైనా?

రావి: ఒకానొక క్లిష్టాతిక్లిష్ట కాలంలో, కష్టాతి కష్ట సమయంలో చదువుకోవాలనిపించలేదు. చదివితే డబ్బు ఖర్చు కూడా అనిపించింది. ఇలాగే వుండిపోయి పుస్తకాలు చదువుకుంటూ వుంటే తీరిపోదా అనిపించింది.

మధుర: మీ కుర్రతనంలో రచనావ్యాసంగం గురించి చెప్పేరుకారు?

రావి: 1935లో అంటే నా పదమూడో ఏట వేసవి శలవుల్లో రోజుకి అయిదు పేజీల చొప్పున ఒక డిటెక్టివ్ నవల రాయాలని ప్రతిజ్ఞ పట్టేను. తర్వాత ఆరంభించేను. ఆ తర్వాత రాసింది కొట్టేసి మరొకటి ఆరంభించేను.

మధుర: అసలు మీ మొదటి కథ ఎప్పుడు రాసేరు?

రావి: 1936లో మొట్ట మొదటి కథ తుంపాలలో మా యింట్లో పైన చిన్న గదిలో రాసేను. మా నాన్న మాకు అరటిపళ్ళు, ఏపిల్‌పళ్ళు, బత్తాయిపళ్ళతో పాటు వినోదిని, చిత్రగుప్త కూడా తెచ్చేవారు.

మధుర: మీకు ఎలాంటివి ఇష్టం?

రావి: 1937లో అనుకుంటా! 'అన్నపూర్ణ మందిరము' అన్నపుస్తకం చదివీసేను. చాలా బాగుంది. అందులో వర్ణనల్లాటివి నాకు చాలా యిష్టం.

మధుర: అప్పుడు మీరేవన్నా ఘనకార్యాలు చేశారా?

రావి: 1938లో అన్నాజీ, శాస్త్రి, నారాయణరావు, రాజేశ్వరరావు, మాధవరావు, భాస్కరరావు నేను కలిసి 'టింగురంగా' లాడ్జి ఒకటి పెట్టేం; కబుర్లు చెప్పు కొందుకి.

మధుర: ఇంకా చిన్నప్పుడు ఏమేం రాశారు?

రావి: 1937లోమిత్రుడు వెంకటేశ్వరరావు ఊరువెళ్ళాం. ఆ ఊళ్ళో వాళ్ళ స్కూలేదో

వుంటే అక్కడికెళ్ళి ఓ కథ సగం రాసేను. 'దేముడులేడూ' అని ఓ కథ రాసేను. అప్పుడే కొన్ని డిటెక్టివ్ కథలకి ప్లాట్లువేసి 'లాడ్జిలోకూనీ' అనే కథ చాలా వరకు రాసేను.

మధుర: ఏదైనా లైబ్రరీలో చేరేరా? ఎప్పుడు?

రావి: తుంపాలలో వున్నపుడు, అనకాపల్లి శారదా గ్రంథాలయంలో సభ్యుడిగా చేరి కొన్ని పుస్తకాలు చదివేను.

మధుర: మీ కథలు ఎవరేనా దిద్దేవారా?

రావి: నా తొలి కథలు సుబ్బారావు మేస్టరుగారి చేత దిద్దింపించేను. కథలు బాగానే వున్నాయనీసేరు కాని, శైలి ఒకచోట మామూలుగాను, మరొకచోట ఎక్కువగాను వుందనీ, మిస్‌లీడ్ అయిందనీ అన్నారు.

మధుర: ఏమన్నా అచ్చయాయా?

రావి: 1938లోనే ''శశాంకవిజయం'' అనే కథ రాసి ఎవరికో పంపించినట్లు గుర్తు. ఆ ఏడాదే ఆగస్టులో ''దేముడే చేశాడు'' అనే కథరాసి వినోదిని పత్రిక్కి పంపించేను. తిరుగు సమాధానం రాయమని అణా స్టాంపుకూడా పంపేను. రాచకొండ విశ్వనాథశాస్త్రి పేరుతోనే ఆ కథ అచ్చయింది. నాకు తెలిసిన కొందరు అది నేను రాసేనంటే నమ్మలేదు. మరికొందరు ఆశ్చర్యపడ్డారు. వెంటనే 'ప్రతిఫలం' అనే కథ వినోదినికే పంపించేను. కాని వాళ్ళు వేసుకోలేదు. ఆ తర్వాత 'కామేశ్వరరావుగారికేసు' అనే డిటెక్టివ్ కథరాసి మళ్ళా వినోదినికే పంపేను.

మధుర: మీరు సినిమాలు చూసి చలించేవారా?

రావి: 1938లోనే అనుకుంటాను; 'మాలపిల్ల' సినిమా వచ్చింది. దీనిలో ఒక జాతిని తక్కువ చేసి చూపించడం నాకు యిష్టం లేకపోయేసరికి 'హిందూ' పత్రిక్కి ఉత్తరం రాసి పడేసేను.

మధుర: ఒక రచయిత హఠాత్తుగా ఆకాశంనుంచి వూడిపడడు. మీరు ప్రసిద్ధులు అయి పేరు సంపాదించుకునే ముందు ఎంతో స్ట్రగుల్ అయివుంటారు.

రావి: ''పుట్టగానే మంచి కథలు రాసేను. రావడమే సాహిత్యరంగంలోకి శంఖు గదా చక్రాల్లో అవతరించేను-'' అని కొందరు ప్రగల్భాలు పలుకుతారు. నేనల్లాటివాడిని కాదు. 1939లో 'ప్రేమఫలితం' అనేకథ 'చిత్రగుప్త' కి పంపేను. ''మోడరన్ రత్నావళి'' అనేనాటకం రాయాలని చూసేను. ''కోనయ్య'' అనే నవల కూడా రాసేను. 1939లో ఇంటర్ ప్యాసైన వెంటనే ''పాతివ్రత్యం'' అనే కథరాసి పడేసేను. ఈ ఏడాది ఫిలాసఫీ ఆనర్సులో చేరిన తర్వాత ఓ కథరాసి తెనుగుతల్లి పత్రిక్కో, దేనికో పంపమని ఓ మిత్రుడి కోర్కెమీద యిచ్చేను.

మధుర : మీరేమన్నా సంఘాలు స్థాపించి పత్రికపెట్టడానికి చిన్నప్పుడు ప్రయత్నాలు చేసేరా?

రావి: యువభారతి అని ఓ సంఘాన్ని స్థాపించాం. ' ఉష' అని పత్రికని ప్రారంభిద్దామని చూశాం!

మధుర: మీ కథ లేమన్నా పత్రికల్నించి తిరిగి వచ్చాయా?

రావి: ఒస్తే ఏం? శ్రీశ్రీ 'మరోప్రపంచం' గీతాన్నే భారతి తిరగ్గొట్టింది. ఆ రోజుల్లోనే 'వ్యామోహం' 'దౌర్భాగ్యం' (చెహోవ్ 'గ్రీఫ్') అనే కథలురాసేను. 'దౌర్భాగ్యం' కథ ఆంధ్రవారపత్రిక్కి పంపుతూ వేసుకోకపోతే తిప్పి పంపమన్నాను. రాస్తే, అలాగే తిప్పిపంపేసేరు. ఆ తర్వాత 'రైలుప్రయాణం', 'పోరుపడలేక', 'స్వప్నమా సత్యమా'- అనే కథలు రాసేను. 'దౌర్భాగ్యం' అనేకథ చిత్రగుప్తకి పంపిస్తే దానిలో పడ్డాది. 'ప్రేమ ఫలితం' కథ చిత్రగుప్తకి పంపేనని చెప్పేను కదా! అది వాళ్ళపత్రిక ''ప్రజాబంధు''లో పడ్డాది. ఆ తర్వాత ' ఉద్యోగం దొరక్కపోతే' అనే కథ చిత్రగుప్తలో వేసేరు. కథాంజలిలో 'మీరే ఆలోచించండి' కథ పడ్డాది.

మధుర: మీకేవన్నా రైటర్స్ సెంటిమెంట్లు అని వుండేవా?

రావి: మహాభారతం విరాటపర్వం మీద ఒత్తుపెట్టుకొని రాస్తే కథ బాగుంటుందని అలా రాసేవాడ్ని చిన్నప్పుడు.

మధుర: రాసుకున్న వాళ్ళకి రాసుకున్నంత కీర్తి రాదు. మీకు కీర్తి ఎప్పుడు పలికింది?

రావి: 'అయ్యారే బాబారే' అని ఒక నవల రాసి ఎంతో అనుమానంగా భారతికి పంపేను. భారతి నుంచి వి.డి.ప్రసాద రావుగారు ఉత్తరం రాసేరు. We have been following your stories with quite some interest అని. ఆ రోజు పొంగిపోయాన్నేను. ఆ రాత్రల్లా నిద్రపట్టలేదు. నాకు కీర్తి వస్తుందని నేను గొప్ప వాడ్నవుతానని ఆ రాత్రే అనిపించింది. ఆ నవలే అల్పజీవి గా 1953 భారతి లో నాలుగునెల్లపాటు వచ్చింది. ఇది అచ్చయాక శ్రీశ్రీ హిందూ రీడింగ్ రూంకి వచ్చి నాగురించి వాకబు చేస్తే, మర్నాడెళ్ళి కలిసేను. రెండు గంటలు మాట్లాడుకున్నాం.

మధుర: తెలుగు బాగారాయాలంటే ఏం చేయాలని మీరు అప్పుడు శ్రీశ్రీ గారిని అడిగారట కదా!

రావి: అవును. ఇంగ్లీషు బాగా చదవండి - అని శ్రీశ్రీ చెప్పేరు నాకు.

మధుర: కన్యాశుల్కం చదివారా?

రావి: (నవ్వి) 1957లో 'తిరస్కృతి' రాద్దామని 'కన్యాశుల్కం' చదివేను. దేవతలు తప్ప మనుషులు రాయలేరనిపించింది. దానిలో ఉన్న కష్టం గొప్పతనం అర్థం అయింది.

మధుర: మిమ్మల్ని ఎవరు ప్రభావితం చేసేరు?

రావి: శ్రీశ్రీ వుర్రూతలూగిస్తే, గురజాడ నన్ను ప్రభావితం చేశారు. కన్యాశుల్కం చదివేకే నేను మనుష్యులు ఎలా మాట్లాడుతారా అని గమనించాను. కన్యాశుల్కం ప్రభావం నా నాటకాలమీద పెద్దగాలేదు గాని నా కథల మీద వుంది.

మధుర: సారాకథలు ఎలా రాశారు?

రావి: వాసిరెడ్డి వెంకటప్పయ్య నన్ను బాగా ప్రోత్సహించేడు. కన్యాశుల్కం చదవకపోతే సారాకథలు రాయగలిగే వాణ్ని కాదేమో. సారా కథలు మూడుసార్లు రాసేను. రఫ్ ఫెయిర్ యిలా-

మధుర: సారాకథలకి సరైన ప్రోత్సాహం లేక నిరుత్సాహ పడ్డారా?

రావి: అవి సంప్రదాయానికి భిన్నం. సారా మీద కథలేవిటి అన్నారంతా. "I was amused and bemused" అని శ్రీశ్రీ ఉత్తరం రాసేరు. తర్వాత ఆయనే పుస్తకంగా వచ్చినపుడు పీఠిక రాసేరు.

మధుర: పాశ్చాత్య రచయితలలో ఎవరు మిమ్మల్ని ఎక్కువ ప్రభావితం చేసినది?

రావి: డికెన్స్ గొప్ప రైటరు. అతని 'పిక్‌విక్ పేపర్సు' యిప్పటికీ నవ్వు తెప్పిస్తూ వుంటుంది. చెహోవ్ కూడా నాకిష్టం. డికెన్స్‌ను నేను ఆరాధిస్తా. **Law is an ass** అన్నవాడు నాకు నిజంగా దేవుడే.

మధుర: మీరు మీ అంకితాలు దేనికి ఎవరికి యిచ్చారు?

రావి: నా అంకితాలు డబ్బుకోసమో మరేదో ప్రయోజనం కోసమో కాకుండా. నా బంధువులకీ నా స్నేహితులకీ యిచ్చేను.

మధుర: మిమ్మల్ని కథలు రాయమని ఎవరైనా ప్రోత్సహించారా, పత్రికలవారుగాక?

రావి: మా ఆవిడ 'సోదెమ్మ కథలు' రాయండి, చదవాలనుంది - అని కాజువల్‌గా అడిగింది ఒకప్పుడు.

మధుర: మీకూ వరదరాజేశ్వరరావుకీ ఏమిటి అనుబంధం?

రావి: అతను ఆనాడు నాకు బయట ప్రపంచాన్ని రుచి చూపించాడు. నాలోవున్న నేరో థింకింగ్‌ని అంతా వరదే వదిలించేడు. అతను నా మీద చెప్పిన పద్యాలు విన్నావుకదా.

మధుర: చలసాని ప్రసాద్ మీ రచనలను కొన్నిటిని గురించి మీది ''పోలీసు వైరి గ్రంథమాల'' అని అన్నాడు. మీరేం టంటారు ?

రావి: నేను ఎవరో పాశ్చాత్య రచయిత రాయగా ఎక్కడో చదివేను. అతను అవినీతి గురించి చెబుతూ (ఈవిల్) మంచివాళ్ళు కొంతమంది అవినీతిని మొదటసారిగా చూసి అసహ్యించుకుంటారు అని అంటాడు. ఆ తర్వాత కొంతకాలానికి వారికి ఆ అవినీతి ఎడల నిర్లిప్తత ఏర్పడుతుందట. ఆ నిర్లిప్తతలోంచి కొంతకాలానికి అభిమానం చిగురిస్తుందట. ఆ అభిమానం చివరకి ఆ మంచివారు, ఆ అవినీతిని ఆలింగనం చేసుకొందుకి దారితీస్తుందట. మన తెలుగులో కూడా ''ఆర్నెల్లు సహవాసం చేస్తే వారు వీరవు తారు'' అనే సామెత వుంది. మంచివాళ్ళు చెడ్డవాళ్ళుగా ఎలా మారుతారో చెప్పడానికే ఈ సామెతని చాలామంది ఉపయోగించగా నేను విన్నాను.

మధుర: అవినీతి గురించి కాదు, పోలీసుల గురించి నేనడిగేది.

రావి: అవినీతితో ఎక్కువ సంబంధం, సహవాసం (స్నేహంకాదు) అవినీతిని అరికట్టవలసిన వాళ్ళకే ఎక్కువ ఏర్పడుతుంది. అందుచేతనే, ఆ పాశ్చాత్య రచయిత చెప్పిన అసహ్యం, నిర్లిప్తత, అభిమానం, ఆలింగనం అవినీతి ఎడల ఏర్పడటానికి - అందుచేతనే, పోలీసుల్లోనే ఎక్కువ అవకాశం వుంటుంది. పోలీసు ఫోర్సులో అందరూ అలాంటి అవినీతిపరులు లేకపోయినా అటువంటివారు ఎక్కువ వుండటానికి అవకాశం అక్కడే వుంది.

మధుర: నేనైతే అందుకే పోలీసుల్ని అదుపులో పెట్టుకున్నాను; ఎందుకైనా మంచిదని.

రావి: హెడ్డు మనకి గులాం అన్నావుగా. వాళ్ళతో పేకాట ఆడేవు కన్యాశుల్కంలో. ఆమాటకి వస్తే క్రిమినల్ సైడు ప్రాక్టీసు చేసే ప్లీడర్లకి కూడా జీవితంలోని అవినీతితో నిత్య సంబంధం వుంటుంది.

మధుర: కొడవటిగంటి కుటుంబరావు గార్ని గురించి మీ అభిప్రాయం?

రావి: ఎక్కువగా చదవలేదు కాని ఆయనంటే గౌరవం. మనిషిలో మంచి బేలన్సు వుంది.

మధుర: మిమ్మల్ని ప్రభావితం చేసిన రచనలు ఏవి?

రావి: పానుగంటి వారి 'సాక్షి' వ్యాసాలు నన్ను బాగా ఆకర్షించాయి చిన్నతనంలో.

మధుర: మీరిచ్చే సందేశం ఏమిటి?

రావి: సందేశానికేమీలేదు కాని రచయిత ప్రతివాడూ రాస్తున్నది ఏ మంచికి హాని కలిగిస్తుందో, ఏ చెడ్డకి ఉపకారం చేస్తుందో అని ఆలోచించవలసిన అవసరం వుందని నేను తలుస్తాను. మంచికి హాని, చెడ్డకి సహాయం చెయ్యకూడదని నేను భావిస్తాను.

మధుర: దారిద్ర్యం గురించి మీరేదో చెప్పేరు - ఏంటది ?

రావి: దారిద్ర్యం చెడ్డదని చెప్పడానికి అతిసొగసు మాటలకోసం పాకులాడక్కర్లేదు. అందులో చాలా సుఖాలున్నాయని చెప్పదలుచుకుంటే మాత్రం చమత్కారాలూ, గారడీలు, మాయలూ వీటన్నిటి కోసం దేవులాడవలసొస్తుంది.

మధుర: మీ ఇంట్లో మావిడి చెట్టు ఉండేదా ?

రావి: (నవ్వి) మా ఇంట్లో ఓ మావిడి చెట్టు వుండేది. దాని మొదలు మా ఇంట్లోనూ కొమ్మలు బయటా వుండేవి. ఆ చెట్టుకింద ఓ ముసలమ్మ మొక్కజొన్నపొత్తులు, తినుబండారాలు అమ్ముకుని జీవించేది. అక్కడ సిటీబస్సు కోసం కాలేజీ కుర్రాళ్ళు చేరేవారు. అలా చేరిన స్టూడెంట్లు మా యింట్లోని ఆడపిల్లలకు సైట్లుకొడుతూ వుండేవారు. అది చూసి విసుగెత్తి ఒకసారి నేనా చెట్టును కొట్టివేయిద్దామనుకున్నాను. ఇది ఎంత చెడ్డ ఆలోచనో తరువాత తెలిసి ఆ విషయం మీద కథ రాద్దామని రాశాను.

మధుర: అరటిచెట్టు లాటి ఆడది అని రాసేరు కదా; అదేమిటి?

రావి: అదా - చెప్తా. ఒక కథలో ఒక తల్లి ఒకే బిడ్డను కని చనిపోతుంది. అప్పుడాతల్లి అరటిచెట్టులాటి ఆడది. అరటి చెట్టు ఒకటే గెల వేస్తుంది. గెల వేశాక ఆ చెట్టును కొట్టేస్తారు. ఒక కొడుకు నిచ్చి మరణించిన స్త్రీని గురించి అలా రాశాను.

మధుర: మీకు కమ్యూనిజం తీర్థం యిచ్చింది ఎవరు?

రావి: మొదట వాసిరెడ్డి వెంకటప్పయ్య; తరువాత ఆకెళ్ళ కృష్ణమూర్తి.

మధుర: శ్రీరంగం రాజేశ్వరరావుని మీరు డిస్కవర్ చేశారా?

రావి: ఒక కథల పోటీకి మా అమ్మ కథల్ని ఎంపిక చేసింది. అప్పుడు రాజేశ్వరరావుకి బహుమతి వచ్చింది.

మధుర: ఆ రోజుల్లో మీకు నచ్చిన యువ రచయితలు ఎవరైనా ఉన్నారా?

రావి: శ్రీరంగం రాజేశ్వరరావు, ఎన్. ఎస్. ప్రకాశరావూ. ఇద్దరూ ప్రమాదంలో పోవడం మన దురదృష్టం.

మధుర: రఘురామయ్య గారంటే మీ కిష్టమా?

రావి: ఆయన శ్రీకృష్ణుడి వేషంలో కర్ణునితో రహస్యంగా ' ఏసతివహ్ని లోన జనియించును' అన్న పద్యంచాలా నెమ్మదిగా అందంగా చదువుతారు. నేనప్పుడు స్టేజిమీద ఆయనకు పాదాభివందనం చేశాను. నాకు తెలుగు పద్యం అంటే ప్రాణం.

మధుర: మీకు ఇష్టమైన కవి పూర్వీకులలో ఎవరు?

రావి: ధూర్జటి. ఆయన కాళహస్తీశ్వర శతకంలో పద్యాలు నాకిష్టం. తెలుగు పద్యం తెలుగువాడి ఆస్తి. తెలుగు పద్యం లాటిది మరెవరికీ లేదు.

మధుర: సర్. బి. యన్. శర్మగారు మీకేమవుతారు?

రావి: వరసకు నేను వారి మనవడ్ని. గోవులొస్తున్నాయి జాగ్రత్తలో రాజయోగి పెదనాయన వారే.

మధుర: మీ రచనల్లో వాడిన విశాఖ మాండలికం చాలా ప్రజాదరణ పొంది బాగా పరిచయమైంది. ప్రజలు యీనాడు అర్థం చేసుకోవడానికి ఏమీ శ్రమ పడనక్కర్లేదనుకుంటా?

రావి: కన్యాశుల్కంలో విశాఖ భాష ప్రజలకు పరిచయం అయింది. శ్రీశ్రీ అట్టడుగు వర్గం ప్రజల భాషలో సాహిత్యం రావాలని ఆశించాడు. నేను కొంత వరకు బీద ప్రజల భాష 'సారాకథల్లోనూ' ఇంకా కొన్ని రచనల్లోనూ చేశాను. అట్టడుగు పేద వర్గం ప్రజల భాషలో 'సొమ్మలు పోనాయండి' రాశాను. మా వైపు పశువుల్ని సొమ్ములు అని వాడతారు.

మధుర: విశాఖ రచయితల సంఘంలోని సభ్యులందరి చేతా నేనెందుకు రాస్తున్నాను అని వ్యాసాలు రాయించారట గదా?

రావి: ప్రతి రచయిత తానెందుకు రాస్తున్నాను అనే ప్రశ్నకు జవాబుచెప్పుకోగలగాలి అని

నా ఉద్దేశం. అతను ప్రజల పక్షనా వుంటాడా, వారి శత్రువుల పక్షాన వుంటాడా అనేది ముందు తెల్చుకోవాలని నా అభిప్రాయం.

మధుర: మీ పూర్వికులు ఏ ప్రాంతం నుంచి వచ్చారు?

రావి: గురుభట్లు గారని మా పూర్వికుడు రాచకొండ నుంచి తుంపాల వచ్చారట. పూర్వం తుంపాల ఒక బుద్ధిష్టు క్షేత్రం అని విన్నాను.

మధుర: మీరు చివరలో అనారోగ్యంతో రాసిన ఇల్లుగురించి చెప్పండి?

రావి: కష్టపడి రాశాను. పూర్తిచేశాను. పూర్తిచేయకుండా యిస్తే మళ్ళీ అలాగే మిగిలిపోతుందని కష్టపడి పూర్తిచేశా. ''ఇల్లు'' అంటే ఆస్తులు. అందులో మా వూళ్లో జరుగుతున్న గాంబ్లింగ్ ఆఫ్ ప్రాపర్టీ... భూమి కొనడం, ఫ్లాట్స్ చేయడం, ఇలా రియల్ ఎస్టేట్స్ బిజినెస్ అన్నమాట. దానికోసం ఆడమనుషుల్ని ఎలా మోసం చేస్తారు? ఆస్తులు ఎలా సాధిస్తారు? అన్న అంశాల మీద సాగుతుంది.

మధుర: సొమ్ములు పోనాయండి. మూడు కథల బంగారం తరువాత పూర్తి చేసిన నవల ఇల్లు అనుకుంటా. రాజు-మహిషి రత్తాలు-రాంబాబు ఎందుకు పూర్తిచెయ్యలేదు?

రావి: చివర్రోజుల్లో ఒంట్లో బాగాలేదు. చదివి స్పిరిట్ ఆఫ్ హిస్టరీ లోకి వెళ్ళాలి. ఇటీజ్ డిఫికల్టు టు గోబాక్ ఎగైన్. అవే కార్కెక్టర్సు డెవలప్ అవుతాయి. ఈచ్ కార్కెక్టరినిట్ విల్ హేవ్ ఎక్స్చేంజింగ్ లాజిక్. ఆ లాజిక్‌కు భిన్నంగా మనం యిష్టంవచ్చినట్లు రాయడం అసహ్యంగా వుంటుంది.

మధుర: 'ఇల్లు' గురించి చెప్పండి!

రావి: మూడు కథల బంగారం కన్నా కొద్దిగా ' ఇల్లు' లో కొంచెం ఉగ్రవాదం కూడా పెట్టా. ' ఇల్లు' లో ఉండే పాత్ర - ఆవిడ రిలేషన్ ఒకడు ఉగ్రవాదిగా ఉంటాడు. వాడ్ని దాదాపు బ్లాక్ మెయిల్ చేస్తారన్నమాట. చేసి ఇల్లును కొట్టేస్తారు. ప్రాపర్టీని ఫ్లాట్స్‌గా ఎస్టాబ్లిష్ చేస్తారు. ఆవిడ కాశీ వెళ్లి పోతుంది - అదీ-

మధుర: మిర్యాలగూడా గురించి మీ అభిప్రాయం చెప్తారా?

రావి: మిర్యాలగూడా ఇప్పుడు మోడ్రన్ ఈస్ట్‌గోదావరి అయిపోయింది. డబ్బా అదీ అలా చేస్తుంది. డబ్బు వచ్చింతరువాత ఆ పరిశుభ్రత అంతా పోతుంది. ఒకప్పుడు మా విశాఖ హాయిగా ఉండేది. అందరం స్నేహంగా ఉండేవారం. ఈ పడమటోళ్ళ డబ్బొచ్చింది. దాంతో ఈ వూరిని తగలెట్టేశారు. విశాఖపట్నంలో ఇప్పుడున్న టెంపరేచర్‌కన్నా ఊళ్ళో ఫైవ్ డిగ్రీస్ ఎప్పుడూ తక్కువుండేది.

మధుర: మోడ్రనైజేషన్ గురించి మీరేమంటారు?

రావి: మోడ్రనైజేషన్ కిల్స్ ది సొసైటీ. మా వాడొకడు అమెరికాలో ఒక ప్లేస్‌నుండి మరోవూరు వెళ్ళినపుడు అన్ని వూళ్ళు ఒకలాగే కనిపిస్తున్నాయి అనేవాడు. చూడండి నల్గొండ వేరు, వరంగల్ వేరుగా వుంటుంది, విశాఖ వేరుగా ఉంటుంది. కాని అక్కడ

అన్ని ఒకేలాగ బ్లాక్స్ కట్టిస్తారు. అలాగ ఇక్కడ ఇదో కాంక్రీట్ జంగిల్. ది డేస్ ఆఫ్ ఇన్నొసెన్స్ ఆర్ గాన్. అమాయకపురోజులు పోయాయి. ప్రతి వాడికి డబ్బు కావాలి. ఎంత లంచం పుచ్చుకుంటే అంత గొప్ప.

మధుర: నన్ను ఫెమినిజంలో చేరమంటూ కొంతమంది ఆడవాళ్ళు చంపుకు తింటున్నారు. గిరీశంగార్ని అడగాలి ఈ ఫెమినిజం గొడవ ఏంటో.... మీరేమంటారు?

రావి: అదేం ఫెమినిస్టులో... ఈ ఫెమినిజం ఏమిటండీ? జన విముక్తి జరగాలిగాని స్త్రీ జనవిముక్తి ఒక్కటే కాదు. ఎ హోల్‌పీపుల్ ఆఫ సఫరింగ్...నైన్‌టీపరసెంటు సఫరవుతున్నారు. మిగతా టెన్‌పరసెంట్ సఫరింగ్ లేదు వాళ్ళకు నష్టం ఏమిటి?

మధుర: పత్రికలు మీ ఆడ తల్లులకి మంచి ప్రాముఖ్యం యిస్తున్నాయికదా?

రావి: 'చేరా' అని, ఒకాయన రాస్తూంటాడు. 'వీడు మేల్ ఫెమినిస్టురా' అనేవాడు అబ్బూరి వరదరాజేశ్వరరావు. వెటకారంలో వరదని మించిన వాడు లేడు. మనిషి మంచివాడు. చెట్టుకవి అని ఒకడున్నాడు ఇస్మాయిల్ కాకినాడలో. 'పాపం మనవాడు పొయట్రీలో 'ట్రీ' నీ పట్టుకున్నాడురా' అన్నాడు. వెటకారానికి పెట్టింది పేరు. ఠపీమని ఏదైనా అనడం అతని గొప్పతనం.

మధుర: మీ ఇంట్లో మరెవరైనా కథలు రాసేవారున్నారా?

రావి: మా ఆఖరి వాడు ఉమాకుమారశాస్త్రి అని వాడు కథలు రాస్తున్నాడు. ఏదో ఫరవాలేదు. కొన్ని ఉపమానాలు బాగానే రాస్తాడు. నాకన్నా బాగా ఉపమానాలు రాయగలడు. నేను చదవను. కాళీపట్నం రామారావుగారు చదువుతారు.

మధుర: మీ ' ఇల్లు' ఎవరికి అంకితమిచ్చారు?

రావి: రాచకొండ రామానికి, నా మిత్రుడు హనూరావు కుమార్తె అమెరికాలో విమాన ప్రమాదంలో పోయింది, ఆ పిల్లకు యిచ్చాను అభిమానంతో.

మధుర: మీరెప్పుడూ చిన్నిల్లు పెద్దిల్లు అంటూ వుండేవారట. చిన్నిల్లు ఎట్లా వచ్చింది?

రావి: నేను తటవర్తిరామం అనే ఆవిడని ద్వితీయం చేసుకున్నాను. ఆవిడ నాతో కాపురంచేసింది. మై బోత్ వైవ్స్ ఆర్ గుడ్ కుక్స్. హఠాత్తుగా ఆవిడ కాలధర్మం చెందింది. రాత్రుళ్ళు అక్కడ, ఉదయం పెద్దింట్లో వుండేవాడ్ని. ఆ కథ హఠాత్తుగా ముగిసింది.

మధుర: రామంగారి గురంచి కొంచెం వివరిస్తారా?

రావి: ది అడ్వాంటేజెస్ అండ్ డిస్ ఎడ్వాంటేజెస్ ఆఫ్ మారీయింగ్ ఎ సెకండ్ వుమన్ రాద్దామనుకున్నా. ఆవిడ డీప్‌లీ రెలీజియస్. భక్తి ఎక్కువ. ఈవిడ లాయరు. పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటర్‌గా కొన్నాళ్ళు చేసింది. సత్యసాయిబాబా భక్తురాలు. దుర్గగుడికి విజయవాడ, వెంకటేశ్వరుణ్ణి చూడటానికి తిరుపతి, సత్యసాయి బాబాగారి కోసం పుట్టపర్తి వెళ్ళి వస్తూండేది. బాగాపాడుతుంది. శ్రీశ్రీ గేయాలు పాడేది.

మధుర: హనూరావుగారి గురించి చెప్తారా?

రావి: హనూరావు మనదేశంలో పెద్ద స్టేటిస్టీషియన్. అతను విదేశాలకు టూర్‌కి వెళ్ళినప్పుడు కన్యాశుల్కం కాపీ ఒకటి కూడా పట్టుకెళ్ళేవాడు. తరవాత నా రచనలు కూడా చదువుకుందుకు తీసుకెళ్ళేవాడు. మంచి మిత్రుడు.

మధుర: ఒక సన్నివేశాన్ని ఉద్వేగతభరితం చేయాలంటే తప్పనిసరిగా కవిత్వాన్ని చొప్పించాలా?

రావి: నా కథల్లో పదాల ఎంపికా వాటిని వరుసగా కూర్చేపద్ధతీ ఇవన్నీ నేను వచనంలో కవిత్వంకోసం ప్రయత్నిస్తున్నానే భావన కలిగించాయి. వాక్యం రసాత్మకం కావ్యం అన్నారు కదా. అలాటి నా కవితాత్మక రసాత్మకమైన వాక్యాలు నారచనల్లో పుష్కలంగా ఉంటాయి. వాట్లో కొన్ని ఏరి త్రిపురనేని శ్రీనివాస్ ఓ పుస్తకం వేసేడు.

మధుర: అలా కథా రచనలో కవిత్వానికి దిగడం ఒకరకంగా రచయిత బలహీనత అని ఆధునిక విమర్శకులంటారు.

రావి: నా కథల్లో అది నా అదనపు శక్తి! బుచ్చిబాబూ అలారాసేడు కదా.

మధుర: సన్నివేశానికి తగినట్లు ఉద్రేకంగా, ఉద్విగ్నంగా చెప్పడం వేరు. కవిత్వాన్ని ఆశ్రయించడం వేరు. కవిత్వంజోలికి పోకుండా కూడా రాయొచ్చునని కొడవటిగంటి కుటుంబరావు గారి లాంటి రచయితలు నిరూపించారట.

రావి: కుటుంబరావుది మేటరాఫ్ ఫాక్ట్ నేరేషన్. నాది పొయటికల్ నేరేషను. అది నాకలవాటయిన ధోరణి. మీకు నచ్చితే చదవండి లేకపోతే మానేయండి.

మధుర: మీ రచనల్లో సిద్ధాంతాలు వల్లిస్తారా?

రావి: నేను నా రచనల్లో సిద్ధాంతాలు వల్లించను. నా ముందు మాటల్లోనేను ఫలానావిధంగా నమ్ముతున్నాను అంటానుగాని మిమ్మల్ని నమ్మమని, నన్నుఫాలో అవమని వేధించను. నాకు చాలా సోషల్ కన్విక్షన్స్ ఉన్నాయి. నా విశ్వాసాలను నేనెప్పుడూ నా రచనల్లో వల్లెవేయను. జీవిత సత్యాలను ఉన్నది ఉన్నట్లు కళా పరిభాషలో చెప్తానంతే.

మధుర: 'నిజం' నాటకంలో ఏం చెప్పారు?

రావి: ముందుమాటలో చెప్పానే. పేదవాళ్ళని బాగుచెయ్యడానికి పెద్దలెవ్వరూ ఏమీ చేయడం మాత్రం కనిపించడం లేదు. దేముడు చెప్పిన న్యాయాన్ని నిలబెట్టేందుకు మౌల్వీలు, బిషప్‌లు, రోజూ ఉపన్యాసాలకు వెళ్తున్నారు. కానీ ఏ పాపం ఎరుగని వారు మాత్రం జెయిళ్ళలోను జెయిళ్ళ బయటకూడా మగ్గుతూనే వున్నారు. పాపంలో పెరిగిన పెద్దవారు ఎన్ని పాపాలు చేసినాసరే పెద్దవారుగానే ప్రభువులుగా ఉంటున్నారు. ఈ పరిస్థితులలో ఈ సంఘంలో పేదవాడికి న్యాయం దొరకదు గాక దొరకదు అన్నాన్నేను.

మధుర: ప్రచారానికీ పురస్కారాలకూ వీలయినంత దూరంగా జీవించిన సాహితీపరుడన్నారు మిమ్మల్ని! 'అశ్రు గంగా జలాల్లో అగ్ని సుందరిని సృష్టించిన కథకుడు' అన్నారు అజంతా.

మీరు అటువంటి వారేనా, ఊరికే అలా అంటున్నారా అంతా - అకాడెమీ అవార్డులు యూనివర్సిటీ పురస్కారాలు నిజంగా రాలేదా మీకు!

రావి: 'రాచకొండ విశ్వనాథ శాస్త్రి కథలు' అన్నదానికి ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడెమీ బహుమతి 1960లో వచ్చింది. అది నా చిన్ననాటి తొలి కథలకి వచ్చిన అవార్డు. తరువాత నేను దేన్నీ స్వీకరించలేదు. నేను గిడుగు రామ్మూర్తి పంతులుగారికి కళాప్రపూర్ణ యివ్వడం నా కళ్ళారా చూసి తరించాను. తర్వాత నాకు అదంటే గొప్ప భయం పట్టుకుంది. వారెక్కడ మనవెక్కడ అనిపించి ఆ బహుమతిని సాలూరి రాజేశ్వరరావుగారికి యిమ్మన్నాను. ఇచ్చేక చాలా ఆనందించాను.

మధుర: విజయనగరం వాళ్ళందర్నీ రావప్పపంతుళ్లని వెక్కిరించారట మీరు.

రావి: అలాంటి వాళ్ళు అక్కడే తారసపడతారు. తెలివైనవాళ్ళమని గడుసుగా ప్రవర్తించబోయి తెలివితక్కువగా నటించేవాళ్లు.

మధుర: విశాఖమాండలికం అని, భాష అర్థంకాదని వాదించేవారితో మీరేమంటారు?

రావి: నా అభిమాని అత్తలూరి నరసింహారావు 'రావిశాఖీయం' అని ఒక ప్రతిపదార్థ పదకోశం వేశాడు నా రచనలకి. అది ఒక రకమైన సన్మానం గౌరవం లాంటిది. ఏ రచయితకీ బతికుండగా జరగని సత్కారం అది.

మధుర: మీకు కలం పేర్లు చాలావున్నాయంటారు నిజమా?

రావి: అదో సరదా. 'చాటునున్న ఎంకిని సభకు....' అన్నట్లు నన్ను భారతి వారు 'అల్పజీవి' తో బయట పారేశారు. అంతకుముందు జాస్మిన్, కాంతాకాంత, శంకరగిరి గిరిజాశంకరం, గోల్కొండ రాంప్రసాద్, అంజానా వంటి కలం పేర్లతో రాసేవాడిని.

మధుర: దాని వల్ల ప్రయోజనం?

రావి: మనం రాసింది మనం ఫలానా అని తెలియక పోతే మన ఎదురుగా మన కథల గురించి ఏమంటారో స్వేచ్ఛగా తెలుసుకోవచ్చు. కలం పేర్ల వల్ల నష్టమేమీ లేదు.

మధుర: మీ మీదమీకుండే అసహ్యం కొద్దీ కూడాకొంత రచన చేశానన్నారట. అవునా?

రావి: మనిషి తానెవరో ఎటువంటి వాడో తనకు తెలిసినంతగా మరొకరికి తెలియడానికి అవకాశం లేదు. చదివినా నాకు సంస్కృతం రాలేదు. చదవకపోవడం వల్ల తెలుగువచ్చి ఏదో రాశాను.

మధుర: మీరు నటిస్తారా?

రావి: 'తిరస్కృతి'లో కొత్తపేట రాజిగాడుగా, 'నిజం'లో ప్రాసిక్యూటర్గా ఎన్నోసార్లు నటించాను. కన్యాశుల్కంలో మున్సబు నాయుడుగా ఓసారి నటించేను. నన్ను గురజాడ, పానుగంటి ప్రభావితం చేశారు దృశ్యకావ్యాల్లో.

మధుర: 'మెరుపు మెరిసింది' కథ ఎలా ఎప్పుడు రాశారు?

రావి: కథ వెనుక కథ అని ఒకసారి ఈ కథ ఎందుకు రాశానో చెప్పడానికి ప్రయత్నించాను 'అనామిక' లో కాబోలు. చాలా మంది యువతులు ముప్పై, ముప్పై ఐదేళ్ళు వచ్చేదాకా అవివాహితలు గానే మిగిలిపోతున్నారు. పెళ్ళి ఒక వ్యాపారంగా మారి యువతుల జీవితాల్లో చిచ్చురేపెడుతున్నది. పెళ్ళికాని మధ్యతరగతి యువతుల్లో మధురోహల్ని, ఆశనిరాశల్ని ఈ కథలో చెప్పాననుకుంటున్నాను. ముప్ఫయి యేళ్ళ క్రితం ఈ కథ రాసినా ఇప్పటి పరిస్థితులు ఇంకా ఘోరంగా వున్నాయి. కట్నం ఇచ్చుకునే శక్తిలేక ఆగిపోతున్న పెళ్ళిళ్ళ సంఖ్య రానురాను పెరిగిపోతోంది.

మధుర: 'కార్నరు సీటు' కథ ఎందుకు రాశారు?

రావి: చావు చేదనీ, బతుకు తీపనీ, మనిషికి మనిషి ఏమౌతాడో అదీ; తెలియచెప్పడానికి.

మధుర: మీ అంతిమ యాత్ర గురించి మీరు ఏదో చెప్తుండేవారట. స్నేహితులతో పార్టీల్లో.

రావి: అవును. నేను చనిపోతే శారదానదీ తీరంలో దహనం చేయాలనీ. విశాఖపట్నం నుంచి అనకాపల్లి తీసుకెళ్ళి దారిపొడుగునా చచ్చరవాళ్ళ డాన్స్, భజనలు, పాటలు హోరెత్తి పోవాలనీ కోరుకునే వాణ్ణి.

మధుర: మీకు ఆటలంటే ఇష్టమా?

రావి: నేను స్వయంగా బాగా ఆడినా ఆడకపోయినా - చిన్నప్పట్నించీ నేను ఫుట్‌బాల్ అభిమానిని. 1965 నుంచి పోలార్ స్టార్ ఫుట్‌బాల్ క్లబ్‌కు అధ్యక్షుడుగా వ్యవహరించాను.

మధుర: మీరు లాయరుగా ఎవరి దగ్గర శిక్షణ పొందారు?

రావి: మా గురువుగారు తాతా శ్రీరామమ్మూర్తి గారి బార్లో.

మధుర: మీకు జ్యోతిషంలో నమ్మకం వుందా?

రావి: నాకు జ్యోతిషంలోనూ గ్రామదేవతల మీద కూడా నమ్మకం వుంది. మా విశాఖ పట్నంలోని కనకమాలక్ష్మి అంటే నాకు చాలా ఇష్టం.

మధుర: మీరు ఆరు సారో కథలు, ఆరు సారాకథలు ఆరు నంబరుతో రాయడానికి కారణంయేమిటి?

రావి: న్యూమరాలజీ ప్రకారం ఆరు నాలక్కీ నంబరు.

మధుర: కొన్నాళ్ళు మీరు విశాఖపట్నంలో లేరు. కారణం?

రావి: హరిహర్లో రెండేళ్ళు, మిలటరీ అకౌంట్స్ డిపార్టుమెంట్‌లో పనిచేశాను, ఆనర్స్ అయ్యాక. ఆ వాతావరణం సరిపడక రాజీనామా చేసి క్రిమినల్ లాయర్‌గా తాతా శ్రీరామ్మూర్తిగారి దగ్గర చేరి డెవలప్ అయా.

మధుర: మన రచనలు చేరవలసిన వారిని చేరతున్నాయా?

రావి: అదే మనదేశంలో పెద్దట్రాజెడీ. ఎవరి గురించి రాస్తున్నామో వారికందదు. బీదప్రజలు మన్నిఫాలో కాలేరు. మెస్సేజ్ అక్కర్లేనివారికెళ్తుంది.

మధుర: విరసంలోంచి మీరు రాజీనామా చేశారా?

రావి: వారి రూల్సుకు నేను తట్టుకోలేకపోయాను. ఎమర్జెన్సీలో జైల్లో వున్నప్పుడు రాజీనామా చేశాను. అయినా నేనూ నా రచనలూ ఎప్పుడూ పీడిత ప్రజల పక్షమే.

మధుర: పెద్దలు మాట్లాడుకునే భాషలోనే కాక పేదల భాషలో కూడా కవిత్వం ఉంటుందా?

రావి: నాచిన్నప్పుడు ఒక వెన్నెలరాత్రి పొలంలో పడుకున్నపుడు మా పాలేరు అన్నాడు ''ఎన్నెలా, నా కన్నతల్లీ, పేదవాడి దీపమా!'' అని. ఇంతకంటే చక్కగా ఎవరనగలరు? ఆశ్చర్యపోయాను. ఒకసారి మా ఆఫీసు గేటు వద్ద ఒక బీద పల్లెటూరి ఆడమనిషి నిలబడివుంది. ఆమెను పలకరించాలని బుద్ధిపుట్టి ''అమ్మా! నీ కెవరూలేరా?'' అని అడిగా. దానికి బీదతల్లి ''లేకేమి? పైన ఆకాశం కింద భూమి... ఆమధ్యన నీ లాటి పెద్దమనుసులూ'' అంది. ఇందులో కవిత్వం లేదనగలమా?

మధుర: మీరు పాడతారా?

రావి: కొన్ని జానపద గేయాలు పాడాలనిపించేటంత యిష్టం. (నవ్వుతూ) ఒరోరి బండివాడా, వగల మారి బండివాడా!.................

(కళాసాగర్ ఇరవైరెండవ వార్షికోత్సవ సంచిక - 1994)

ఆరుద్ర తో

మధురవాణి, ఆరుద్ర; కూచుని చదరంగం ఆడుతూ వుంటారు.

మధుర: భాగవతుల శంకరశాస్త్రి అని మీ తల్లీ తండ్రీ ముచ్చటగా పెట్టుకున్న పేరుని కాదని యీ పురుగు పేరు పెట్టుకున్నారు. ఏమి విచిత్రం!

ఆరుద్ర: ప్రతి కవికీ ఓ కలం పేరు ఫ్యాషన్. నాకా పేరు పౌరుష నామాన్ని మించి సూటయింది.

మధుర: మీరు కవిత్వాలు రాయకముందే పెన్ నేము పెట్టుకున్నారా?

ఆరుద్ర: నీ వేళాకోళానికి కూడా ఓ హద్దూ పద్దూ వుండాలి.

మధుర: మా విజయనగరం వారు కదా, చిన్నప్పుడు అక్కడే కదా రోణంకి అప్పలస్వామితో, చాసోతో కలిసి మెలసి తిరిగారని మీమీద చనువు తీసుకుంటున్నా. నిజానికి మీరే శ్రీశ్రీ కంటె గొప్పవారు. ఆ విషయం మీకూ నాకూ మాత్రమే తెలిసిన సీక్రెటు.

ఆరుద్ర: మళ్లీ ఏదో పెటకం పెడుతున్నట్లున్నావు!

మధుర: ఆయన 'రష్యా. ఓ రష్యా' అంటూ గోలచేసిన రష్యా యిప్పుడు ఎలా వుందో చూడండి. సరే, చైనా అమెరికనయిజుడైంది. ఇక కమ్యూనిజం నిజంగా పుస్తకాల్లోనే-

ఆరుద్ర: కారల్ మార్క్సు చిరంజీవి.

మధుర: 'గురజాడ కాదు, యుగకవిని నేనే' అన్న శ్రీశ్రీ పాపం జారుకున్నాడు. మీరు కృష్ణశాస్త్రితోనూ నిలబడ్డారు. ఆధునిక కవిగానూ నిలబడ్డారు.

ఆరుద్ర: నన్ను చెట్టెక్కిస్తున్నావ్. నీ కొంటెతనం నమ్మడానికి వీల్లేదు.

మధుర: చెక్కు చెదరని ఆధునిక కవి అనడానికి మీకు త్వమేవాహం ఒక్కటి చాలు. కృష్ణశాస్త్రికి కృష్ణపక్షం - ఊర్వశి లాగ.

ఆరుద్ర:నన్నెందుకు ఆ మహానుభావుడి పక్కలో చేరుస్తావు.

మధుర: ఆయనలాగే మీరూ కన్నింగ్ మరియూ క్లెవర్. కవి కుమారుడికి స్వేచ్ఛ పరమ అవసరం అని అప్పుడెప్పుడో ప్రజాస్వామిక శక్తుల కలయిక అంటూ పద్మరాజు గారితో కలిసి మళ్లీ నాలిక్కర్చుకుని ఎర్ర బావుటా నిగనిగల్లోకి వచ్చి చేరినపుడు మీ స్టెప్స్ గురించి విన్నాం.

ఆరుద్ర: నేనేమీ డాన్సర్‌ని కానే, స్టెప్స్ అంటున్నావ్.

మధుర: అభ్యుదయ రచయితల సంఘంలో మళ్లీ విశ్వనాథవారూ, కృష్ణశాస్త్రిగారూ చేరినపుడు సంఘం లావయిందని సంతోషించారే కాని వాపంతా బలుపు కాదని తెలుసుకోలేక పోయారు.

ఆరుద్ర: ఆ గొడవంతా తుమ్మల వెంకట్రామయ్యగారు చూసుకునేవారు.

మధుర: అన్నట్టు రావిశాస్త్రి గారితో గొడవేమిటి?

ఆరుద్ర: ఆయన ద్వితీయం చేసుగున్నపుడు చమత్కారంగా ఏదో అన్నా. తర్వాత ఆయన కొంచెం అలిగాడు.

మధుర: శ్రీశ్రీ షష్టిపూర్తి సభలో మీరూ అలిగారట?

ఆరుద్ర: రావిశాస్త్రీ లేడు, శ్రీశ్రీ లేడు, అదంతా పాత చింతకాయపచ్చడి. పురాణమిత్యేవ సాధుసర్వం. చాసో సప్తతి ఉత్సవానికి నేను విశాఖపట్నం వెళ్లాను. మమ్మల్ని బాగా గౌరవించారు.

మధుర: నారాయణబాబు రుధిరజ్యోతి ముందు పారేసి తర్వాత దొరికితే పుస్తకం వేశార్ట; ఆ గొడవేంటి?

ఆరుద్ర: శ్రీశ్రీకి నారాయణ బాబంటే ఒక విధమైన ఫీలింగు వుండేదనుకుంటా. ఎవరూ తన యిజాల ఎత్తుకు వస్తే సహించేవాడు కాదు. శ్రీశ్రీ కవితలకు వాళ్లవీ వీళ్లవీ ఇన్స్పిరేషన్లు. అసలు సిసలైన మోడ్రన్ పోయిట్రీ నారాయణ బాబే రాశాడు.

మధుర: ...అని చాసో వగైరా విజయనగరం వాళ్లు అంటారు. ''చెర్రీ అర్చర్డు''ని 'సంపంగి తోట' అనే పేరుతోనారాయణబాబు చేత రాయించి శ్రీశ్రీ వరదా తమ పేర్లు వేసుగున్నార్ట-

ఆరుద్ర: అబ్బూరి రామకృష్ణారావు గారి జవాబుతో ఆ తగూ సమసిపోయింది.

మధుర: మీరు నాస్తికులైవుండి శ్రీరాముడి మీద మంచి పాటలు రాశారు. మీరు వాడుకున్నా వాడుకోకపోయినా స్వర్గంలో బెత్తెడు పుణ్యం మీ పేరజమ అయి కూచుంది. శ్రీరామ నవమికి మీ పాట లేకుండా జరగదు.

ఆరుద్ర: అంతా మార్క్సు దయ!

మధుర: సినిమా పాటలు మీవి జగత్ ప్రసిద్ధాలు. అన్నట్టు మీ సినిమా పాటల్లో సాహిత్యం మారింది. ప్రేమ లేఖలు - రాజకపూర్ సినిమాకు మీరు రాసిన తెలుగు పాటలు ఆ భాషే, శైలీ మరువలేం!

ఆరుద్ర: బొంబాయి వెళ్లి రాశా - 'పందిట్లో పెళ్లవుతున్నాదీ', 'పాడు జీవితమూ యవ్వనం మూడునాళ్లా ముచ్చట లోయీ' - ఇలా చాలా పాటలు జనాన్ని పరవశింప జేశాయి.

మధుర: మీరు గురజాడ వ్యావహారిక భాషా ఉద్యమాన్ని చాలా దూరం తీసికెళ్లారు. ఆయన ఋణం తీర్చుగున్నారు.

ఆరుద్ర: నేనూ శ్రీశ్రీ కలిసినపుడు వరసగా ఎంతసేపయినా కన్యాశుల్కం డైలాగులు వప్పజెప్పుగున్నట్లు పలికే వాళ్లం. అన్ని సందర్భాలకూ చక్కగా అతికేవి.

మధుర: మీరు ఇంగ్లండు పర్యటించారట గదా!

ఆరుద్ర: జమలాపురం కేశవరావు గారి అబ్బాయి డాక్టరు, బర్మింగ్ హామ్‌లో. నేనూ

పురాణం, సోమసుందర్ అక్కడే కలుసుగుంట. శర్మని నేనే, లండన్‌లో తిప్పి అన్నీ చూపించింది. గూటాల కృష్ణమూర్తిగారింట్లో దిగాం. వ్యావహారిక భాషకు డిక్షనరీ వ్రాసిన గ్విన్ దొరగార్ని అక్కడే కలుసుగున్నాం. స్పెనియార్డ్స్ ఇన్ డికెన్స్ నవలలో చెప్పిన హాంస్టెడ్‌లో తిరిగాం. ఛార్లెస్ అండ్ మేరి లాంబ్ కాలం నాటి పబ్‌లో బీరు తాగాం.

మధుర: అసలు మీకూ శ్రీశ్రీకీ ఎక్కడ వచ్చింది పేచీ?

ఆరుద్ర: మాకు విభేదాలు లేవు. అన్నీ కల్పితాలే. ఏవో పొరపొచ్చాలు వచ్చినా మా సంబంధాలు బెడిసిపోలేదు. రాజకీయంగా అతనిది ఓ మార్గం, మాది మరోమార్గం.

మధుర: తగూలు ఆడవాళ్ల వల్ల వస్తాయని అంటారు.

ఆరుద్ర: సినిమా వాళ్లు కూడా తగూలకు కారణం అవుతూంటారు.

మధుర: మీరు సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యం రాశార్ట. కవిత్వం ఏదో రాసుకోక యీ చరిత్రా రీసెర్చీయేమిటి?

ఆరుద్ర: అదో పెద్ద ప్రాజెక్టు. డబ్బు నాలుగు రకాలుగా - నాలుగు మార్గాల గుండా వస్తేనే కదా, సంసారం గడుస్తుంది నిశ్చింతగా.

మధుర: మీ శ్రీమతిగారు కూడా పెద్ద రైటరు. యమ్వీయల్ కొన్నాళ్లు మీ దగ్గర వుండేవార్ట.

ఆరుద్ర: నిజమే - ఎమ్వీయల్ ఒక అద్భుతమైన చిన్నవాడు. చాలా కుశాగ్ర బుద్ధి. అతనూ పురాణం కలిసి మినీ పొయిట్రీ కొత్తగా ప్రారంభించారు. నేనూ చాలా రాశా.

మధుర: మీరు గడ్డం యెందుకు పెంచారు?

ఆరుద్ర: సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యం పూర్తయేదాకా గడ్డం తీయరాదని అనుకున్నా. అంతకు ముందు మామూలుగా వుండేవాణ్ణి.

మధుర: ఈ బైరాగి డ్రెస్సు కూడా ఆ సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యం బాపతేనా-

ఆరుద్ర: ఇది చవక. గుర్తుపట్టడం తేలిక.

మధుర: గడ్డాన్ని మెయిన్‌టైన్ చెయ్యడం అంత తేలిక కాదు. చెళ్ళపిళ్ళ వారికి గడ్డం వుండేది. కాశీ కృష్ణాచార్యుల వారికి గడ్డం వుండేది. 'షా'కు వుండేది.

ఆరుద్ర: ఇంత తొందరలో నన్ను పెద్దవాళ్లలో చేర్చకు.

మధుర: మీరో డిటెక్టివ్ నవల రాశారనుకుంటా.

ఆరుద్ర: 'పలకల వెండి గ్లాసు' లాంటివి పదో పన్నెండో.

మధుర: ఇంటింటి పజ్యాలు రాసింది మీరేగా?

ఆరుద్ర: రాఘవయ్యగారి జ్యోతిలో

మధుర: మీకు మ్యాజిక్కులు తెలుసనుకుంటా

ఆరుద్ర: రాఘవయ్య గారమ్మాయికే నేర్పా. ఇప్పుడామె నిజంగా మంచి డాక్టరు.

మధుర: మీ కుమార్తెలు ఎవరూ మీ దారిన రాలేదా.

ఆరుద్ర: మా రౌద్రి కవిత్వం రాస్తే శ్రీశ్రీ ఇంట్రో రాసి ఆశీర్వదించాడు.

మధుర: మీరు సిగరెట్లు కాల్చేవారా?

ఆరుద్ర: పూర్వం. గడ్డానికీ సిగరెట్లకూ చుక్కెదురు.

మధుర: సోమసుందర్ మీకు తెలుసా?

ఆరుద్ర: సాటికవే - తెలుసా ఏమిటి.

మధుర: మీ త్వమేవాహం అతనే వేశాడు గావును మొదట.

ఆరుద్ర: నేను సినిమా పాటలు రాసి బాగా వున్నానని అతను కూడా మద్రాసు వచ్చి పాటలు రాయాలని ప్రయత్నించి పలకక తిరిగి పిఠాపురానికి రైలెక్కాడు. అప్పుడు నేను ఒక సాంగ్ సెషన్‌లో ఇరుక్కుని వెళ్లి రైలెక్కించలేక వూరుకున్నా.

మధుర: అతను ఫీలయి వుంటాడు బాగా.

ఆరుద్ర: ఆ సందర్భం అలా వచ్చింది. నేను నిస్సహాయుణ్ని.

మధుర: ఒక్క పాట కూడా యివ్వలేదా పాపం!

ఆరుద్ర: సినిమా ప్రపంచం అన్నాడు గదా, శ్రీశ్రీ ...

మధుర: ఈ ప్రపంచంలో ఎవడిదగ్గర వున్నదాన్ని వాడుయిచ్చి - తనక్కావలసింది తీసుకుంటాడు.

ఆరుద్ర: ఆ కావలసింది డబ్బు. లచ్చి తల్లికి జాతి భేదం లేదన్నాడు రావిశాస్త్రి.

మధుర: డబ్బు ముఖ్యమే కాని డబ్బు కోసం రాయడం పాపం కాదా?

ఆరుద్ర: రాయడం ఒకప్పుడు బతకడం కోసం. బతకడానికి అన్నీ కావాలిగా.

మధుర: శ్రీశ్రీగారు మీ వద్ద అప్పు చేసేవారా?

ఆరుద్ర: ఆయన నాకు మేనమామ. మావా అల్లుళ్ల మధ్య అనేక వ్యవహారాలుంటాయి. అవన్నీ నీకెందుకు?

మధుర: మనవంతా ఒక వూరి వాళ్లం కదా- యోగక్షేమాలు తెలుసుకోవడంలో మీరంత టచ్చీ అవుతారెందుకూ? నాకు తెలిసినంత మేరకు శ్రీశ్రీగారికి డింకాపేక్ష ఎక్కువ. అన్నట్లు ఆరుద్ర అంత్యక్రియలికి ప్రసిద్ధి అని అంటారు లోకం.

ఆరుద్ర: అంత్యక్రియలు కావు ఖర్మ - ''అంత్యప్రాసలారుద్రవి'' అని పేరు.

మధుర: మిమ్మల్ని బలమైన కంఠంగల యీ శతాబ్దపు కొరకరాని కొయ్య అన్నారు త్వమేవాహం ముందు మాటలో - పాపం, చిత్రకవులకీ పదబంధ కవులకీ మీకూ మౌలికంగా తేడా యేమిటీ అని ఆలోచిస్తున్నా.

ఆరుద్ర: నేను మోడ్రన్ని. వాళ్లు పాతవాళ్లు. సమాజ క్షేమం నా లక్ష్యం.

మధుర: తెలుస్తోంది. మీరు సామాజిక స్పృహ గాళ్లని. అసలైన కవిత్వం ప్రజలమీద వానలాగ కురవాలి. విశ్వనాథవారు 'వానలో తడియని వారు, మద్గురు మృదూక్తి మరంద ధారలో తనియనివారు లేరనుట సిద్ధము నైజము తెన్గునాడునన్' అన్నారు. పాఠకుని హింసపెట్టడం కవిత్వమా?

ఆరుద్ర: అది కవిత్వానికి హ్రస్వ లిపి. అది అర్థమైతే 'త్వమేవాహం' అర్థం అవుతుంది.

మధుర: మీలోని యాంగ్జయిటి, కన్ఫ్యూర్షన్ అంతా 'త్వమేవాహం'లో వుందనుకుంటా-

ఆరుద్ర: 1948లో రజాకార్లచే చెరబడ్డ స్త్రీ కథనం కృష్ణాపత్రికలో చదివి 'త్వమేవాహం' మొదలెట్టా. అదే తెలంగాణాలో సాయుధ పోరాటంగా మారింది.

మధుర: ఇక నేను పద్యాలు రాయనవసరం లేదన్నాడట - శ్రీశ్రీ

ఆరుద్ర: అప్పటి అభిమానం అలా అనిపించి వుంటుంది!

మధుర: సినిమా ధనస్వామ్యం మిమ్మల్ని తెలివిగా తనవైపు లాగేసుకుని వుంటుంది.

ఆరుద్ర: నన్ను లాగేసుకుంది రామలక్ష్మిగాని ధనలక్ష్మి కాదు.

మధుర: శ్రీశ్రీ నుంచి ఎడంగా ఆమె లాగేసి వుంటుంది.

ఆరుద్ర: ఆయన నక్సలైట్ల దాకా వెళ్లాడు; నేను ప్రజాస్వామ్యం వద్ద ఆగాను.

మధుర: మన దేశంలో ప్రజాస్వామ్యం ధనిక స్వామ్యానికి ముసుగు.

ఆరుద్ర: జీర్ణమంగే సుభాషితం అని వొకప్పుడు 'త్వమేవాహం' రాశాక నిరాశ చెందాను. నా కవిత్వం రుద్రాక్ష పాకంలో వుంటున్నదన్నారు. నాకు ఆనందాన్నిచ్చే తానం వాయించుకోక పురజనుల కోరికమీద అల్లాటప్పా పాటలు వ్రాయించే స్థితికి వచ్చా. సజ్జల కవిత్వం రాశా.

మధుర: ప్రజా కవిత్వం వేరూ అభ్యుదయ కవిత్వం వేరూ అంటే మీ మిత్రులకి మీమీద కోపం వచ్చిందని విన్నా.

ఆరుద్ర: బండివాడి పాట అర్థమైనట్టు మహాప్రస్థానం లోది అర్థం కాదు కదా - 'అప్పనాతనామనా' అర్థమైనట్లు 'రామ నీ సమాన మెవరు' త్యాగరాజ కీర్తన ఎలా అర్థం అవుతుంది?

మధుర: ఆ మూఢనమ్మకాలని మీరు మార్చలేరు. ఒక కవిని మరొక సహృదయుడైన కవి అర్థం చేసుకున్నట్లు సామాన్యులు ఎలా అర్థం చేసుకుంటారు? వాలు కుర్చీ కవులు కళ కళకోసమే, కోన్కిస్కాగాళ్ల కోసం కాదని అంటారు.

ఆరుద్ర: 'త్వమేవాహం'లో కావ్యాన్ని ప్రవాహంగా వూహించి పర్వతదశ, ఉపనదులు, ప్రవాహదశ, రాసేక నదీ ముఖద్వారాన్నీ సాగరసంగ మాన్నీ రాద్దామని మానేశా. కాలానికి సంకేతం గడియారం. గడియారం మన సంఘం. గంటలు శ్రీమంతులు. నిముషాలు

మధ్యతరగతి వాళ్లు. సెకండ్లు 'అలగా' జనం. చిన్న ముల్లు శ్రీమంతుల మనస్తత్వానికి సూచి. పెద్దముల్లు మిడిల్ క్లాసు వాళ్ల భావానికి బరామీటరు. సెకండ్ల ముల్లు శ్రామిక జనుల ఫిలాసఫీకి కొలబద్ద. ఇసక గడియారం, నీటి గడియారం పాతకాలపు సంఘాలు. స్టాప్ వాచీ విప్లవాన్ని టైం చేసే సాధనం. పెండ్యులం చెప్పనక్కర్లేదు-

మధుర: ఈవిధమైన సంకేతాలు మీరు మాకు చెప్పకుండా ఎలా తెలుస్తాయి?

ఆరుద్ర: 1948వ సంవత్సరం, జులై నెల పదవ తారీకు కృష్ణాపత్రికలో ''నాకా సిగ్గు? నా స్త్రీత్వం ఎప్పుడో పోయింది!'' అనే పతాకతో రజాకార్ల చేత చెరచబడ్డ స్త్రీ కథనం పడ్డాది. ''సుమారు పన్నెండు రోజుల క్రిందటి విషయం. రైలు గుడివాడ దాటుతోంది. ఇందుపల్లె సమీపంలోకి వచ్చింది. రైలు పెట్టెలో వున్న ప్రయాణీకులు హైదరాబాదు విషయాలు చెప్పుగుంటున్నారు. రజ్వీ దురంతాలూ కాందిశీకుల కష్టాలూ వర్ణించి విషాదభరితులవుతున్నారు. ఇంతలో ఆ పెట్టెలో వున్న ఒకావిడ లేచి నిలబడింది. వలువలు తీసివేసింది. ఏమిటీ ఘోరం అని అంతా తలలు వంచుకున్నారు. ఆమె అలాగే నిలబడింది. ఆ పెట్టెలో వున్న ఒక వృద్ధుడు ధైర్యం చేసి - ''అదేమిటమ్మా - ఆడపిల్లవు అలా నగ్నంగా వున్నావు తప్పుకాదూ-'' అన్నాడు. ఆ మాటలో ఆమె తోకతొక్కిన తాచురీతిగా లేచిందట - ''తప్పా - నాకు తప్పా - ఏనోటితో చెప్తున్నారామాట - నేను ఆడదాన్నా - నైజాం కిరాతకులు నన్ను వారం రోజులిలా నగ్నంగా చెట్టుకు కట్టేసి అట్టే పెట్టారు. నా స్త్రీత్వాన్ని ఆనాడే దొంగిలించారు. నా ఆడతనం ఆనాడే పోయింది. ఇంకా ఆడదానివంటారేమిటి - చూడండి నా వంటినిండా గాయాలు. స్త్రీత్వం ఒకసారి పోయిన తరువాత మళ్లీ వస్తుందా - ఇలా వున్నది మా స్థితి! మీరిలా కూర్చుని కబుర్లు వింటున్నారు. నేనేం సిగ్గుపడవలసినది లేదిక. మీరూ, పడవలసినది!.... అని ఒక్కొక్క ప్రయాణీకుడి దగ్గరికి వచ్చి తన వొంటికి వున్న గాయాలు చూపించింది. పెట్టెలో వున్న వాళ్లంతా సిగ్గుతో తలలు వంచుగున్నారు. ఆమె విషాద గాథ విని కన్నీరు కార్చారు. తరువాత ఆమె వలువలు ధరించి వెళ్లి ఒకచోట కూర్చుంది. ఆమె అలా అప్పుడప్పుడు అన్ని తరగతుల రైలు పెట్టెలలోకి వెళ్లి ప్రచారం చేస్తున్నదని తెలిసింది.

మధుర: ఇటువంటి నిజాం ప్రభుత్వాన్ని, వ్యవస్థను నెహ్రూగారు తమ పోలీసు యాక్షన్‌తో కైవసం చేసుగుని నిలబెట్టి కాంగ్రెసులో కలిపేశారు ఈ దుర్మార్గపు వ్యవస్థను. చీ!చీ!

ఆరుద్ర: తెలంగాణాకు పోలీసు చర్యను పూర్వం స్పేనిష్ సివిల్ వార్‌తో పోల్చవచ్చు. 'స్పయినల్ కార్డులో స్పెయిన్' అనే మాటకు అంతరార్థం పైన చెప్పిన కథ. తెలంగాణా విప్లవమే నా కావ్యానికి ప్రధాన యితివృత్తం కాదు. కాలం ప్రధాన వస్తువు-

మధుర: అభ్యుదయ కవిత్వం యేమీ వద్దు. మీరు శుభ్రంగా ప్రజాకవిత్వం రాయండి. 'పాషాణ పాక ప్రభూ!' అని మిమ్మల్ని అనాలి నిజానికి!

ఆరుద్ర: అక్రమం జరగడం కవితకు నాంది అనేది ముఖ్యం.

మధుర: విడోస్ లేకుండా విడో మేరేజెస్ లేనట్లు 'ముందు విడో కానిమ్ము, తరవాత పెండ్లి యాడెదను' అన్నాడు గిరీశంగారు.

ఆరుద్ర: నాకు అతగాడితో చుట్టరికం కలపకు, నీకు పుణ్యం వుంటుంది. కవిత్వం జీవితాలకి వెలుగు చూపించాలి.

మధుర: మీ కవిత్వం వెన్నెట్లో టార్చిలైటు కారాదు. చక్రాల్లో చెక్రాలున్నట్లు అర్థాల్లో అంతర్థాలుంటాయి అంటారు శ్రీశ్రీ.

ఆరుద్ర: కల నిజపరచడం కాదు కవిత్వం. నిజాన్ని కలగనడమే దాని తత్వం. మెదడూ హృదయం మిళితమయే గుణం - అదే మహాకావ్యానికి ఏకైక లక్షణం అన్నాడు మా మావయ్య.

మధుర: నార్లగారి లైబ్రరీ గొప్పదా, మీదా?

ఆరుద్ర: ఎవరి లైబ్రరీ వారికే ముద్దు!

మధుర: కేవలం కవిత్వ పిచ్చిలోనే పడకండా మీరు స్కాలర్ మరియూ రీసెర్చి స్కాలర్ ముసుగును కూడా ధరించారు కదా!

ఆరుద్ర: స్కాలరేవిటి, ముసుగేవిటి?

మధుర: హోమియోపతీ వైద్యుణ్ణి డాక్టరంటే సంతోషిస్తాడు. మిమ్మల్ని పండితుడు అనకుండా స్కాలరన్నాను. శ్రీశ్రీ కూడా స్కాలరే అయినా మీలా పండితుడు కాదు.

ఆరుద్ర: నేను పత్రికా రచయితను. ఒకప్పుడు నేనూ శ్రీశ్రీ ఆనందవాణి ఎడిట్ చేశాం. ఆ రోజుల్లోనే పురాణాన్ని నేను 'గోడమీద సాలీడు' రచనతో డిస్కవర్ చేశా.

మధుర: అయన మీ శిష్యుడా?

ఆరుద్ర: చెప్పలేను కాని నేను మాత్రం ఆయన గురువుని. మేమిద్దరం లండన్‌లో, బర్మింగ్‌హామ్‌లో కలిసే తిరిగాం. నేనాతని గైడ్‌ని.

మధుర: తెలుగువాళ్లతో సుబ్రమణియ భారతి గారి స్నేహాన్నీ ప్రేమనీ మీరు వ్యాసాలలో బాగా బైటపెట్టారు.

ఆరుద్ర: భారతదేశం మొత్తాన్ని సమైక్యంగా చూసిన తమిళ మహాకవి భారతి. 'జాతీయ సమైక్యత' అని గవర్నమెంటు స్లోగన్ పుట్టించకపూర్వం ఊహించి కలగన్నాడతను.

మధుర: ఇప్పుడు ఆ తమిళులే ఎల్.టి.టి. ఇ.వాళ్లతో చేరి జాతీయ సమైక్యతకు మంగళం పాడేస్తున్నారు. రాజీవ్ గాంధీని పొట్టన పెట్టుకున్నారు. విశాల దృక్పథం లేని వాళ్లు జాతిని ముందుకు నడిపించలేరు. ఇప్పుడు తమిళనాడు పీతలా అడ్డంగా నడుస్తోంది.

ఆరుద్ర: రాజభాష ఉన్నత వర్గాల వారివల్ల మాతృభాష శ్రామికుల వల్ల పెంపొందుతాయి, నిజంగా. గురజాడ వారు మదరాసు తెలుగు భాషకు సవతి తల్లి అన్నారు. అది ముమ్మాటికీ నిజం.

మధుర: నేటి తమిళులకు విశాల దృక్పథం లేదు అనేది నిజం. అవసరమైతే వారు వేరింటి కాపరానికి సిద్ధం. ప్రత్యేకత వేరు; వేరుగా వుండ కోరడం వేరూ-

ఆరుద్ర: వారి రాజకీయాలు మనకు వద్దు. తెలుగు స్కూళ్లు లేకుండా చేసిన ఘనత

వారిది. మదరాసులో తెలుగు వారిని ఎంత చిన్నచూపు చూసినా ''కుంచం తిరగేసి కొలిస్తే చేరడు మాకలేనా మిగులుతా''యని వూరుకునే మనస్తత్వం పోవాలి.

మధుర: చెన్నప్ప అనేవాడు తెలుగువాడు. చెన్నపట్టణం యిప్పుడు 'చెన్నై'గా మారింది. అయితే హిందీ దుర్మార్గాన్ని వ్యతిరేకించడంలో తమిళులు చాలా గొప్పవారు. అన్నట్లు పెద్ద బాలశిక్ష ఎవరు రాశారో చెప్పండి.

ఆరుద్ర: పుదూరు సీతారామశాస్త్రి గారు. ద్రావిడ బ్రాహ్మణులు. ద్రావిడ బ్రాహ్మణుల్లో పుదూరు ద్రావిళ్లు, కరువది ద్రావిళ్లు, దిమిలి ద్రావిళ్లు వున్నారు. అంతేగాని పుదూరు ఇంటి పేరు కాదు. అసలింటిపేరు చదలవాడ. బ్రౌన్ దొరగారి వద్ద ముఖ్య పండితులు. కొన్ని కోట్ల ప్రతులు ముద్రితమైన పుస్తకం ఇది.

మధుర: మీరు ఆంధ్ర ఆస్థాన కవిగా వుండతగినవారని నా అభిప్రాయం.

ఆరుద్ర: థాంక్స్! నేను వుండేది మదరాసులో. అన్నట్లు అక్కడ మన నారాయణ రెడ్డి వున్నాడు గదా!

మధుర: ఆంధ్రుల మనసులలో కొలువుండదగిన వ్యక్తిత్వం మీది. పైకి 'షా'లా గడ్డం అదీ మీరు సూటవుతారు. మహాకవి కొలతలకు కూడా.

ఆరుద్ర: ఉత్తర భారతంలో మనకు ఉప్పూ పత్రీ లేని రోజుల్లో దక్షిణాదిని మాత్రం సంగీత నాట్యరంగాలను తెలుగే యేలుతూ వుండేది. శతాబ్దాల తరబడి నాయక రాజుల పాలనలో తెలుగు సామ్రాజ్యాధికారం సాంస్కృతిక రంగాలలో కూడా విస్తరించింది. వాగ్గేయకారులు ఏ భాష వారైనా తెలుగులో రచనలు చేసేవారు. సామ్రాజ్యం పోయినా సంప్రదాయం అలానే వుండిపోయింది.

మధుర: కదన కుతూహల రాగంలో పాడే 'రఘువంశ సుధాంబుధి చంద్రమా', ఎవరు చేశారు?

ఆరుద్ర: పట్నం సుబ్రహ్మణ్య అయ్యర్ గారు చేశారు. కచేరి బాణీ సంగీతానికి ఆయన మూలపురుషుడు. ఇందులో రాగం - తానం - పల్లవి ముఖ్యాలు.

మధుర: దక్షిణాది సంగీతాన్ని కర్ణాటక సంగీతమని ఎందుకంటారు?

ఆరుద్ర: చెవులకింపైన సంగీతం అని అర్థం. మనోధర్మ సంగీత ప్రదర్శనకు యిదే అనువైనది. ఎవరు ఆదరిస్తే ఆ రాజుల పేరుతో చలామణీ అవుతుంది.

మధుర: మీ 'క్లార్కు సూర్యారావు' వల్ల ప్రేరణపొంది ఆత్రేయ యన్.జీ.వో. రాశాడంటారు నిజమా?

ఆరుద్ర: ఇలా అనుకోడం చిన్న పిల్లల మనస్తత్వానికి దగ్గర. మధ్యతరగతి మనిషి మిధ్యా జీవితాన్ని ఎవరు ఏవిధంగా చిత్రించినా ఆదరణీయమే -

మధుర: మీకు పజిల్సు అంటే యిష్టవా?

ఆరుద్ర: 'గళ్ల నుడికట్లు' నాకిష్టమైన క్రీడ.

మధుర: సినీవాలి అనే మాటమీద జారిపోయి మీరో కావ్యం రాసి పారేశారు. అలా కావ్యం రాయడం ఒక సర్కస్ ఫీటు కాదా?

ఆరుద్ర: ఏది ఏమైనా కావ్యం బాగుందా లేదా అనేది చూడాలి. చంద్రకళ కనబడే అమావాస్యను సినీవాలి అంటారు. పార్వతిని కూడా సినీవాలి అంటారు. ఆశా చంద్రకళ గల యిది సినీవాలి అనడం ఒప్పు అన్నా చివరలో.

మధుర: తప్పొప్పుల పట్టిక - స్వవిషయ సూచిక అన్న పేర్లు. చాలా బావున్నాయి. కొత్తదనం ఆరుద్ర అనవచ్చు ననుకుంటా. మీ కవిత్వాన్ని చూసి కృష్ణశాస్త్రి గారేమను కుంటారు?

ఆరుద్ర: ఆకలి కేకల కవిత్వంలో సుతిమెత్తని మాటల పొందిక ఎలా కుదురుతుంది చెప్పు

మధుర: జాషువా, కరుణశ్రీలు భావకవిత్వ యుగానికీ అభ్యుదయ కవిత్వ యుగానికీ మధ్య సరిపడతారనుకుంటా-

ఆరుద్ర: అదంతా చరిత్రకారులు, పరిశోధకులు తేల్చవలసినది. మరి విశ్వనాథవారు మాకు సమకాలికులు. వారు నిజానికి పూర్వయుగానికి చెందినవారిలా కనిపిస్తారు.

మధుర: తిలక్ గురించి ఏమంటారు?

ఆరుద్ర: ఆయన రసగంగాధర తిలక్ అంటా.

మధుర: గురజాడవారు వేసవి దారిని ముందుకెళ్ళిపోతూ విశ్వనాథ వారిని వదిలేశారు వెనక.

(ఆంధ్రజ్యోతి సచిత్ర వారపత్రిక: 9-08-96)

ఉషశ్రీ తో

మధుర: శ్రీరామరామరామేతి రమేరామే మనోరమే, సహస్ర నామతత్తుల్యం రామనామ వరాననే.

ఉషశ్రీ: ఏవిటి? మధురవాణి శ్లోకాలు వల్లిస్తూందే? ఆశ్చర్యం!

మధుర: కాలుజారిన సత్పురుషుని వశాన జన్మించినదాన్ని అన్నారుగా. పైగా సెకండు హ్యాండు బుక్‌స్టాల్లో ఉషశ్రీగారి రామాయణ మహాభారత ప్రవచనాలు కొని చదివా రామప్పంతులు కమానుకి చెక్కేసినపుడు.

ఉషశ్రీ: ధన్యోస్మి! వ్యాసం వశిష్ఠనప్తారమ్, వందే వాల్మీకి కోకిలమ్.

మధుర: రామాయణంలో నాకు కిష్కింధ, సుందరకాండ లంటే చాలా ఇష్టం. కిష్కింధలో పంప ఋతువులు, తార, వాలి, సజీవంగా కనపడ్డారు.

ఉషశ్రీ: పలికించెడు వాడే రామభద్రుడు, సందేహం లేదు. 'కవిర్వాల్మీకి శుద్ధయోః' అన్న శబ్దం అక్కడే సార్థకం.

మధుర: మీ పుస్తకంలో ఆ ఘట్టాలు మూలం కలిగించిన అనుభూతికి తక్కువ గాకుండా మనస్సును అలరించాయి. వాల్మీకి వీర విహారం చూసి కాళిదాసు వణికి పోయాడు ఆయన దగ్గర. మీ రామాయణ రచన అస్మదాదులకు గర్వకారణం. ఈ తరానికి ఒక విజయం అంటా.

ఉషశ్రీ: పురాణాలు చదవకుండా, వాటిలో ఏముందో తెలుసుగోకుండా ఏక పక్షంగా హేతువాదులం, నాస్తికులం అంటూ తూలనాడటం సబబు కాదు.

మధుర: గిరీశం గారిలాగ.

ఉషశ్రీ: నిరసిస్తున్నది కుహనా హేతువాదులే.

మధుర: మీ భారత రచనలో నిజంగా రెండు కురుక్షేత్రాలున్నాయి. ఒకటి మహా భారతకురుక్షేత్రం. రెండోది హేతు వాదులతో మీరు పెట్టుకున్నది. మీ వచనం పరిగెత్తించే చేవగలది.

ఉషశ్రీ: రామాయణ మహాభారతాలు అటువంటి చేవ పుష్టిగల రచనలు. నా ఉపన్యాసాలలో వాటికి పునఃప్రాణ ప్రతిష్ట చేశాను అంతే.

మధుర: వెయ్యిమందిలో ఒకడు కవి గాగలిగితే లక్షమందిలో ఒకడు వక్త అవుతాడు మీవలె. మిమ్మల్ని మిమిక్రీ చేసేదాకా మీ కళ జనంలోకి పాకింది. తెలుగులో మొదటి నవల పింగళి సూరన గారి కళాపూర్ణోదయం అంటారు మా గిరీశం గారు. వెంకటేశం అవునంటాడు.

ఉషశ్రీ: అది స్వభావోక్తి, ప్రప్రథమ పరమస్వతంత్రాంధ్ర నవల అన్నది అక్షరాలా నిజం. కట్టమంచి రామలింగా రెడ్డి, జి.వి.కృష్ణారావు వంటి ప్రముఖులు ప్రస్తుతించినది.

మధుర: మాయా రంభా నల కూబరుల వృత్తాంతాన్ని బట్టి ఇది షేక్స్‌పియర్ 'కామెడీ ఆఫ్ ఎర్రర్సు' ను స్ఫురింప చేస్తుందని గిరీశం గారు అన్నారు నాతో. 1976 దాకా విశ్వనాథ వారి మీద విరుచుకు పడ్డ మారీచ, సుబాహు, ఖరదూషణాదులకు విశ్రాంతి లేని పని కల్పించారు మీరు.

ఉషశ్రీ: అసలు మన రామాయణ మహాభారత పురాణాదులకు హేతువాదులు, నాస్తికులే కదా ప్రచారం కల్పించింది. ఇంగ్లీషు చదువుకున్న కొందరు కుహనా మేధావుల వల్ల ఈ జాతి ధర్మ ప్రచార దీక్షకు మనం నోరు చేసుకోవాల్సి వచ్చింది అంతే.

మధుర: మీరు చాలా పొగరుబోతు, ఎవరికీ తలవంచరని అంతా అనుకుంటూ ఉంటారు. ఎందుకు ఆ తలబిరుసు?

ఉషశ్రీ: (నవ్వుతూ) అది విశ్వనాథ వారి నుంచి సంక్రమించింది. నాకు అక్షరదీక్షనిచ్చిన వెంపరాల సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు, నండూరి రామకృష్ణమాచార్య, దిగుమర్తి సీతారామస్వామి, ధర్బా సర్వేశ్వర శాస్త్రి, వీరంతా సౌమ్య స్వభావులే.

మధుర: ఇంతకూ ఎవరి తాలూకు మనం?

ఉషశ్రీ: అంగీరసబార్హస్పత్యభారద్వాజ...

మధుర: మీ ప్రవర కాదు నేనడిగింది. తెలుగులో చెప్పండి.

ఉషశ్రీ: గోదావరికి ఆవల కాకరపర్రు అగ్రహారం. పురాణపండ వారి కుర్రవాడ్ని. వెంపరాల వారి శిష్య వంశం.

మధుర: మీకు ముందు భద్రాచలం శ్రీ సీతారామ కల్యాణం చెప్పేవారు దాశరధీ శతకంలోనివీ, మొల్ల రామాయణంలోనివీ పద్యాలు చదువుకు పోయేవారు రన్నింగు కామెంట్రీలా. వినలేక చచ్చేవాళ్లం.

ఉషశ్రీ: నేను రేడియోలో ఉన్నంత కాలం, నామాట వినే వివేకం కల అధికారులు బ్రతికి ఉన్నంతకాలం జమ్మలమడక మాధవ రామశర్మగారి పక్కన నిలబడి రాముడి పెళ్లి జరిపించాం. మూడు సంవత్సరాలు ఆయన పక్కన నిలబడి తంతులాగించా.

మధుర: మీ రేడియో వాళ్లు అప్పుడప్పుడు పురాణం చెప్పుకొనే వారినీ, నాటకం పద్యాలు రాగాలతో పాడేవారినీ పంపి; ఒక పక్క, సీతా కల్యాణం జరుగుతూంటే ఉత్తర రామ చరిత్ర, శూర్పణఖ వర్ణనలు చేయిస్తూంటే నవ్వలేక చచ్చాం.

ఉషశ్రీ: మనచుట్టూ ప్రదక్షిణలు చేస్తూ చేతులు నలుపుతూ తిరిగేవారు కాదు రేడియోకి కావలసినది.

మధుర: అయితే మిమ్మల్ని మొదట వ్యవసాయ కార్యక్రమాలు చెప్పమనే వారుట. మీరంత ఘటికులా?

ఉషశ్రీ: మొదట్లో గుమ్మలూరు సత్యనారాయణ గారు వ్యవసాయ కార్యక్రమాలు

చూసుకునేవారు. నాకు వ్యవసాయ జ్ఞానం శూన్యం. చేతిలో కాగితం లేకుండా నోటికొచ్చినట్లు మాట్లాడగల శక్తి కలవారు రేడియోలో రాణిస్తారు నాలా. ఎదురుగుండా కాగితం పుచ్చుకు చదువుతున్న అనుమానం రాకుండా చెప్పగలవాడు మాత్రమే రేడియోకి కావాలి.

మధుర: మొదట్లో మీకు రేడియోలో ఉద్యోగం ఎలా వచ్చింది?

ఉషశ్రీ: చక్కని కంఠం, స్పష్టమైన గొంతూ ఉన్న నళినీ మోహన్ సెలవు పెడితే రోజువారీ కూలి మీద నన్ను పిలిచారు.

మధుర: మీకసలు తెలుగు నేపథ్యం ఎలా వచ్చింది?

ఉషశ్రీ: చిన్ననాడే మా అమ్మగారు నాకు సుమతీ శతకం, వేమన శతకం, భాగవతంలో కొన్ని పద్యాలూ నేర్పించారు.

మధుర: తర్వాత-

ఉషశ్రీ: హైస్కూలులో వెంపరాల సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారి దగ్గర బాల వ్యాకరణంతో నీతి చంద్రిక కంఠోపాఠం చెయ్యడం వల్లా - నాకు వ్యావహారికం అంటే కొంత చులకన ఉండేది.

మధుర: అది ఎల్లా వదిలింది?

ఉషశ్రీ: ఇంద్రగంటివారి దయవలన, ఈ శతాబ్దంలో మేరుగిరులయిన విశ్వనాథ, శ్రీశ్రీ. వేదుల' రామిరెడ్డి ఇత్యాది మంచి 'పలుకున్న' కవితల రుచి మరిగాక కాలేజీ వదిలే సమయానికి ఆ వాసన కొంత కొంత వదిలింది. ఆ భాష మీద మోహం ఇంకా వదల్లేదు.

మధుర: మీరు రూపకాలు కూడా చేశారా?

ఉషశ్రీ: ఆహా! నాకు తగిన ధోరణిలో. గొల్లపూడి మారుతీరావు, వి.సత్యనారాయణ, రతన్ ప్రసాద్ సహకరించేవారు.

మధుర: హనుమంతుడు మిమ్మల్ని ఆవహించి ఉంటాడు చూస్తే-

ఉషశ్రీ: మాట్లాడటం అనే విద్య నేర్చుకోవాలనుకునే వారికి హనుమంతుడే గురువుకావాలి. ఎప్పుడు ఎవరితో ఎంత మాట్లాడాలో హనుమంతునికి తెలిసినట్లు ఎవరికీ తెలీదు. అతను గొప్ప డిప్లమాట్.

మధుర: సింహాసనం మీద ఉన్నవారు రాముణ్నీ, సేవా ధర్మ నిర్వహణలో వున్నవారు హనుమంతుడినీ ఫాలో కావాలంటారు.

ఉషశ్రీ: (నవ్వుతూ) రాముల వారి సైన్యంలో చేరిన ప్రతి పిల్లకోతీ తనూ ఓ ఆంజనేయుణ్నే అనుకునే వాడట.

మధుర: ఈ రోజు కావలసింది పూర్వ సాహిత్యాన్ని ఏ దృష్టితో చూడాలి? ఎలా చదవాలి? ఎలా అర్థం చేసుకోవాలి అని.

ఉషశ్రీ: ఆ రహస్యవే నేను ప్రజలకు చెప్పింది. (నవ్వు).

మధుర: అందుకే భారత భాగవత రామాయణాలకు మారుపేరు ఉషశ్రీ అనిపించుకున్నారు. వ్యాస వాల్మీకులు మిమ్మల్ని పూనినట్లు మీ గొంతుకలో వినిపిస్తుంది. మీది ఉద్యోగం కాదు సద్యోగం. తెలుగు వారి ఇళ్లను మీ రచనలతో నైమిశారణ్యంగా మార్చేశారు.

ఉషశ్రీ: మన పురాణాలు మన జీవ నదుల్లాటివి. పోతన్న, రామరాజ భూషణుడు, శ్రీశ్రీ ఒకకోవలోనివారు ప్రాస ప్రీతిలో. కృష్ణదేవరాయలు, తెనాలి రాముడు, విశ్వనాథ ఒక శ్రేణివారు పదగుంఫనలో.

మధుర: ఈ దేశానిది మమ్మీడాడీ కల్చరు కాదనడానికి మీరు చేసిన సేవ చాలా ఉంది. మమ్మీ నిన్ను దలంచి పుస్తకము చేతన్ బూనితిన్ అని చదివే వాళ్లు కాదు కావలసింది.

ఉషశ్రీ: నేను కాకినాడలో 47-50ల మధ్య ఇంటర్ మీడియట్ వెలిగిస్తూ ఉండేవాడ్ని. ఆర్ష ధర్మావలంబనయే భారత దేశానికి శ్రీరామ రక్ష అని నమ్మినవాడిని.

మధుర: మీరు యక్షగానాల వంటివి రాశారా?

ఉషశ్రీ: శ్రీవెంకటేశ్వర కల్యాణం, రాగహృదయం, జ్వలిత జ్వాల, మల్లెపందిరి, ప్రేయసి-ప్రియంవద, నావన్నీ సంప్రదాయ సంపదకు గీటురాళ్లు.

మధుర: ఈ సాంకేతిక ప్రజ్ఞను ఆధునిక జీవన విధానాన్ని మీరు తిస్కరిస్తారా? మోడ్రన్సు అంతా ఫూల్సనీ, సైంటిఫిక్ థింకింగ్ గట్రా మనకు అక్కర్లేదనీ అనుకుంటున్నారా?

ఉషశ్రీ: నేను నిత్యాగ్నిహోత్రుడ్ని.

మధుర: మీరు విశేషంగా పుచ్చుకుంటారని విన్నా - నిజమా?

ఉషశ్రీ: ఏవిటి?

మధుర: అమృతం.

ఉషశ్రీ: నేను సురుడ్ని. అసురుడ్ని కాను. విప్లవం ప్లస్ సంప్రదాయం ఈజ్ ఈక్వల్టూ ఉషశ్రీ. 1970ల్లోనే నన్నువక్తగా రమ్మని పిల్చిన వాళ్లకి మూడు కండిషన్లు పెట్టేను. నూరు; కారు; బీరు. అంటే తెలిసిందికదా!

మధుర: తెలిసింది. అయినా వింటే ఉషశ్రీనే వినాలి. తింటే గారెలు తినాలి. మీకోసమే నండూరి రామకృష్ణమా చార్య గారు బియేలో తెలుగు లిటరేచర్ని పెట్టారట గదా భీమవరంలో.

ఉషశ్రీ: నిజం నీవన్నది నిజం నిజం. భీమవరం కాలేజీలో పెద్దాడ రామస్వామి గారి వక్తృత్వ వైభవాన్ని కళ్ళారా చూసి మనసార గ్రోలి ఆనందించాను.

మధుర: సంప్రదాయ అభ్యుదయ విప్లవ మార్గాలకి జీవితం సాహిత్యం వారధిగా ఉండాలని మీ వాదన కాబోలు. ఇవి పరస్పర విరుద్ధాలు కదా.

ఉషశ్రీ: పైకి అలా కనిపించినా అంతరంగం అట్టడుగున అంతమందీ మానవులం అన్నట్లు అంతా ఒకటే. అభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధి అంటే అదే.

మధుర: సూర్యోదయం అని నాటకం రాసి ఇప్పుడు దేశమంతా భువన విజయాలు సార్థకం అయేలాగున చేసింది మీరేనటగా. యు ఆర్‌ది గాడ్ ఫాదర్; లేక-పయొనీర్.

ఉషశ్రీ: ఆ పాపం కూడా నాదే. ఏవృత్తిలో పుట్టిన వాడు అనువంశికంగా ఆ వృత్తినే అవలంబిస్తే అతని జీవితానికి రక్షణ ఏర్పడినట్టే కదా. వృత్తి విద్యలను కాదనబట్టే మనకీనాడు ఈ దుస్థితి. మానవత్వం ముందు, ధనం తర్వాత;. అన్న దృక్పథం ఏర్పడితే సమాజం ఆరోగ్యవంతంగా ఉంటుంది.

మధుర: డబ్బుకోసం ఏ పనికైనా సిద్ధపడే మనస్తత్వం రాక్షసప్రవృత్తికి దారి తీస్తుంది. డిగ్నిటీ ఆఫ్ లేబర్ అత్యున్నత స్థానంలో ఉంటే ఆ సమాజం ఉన్నతంగా ఉంటుంది, పైన పనస ముళ్ళు, లోన తీయన తొనలే, మొగలి రేకు కున్న ముళ్ళ భంగి, మనసు వెన్నపూస మాట కారప్పూస. చెలగు శ్రీ ఉషశ్రీ-

ఉషశ్రీ: నన్ను ములగ చెట్టు ఎక్కించకు.

మధుర: అన్నీ ఒకెత్తు, అగస్త్యుడొక్కడూ ఒకెత్తు అన్నట్లు మీరు మీరే. కాలం, మనుషులు, దేశం-మారినా మనుషుల మూల తత్త్వాలు ఒక్కటే. గనుక రామాయణ మహాభారతాలు పాతవైనా కొత్తవే.

ఉషశ్రీ: శ్రీశ్రీనీ కృష్ణశాస్త్రినీ విశ్వనాథనీ సమానంగా అభిమానించి చేతులు కాల్చుకున్న పిచ్చివాడ్ని.

మధుర: సిగరెట్లు తాగుతాడని మడికట్టుకున్న వాళ్ళు, బొట్టు పెట్టుకుంటాడని కుర్రాళ్ళూ, అభ్యుదయ నిరోధకుడని అభ్యుదయంగాళ్ళూ కలిసి లెక్క చేసుకుంటారు మిమ్మల్ని, మీ చేత తిట్టించుకోవడం కూడా కుర్రాళ్లకు సరదా.

ఉషశ్రీ: (నవ్వుతాడు)

మధుర: మీరు నవ్వితే భీమవరం నవ్వి నట్టు ఉంటుంది.

ఉషశ్రీ: నువ్వునవ్వితే విజయనగరం నవ్వినట్లు ఉంటుంది.

మధుర: గాంధీగారు పోయినపుడు ఆ జనశోక సాగరం మధ్య సాక్షీభూతుడులా డిమెల్లో వ్యాఖ్యానం చేశాడు.

ఉషశ్రీ: అతనే నాకాదర్శం. కోహం? సోహం. దాసోహం.

మధుర: మీకు ఏ యూనివర్శిటీ డిలిట్‌గాని కళాప్రపూర్ణ గాని ఇవ్వలేదేమి?

ఉషశ్రీ: 1976లో జిల్లెళ్లమూడి అమ్మ అమృత హృదయం అందుకున్నా. 1987 ఏప్రిల్‌లో శృంగేరీ శారదా పీఠాధిపతులు అమ్మవారి సమక్షంలో సత్కారం చేశారు. కులాల వారీగా చేసే కళాప్రపూర్ణలాంటి సత్కారాలు నాకెందుకు?

మధుర: మీరెందుకు పనికివస్తారో అందుకు మిమ్మల్ని ఉపయోగించుకున్న దెవరు?

ఉషశ్రీ: 'స్వర్గ సీమ' సినిమాకోసం 'ఓహో పావురమా' పాటరాసిన రజనీకాంతరావుగారు.

మధుర: హైదరాబాద్ వదిలారు మీరు బాగుపడ్డారు. గిరీశం లాటి వారికి సరిపడ్డట్లు మీకు సరిపడదు. కాకినాడ, రాజమండ్రి, భీమవరాలలో మీరు ఉపన్యసిస్తూంటే కొత్త సినిమా విడుదల నాడు హాలులో లాగజనం దేవాలయాలలోనిలబడి వింటం నాకు తెలుసు.

ఉషశ్రీ: మనిషికి విజ్ఞానంతో పాటు సంస్కారం కావాలి. గవర్నమెంటు రిజర్వేషన్లు ఇవ్వగలదు గాని సంస్కారం ఎక్కడ్నుంచి ఇస్తుంది. దానికేలేదే?

మధుర: మతం ఈ జాతి జీవ రక్తం.

ఉషశ్రీ: మతం, భాష, పరిపాలనా వ్యవస్థ కలిపి జాతి అవుతుంది. రాజకీయం మనకు ప్రాణం కాదు. మతం ప్రాణం.

మధుర: అయితే నెహ్రూ గారి సెక్యులరిజాన్ని మీరు ఆమోదించారా?

ఉషశ్రీ: హిందూ మతంలోనే ఉంది ఆ సెక్యులర్ తత్వం.

మధుర: సంస్కృతం మన అధికార భాష కావాలంటారు. అవునా?

ఉషశ్రీ: జాతి ప్రతిష్ఠను పెంచి మనకు శక్తి నిచ్చేది అదే, హిందీ కాదు.

మధుర: బాహ్య ఆడంబరాలేవీ మతం కాదు. మనస్సు నిర్మలంగా ఉండాలి.

ఉషశ్రీ: విశ్వ జనీనత మన మతానికి ఉన్నట్లు ఏ మతానికీ లేదు. ఒక వ్యక్తి మీద ఆధారపడి అతని చుట్టూ అల్లిన కథలు కాదు మన మతం. నీవెవరో తెలుసుకో. అన్నిటి కంటే ఆత్మ సాక్షాత్కారం ముఖ్యం. అహం బ్రహ్మాస్మి.

మధుర: అయితే బుద్ధుడ్ని మీరు అంగీకరించరా?

ఉషశ్రీ: ఆత్మ పరమాత్మ అంగీకరించడు బుద్ధుడు. అతీంద్రియానుభవం ఉందంటాడు. యుక్తికి అతీతంగా నడచిన వాడే ప్రవక్త.

మధుర: ఇతరుల నుంచి మనం నేర్చుకోవలసినది ఏమీలేదా?

ఉషశ్రీ: నేను సర్వజ్ఞుణ్ని, నాకే అంతా తెలుసునని ఎవరైనా అనుకుంటే వారు మరణించినట్లే. గౌరవ ప్రతిష్ఠలు మనస్సు పెరిగి ఎత్తు మీద నీ వివేకం మీద ఆధారపడి ఉంటాయి.

మధుర: (నవ్వుతూ) అయితే మనిషి మనిషిలా బతకాలంటారు మీరు. శ్రీమంతుల చేతిలో పరిపాలనా చక్రం ఉంటే వాళ్లు సామాన్యులను పీల్చి పిప్పిచేస్తారు. దోపిడీలు చేసి భోషాణాలు నింపుకుంటారు.

ఉషశ్రీ: జాతి ధర్మాన్ని సక్రమంగా అనుసరించినంత కాలం ఏ జాతికీ కీడు లేదు.

మధుర: ఈ మతాన్ని వదిలి మనప్రాణ శక్తిని సాంఘిక, రాజకీయ, ఆర్థికాదుల వైపు మళ్లిస్తే-

ఉషశ్రీ: అది ప్రకృతి సహజం కాదే. ప్రకృతికి విరుద్ధంగా నడచి మనం బ్రతక గలమా? నీ డ్యూటీ నువ్వు దీక్షగా చెయ్యి. ఫలితం గురించి ఆలోచించకు. కర్మణ్యే వాధికారస్తే మాఫలేషు కదాచన-

మధుర: కుడి చెంప మీద కొడితే ఎడమ చెంప చూపించ మన్నాడు గదా ప్రభువు.

ఉషశ్రీ: చూపించు. కర్తవ్య పరాయణుడవై కర్మను ఆచరించటం నీ విధి. ధర్మార్థ కామమోక్షాలన్నారు. మోక్షం ఒక్కటే చెప్పలేదు మన వేదం. మొదటి మూడూ అనవసరం అనుకుంటే ఎలా?

మధుర: ఔను. నిజం. నీవన్నది నిజం, నిజం.

మధుర: మీరు ఎవరికీ తలవంచలేదా?

ఉషశ్రీ: రేడియోలో నేను తలవంచ లేదు. సాష్టాంగ పడింది ఒకే ఒక్కరికి. దువ్వూరి వెంకటరమణశాస్త్రిగారికి. నాలుగు దశాబ్దాలు బాల వ్యాకరణం పాఠం చెప్పిన వ్యక్తి వారు. డెబ్బయ్యో పడిలో రేడియోకు శ్రీనివాసన్ గారు రప్పించారు.

మధుర: అక్కడ చిగురు కొమ్మయిన చేవ.

మధుర: మీ పూర్తి పేరు?

ఉషశ్రీ: పురాణ పండ సూర్యనారాయణ దీక్షితులు

మధుర: గురువు?

ఉషశ్రీ: తండ్రిగారైన రామ మూర్తిగారే.

మధుర: చేతి డబ్బుల్తో పత్రిక నడిపారట-

ఉషశ్రీ: ఏ సముద్రం ఎప్పుడు మేలు కుంటుందో ఎవరు చెప్పగలరు. విశ్వశ్రీ విశ్వనాథ సాహిత్య సంచిక వేశా.

మధుర: మిమ్మల్ని భీమవరం కాలేజీ నుంచి పంపించేశారట.

ఉషశ్రీ: పురాతన సంస్కృతికి వారసుడ్ని కదా. మా అమ్మగారి వస్తువులు తాకట్టు పెట్టి విశ్వశ్రీ వేశాను.

మధుర: మీరు మందు పార్టీల్లో కూడా స్వస్తి అని నియమ పాలన చేస్తారట. మీ వాగ్ధోరణికి గురువులు-

ఉషశ్రీ: మా నాన్నగారే.

మధుర: నహి కస్తూరి కాచారః శపథేన నివార్యతే (ఒట్టు పెట్టి కస్తూరి వాసనను వ్యాపించకుండ ఆపలేం)

ఉషశ్రీ: పూర్వం నేను వాల్మీకుల తపోవనంలో మొక్కలకు నీళ్ళు పోసి ఉంటాను.

మధుర: మీరు ఎవర్ని తిడితే వారు అడిగి కావాలని మళ్ళీ తిట్టించుకుంటున్నారు. సణుక్కున్న వారే మిమ్మల్ని నెత్తిన పెట్టుకున్నారు. యువకుల్ని సైంధవులని, కీచకులనీ తిట్టే వారట గదా!

ఉషశ్రీ: మనల్ని తిట్టేవారే మనల్ని ప్రేమిస్తారు; పొగిడేవారు కాదు.

మధుర: శ్రీమత్పురాణపండ నదీమత్ సూర్యప్రకాశ దీక్షిత! దీవ్యత్ రామాయణ భారతగాథా మహితార్థ కథన దక్షా! జయహో!

(ఆంధ్రప్రభ సచిత్రవారపత్రిక : 21-08-1996)

సింగిరెడ్డి
నారాయణ రెడ్డి తో

మధుర: మిమ్మల్నీ దాశరథినీ ఉద్దేశించి చలంగారు ఎవరీ శ్రావణ భాద్రపదాలు అన్నారు.

సినారె: అవధానాలు చెయ్యకపోయినా మేం జంట కవుల సంప్రదాయాన్ని పాటించాం... నాకు చలం గారితో పరిచయమయితే లేదు.

మధుర: హైదరాబాద్ వచ్చే యాత్రికులు చూడవలసిన వాటిల్లో ''నారాయణ రెడ్డి'' కూడా ఒక ఎజెండా ఐటమ్ అని అనుకోడం విన్నాను...వండర్స్ ఆఫ్ ది హైదరాబాద్‌లో మీరు.....

సినారె: అదీ ఓ కాంప్లిమెంటే-

మధుర: శివుల్లా మీరు భక్తజన సులభులని విన్నాను. అందరికీ ఆశ్రయమిస్తారనీ అందరికీ అందుబాట్లో వుంటారనీ తెలిసింది.

సినారె: నేను సామాన్యుల్లో సామాన్యుడిగా మాన్యుల్లో మాన్యుడినిగా వుంటా. అదినాకు చాలా ఇష్టం.

మధుర: మీరు చాలా అందమైన వారు....

సినారె: (నవ్వు) నా అందాన్ని నేను మెచ్చుకోటం బాగుండదు. నా అందాన్ని కన్నా నా కవిత్వాన్ని ఎవరైనా మెచ్చుకుంటే సంతోషిస్తా.

మధుర: మీరు ఆస్తికులా, నాస్తికులా?

సినారె: నేను మూఢనమ్మకాలకూ మూఢాచారాలకూ వ్యతిరేకిని.

మధుర: కవుల్లో మీరూ శేషేంద్ర శర్మగారూ అందగాళ్లని ఒప్పుగుంటారా లేదా, చెప్పండి.

సినారె: ఒప్పుకోకపోతే డేంజరు.

మధుర: గిరీశంగారు డాబులరాయుడేగాని మందు పుచ్చుకోరు.

సినారె: నేను డాబులరాయుణ్ణి కాను; మందు పుచ్చుగుంటాను.

మధుర: అన్ని ప్రభుత్వాలతోనూ మంచిగా వుంటూ అందరికీ యిష్టంగా నడుచుకోవడం కష్టంగాదూ?

సినారె: మంచివాళ్లతో మంచిగానూ చెడ్డవాళ్లకి దూరంగానూ ఉండమని కదా, మీ అమ్మనీకు చెప్పింది? నేను చెడ్డవాళ్లతో కూడా మంచిగా వుంటాను.

మధుర: మీరు కొంత నా పోలికే....

సింగిరెడ్డి నారాయణ రెడ్డి

సినారె: నీతో స్నేహంగా ఉండమంటే వుంటా; దయచేసి పోలికలు తేవద్దు.

మధుర: మీరు సైతం సానులకి భయపడుతున్నారే! సానులు మాత్రం మనుషులు కారా; వారికి మనసుండదా!?

సినారె: నువ్వు సౌజన్యారావు పంతుల్నే బురిడీ కొట్టించావు....నే ననగా యెంత?

మధుర: మీ దగ్గిర చదువుకొనుంటే నేను మంచి పండితురాలినయ్యేదాన్ని, అప్పుడు నన్నందరూ డాక్టర్ మధురవాణి అనుండేవారు...ప్చ్!

సినారె: ఆర్నెల్లు సావాసం చేస్తే వారు వీరవుతారు. నువ్వు డాక్టరువి అయినా కాకపోయినా గురజాడ వారి ముద్దుల బిడ్డవు; ఆయన బ్రెయిన్ ఛైల్డువి.

మధుర: మీ దగ్గర చదువుకున్న వారు అహ్హో, ఒహ్హో-అంటారట. ఎమ్వీయల్ మిమ్మల్ని తెగ మెచ్చుకునేవాడు.

సినారె: చదువు చెప్పడం నా వృత్తి. కవిత్వం నా ఊపిరి.

మధుర: వాణి నా రాణి-అని మీ శ్లేదు గానీ అంటే మాత్రం మిమ్మల్ని కాదనేవారెవరంట!

సినారె: కవిత్వం రాయని రోజు నాకు దుర్దినంలా వుంటుంది.

మధుర: పూర్వం 'పొద్దునియమం' ఉన్నవాళ్లు సూర్యుడు కనపడనిరోజు భోజనమే చేసేవారు కాదు...

సినారె: ''కవిత గలిగిన రాజ్యాధి కారమేల?''

మధుర: మంచి కొటేషను....మీటింగులూ సన్మానాలూ పూలదండలడలూ లేకపోతే మీకు తోచదట. ఎవరు పిలిచినా వక్తగానో అధ్యక్షుడుగానో ముఖ్యఅతిథిగానో వెళిపోతారుట; ఆఖరికి స్వీట్స్‌షాపు ప్రారంభోత్సవానికయినా సరేట-

సినారె: నా కన్నివర్గాల్లోనూ మిత్రులున్నారు...నువ్వే అన్నావుగా, నన్ను శివుడితో పోల్చి; భక్తసులభుడినని!?

మధుర: మీకు అన్నీవున్నాయి, మీరు అన్నీ పొందారు; అనుభవించారు. మీకు లోటులేదు. తృప్తిగా ఉన్నారనుకుంటా.

సినారె: నేను ఎలా ఉన్నానో నాకు తెలుసు; నా అంతరాత్మకు తెలుసు. సుఖంలో సుఖంలేదు.

మధుర: మీరు (మీ) జీవిత చరిత్ర ఎందుకు రాయలేదు?

సినారె: జాగ్రత్తగా చూస్తే నా కవిత్వం నిండా నేను పరుచుకొని వున్నాను. మళ్లీ రాయటం దేనికి?

మధుర: మీరు వచన రచనలు చెయ్యలేదేం?...పైగా ఇది వచన రచనాయుగం కూడాను.

సినారె: నేను వచన కవిత్వం బోల్డు చెప్పా.

మధుర: నే నడిగే దొకటీ మీరు చెప్పేదొకటీనీ. కాలికేస్తే మెడకీ, మెడకేస్తే కాలికీ వెయ్యడం మీకు సరదావా?

సినారె: నీకు కోపం వచ్చినట్లుంది... అయినా అదీ వోసొగసే-

మధుర: మీ సినిమాపాటలు నాకిష్టం. అది సరేగాని; పాట-అనేది ఎవరేనా రాయమని అడిగినప్పుడు రాయడం కష్టమూ యాంత్రికమూ అయిపోదండీ; నాకు తెలీకడుగుతానూ?

సినారె: దానికీ కొంత ఘర్షణ వుంటుందనుకో; అయితే, అది లోపల! నిరంతరం కవితోపాసన చేసేవారికి సినిమాపాట రాయడమనేది కవిత్వం మేడీజీ యే తప్ప కుప్పుస్వామయర్ మేడ్ డిఫికల్ట్ కాదు. గిరీశం గారు సినిమాఫీల్డు లో కొస్తే మంచి సినిమారైట రయ్యుండేవాడు.

మధుర: మీరు ఫీల్డులోకి రావడం సినిమాప్రపంచంలోకి సరస్వతీ రంగప్రవేశం.

సినారె: నీ కామెంటులో కొంత నిజం వుంది. నేను సాహితీపరుణ్ణి కాబట్టి సాహితీ ప్రపంచం అక్కడ కూడా నాతో ఉంటుంది; వాగర్థావివ సంపృక్తౌ అన్నట్లు.

మధుర: మీ వ్యక్తిత్వం లో కొంతస్త్రీత్వం కనిపిస్తూ వుంటుంది, గమ్మత్తుగా!

సినారె: ప్రతికవీ అర్థనారీశ్వరుడననుకాని, అర్థనారి, అర్థ ఈశ్వరుడూ మనిషిలో ఉండకుండా ఎలా?

మధుర: మీరు రాసిన సినిమాపాట ఏదైనా రేడియోలో వస్తున్నప్పుడు మీ కేమని పిస్తుంది?

సినారె: ఆ సన్నివేశం గుర్తుకొస్తుంది.

మధుర: అప్పట్లో సన్నివేశాలకీ పాత్రల మనస్తత్వాలకీ అన్వయించేటట్లుగా పాటలు రాయమని అడిగేవాళ్లు గాబోలు, ప్రొడ్యూసర్లో డైరెక్టర్లో.

సినారె: అవును. అవన్నీ కవితా రూపంలో వ్యక్తమయ్యే పరస్పరాభిప్రాయాలు. అంటే- ఒక డ్యూ ఎట్ వుందనుకో; అందులో పల్లవి అలావదిలేస్తే స్త్రీపాత్ర చరణాలూ పురుషపాత్ర చరణాలూ వుంటాయి కదా. అవికూడా డైలాగులే, ఎటొచ్చీ కవితాత్మకంగా,. వాటిని అన్నవాళ్లకీ విన్నవాళ్లకీ ఆహ్లాదకరంగా రూపొందేవి. ఫలానా సందర్భం, ఫలానా సన్నివేశం అని కవికి వివరంగా చెప్పేవారు. ట్యూను సుమారుగా యిదీ అని వినిపించేవారు.

మధుర: అర్జంటుగా రాసిచ్చేమనేవారా?

సినారె: అర్జంటుగా రాసిచ్చేమనే వాళ్లూ ఉండేవారు; అర్జంటుగా రాయగలిగేవారూ ఉండేవారు. టేక్‌యువర్ ఓన్‌టైమ్ అనేవాళ్లూ ఉండేవారు; నెలల తరబడి టైమ్‌తీసుకునేవారూ ఉండేవారు

మధుర: మీలాగా, ఆత్రేయ గార్లాగానా? మీరు శుక్రవారం ఫ్లయిట్‌లో మద్రాసు వెళ్లి శనాదివారాలు అక్కడుండి నాలుగో ఐదోపాటలు రాసేసి ఆదివారంఫ్లయిట్‌లో హైద్రాబాదొచ్చేసి సోంవారం క్లాసులు చెప్పేవారట. అర్జంటుగా రాసినా చాలా బాగారాసేవారు· మీరు. మీ రెగ్యులర్ కవిత్వంలాగే మీ సినిమాపాటలు కూడా విశ్లేషణకి అనువైనవి.

సినారె: అవును, పాత సినిమాల్లో ఏసందర్భానికి ఏ పాట ఎట్లావ్రాశారు; ఏపాటలో ఏభావం ఎంత కవితాత్మకంగా వచ్చింది అనేవిషయాల్ని ఉదహరిస్తూ కొన్నాళ్లకిందట భరాగో కొన్నివ్యాసాలు రాసేరు. అతనోసారి నాద్వారా ఒక ఎవార్డు అందుకున్నప్పుడు తారసపడ్డాడు. ముప్పయి వ్యాసాల వరకూ వ్రాసినా ఇంకామీకు సినారె, దాశరథి, ఆరుద్ర తగల్లేదా అని అడిగా.

మధుర: మీరూ దాశరథీ ఆరుద్రా ప్రవేశించాక సినిమాపాటలో కవిత్వపు విలువలు అలా ఉంటూనే చాదస్తం పోయిగడుసుతనమూ ఆధునికతాక్లుప్తతా వొచ్చేయని భరాగో వ్రాశాడు. ఆవ్యాసాలు ఇప్పటి రీడర్సు కొందరికి ఎక్కడంలేదని ఆ ఎడిటర్‌గారు వాట్ని ఆపించేశార్ట. మా పురాణంగారు మరికొన్ని రాయించారుగాని ఆ పత్రికే ఆగిపోయింది. కానీ, అది అలా కంటిన్యూ అయ్యుంటే మాత్రం మీ పాటలున్న సినిమాల్ని గురించి కనీసం పది వ్యాసాలైనా వచ్చుండేవి.

సినారె: ఒక కవి రాసిన సినిమా పాటల్ని పుస్తకంగా తీసుకురావడం అనేదుంది. ఆరుద్రవి, శ్రీశ్రీవి, నావి- ఇలా కొన్ని వచ్చాయి. కాని, సినిమాపాటలకి విద్వద్విశ్లేషణ అనేది మరికొంచెం శాశ్వతమైన గౌరవం. పైడిపాల థీసిస్‌లో ఆపని కొంత జరిగింది.

మధుర: అలా విశ్లేషిస్తే మీ కవిత్వం గురించి ఎన్ని పుస్తకాలు రావాలో!

సినారె: అంటే!

మధుర: కర్పూర వసంతరాయలు నుంచి సాగిన మీ కవితాయానంలో ఎన్ని భౌగోళిక, భౌతిక, తాత్త్విక, ప్రాపంచిక, ఔత్సాహిక మజిలీలు; ఎన్ని వైవిధ్యాలు! ఈమధ్యటూ-ఇన్-వన్ లూ త్రీ- ఇన్-వన్ లూ అని వస్తున్నాయి కదా. మీరు మెనీ- ఇన్-వన్ అంటాను.

సినారె: ఇంగ్లీషులో ''జాక్ ఆఫ్ ఆల్ ట్రేడ్స్'' అని వొకటుంది. అదికాబోలు, నీ వెక్కిరింపు. అను; అను!....కానీ, ''పద్దు వారికి చేటు వాటిల్లదెపుడు!''

మధుర: బహుముఖ ప్రజ్ఞాశాలీ, శీలీ, శూలీ-కూడా కదా మీరు! ఎట్నుంచి నరుక్కొచ్చినా కవిత్వమే కారుతుంది.

సినారె: ఎక్కడైనా ఒకచోట వెలితి అనేదుంటే దాన్ని యితర శక్తులు భర్తీచేస్తాయి. కాలాన్ని జయించాలని సినారె కావ్యానికి దాహం.

మధుర: గజల్ అన్నారే-అదేమిటది?

సినారె: ప్రియురాలితో సల్లాపం. ఇంకా చాలా మీనింగులున్నాయి. ప్రాయికంగా యిది శృంగార పరం

మధుర: మీరు ఏపాకిస్తాన్‌కో రాయబారిగా వెళ్తే ఈ ఉర్దూ పర్షియన్ సంప్రదాయ కవితలు మరింత ప్రఖ్యాతిని పడేవి. అలాకాక ఏస్విజర్లాండుకో ఎంబాసిడర్‌గా వెళ్లుంటే మన దేశానికి సాహిత్యంలో మరో నొబెల్‌ప్రైయిజు తెచ్చేసుండేవారు.

సినారె: అవన్నీ ఆలోచించవలసిందీ తేల్చవలసిందీ నువ్వూనేనూ కాదు.

మధుర: మీ రెక్కడానికి ఈ దేశంలో ఇంకే కుర్చీలూ లేవు; అందుకని అంటున్నాను.

సినారె: బాగుంది నీ వేళాకోళం!

మధుర: 'ఏవమ్మా, తెలుగమ్మా; ఎక్కడ నీ చిరునామా?' అన్నారుగా, మీరు!

సినారె: వచ్చినాడు, వచ్చాడు, వచ్చిండు- ఏద్దైతేనేం? పరిపాలనలో తెలుగుపెరగాలి నిండుగా.

మధుర: మీకు విగ్రహారాధన అంటే మక్కువ లేదటగా

సినారె: నేను ఎవర్నీ ఆరాధించను. ఆరాధనాతత్వం లేదు, నాలో, నిజంగా.

మధుర: మీ బొమ్మ ఒకటి మీ ప్రతీ పుస్తకం మీదా ఉంటుంది. ఎందుకు, అలా వెయ్యడం?

సినారె: ఓ, అదా? నా అభిమానులు నా పొయిట్రీనీ నా ఆకారాన్నీ కూడా ఆరాధిస్తారు.

మధుర: మీకు మీ బొమ్మంటే పరమ ప్రీతి. అది ఒరకంగా ఆత్మస్తుతీ నార్సిసిజమ్.

సినారె: ఎవరి అందాన్ని వారు ప్రేమించుకోవటం స్త్రీలకు మాత్రమే జన్మహక్కా?

మధుర: చిన్నప్పుడు హరికథలు మిమ్మల్ని బాగా ఉత్తేజపరిచాయనుకుంటాను...

సినారె: అవిమనకి వాకీ టాకీ యూనివర్సిటీలు. హరికథలూ పురాణాలూ భాగోతాలే మన్ని ఎడ్యుకేట్ చేసేయి.

మధుర: మీ యాభై సంవత్సరాల పండగ చేసుకున్నప్పుడు మీరన్నది నాకు జ్ఞాపకం వుంది!

అమ్మగ సింగిరెడ్డి బు
చ్చమ్మగ కమ్మగ నను
పెంచిన మా హనుమాజీ
పేటకు ఈ సన్మానం!

సినారె: నేను పాలేర్లతో బాటుగా నేల దున్ని పనిచేశా.

మధుర: మీ 'పశులపోని' కవిత మిమ్మల్నీ మీ కవితల్నీ వెలుగులో ముంచింది. మీ Roots ఎక్కడున్నాయో చెప్పింది.

సినారె: ప్రతి చెట్టుకీ వేళ్లుంటాయి; మూలాలుంటాయి. కొందరు చెప్పుకుంటారు; కొందరు కప్పెట్టుకుంటారు.

మధుర: అంబలిలో చింతతొక్కునంచుగుని జుర్రాలని నాకూ అనిపిస్తుంది. అర్బనైజేషన్నించి అంబలీ తోపా మర్చిపోయేం. 'సన్నజాజీ పూలమాలా' మంచి ఎలిజీ. మీరు అలవోకగా రాసిన 'తెలుగు వాడు' ఎన్నిసార్లు చదువుకున్నా సరే; ఆ చెప్పిన సంగతులకి ఒళ్లు పులకరిస్తుంది. మాగాయి టెంక పెరుగులో ముంచుకున్నట్టుంటుంది ఆ కవిత. సంవత్స రానికో కాపులాగా కావ్యాలపంటలొస్తే కవిత్వం ఎక్కువ రాశారనుకుంటారు.

సినారె: నాకు అలా కనిపిస్తుందీ, అనిపిస్తుందీ. రాయగలను గాబట్టి రాస్తాను. కవిత్వం కొంచెమేరాయాలి. ఎక్కువ రాయకూడదూ అని రూ లేదైనావుందా?

మధుర: విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు నవలలు, కథలు, విమర్శలు, కవితలు; రామాయణ కల్పవృక్షంతో సహా ఎన్ని ఉదయింపజేశారో! ఫారిన్‌లో అయితే ఆ పుస్తకాల మీద వచ్చే రాయల్టీలతో మూడు తరాల వాళ్లు సునాయాసంగా కాలుమీద కాలేసుకొని బతికే గలరు.

సినారె: నేను ఆధునిక వచన కవిత్వం ఎక్కువ రాశా. అన్నీటచ్ చేశాననుకో.

మధుర: మీరు నవలలూ కథలూ రాయకపోయినా కర్పూర వసంత రాయలు రాశారుగా. సమప్‌చేస్తే మీరు దారితప్పిన గంధర్వుడు లాంటివారు.

సినారె: మధురవాణి పొగడ్త రెండు వైపులా పదును. ఎత్తేస్తావో కిందపడేస్తావో తెలీదు.

మధుర: మీరు నేలతల్లి ముద్దుల బిడ్డ. కిందపడ్డా లేచినిలబడి జండా యెగరెయ్యగల్రు. అవునూ, మీ కవిత్వాలు పరిశీలిస్తే మీరు కాస్సేపు తీవ్రవాదం వేపు, కాసేపు గవర్నమెంటు పక్షం, కొంత ఎన్.టి. ఆర్ సైడింగు యిలా అన్ని వుద్యమాల దిక్కులకీ పొద్దు తిరుగుడుపువ్వులా మొహం తిప్పుతూ వుంటారనిపిస్తుంది. మీరు దేనికి కట్టుబడి వుంటారో అంతా అయోమయం.

సినారె: ఎవరయినా మనసు చెప్పినట్లు వ్యవహరిస్తారు కదా! మనసొకచోట, మనిషొకచోటగా ప్రవర్తించటం సబబుకాదు. మనసు గుఱ్ఱము రోరి మనిసీ-అన్నారు విశ్వనాథ.

మధుర: మానస వనచర వర సంచారము-అని త్యాగరాజు. అంటే మనస్సు గుఱ్ఱం కాదు, కోతి అని. పోనీలేండి, కోతో, గోడమీద పిల్లో-గవర్నమెంటుకీ పాలకవ్యవస్థకీ కమిట్ అయిరాసే వాళ్లు భజంత్రీలూ భట్రాజులూ తప్ప వైతాళికులు కాలేరంటారు; అందుకని అడిగాను.

సినారె: నేను వైతాళికుణ్ణే అవునో కాదో నాకు తెలీదు గాని భజంత్రీనీ భట్రాజునీ మాత్రంకాదు. ఇతరులు అనుకునే దాన్ని మనం ఎలా సమర్థిస్తాం, ఎలావ్యతిరేకిస్తాం?

మధుర: మీ ఆవేశానిది ఒకదారీ, మీ వ్యక్తిత్వానిది మరొకదారీ లా కనిపిస్తోంది.

సినారె: దానికీ నేనిప్పుడు చెప్పిందే జవాబు.

మధుర: ఆకృతికీ ఆశ్రుతికీ ప్రతీక సరస్వతి అన్నారుగా, మరి?

సినారె: అలా కూడా నా దారికే వచ్చావు, చూసుకో...నాహృదయం ఒకకెలిడోస్కోపు. నాకలం ఒక జీవనది. నా కళ్లు ఎక్స్‌రే కంటే లోతుగా చూస్తాయి. నేను ద్రార్శనికుణ్ణి.

మధుర: జయదేవుడు అష్టపదులు రాస్తే మీరు పంచపదులు ఏవో రాశార్ట.

సినారె: పంచ పదులు కావవి, 'ప్రపంచ-పదులు'. శబ్ద-లయ-భావ-స్పందనలు గల ఒక విలక్షణమైన వ్యక్తీకరణం. ప్రపంచించి-అంటే విస్తరించి చెప్పడం. ఇవి విశేషమైనవి. లోక తత్త్వాన్ని వివరించి విశ్లేషించేవి.

మధుర: వేమన పద్యాల్లా...

సినారె: నాదృష్టిలో రుబాయీ వుంది. దానికి ఐదో పంక్తిని జోడించా.
ఎన్నిమెట్లు ఎక్కానని కాదు, ఎంత ఎత్తుకెదిగావనీ;
ఎన్నిమునకలేశానని కాదు, ఎంతలోతు చూశావనీ;
గమనం సార్థక మౌతుంది నీ గమ్యాన్నిచేరినప్పుడే
ఎన్ని సభలు తిరిగావనికాదు, ఎంతబుద్ధి పెంచావనీ
ఎన్ని కృతులు చదివావనికాదు, ఎంతసిద్ధిపొందావని!

మధుర: బురదలోన వుంటున్నా తరగదు పద్మం విలువ
తాటాకున పడివున్నా తగ్గదు పద్యం విలువ
అసలు సిసలు పసవుంటే అవరోధించేదెవరు?
అరసికులేమంటున్నా చెరగదు గానం విలువ
మూర్ఖులు ముంచేస్తున్నామునగదు జ్ఞానం విలువ!

★ ★ ★

ఏది చూసినా లోతును ఇట్టే పసికట్టాలి
ఏదిగీసినా కంటిని ఇట్టేచెరపట్టాలి
ఏదోఫరవాలేదని ఎందుకు ఆ గిట్టింపు
ఏది రాసినా గుండెను ఇట్టే గిలకొట్టాలి
ఏదిచేసినా లోకం ఇట్టే జే కొట్టాలి!

నేనూ గిరీశం గారూ మీప్రపంచపదులు చదివి అబ్బో అనుకున్నాం, ఓ రబ్బోఅనుకున్నాం.

సినారె: అంటే, నా ప్రపంచపదులు గిరీశాలూ వెంకటేశాలూ చదువుతారని దెప్పి, వెక్కిరింపా?

మధుర: మీరు మాటల కోటీశ్వరుడు. నడుమ బట్టగట్ట నగుబాటు కాదొకో అన్నాడు వేమన. మీకూ వేమనకూ అదే, తేడా.

సినారె: నీ పోలికలూ మెలికలూ చాలించు, నేను పదచిత్రణమాత్ర జీవిని.

మధుర: 'అమ్మబొమ్మ' అనిరాసిన అమ్మజ్ఞాపకాలు అమ్మంత కమ్మగా బావున్నాయి. గురజాడ ముత్యాల సరం కనిపెడితే మీరు ప్రపంచపదులు విస్తరించేరు. మీరు పూర్తిగా గురజాడ మార్గాన్నే ఫాలో అయ్యారా?

సినారె: నాది గురుజాడ అడుగుజాడే. అయితే మేవంతా సంప్రదాయ కవిత్వం, భావకవిత్వం, అభ్యుదయ కవిత్వం-యీ ధోరణుల్లోంచి నడిచి వచ్చాం. మామీద అనేక గాలులు వీచాయి. పాతేసిన నమ్మకాల స్తంబాల్లాకాక, మార్పును పేర్చుకునే హరిత మూర్తుల్లా జీవించినప్పుడే మనం మనుషుల మనిపించుకుంటాం.

మధుర: 'అప్పటికతడు మంచివాడే' అనే కవితలో ఓ కథ చెప్పారు. అది నిజంగా ఓ నవలకు సరిపోతుంది. దాంటో ప్రపంచపు బాధంతా పలికించేరు. 'సూర్యప్రభద్యుతి

లేనిది, సహజప్రభ మృతిలేనిది' - అని అన్నారు. 'శం చావదు; మట్టై బతుకుతంది!' అన్న ఆశావాది, మీరు. అయితే, కవిత్వం తోనూ రాసిన దాంతోనూ తృప్తి పడివూరుకోడం సవ్యం కాదనుకుంటాను.

సినారె: నీ ఉద్దేశం నేను తుపాకీ పట్టుకుని ఏ అడవుల్లోకో వెళ్లుండవలిసిందనా?

మధుర: వ్యవస్థపై ఆగ్రహం అక్షరాల్లో మాత్రం ప్రదర్శిస్తే చాలదు. సర్పంబు పడగనీడను కప్పవసించిన విధంబుగదరాసుమతీ అవుతుంది.

సినారె: మన మంతా అలాగే జీవిస్తున్నాం. నేను ధర్మామీటర్నేగాని జ్వరం తగ్గించే మాత్రను కాను.

మధుర: మీ శైలిని చూసి కంగారు పడి మీరు "అధర్మా' మీటర్ మోనని భయపడ్డాం. మీరు ఉత్తరకుమారులు కారు, అర్జునులే. కాని, గాండీవం యింకా ఎక్కుపెట్టలేదు.

సినారె: దూసుకుపోయే యుగ ప్రగతి ఆగిపోరాదు. అలసిపోయినారక్తం రంగు వెలిసిపోరాదు.

మధుర: 'కీర్తి జలతారు పూతతో నామూర్తి మారిందా?' అని మీరే డవుటులో పడ్డారొకప్పుడు. 'నా వెన్నంటి నడిచే నీడలారా, నన్నువిడిచి వెళ్లకండి' అన్నారు కదా! సూర్యుడు తోడుంటాడు; మీ దోషాలను మాడుస్తూ, మీనీడలను నడిపిస్తూ.

సినారె: అవును. పచ్చని మొక్కల్లాంటి మనుష్యుల మధ్య మంచెలా తలెత్తుకు నిలుస్తాను.

[illegible]

14/8/96

229

229

MADHURAVANI INTERVIEW-LU

A "First of its kind" book (Collection of Imaginary Interviews conducted by a popular character from a great play with a few chosen literary Wizards)

by
Puranam Subrahmanya Sarma (1929-96)

3-6-364/1, Road No.1, Lane No. 1,
Himayat Nagar, Hyderabad - 500 029

Cover Portrait **'Madhuravani'**: BAPU
Back Cover Photograph : BHUSHAN
Inside Caricatures : CHANDRA

Conceived and executed by
Bhamidipati Rama Gopalam (BHARAGO)

Typeset, Designed and Printed at
Kala Jyothi Process Ltd.,
1-1-60/5, Iftekar Mansion Lane, Musheerabad,
Hyderabad - 500 020. (Ph. 7613220, 7612436)

For Copies :
Visalandhra Book House (All branches)
Navodaya Publishers : Vijayawada 520 002.
Navodaya Book House : Lane Opp. Arya Samaj Mandir
Hyderabad - 500 027.
Pallavi Publications, Durgaiah Street: Vijayawada - 520 002.

Price Rs. 80; $ 10.00

232

MADHURAVANI INTERVIEW-LU : Puranam Subrahmanya Sarma

Puranam Subrahmanya Sarma (1929-96) Story Writer, Novelist, Essayist, Critic, Columnist, a discreet enthusiastic reader and an Editor - "ALL - in - ONE".

The present collection of imaginary interviews is as delightful and as penetrating for its wide sweep; as its provocative insight into the leading personalities of Telugu Literature.

"Here is a brilliant and novel literary feat of a unique nature that coalesces solid content with a racy style. This is literary history in a brand new format which only a person with an impeccable literary background could attempt and for it to succeed needed a pen that tempts. Puranam Subrahmanya Sarma has created a new literary genre with an authority and quality that will be difficult to match. PS' story 'Neeli' has attracted international attention, his 'Illali Mucchahatlu' are ever fresh but it is on these 'Interviews with Maduravani' that he will be read and rememebered in the centuries to come".

Vakati Panduranga Rao
Editor, (Literary Supplement)
A.P. Times (Daily)

Price Rs. 80

Book size
H:- 8.5
W:- 5.5

Check List

Book Number	CPO3A 103	Date	29-6-20
Front Cover	Yes	Back Cover	Yes
Blank Pages	C, 230, 231		
Missing Pages	1-02		
Prepared	mounika	Scanned	K. Akshaya
PS		Pages	245